George Potra

PETRACHE POENARU

CTITOR AL ÎNVĂȚĂMÎNTULUI ÎN ȚARA NOASTRĂ

EDITURA ȘTIINȚIFICA

PETRACHE POENARU

după întoarcerea din străinătate (1835).

(gravură după desenul pictorului Const. Lecca)

P. Poenar

GEORGE POTRA

PETRACHE POENARU

CTITOR AL ÎNVĂȚĂMÎNTULUI ÎN ȚARA NOASTRĂ

1799—1875

EDITURA ȘTIINȚIFICA
București — 1963

PREFAȚĂ

Petrache Poenaru, ctitor al învățămîntului în țara noastră, *este o lucrare meritorie în care autorul, după o migăloasă cercetare în arhive și biblioteci, scoate din uitare un om și activitatea sa culturală multilaterală. Lucrarea este cu atît mai valoroasă cu cît, pentru întocmirea ei, autorul a cercetat un bogat material inedit (documente, scrisori etc.) sau răspîndit în diferite publicații devenite rare, de acum o sută și mai bine de ani.*

Prin lucrarea de față, apare în adevărata sa lumină figura lui Petrache Poenaru, ctitor al învățămîntului romînesc de toate gradele, pedagog iscusit și luptător progresist, în perioada de sfîrșit a orînduirii feudale și de început a orînduirii capitaliste în Romînia.

Născut la 10 ianuarie 1799, în comuna Benești (Vîlcea), dintr-o veche familie de boiernași scăpătați, și-a început învățătura la Craiova și a continuat-o la București, la vechiul Colegiu de la Sf. Sava și la Academia Grecească de la Măgureanu. A fost elevul marelui dascăl Gh. Lazăr, întemeietorul învățămîntului superior din Țara Romînească și apoi profesor și coleg cu maestrul său, la aceeași școală. Puțin mai tîrziu devine secretar și om de încredere al lui Tudor Vladimirescu. În această calitate este trimis la Leibach în delegația ce trebuia să prezinte, din partea lui Tudor, un memoriu cancelarului Metternich.

După înăbușirea răscoalei și omorîrea conducătorului ei, Petrache Poenaru, cu ajutor material de la diferiți binefăcători și mai apoi cu bursă din partea statului, poate să studieze în străinătate între anii

1822 şi 1832. Din acest timp se păstrează o corespondenţă inedită, deosebit de interesantă.

În timpul studiilor în străinătate, neavînd mijloace materiale să-şi cumpere cursurile şi tratatele de care avea nevoie, a trebuit pe multe dintre ele să le copieze cu mîna. Această îndeletnicire l-a condus la inventarea tocului rezervor, invenţie ce i-a fost recunoscută de guvernul francez prin brevetul eliberat la 25 mai 1827. Dar n-a ştiut să-şi valorifice practic invenţia, care a fost dată uitării atît în ţară, cît şi în străinătate.

Intors în ţară (1832), Petrache Poenaru este numit director al Eforiei Şcoalelor Naţionale (echivalent cu ministru al Învăţămîntului), funcţie pe care o deţine pînă în 1848. În această calitate şi cu sprijinul larg al generalului Pavel Kisselef, desfăşoară a vastă şi permanentă activitate cultural-ştiinţifică, străduindu-se să pună în aplicare tot ce cunoscuse bun în ţările înaintate în care studiase atîţia ani. Mare organizator şi îndrumător de şcoală, entuziast sprijinitor al artelor, Petrache Poenaru s-a străduit o viaţă întreagă să contribuie la ridicarea maselor populare prin învăţămînt şi cultură.

Însufleţit de convingerea că ridicarea poporului şi progresul social se pot realiza numai prin cultură — prin şcoală —, Petrache Poenaru a căutat să înfiinţeze cît mai multe şcoli primare. Pentru a da posibilitatea copiilor de oameni săraci să înveţe carte, a încercat să dea şcolilor o organizare lancasteriană. Dîndu-şi seama de importanţa manualelor pentru bunul mers al învăţămîntului, a încurajat profesorii să scrie manuale şi lucrări didactice şi a devenit, el însuşi, autor de manuale, vocabulare şi hărţi şcolare.

Dezvoltînd în condiţii grele opera sa de organizare a învăţămîntului, a înfiinţat primele biblioteci şcolare în capitalele de judeţ. La Colegiul Sf. Sava a creat o mare bibliotecă — pentru acel timp — pe care a înzestrat-o cu peste 10 000 de volume, colecţii de cărţi vechi, manuscrise şi documente provenite de la diferite mănăstiri.

Pentru îndrumarea părinţilor, şcolarilor şi slujitorilor şcolii, Petrache Poenaru a întemeiat şi a fost redactor al unor periodice apreciate: „Foaia satului", „Învăţătorul satului".

Opera de organizare a învăţămîntului — deşi cu totul remarcabilă — nu epuizează activitatea vastă şi multilaterală a lui Petrache Poenaru. El a sprijinit cu acelaşi entuziasm şi dezvoltarea artelor şi întemeierea aşezămintelor de cultură. A încurajat tineri talentaţi ca Theodor Aman, Const. Lecca, I. D. Negulici, Sava Henţia şi alţii. După sugestiile şi indicaţiile lui Poenaru, Th. Aman a executat portretul atît de expresiv al lui Tudor Vladimirescu. Şi tot din îndemnul lui Poenaru şi pe baza bogatei sale informaţii orale, C. D. Aricescu a scris lucrarea despre răscoala populară de la 1821. A sprijinit pe profesorul Wallenstein să deschidă prima expoziţie de desen şi pictură în Bucureşti, dezvoltînd astfel gustul pentru artele frumoase în rîndul publicului.

A fost un iniţiator al Muzeului Naţional de Antichităţi, al Societăţii de agricultură a Romîniei, al fermelor-model, al Grădinii Botanice. A salvat Tezaurul de la Pietroasa *pe care l-a pus în bună păstrare la muzeul înfiinţat, la început, în localul Spitalului Colţea.*

L-a ajutat pe Nicolae Bălcescu să scoată la iveală cele cinci volume din „Magazin istoric pentru Dacia" *(cu colaborarea lui August Treboniu Laurian), care au fost tipărite chiar în Colegiul Sf. Sava unde adusese maşini şi literă nouă de la o mare casă de editură din Paris. A fost întemeietor şi preşedinte al Societăţii pentru cultura poporului; membru al Academiei Romîne.*

Întreaga activitate a lui Petrache Poenaru are un caracter democratic moderat; el nu era luptător revoluţionar ca N. Bălcescu, Cezar Bolliac, Gh. Magheru şi alţii din generaţia de la 1848. El a fost un gînditor iluminist care socotea că înlăturarea luptei dintre clase, luminarea şi ridicarea materială a poporului şi

întregul proces al dezvoltării societății se pot face numai prin cultură, prin școală.

Animat de această concepție, Petrache Poenaru a muncit o viață întreagă pentru organizarea și dezvoltarea învățămîntului, pentru propășirea artei și culturii. Dar toată strădania lui de a ridica masele populare prin cultură se izbea de nepăsarea și rezistența regimului burghezo-moșieresc care n-avea nici un interes să ridice oamenii muncii din mizerie și întunericul în care erau ținuți.

Petrache Poenaru a fost un reprezentant al burgheziei în formare, al burgheziei progresiste. Din acest motiv a fost dușmănit de boierimea puternică și retrogradă. Din același motiv, și după moarte, a rămas un nedreptățit și un uitat cu totul pînă în anii orînduirii puterii populare.

In timpul din urmă s-au scris despre el mai multe articole, iar prin lucrarea de față se recunoaste și se cinstește rolul său progresist în dezvoltarea societătii romînesti.

Ceea ce s-a străduit să facă Petrache Poenaru — dar fără succes — în orînduirea capitalistă în domeniul culturii și învățămîntului, s-a înfăptuit și se înfăptuiește în zilele noastre.

A fost lichidat analfabetismul: toți copiii de vîrstă școlară sînt cuprinși în învățămîntul elementar; școala de 7 ani a devenit generală și obligatorie. În urma Congresului al III-lea al Partidului Muncitoresc Romîn s-a trecut la învățămîntul general de 8 ani, iar școala de cultură generală s-a extins pe 12 ani. A fost dezvoltat în anii puterii populare învățămîntul mediu și superior, învățămîntul profesional și tehnic. A fost întărită baza materială a învățămîntului de toate gradele.

Numărul elevilor și studenților trece azi de 3 000 000. S-a mărit mult capacitatea internatelor școlare, a căminelor si a cantinelor studentești. S-au desființat toate taxele școlare, iar elevii din clasele I—VII primesc în mod gratuit manualele școlare de care au nevoie.

Numai în zilele noastre învăţămîntul a deschis larg porţile culturii pentru copiii oamenilor muncii, aşa cum visa Petrache Poenaru, iar şcoala a devenit în adevăr o şcoală a poporului.

*
* *

Lucrarea tov. prof. dr. George Potra este cea mai completă din cîte s-au scris pînă acum despre Petrache Poenaru. Ea este foarte utilă şi binevenită fiindcă o dată cu prezentarea figurii luminoase a lui Petrache Poenaru, lămureşte şi multe probleme legate de dezvoltarea culturii în ţara noastră în perioada 1822—1866. Ea poate fi de folos profesorilor, studenţilor, elevilor şi tuturor acelora care se interesează de trecutul şcolii şi culturii poporului nostru, atît de mult apăsat şi exploatat în orînduirea burghezo-moşierească.

Acad. Prof.
I. G. MURGULESCU
Preşedintele Academiei
R.P.R.

Introducere

După Gheorghe Lazăr, care rămîne întemeietorul învăţămîntului superior romînesc în Ţara Romînească, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, Petrache Poenaru apare ca un ctitor al şcolii elementare romîneşti şi ca un viguros organizator al învăţămîntului de toate gradele. Prin opera sa, înfăptuită cu multă stăruinţă, pricepere şi modestie, el este una dintre figurile interesante ale culturii noastre din prima jumătate a secolului trecut, epocă de adînci transformări social-economice şi politice.

Inceputul secolului al XIX-lea se caracterizează prin accentuarea procesului de descompunere a feudalismului în ţările romîne şi de trecere treptată spre orînduirea capitalistă. Acest proces a căpătat un ritm mai viu ca urmare a dezvoltării producţiei de mărfuri pe piaţa internă, a intensificării schimbului în interior şi a atragerii ţărilor romîne în circuitul internaţional de mărfuri.

Dar dezvoltarea noilor forţe şi relaţii de producţie şi lărgirea pieţei interne erau frînate nu numai de orînduirea feudală ci şi de dominaţia otomană. Războaiele victorioase ale Rusiei împotriva Turciei au dus la slăbirea acestei dominaţii, la întărirea autonomiei interne şi la crearea condiţiilor pentru eliberarea de sub stăpînirea otomană. Burghezia în formare, interesată în înlăturarea acestei dominaţii, îşi intensifică lupta sa, pe care o împleteşte cu lupta pentru înlăturarea privilegiilor feudale, pentru cucerirea puterii politice. Dar forţa motrice principală a luptei de eliberare o formau masele populare de la

orașe și sate, interesate atît în înlăturarea jugului otoman, cît și a exploatării feudale. Pentru masele țărănești și orășenești lupta națională era inseparabilă de lupta de eliberare socială.

Creșterea noilor relații de producție care își fac loc în sînul societății feudale în descompunere determină o transformare corespunzătoare în suprastructura societății: în conștiința oamenilor, în cultură și în organizarea politică.

Astfel, încă din primele decenii ale secolului al XIX-lea, în țările romîne se intensifică frămîntările social-politice și se dezvoltă elementele culturii naționale: Gh. Lazăr pune bazele învățămîntului superior romînesc la București, iar Gh. Asachi la Iași. Tot acum apar și se răspîndesc primele creații lirice ale poeților munteni (Văcăreștii) și moldoveni (Costache Conachi, Gh. Asachi, Alex. Beldiman etc.). Dezvoltarea relațiilor de producție capitaliste făcea să se simtă tot mai mult nevoia de oameni cît mai învățați, care să deschidă drumuri noi și să dezvolte cultura în țările romîne.

Printre cei care au avut un rol important în această acțiune și au contribuit, printr-o muncă neobosită, la organizarea învățămîntului nostru, se numără, fără îndoială, Petrache Poenaru. Acest tînăr „mintos și pacinic"[1], cum îl caracterizează Alex. Odobescu, a fost alături de Gh. Lazăr și Gh. Asachi, unul dintre puținii oameni care au înțeles necesitățile culturale și științifice ale acestei epoci, care au luptat pentru crearea instituțiilor noi capitaliste.

Produs al epocii sale, Petrache Poenaru este inițiatorul organizării învățămîntului elementar, în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Prin educația și pregătirea sa temeinică, pe care și-a însușit-o în țările din apusul Europei, unde capitalismul începuse să se dezvolte mai de timpuriu, iar burghezia, după cucerirea puterii politice, creașe instituții corespun-

---

[1] Alex. Odobescu, *Petrache Poenaru, Cuventare asupra vieții și activității sale*, București, 1889, p. 9.

zătoare cu interesele sale de clasă, Petrache Poenaru a devenit unul din promotorii ideii de răspîndire a culturii în masele largi din Țara Romînească, ideie care, pusă în aplicare prin înființarea școlilor, a stimulat dezvoltarea noilor relații de producție.

Scrisorile ce ni s-au păstrat din perioada studiilor sale în străinătate sînt o mărturie a părerii lui Petrache Poenaru că, fără o pregătire multilaterală, nu-și va putea ajunge scopul propus, acela de a-și ajuta țara, cu devotament, printr-o pregătire științifică temeinică. Din aceste scrisori rezultă truda sa dîrză și voința neclintită de a rămîne — cu orice risc, chiar și al foamei — în acele țări unde putea învăța mai mult.

Întreaga sa corespondență vădește rîvna de a-și însuși cultura modernă și setea unei cunoașteri enciclopedice, învățînd mai multe limbi străine și avînd o preocupare multilaterală, cum mărturisește în scrisoarea[1] trimisă din Viena, către unchiul său Iordache Otetelișanu la 16/28 noiembrie 1822, în care face o amplă expunere a programului său zilnic, uimitor de meticulos întocmit pentru un tînăr plecat singur, ceea ce arată însă dorința sa fierbinte de a se instrui.

Stăruința sa în această direcție e cu atît mai demnă de relevat cu cît alți tineri, care aveau mai multe posibilități materiale, nu s-au dedicat cu aceeași rîvnă muncii de pregătire științifică și culturală pentru care fuseseră trimiși în străinătate. Această pregătire îi deschide un orizont mai larg și-i dă posibilitatea să vadă starea de înapoiere a țării noastre, în comparație cu aceea din țările unde capitalismul triumfase, și să întrevadă necesitatea dezvoltării în aceeași direcție a economiei, organizării politice și culturii în Țara Romînească. În această constatare trebuie căutate primele năzuințe ale lui Petrache

[1] Vezi Ioan C. Filitti, *Corespondența lui Petrache Poenaru*, în „Arhivele Olteniei" XIII (1934), nr. 74—76, p. 357; scrisoarea este datată greșit 28/16 noiembrie.

Poenaru pentru o reformă a învățămîntului, pe care avea s-o facă mai tîrziu în țară.

Din nefericire, arhiva documentară a lui Petrache Poenaru, vastă și importantă, nu ni s-a păstrat în întregime, ci numai o mică parte din corespondență și acte pe baza cărora, în studiul de față, încercăm să prezentăm activitatea sa atît de strîns împletită cu dezvoltarea culturii naționale.

Ceea ce are o deosebită importanță este faptul că Petrache Poenaru a fost unul dintre puținii tineri care s-au ridicat, construindu-se pe sine însuși, cu o voință extraordinară, împinsă și alimentată mereu de un spirit luminos și plin de mari năzuințe constructive. Setea de cunoaștere și asimilare a unei învățături cît mai temeinice îl frămîntă adînc pe Poenaru îndemnîndu-l să ceară, adesea cu desperare, sprijinul rudelor, al oamenilor influenți și în special al Eforiei Școalelor din Țara Romînească, pentru a i se trimite bursa la timp. Permanent a fost însă conștient că va fi folositor patriei sale și că banii cheltuiți pentru sprijinirea lui la învățătură nu vor fi dați în zadar, ci dimpotrivă, răsplătiți prin mari fapte de interes obștesc.

Epoca în care și-a început viața reprezintă o perioadă de adînci frămîntări sociale și naționale. Țăranii din Transilvania se ridicaseră la luptă în 1784, sub conducerea lui Horia, Cloșca și Crișan, pentru a scăpa de aspra iobăgie, devenită insuportabilă. Mișcări mai mici dar cu același scop se produc în Moldova și Muntenia, iar în 1821, exploatarea și asuprirea fac ca poporul să se răscoale sub conducerea lui Tudor Vladimirescu.

Europa întreagă era la o răscruce de mari transformări în toate domeniile: social-economice și politice.

Popoarele pășesc spre progres cu pași și mai repezi decît pînă acum. Toate acestea și-au găsit oglindirea și în știință și în cultură, care cunosc progrese mari față de trecut.

În acest climat se formează educația și cultura lui Petrache Poenaru. Ele trebuie să fi fost cu atît mai

puternic influențate de condițiile social-politice ale epocii, cu cît acest tînăr mersese la studii după ce el însuși participase activ la marile frămîntări revoluționare contemporane în răscoala populară condusă de Tudor Vladimirescu.

Petrache Poenaru, cu toate că participase direct la răscoala populară cu caracter antifeudal și antiotoman, după înăbușirea ei și omorîrea lui Tudor Vladimirescu, nu mai este un luptător combativ pe acest drum orientîndu-se spre o pregătire științifică temeinică, spre o învățătură mai înaltă, ceea ce i-a dat posibilitatea să treacă mai tîrziu, la reorganizarea învățămîntului în Țara Romînească.

Pentru tot ceea ce a făcut el pentru școală, pentru truda lui de o viață întreagă închinată binelui poporului pe care voia să-l vadă cît mai repede luminat prin învățătură și într-o stare materială mai bună, se cuvine să acordăm vieții și activității lui Petrache Poenaru întreaga prețuire ce i se cuvine și, după aproape nouăzeci de ani de la moartea lui, să înlăturăm uitarea condamnabilă a istoriografiei burgheze, care a așternut vălul tăcerii asupra acestui reprezentant al culturii noastre și să arătăm întreaga sa activitate pusă în slujba progresului.

Deoarece o bună parte din cuprinsul acestei lucrări conține material documentar, este de datoria noastră să lămurim pe cititor că acest material, atît inedit cît și editat, a fost selecționat și nu a fost publicat, fragmentar sau în întregime, decît acela care a reprezentat o importanță deosebită pentru lucrare. Părțile care au avut un caracter prea familial, sau lipsite de interes, au fost înlăturate.

El se găsește în fondurile Academiei R.P.R., Arhivele Statului din București, colecția autorului, și în alte colecții particulare.

Am reprodus, de asemenea, o parte din cuvîntările ținute de Petrache Poenaru la sfîrșitul anilor școlari, pentru a scoate în evidență zelul cu care a muncit pe ogorul învățămîntului, planurile de viitor, sfaturile

date tinerelor generaţii şi apelul necontenit făcut domnitorului şi autorităţilor pentru a sprijini cît mai mult prosperarea învăţăturii pentru toţi copiii din ţară, indiferent de situaţia lor politico-socială etc.

Cele mai multe dintre aceste cuvîntări au fost tipărite în periodicele din acea vreme, dar fiindcă acestea au devenit foarte rare, unele găsindu-se în exemplare unicate şi inaccesibile maselor pentru a le putea citi, am căutat să le reîmprospătez în cadrul acestei lucrări.

Întreg materialul trecut în anexă a fost compartimentat în trei capitole: I. Scrisori, memorii, rapoarte, adrese, petiţii etc., adresate lui Petrache Poenaru; II. Scrisori în legătură cu Petrache Poenaru; III. Cuvîntări ale lui Petrache Poenaru în legătură cu învăţămîntul (1832—1872).

Impărţirea materialului în aceste trei grupe mi s-a părut cea mai nimerită; ea nu rupe succesiunea cronologică a faptelor şi nici nu încurcă pe cititor în urmărirea lor. De altfel, în cadrul fiecărei grupe, materialul este redat cronologic, numerotat, avînd fiecare scrisoare, document sau cuvîntare un mic rezumat la început pentru a se şti despre ce este vorba în cuprinsul lor.

Fiecare rezumat este precedat de anul, luna, ziua, localitatea de unde a fost emis, iar atunci cînd localitatea nu figurează în actul respectiv, dar a fost identificată din conţinut, ea a fost pusă în paranteze drepte.

Pentru scrisorile vechi, chirilice, s-a adoptat sistemul transcrierii interpretative fonetic; cele franţuzeşti au fost redate în traducere romînească.

Cuvintele slavoneşti, din textul romînesc, au fost păstrate, prezenţa lor însă e remarcată prin caractere cursive.

Pentru uşurarea lecturii şi a tiparului, toate cuvintele prescurtate au fost întregite. Astfel: cinst. = cinstit, cinstită, cinstitei; dum. = dumneata, dumnealui, dumnealor; dumi. = dumitale; dumv. = dumneavoastră; med. = medelnicer; par. = parale; plecă. = plecăciune; prof. = profesor, profesori, profesorilor;

tl. = taleri; de asemenea, numele tuturor lunilor, scrise prescurtat, au fost întregite.

Cuvintele nearticulate s-au articulat, iar adaosurile au fost puse în paranteze drepte [ ]; de asemenea, verbele şi substantivele care erau puse la singular şi trebuiau puse la plural. Ex.: capitalu[l], clas[ă], fii[i], limbi[i], omeniri[i], şcolari[i]; aceste[a], afla[u], ajungea[u], era[u], făcea[u], rîvnea[u].

Unele cuvinte care au avut lipsă anumite litere, au fost întregite prin punerea în paranteze drepte a acestor litere. Ex.: ce-m[i], nu-m[i], grab[ă], priete[n], etc. De asemenea cuvintele presupuse lipsă au fost puse tot în paranteze drepte.

Părţile din textul documentelor: indescifrabile, rupte, şterse etc. au fost puse în paranteze rotunde între care s-a scris situaţia locului, după cum era cazul.

G. P.

Capitolul I

VIAŢA LUI PETRACHE POENARU

Petrache Poenaru a avut o viaţă lungă, plină de osteneli şi închinată muncii. Este viaţa omului care numai prin muncă înţelege să-şi deschidă drum în lume şi să-şi asigure existenţa. Munca lui începe de timpuriu, cînd nu păşise încă pragul adolescenţei şi continuă pînă în ultimele clipe ale vieţii. A fost o muncă închinată celor mulţi, susţinută puternic de un ideal cald şi luminos, pentru care nu s-a dat în lături de la nici o jertfă. A primit lovituri, i s-au pus piedici, dar a ştiut să le înfrunte, să renunţe la sine şi să meargă neşovăitor înainte.

1

NEAMUL POENARILOR

În ţara noastră sînt mai multe familii care poartă numele de Poenaru, fără să aibă însă între ele nici o legătură de rudenie.

Arborele genealogic al familiei lui Petrache Poenaru este foarte complex şi se urcă pînă în vremea domniei lui Mircea Ciobanu. Obîrşia, după datele documentare ce cunoaştem, merge pînă la jumătatea secolului al XVI-lea, la „Nica ot Poiana" şi la fiica acestuia Ioana.

Din acest „Nica ot Poiana", adică Poenaru, au rezultat trei feciori dintre care Neagoe s-a stins fără urmaşi, iar Dragul (Drăghici) şi Barbu au avut descendenţi care au ajuns pînă în zilele noastre.

Barbu, care pornise de la ranguri mici de boierie pe vremea voievodului Gavril Moghilă, ajunsese a fi mare ban, mare stolnic în timpul lui Matei Basarab şi mare vornic, spre sfîrşitul vieţii.

Acest Barbu a avut patru feciori: Preda, Dragotă, Vasile şi Dumitraşcu. Preda, care spre bătrîneţe — 1679 — s-a călugărit sub numele de Pahomie, a avut la rîndul lui doi băieţi şi o fată. Unul dintre feciori pe nume Dumitraşcu, fost clucer la 1671, a fost căsătorit cu Aspra Grecianu din Ilfov despre care se spune că era vară cu domnitorul Constantin Brîncoveanu.

Unul dintre feciorii lui Dumitraşcu, pe nume Matei, paharnic la 1706, căpitan de călăraşi la 1726, era căsătorit cu Maria Spineanu fiica lui Dumitraşcu Spineanu ot Murgeşti şi a Mariei, fosta soţie a lui Proca din Tîrgovişte. Acest Matei este străbunicul lui Petrache Poenaru.

Constantin, feciorul lui Matei, era poreclit Scurtu fiindcă era mic de statură şi i se mai zicea şi Spineanu, după maică-sa, pentru a-l deosebi de ceilalţi Poenari care aveau acelaşi nume Constantin, dar erau veri primari sau de-al doilea cu el.

Constantin Poenaru, zis Scurtu şi Spineanu, cu o stare materială modestă, a fost căsătorit cu Maria Olănescu, fiica lui Drăghici Toma Olănescu şi a Catrinei Otetelişanu. Constantin Poenaru, ajuns la rangul de polcovnic, a avut următorii copii: Stanca căsătorită cu Toderaşco Fărcăşanu, feciorul vornicului de judeţ Şerban Fărcăşanu şi al soţiei de a doua Ilinca Otetelişanu; Constantin, tatăl lui Petrache Poenaru; Dumitrache, căsătorit cu Bălaşa Fotescu; şi Petrache, căsătorit cu fiica unuia dintre boierii Arion.

Constantin, zis Dincă Poenaru a ocupat rang mic de boierie, al doilea vistier. A fost căsătorit de două ori, prima dată cu Manda fiica stolnicului Dincă Zătreanu din Hălăngeşti şi a doua oară cu Smaranda Otetelişanu fiica lui Ioan Barbu Otetelişanu şi a Mariei State Socoteanu.

Copiii lui Constantin (Dincă) Poenaru au fost: Evghenița, Gheorghe, Petrache, Toma, Sevasta și Constantin.

Nu cunoaștem în amănunt ce raporturi au existat între acești frați, fiindcă în documentele ce ni s-au păstrat, nu sînt decît informații sporadice și foarte reduse. Probabil că mai sînt multe acte pe care nu le cunoaștem și poate că mai multe au fost distruse în decursul timpului în urma atîtor frămîntări politice și sociale.

Dintre rudele cele mai apropiate ale lui Petrache Poenaru, amintim pe frații mamei lui, adică cei doi unchi: Iordache[1] și Grigore Otetelișanu[2].

Iordache Otetelișanu a fost un adevărat părinte pentru Petrache, atît sufletește cît și materialicește, și interesul pentru fiul surorii sale Smaranda nu s-a oprit la perioada copilăriei ci a continuat și mai tîrziu. Iordache Otetelișanu și-a urmărit nepotul cu dragoste, în diferite etape ale învățăturii și vieții, și l-a ajutat cu bani, cu sfaturi și cu dese intervenții pe la diferite persoane de care depindea ajutorul momentan sau aprobarea și trimiterea bursei, pentru ca Petrache să-și termine studiile în străinătate și să ajungă — după cum ar fi dorit el — cel mai cult om din neamurile lor din toată Oltenia și dacă se poate și mai mult.

Petrache Poenaru era înrudit, mai de aproape sau mai de departe, cu nenumărate familii, cu ranguri de boierie mai mari sau mai mici, unii mai săraci,

---

[1] *Iordache I. Otetelișanu* (1775—1844) a fost nu numai un inginer hotarnic din prima generație de cărturari de la începutul secolului al XIX-lea, dar a jucat și un rol important în viața Olteniei, fiind pe rînd: deputat în 1821, serdar în 1823, clucer în 1834, mare vornic de oraș și președinte al Curții din Craiova în 1839. Încă de pe la 1830, împreună cu nepotul său, pictorul Const. Lecca, a deschis la Craiova o tipografie unde s-au tipărit o serie de cărți interesante și utile pentru epoca respectivă.

[2] *Grigore Otetelișanu* (1786—1858) a fost un intelectual care a dat un mare sprijin învățăturii și școlilor. A lăsat mai multe piese de teatru și culegeri filozofice traduse din grecește. A ajuns pînă la funcția de mare agă al orașului Craiova.

iar alţii mai bogaţi. Astfel, prin originea sa el aparţinea micii boierimi, din rîndurile căreia au pornit multe proiecte reformatoare, menite să dea societăţii aşezăminte şi instituţii noi, potrivit cu noile cerinţe ale perioadei de descompunere a feudalismului şi de afirmare a capitalismului.

2

FAMILIA LUI PETRACHE POENARU

Dincă Poenaru, tatăl lui Petrache, a murit relativ tînăr, în 1825, pe vremea cînd acesta se afla la studii în străinătate. Maică-sa Smaranda, născută Otetelişanu, a mai trăit vreo 20 de ani, şi s-a bucurat de ajutorul fiului său care-i trimetea 200 de lei pe lună[1].

Petrache Poenaru a avut trei fraţi şi două surori: Gheorghe, pandur în oastea lui Tudor Vladimirescu — în 1821 —, fără urmaşi; Toma, poliţai la Tîrgu Jiu în 1843, căsătorit cu Alexandrina (Luxiţa) Brădescu, fiica Uţei şi a armaşului Panait Brădescu, avînd o fată Zoe (Zinca) căsătorită cu un oarecare Serghiade; Constantin, procuror de tribunal, mort în 1847, căsătorit cu Eufrosina Văleanu. O soră, Sevasta, (Sevastia), fără urmaşi şi cealaltă, Evgheniţa (Vieniţa), căsătorită de trei ori: 1) cu Cornilie Sărdănescu, 2) Panait (Tache) Copcea şi 3) cu dr. N. Hanselmann. Evgheniţa a avut un fiu Grigore care a purtat numele mamei sale de Poenaru. Pe acest Grigore, Poenaru l-a ajutat mult şi l-a iubit ca pe un adevărat fiu al său. În mai 1865, fiind căpitan în regimentul 7 infanterie, Grigore s-a căsătorit cu frumoasa Cleopatra[2], fiica pictorului Const. Lecca, admirată şi cîntată de marele poet Mihail Eminescu în poezia: *Pe lîngă plopii fără soţ*. Grigore Poenaru a ajuns pînă la gradul de colonel şi a murit în 1902.

---

[1] Ioan C. Filitti, *op. cit.* în *loc. cit.*, pp. 380—381.
[2] G. Călinescu, *Viaţa lui Mihai Eminescu*, ed. a III-a, Bucureşti, 1938, pp. 322—325.

Nu cunoaştem viaţa intimă a lui Petrache Poenaru. Se pare că a fost prea aşezat, liniştit şi mai mult cu gîndul la învăţătură. Şi acest fapt este explicabil: învăţătura de la Bucureşti, Sibiu, şi în special de la Viena şi Paris, cerea eforturi foarte mari. El trebuia să ajungă la nivelul colegilor săi şi să-şi însuşească limbile şi materiile de specialitate pe care le-a urmat. Acestea i-au răpit tot timpul, de multe ori chiar cel de odihnă, încît îi rămînea foarte puţin pentru recreaţie şi destindere. În felul acesta se scurgea an după an, tînărul student se maturiza şi devenea din ce în ce mai serios şi mai grav.

Întors în ţară, la vîrsta de 32 ani, ar fi trebuit ca de îndată ce a obţinut o slujbă să se gîndească la căsătorie, aşa cum făcuseră alţii de seama lui, ba chiar mai tineri. Pentru aceasta însă trebuiau bani cu care să plătească locuinţa, mobila, hrana şi îmbrăcămintea lui şi a familiei, bani pe care nu-i avea, fiind sărac de la părinţi, cu datorii la unchi, la prieteni şi la binefăcătorul Zamfirache Pop din Sibiu. În plus, avea o mamă bătrînă, văduvă şi necăjită care trebuia ajutată. Se pare că şi cele două surori, Evgheniţa şi Sevasta, aveau nevoie de un ajutor material din partea lui.

Din cauza acestor obligaţii şi prins de vîrtejul vieţii, de muncă, el n-a mai avut timp să se gîndească la sine. Erau atît de multe de făcut, încît funcţia de inspector, profesor şi director al Eforiei Şcoalelor nu i-au mai dat nici un răgaz. Aşa au trecut ani după ani, fără să poată să-şi înjghebeze o familie.

Fiind obligat să facă dese călătorii în ţară, pentru inspectarea şcolilor şi pentru întocmirea unor lucrări de delimitare a noilor judeţe, precum şi pentru cercetarea amănunţită şi îndelungată în vederea descoperirii pieselor tezaurului de la Pietroasa (Cloşca cu pui) pe care şi le însuşiseră unii neguţători şi cămătari spre a se îmbogăţi, a trebuit, de multe ori, să poposească zile de-a rîndul în urbea liniştită a Buzăului.

Acolo şi-a făcut cunoscuţi şi prieteni printre care se număra şi familia Hrisoscoleu. Elena Hrisoscoleu,

născută Neculescu, era văduvă din 1821 cînd soțul ei, paharnicul Constantin, fusese ucis la mănăstirea Găvanele (Buzău). Rămasă tînără cu patru copii, dintre care trei fete și un băiat, și-a dedicat întreaga viață pentru creșterea și buna educație a acestora. Pe Alexandru (1819—1892), singurul fiu, după ce și-a terminat învățătura în țară, l-a trimis la studii mai înalte în străinătate — la Paris — de unde s-a întors doctor în drept. Maria, cel mai mare copil, a fost căsătorită în 1833 cu polcovnicul Ariton Horbatzki (Garbatschi) și s-a stabilit la București; iar pe cealaltă, pe Ecaterina, a căsătorit-o cu Alexandru Costescu. Singura cu care rămăsese acasă era Caliopi.

În cele din urmă, Caliopi se va căsători cu Petrache Poenaru. Era însă o mare diferență de vîrstă între ei. A trebuit să treacă multă vreme, pînă cînd cei 21 ani ce-i despărțeau să nu mai fie socotiți ca o piedică la căsătorie. Ca urmare, Petrache Poenaru, ginere tomnatic, se căsătorește la 19 mai 1846 cu Caliopi Hrisoscoleu. Nunta, la care au participat rudele și cunoscuții mai apropiați, s-a desfășurat în casele Hrisoscoleu din mahalaua Banului[1].

Căsătoria cu Caliopi Hrisoscoleu i-a adus lui Petrache Poenaru avere, copii, viață de familie. Zestrea soției cuprindea: moșia Slobozia de Cîlnău de 1 300 ha, loc arabil și pădure; trei prăvălii pe Podul Mogoșoaei, în apropiere de Biserica Albă, și 2 300 de galbeni împărătești.

De acum, prin averea pe care o deține, datorită căsătoriei, Petrache Poenaru intră în rîndurile boierimii îmburghezite, deci în rîndurile acelei părți a boierimii care era interesată în dezvoltarea comerțului, în îndepărtarea dominației străine, în adoptarea unor reforme limitate, care să satisfacă cel puțin în parte, cerințele epocii, dar să nu prejudicieze situația sa de stăpînitoare de moșii și de întreprinderi comerciale sau industriale. Din păcate nu ni s-au

---

[1] Emanoil Hagi-Mosco, *Casele lui Petrache Poenaru* (manuscris).

păstrat, în arhiva lui Poenaru, documente din care să reiasă relaţiile lui cu ţăranii de pe moşia Cîlnău, sau cu negustorii care ţineau cu chirie cele trei prăvălii. Se prea poate ca administrarea acestor bunuri să nu fi intrat în preocupările lui directe. Este fapt cert însă că a beneficiat de pe urma acestei averi, ceea ce a determinat şi atitudinea lui politică moderată şi concepţia lui limitată în privinţa măsurilor luate cu privire la învăţămînt.

Din această căsătorie au rezultat trei fete: Smaranda, Elena şi Caliopi. Acestea două din urmă au murit de mici copile, iar prima, Smaranda, la vîrsta de 17—18 ani s-a îmbolnăvit şi ea de o boală grea. Socotind poate că slăbeşte din cauza dragostei, s-au grăbit s-o căsătorească în toamna anului 1865 cu Nicolae Iacovache (1836—1902), fiul generalului Iacovache, fost ministru de război sub Cuza Vodă. Smaranda a avut însă o viaţă scurtă şi nefericită. După ce a dat naştere unei fetiţe, Maria (1866—1946), ea s-a simţit din ce în ce mai rău şi în martie 1867, în vîrstă de numai 20 de ani, se stinge de ftizie la Veneţia, departe de privirea şi îngrijirea părintească. Pierderea ei a produs o mare suferinţă părinţilor, iar pentru Petrache Poenaru a fost o adevărată lovitură care l-a zdruncinat adînc şi din care s-a resimţit tot restul vieţii. Moartea prematură a Smarandei, cu toate că de pe urma ei rămăsese o fetiţă, a adîncit neînţelegerile familiale ce existau între socru şi ginere, amîndoi intransigenţi şi cu vederi opuse.

Ruperea totală a legăturilor dintre socru şi ginere are loc în 1871 cînd Nicolae Iacovache se recăsătoreşte, situaţie care implică înapoierea, pe cale legală, a zestrei primite. Prin sentinţa tribunalului din Bucureşti, din 4 iunie 1876, fostul ginere este obligat să restituie zestrea primită, după revendicările Caliopei, după cum urmează: trei mii de galbeni preţul cu care vînduse prăvăliile zestrale de pe Podul Mogoşoaei, două mii de galbeni dotali primiţi în numerar, trei sute de galbeni primiţi în obiecte şi îmbrăcăminte şi 126 500 de lei despăgubirea ce primise pentru moşia Slobozia de Cîlnău, expropriată în folosul clăcaşilor.

Petrache Poenaru, vlăguit de muncă şi de agitaţia vieţii care, pentru el, începuse la vîrsta de cinci ani, gîrbovit de bătrîneţe şi cu mintea slăbită se stinge la 2 octombrie 1875. A fost înmormîntat la cimitirul Belu.

Cu puţină vreme înainte de-a muri, cînd „mintea lui era obosită şi sleită de percepere[1]“, fusese convins să-şi vîndă partea lui de avere nepotului colateral Constantin Lecca, fiul pictorului cu acelaşi nume. Averea vîndută se compunea dintr-un teren întins de aproape 80 de pogoane la Herăstrău, lîngă Bucureşti, avînd pe el două perechi de case şi un han. Preţul cumpărării fusese fixat la 4 500 de galbeni austrieci plătibili în 11 rate dintre care prima rată, după cum arăta actul de vînzare-cumpărare, trebuia să fie achitată în octombrie anul viitor.

Tînărul avocat Constantin Lecca nu se mulţumeşte cu atît, el vrea mai multă avere, şi dacă e posibil, cît mai repede totul. Pornit pe acest drum, în schimbul unei rente de 8 600 de lei pe care se obliga s-o achite văduvei la 24 aprilie 1876, el ajunge proprietar şi al imobilului din str. Colţei nr. 44 unde murise Petrache Poenaru, iar la 11 mai 1876 pentru o altă rentă viageră de 14 400 de lei anual cumpără şi restul averii, mobilă şi imobilă, de la Caliopi Poenaru[2].

Văduva lui Petrache Poenaru, rămasă fără rude şi prieteni, a murit in vîrstă de 70 ani, la 17 august 1890, în casa de pe strada Franklin nr. 4, lîngă Ateneul Romîn. A fost înmormîntată alături de soţul ei la cimitirul Belu.

3

COPILĂRIA ŞI ADOLESCENŢA

Născut dintr-o familie scăpătată şi împovărată cu încă cinci copii (Evgheniţa, Gheorghe, Toma, Sevasta şi Constantin), Petrache, al treilea născut, a trebuit

---

[1] Emanoil Hagi-Mosco, *Casele lui Petrache Poenaru* (manuscris).

[2] *Ibidem.*

ca din fragedă copilărie să plece din locuința părintească și să trăiască prin diferite case și familii, mai apropiate sau mai îndepărtate ca rudenie, sau cu totul străine de neamul său.

Născut la 10 ianuarie 1799, în casa familiei Otetelișanu din Benești (fostul județ Vîlcea, azi regiunea Argeș, raionul Rîmnicu-Vîlcea)[1], copilul a vădit de timpuriu multă precocitate, o inteligență vie și o curiozitate puternică. Din acest motiv, încă din 1804, deci la vîrsta fragedă de cinci ani, Petrache a fost trimis, spre a i se forma educația, la o rudă din Brădești. Acolo a avut nenorocul să ajungă pe mîinile unuia dintre acei faimoși dascăli greci care, în zelul său aprins de a-l învăța elinește, a îmbolnăvit pe micul elev. Eforturi de acest fel erau cerute în mod frecvent de către pedagogii improvizați din acea vreme și mai ales de greci, care se străduiau din răsputeri să grecizeze pe tinerii care le erau încredințați.

În legătură cu această ședere la Brădești, Petrache Poenaru spune: „Aci petrecui cinci ani la învățătura elementară a limbii grecești și îmi însușisem așa de mult această limbă, încît mai uitasem limba părinților mei, fiindcă dascălul grec mă urmărea de aproape să n-auză că iese din gura mea altă vorbă decît grecească. Pînă și femeia, ce îmi dedese maică-mea pe lîngă mine ca să mă îngrijească, a fost nevoită să învețe și ea a vorbi grecește.

Peste cinci ani venind maică-mea să mă ia acasă, îmi plînse de milă văzîndu-mă cu urechile dezlipite, și falcă prin falcă de slab, pentru că dascălul meu luase ad-literam vorbele cu care tatăl meu mă încrezuse [încredințase] lui, zicînd: îți aduc pe fiul meu acesta pre care îl vezi cu piele și carne, fă ce-i vrea cu el, numai să învețe carte, și măcar de mi l-ai da numai cu piele și oase[2]."

---

[1] Acad. R.P.R., *ms.* 5981; „Arhivele Olteniei" anul XIII (1934) iulie—decembrie, p. 266; Alex. Odobescu, *op. cit.*, p. 7.

[2] Acad. R.P.R., *ms.* 5981.

Însuşirea, fără măsură, a unei limbi atît de grele ca cea elină şi a unui întreg bagaj de cunoştinţe filozofice, retorice şi matematice depăşea posibilităţile receptive ale unui copil atît de fraged. De aceea, mama lui Petrache, grijulie faţă de sănătatea copilului său, l-a smuls din mîinile crudului dascăl şi l-a încredinţat, în 1809, fratelui său, destoinicul inginer Iordache I. Otetelişanu. Acest luminat cărturar craiovean de la începutul secolului al XIX-lea, l-a primit pe Petrache cu părintească dragoste şi, nu numai că l-a învăţat carte romînească, fapt uşor de înţeles la o familie de cărturari, dar observîndu-i aptitudinile şi orientîndu-se după spiritul vremii şi nevoile ţării, l-a îndrumat mai tîrziu spre cunoaşterea ştiinţelor practice, cultivînd în acelaşi timp în el dragostea de popor şi de patrie.

Încredinţarea primilor paşi, în pregătirea culturală şi ştiinţifică a lui Petrache, unui astfel de om a avut mai tîrziu un efect puternic şi constructiv în viaţa acestuia.

În 1812, la vîrsta de 13 ani, Petrache Poenaru este primit ca bursier la şcoala ce funcţiona în clădirea fostei mănăstiri Obedeanu din Craiova. Această şcoală fusese iniţial un fel de seminar, dar, începînd din 1812, prin reorganizarea învăţămîntului hotărîtă de domnitorul Caragea, devenise o şcoală laică, cu doi dascăli romîni şi doi greci. Şi cu toate că localul mănăstirii nu corespundea la acea dată scopului urmărit, şcoala s-a deschis şi a funcţionat, iar printre „cei 10 ucenici sărmani"[1] care primeau bursă, din cei 800 de taleri prevăzuţi în bugetul şcolii, se număra şi Petrache Poenaru. Modestia şi setea sa de cultură îl făceau să nu observe nenumăratele lipsuri, dar această prematură experienţă i-a fost utilă mai tîrziu, servindu-i ca orientare în marile organizări şi reforme atunci cînd a devenit efor şi profesor la Colegiul Sf. Sava şi îndrumător al învăţămîntului romînesc.

---

[1] V. A. Urechiă, *Istoria şcoalelor de la 1800—1864*, vol. I, Bucureşti, 1892, pp. 36—37.

Cu limba greacă învățată în frageda copilărie și cu cea romînă mai tîrziu, în condițiile educative de atunci, cînd totul se baza pe memorizare, Poenaru a putut face față nevoilor de pregătire elementară din epoca aceea. Mai tîrziu însă, într-o scrisoare ce o trimite din Paris, intrînd în contact cu numeroase probleme dificile, amărăciunea sa explodează atunci cînd compară studiile sale elementare, făcute fără o metodă bine pusă la punct, cu învățămîntul metodic și multilateral al colegilor săi de universitate, care studiaseră la liceele din Occident, bine organizate pentru acea vreme. Lacunele sale a trebuit să și le înlăture printr-o muncă dîrză și îndelungată, impunîndu-și un program de lucru auster, citind cu pasiune și învățînd limbi străine care-i puteau lărgi orizontul.

În școala-mănăstire Obedeanu din Craiova, Petrache Poenaru a rămas, probabil, pînă în anul 1816, cînd și-a terminat cursurile. Avînd cunoștințe suficiente pentru vremea de atunci ca să ocupe o slujbă și cum situația familială îl obliga la acest lucru, el intră copist în cancelaria din Craiova a Episcopiei Rîmnicului. Colaborarea cu grămăticul Neofit Geanoglu i-a fost deosebit de folositoare lui Petrache Poenaru în acea vreme și mai tîrziu. Prin intermediul acestuia a cunoscut pe episcopul Rîmnicului, Galaction (1813—1824), grec de obîrșie. La solicitarea și recomandarea lui Neofit, episcopul Galaction apreciind însușirile cărturărești, inteligența și rîvna la învățătură a lui Petrache Poenaru, l-a adus la București și l-a prezentat mitropolitului Dionisie Lupu[1] care era și efor al școlilor. Datorită acestui

[1] *Dionisie Lupu* (1769—1831), egumen la mănăstirea Tismana, fusese hirotonisit în 1801, iar mai tîrziu a fost numit episcop titular de Sevastia. La 29 mai 1819, după demisia lui Nectarie, ocupă scaunul mitropolitan.

În 1821 a primit în București pe Tudor Vladimirescu cu multă bucurie, ca pe un erou, un eliberator al poporului. În mai 1821, cînd intrară turcii, împreună cu episcopii și cu mulți boieri fugi la Brașov. Cu toate că lucrurile s-au liniștit, n-a vrut să se întoarcă în țară pînă tîrziu. A fost sprijinitorul lui Gh. Lazăr și al școlii romînești.

protector Poenaru este primit la şcoala domnească de la Sf. Sava, cu dreptul de a locui într-o chilie la mitropolie „primind mertic pentru mîncare şi stipendiu de 15 lei pentru haine şi cărţi“[1]. Era în 1819, cu doi ani înainte de răscoala populară condusă de Tudor Vladimirescu[2].

Studiile superioare, pe care Petrache Poenaru le face în Bucureşti, apoi la Viena şi la Paris, ca şi călătoriile sale de studii în Franţa şi Anglia alcătuiesc o latură foarte importantă în formarea personalităţii sale.

---

[1] Acad. R.P.R., *ms*. 5981; vezi şi cuvîntarea lui G. Sion la înmormîntarea lui P. Poenaru, în „Alegătorul liber“ I, nr. 102, 6. X. 1875, p. 1, şi în „Romînul“, din 7. X. 1875.

[2] Vezi G. Sion în ziarul „Romînul“, 7 X. 1875.

Capitolul II

STUDIILE ŞI CĂLĂTORIILE DE STUDII ÎN STRĂINĂTATE

Petrache Poenaru consacră zece ani învăţăturii în străinătate. Epoca primei tinereţi, plină de avînt şi generozitate, este în întregime închinată studiilor variate şi migăloase. Această muncă dîrză pentru însuşirea cunoştinţelor, împletită cu lipsuri de tot felul şi cu nădejdi de izbîndă, i-a format voinţa şi i-a dat încredere în roadele vieţii. Ideile care au însufleţit această muncă şi i-au încălzit anii tinereţii studioase l-au făcut să-şi închege un ideal frumos de viaţă.

Anii de realizare şi de creaţie, care vor veni după acest deceniu de studii, vor fi închinaţi strădaniei de a da şcoală şi carte celor mulţi. Şcoala pe care o creează Poenaru între 1832 şi 1848 corespundea necesităţilor burgheziei în dezvoltare care avea nevoie de cît mai multe cunoştinţe pentru a putea înfrînge boierimea, pe plan economic şi politic.

1

ŞCOLAR LA SF. SAVA

Am arătat mai înainte că Petrache Poenaru a fost primit bursier la şcoala lui Gheorghe Lazăr de la Sf. Sava prin intervenţia mitropolitului Dionisie Lupu. Din august 1818 învăţatul ardelean crease o şcoală romînească cu un nivel superior faţă de tre-

cut, „cu dascăli iscusiţi şi epitimoniki[1] (indicaţi)". Tînărul elev, cu ştiinţa de carte pe care i-o putuse da şcoala din Craiova, era hotărît să învingă toate greutăţile învăţăturii şi să se afirme ca un şcolar de nădejde între colegii săi din Bucureşti.

Perioada în care Petrache Poenaru îşi începe pregătirea culturală este de mare însemnătate în istoria ţării noastre; masele populare gemeau sub crunta asuprire şi subjugare din partea domnitorilor, boierilor autohtoni şi fanarioţi, cărora li se adăugau asupritorii turci. Revolta clocotea profund în inima ţăranilor cuprinzînd şi populaţia săracă a oraşelor şi chiar burghezia în formare din rîndurile căreia se ridica tineretul dornic de prefaceri înnoitoare. Curentul revoluţionar începuse, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, în diferite părţi ale Europei. În Rusia ţaristă avusese loc uriaşa răscoală a ţăranilor iobagi de pe Volga şi din Ural, condusă de Emelian Pugaciov. În Transilvania, în 1784, ţăranii iobagi s-au ridicat năvalnic, sub conducerea lui Horia, Cloşca şi Crişan, împotriva asupritorilor. Dar cea mai importantă mişcare de răsturnare a unui regim vechi a fost revoluţia burgheză din Franţa de la 1789, care a doborît absolutismul monarhic şi privilegiile feudale, chemînd popoarele la trezire, la libertate.

Pe la jumătatea secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea este perioada de destrămare a orînduirii feudale nu numai în ţara noastră, ci şi în celelalte ţări din sud-estul Europei şi Rusia.

Mişcările revoluţionare din stînga şi din dreapta Dunării îmbinau lupta socială cu lupta împotriva asupririi turceşti, pentru dobîndirea libertăţii naţionale.

În Ţara Romînească, mizeria şi suferinţa în care trăia ţărănimea iobagă şi chiar cea liberă ajunseseră la limita răbdării, aşa încît atunci cînd Tudor Vladimirescu a dat semnalul răscoalei, ţărănimea s-a ridi-

---

[1] Gh. Bogdan-Duică şi G. Popa-Lisseanu, *Viaţa şi opera lui Gheorghe Lazăr*, Bucureşti, 1924, pp. 209—210.

CALIOPI POENARU
soţie (n.Hrisoscoleu)
(pictură ulei de Const. Lecca, 1868)

CASA ÎN CARE A LOCUIT P. POENARU,
renovată de Const. C. Lecca
(str. Batiştei colţ cu Bdul Colţii, actualmente N. Bălcescu)

N. 148.

Praesentibus hisce litteris testamur D. Pojenar Petrum, Valach. Krajov. Philos. auditor. in an. I. in Caes. Reg. Vindobonensi scientiarum Universitate praelectiones philol. e scriptorib. graecis diligenter excepisse, atque in priore semestrali examine publico in classem primam relatum esse.

Mores, quod attinet, legibus academicis conformes exhibuit.

In quorum fidem has ei manu nostra subscriptas et facultatis philos. sigillo munitas dedimus.

Vindobonae die 30 mensis Mart. 1824.

Vidi
C. R. Studii philos.
Vice-Director.

Ant. Stein
Philologiae
Professor publicus

Certificat dat de „Academia Universității“ din Viena, lui P. Poenaru pentru bună învățătură (martie 1824)

N. 170

Praesentibus hisce litteris testamur D. Pojenar Petrum, Valachum e Krajova in Caes. Reg. Vindobonensi scientiarum Universitate [illegible] diligenter excepisse atque in secundo semestrali examine publico in classem primam relatum esse.

Mores, quod attinet, legibus academicis conformes exhibuit.

In quorum fidem has ei manu nostra subscriptas et facultatis philosophicae sigillo munitas dedimus.

Vindobonae die 26. mensis Augusti 1824

Vidi
C. R. Studii
Vice-Director.

Professor publicus.

Certificat dat de „Academia Universității“ din Viena, lui P. Poenaru pentru bună învățătură (august 1824).

N. 126

Praesentibus hisce litteris testamur D. Pojenar Petrum, Valach. Krajov. Philos. auditorem in an. II dum in Caes. Reg. Vindobonensi scientiarum Universitate praelectiones ex Philologia latina diligenter excepisse, atque in priore semestrali examine publico in classem primam relatum esse.

Mores, quod attinet, legibus academicis conformes exhibuit.

In quorum fidem has ei manu nostra subscriptas et facultatis philos. sigillo munitas dedimus.

Vindobonae die 9. mensis April. 1825.

Vidi
C. R. Studii
Vice-Director

Ant. Stein
Philologiae
Professor publicus

Certificat dat de „Academia Universității“ din Viena, lui P. Poenaru pentru bună învățătură la filologia latină (aprilie 1825)

N. 181

Praesentibus litteris testamur [illegible] in Caes. Reg. Vindobonensi scientiarum Universitate [illegible] atque in [illegible] semestrali examine publico in classem [illegible] relatum esse.

Mores, quod attinet, legibus academicis [illegible] exhibuit.

In quorum fidem has ei manu nostra subscriptas et facultatis philosophicae sigillo munitas dedimus.

Vindobonae die 26. mensis August 1825

Vidi
C. R. Studii philos.
Vice-Director

Professor publicus

Certificat dat de „Academia Universității“ din Viena, lui P. Poenaru pentru bună învățătură la filozofie (august 1825)

cat la luptă. Răscoala condusă de Tudor are, în primul rînd, un caracter social, antifeudal, și prin lupta de eliberare de sub jugul turcesc, ea capătă și un caracter național. Întreg poporul, în afară de boierii retrograzi, dorea înlăturarea cît mai grabnică a secularei asupriri otomane. Acest fenomen nu trebuie însă privit izolat, ci în cadrul general al frămîntărilor petrecute în întreaga Europă, dintre care lupta de eliberare a grecilor, pornită de Eterie, ocupa un loc important.

În acest cadru — și legat nemijlocit de transformările de ordin social și politic — s-au petrecut importante schimbări și în domeniul culturii, schimbări în care Petrache Poenaru a jucat un rol deosebit de activ.

În vremea aceea, Gh. Lazăr, cărturar cu o pregătire culturală și practică superioară începută la Sibiu și continuată la Cluj și la Viena, venise în București nu numai pentru a-și profesa ingineria și știința matematicii, cît mai ales cu scopul de a educa tînăra generație într-un spirit nou.

Izbindu-se de tradiția retrogradă feudală, dîrzul romîn ardelean din Avrig, printr-o muncă și o străduință uriașă, care însă i-au zdruncinat sănătatea, luptînd cu nenumărate adversități, dar sprijinit de cîțiva patrioți, cum a fost mitropolitul Dionisie Lupu, Ion Văcărescu, Iordache Golescu și Costache Bălăceanu[1], izbutește să deschidă în 1818 în micile și insalubrele chilii de la Sf. Sava, deci în același local în care funcționase vechea Academie grecească, prima școală de nivel superior, din țara noastră, în limba romînă.

Petrache Poenaru a frecventat și el cu asiduitate și entuziasm această școală, care punea la dispoziția elevilor — cu mari sacrificii și în condiții oarecum

---

[1] *Constantin Bălăceanu* (1776—1850) mare ban, mare hatman, membru al Divanului judecătoresc în 1836, efor al caselor făcătoare de bine, mare logofăt al Trebilor bisericești 1838—1842. Deputat. A sprijinit pe Gh. Lazăr, ajutîndu-l să pună bazele învățămîntului superior romînesc în București.

primitive — „deosebite învățături și științe predate romînilor în limba lor[1]“. El admiră cu sinceră afecțiune pe devotatul dascăl fondator Gh. Lazăr, pe care-l numește cu mulți ani mai tîrziu „marele dascăl și înfocat patriot care a deschis romînilor cartea științei și a prețuirii de limba și naționalitatea lor[2]“.

Sînt impresionante amintirile din această epocă ale lui Petrache Poenaru de pe cînd urma cursurile de „matematici, agrimensură, geografie istorică, filozofie și gramatică[3]“ la Sf. Sava. El arată truda cu care s-a izbutit să se obțină încăperile de la Sf. Sava care căpătaseră o destinație nefericită. „Tot șirul stabilimentului (mănăstirii), peste cincizeci de camere, erau ocupate de străini, greci, arnăuți și sîrbi, care locuiau acolo cu familiile lor, unii pentru că făceau parte din garda domnească, alții pentru că erau rudenii cu acești gardiști și cu servitorii domnești care se numeau idiclii sau copii de casă“.

Poenaru mărturisește simplitatea cu care au început cursurile la această școală: „Această școală se deschide fără altă ceremonie sau paradă decît în prezența a cîtorva curioși, care veniseră să audă ce putea să le spună din filozofie noul dascăl în limba romînă, căci nu le venea a crede că s-ar putea da în romînește învățături de știință înaltă[4]“.

Petrache Poenaru este printre elevii cei mai zeloși ai acestui greu început, alături de alți auditori dintre care „prăvăliași de prin oraș, scriitori de pe la cancelarii și puțini din elevii cei mai maturi de la școala grecească[5]“.

Pentru prima oară Poenaru intră în contact cu un

---

[1] V. A. Urechiă, *op. cit.*, pp. 108—109.

[2] „Analele Societății Academice Romîne“, 1871, București, 1872, p. 111.

[3] V. A. Urechiă, *op. cit.*, pp. 108—109.

[4] „Analele Societății Academice Romîne“, 1871, București, 1872, p. 118; P. Poenaru și I. Eliade Rădulescu, *Gheorghe Lazăr*, București, 1923, p. 44.

[5] G. Bogdan-Duică și G. Popa Lisseanu, *op. cit.*, p. 288.

învățămînt oarecum științific care avea să-i disciplineze spiritul și să-i lărgească orizontul. În afară de cunoștințele strict practice, bazate pe studiul metodic și adîncit al matematicii, lecțiile lui Gh. Lazăr erau folositoare avînd și un caracter de popularizare enciclopedică, ele constituind un imbold în trezirea dragostei pentru năpăstuita limbă romînească. Poenaru spune că: „Lazăr trebuia să împestrițeze prelecțiunile sale scolastice cu un fel de conferințe ce ținea cu publicul acestei școale ca să deștepte în auditorii săi gustul de știință, și să dezvolte într-înșii plăcerea de a auzi tratîndu-se în limba romînească tot felul de cunoștințe, iar mai înainte de toate să le inspire simțămîntul de romîn[1]".

Interesant este faptul că, pe lîngă filozofia ce o învățase pe apucate în copilărie, Poenaru găsește în școala lui Gh. Lazăr o nouă interpretare filozofică, gravitînd între raționalismul lui Kant și sensualismul lui Condillac, și o adîncire în studiile matematicii prin Wolf, Lacroix și Francoeur.

Pe Petrache Poenaru l-a impresionat profund personalitatea marelui dascăl despre care Eliade spune cuvinte atît de calde și entuziaste: „Toată destoinicia avea acest învățător atît de făcător de bine romînilor. Pare că era într-adins preursit pentru a deschide un drum de regenerație. El își simțea vocația sa. Cînd se afla în clasă, el vorbea însuflat[2]".

Setea de cunoaștere a lui Poenaru îl determină ca, paralel cu școala romînească de la Sf. Sava a lui Gh. Lazăr, să urmeze și cursurile Academiei grecești de lîngă biserica Măgureanului, al cărei director era încă din 1805 Constantin Vardalah, devenit în 1814 efor al școlilor, alături de Grigorie Brîncoveanu[3]. Dar în acea școală nu găsea satisfacția pe care i-o dădea școala lui Lazăr, ce fusese și o tribună de trezire la luptă națională unde „elevii — spune Poenaru —

---

[1] G. Bogdan-Duică și G. Popa Lisseanu, *op. cit.*, p. 289.
[2] Petrache Poenaru și I. Eliade Rădulescu,
[3] V. A. Urechilă, *op. cit.*, pp. 127, 150.

învățaseră de la el a cunoaște vocea patriei," iar „școala lui deveni focarul din care scînteia entuziasmul patriotic[1]".

Se pare că sîrguința și pregătirea științifică a lui Poenaru dăduseră roade temeinice. Crescut de mic în disciplina muncii fără preget, alimentat cu o cultură variată și din ce în ce mai complexă, impunea prin seriozitatea sa în muncă și prin destoinicia minții. Aceste calități au atras atenția lui Gh. Lazăr, care și-a spus cuvîntul în favoarea lui atunci cînd s-a ivit vacanță printre membrii corpului didactic de la această școală.

2

ANII DE STUDII LA VIENA

În ultimele zile din mai 1821 Petrache Poenaru se afla la Brașov, în drum spre Laybach[2] cu o misiune pe care i-o încredințase Tudor Vladimirescu. Aici îl ajunge vestea uciderii mișelești a conducătorului răscoalei. El înțelese că reîntoarcerea la București era imposibilă. Setea de cultură îl făcu să se reîntoarcă la carte. Plecă deci din Brașov la Sibiu, unde se aflau o parte din rudele și prietenii săi, și se apucă să studieze cu sîrguință limba germană care îi dădea posibilitatea de a-și lărgi cunoștințele și de a-și face o temeinică pregătire științifică. După cum spune el, profesorul de limba germană care-i dădea lecții era plătit „din remunerarea ce căpătam și eu de la lecțiunile ce dam pe la unii alții în limba grecească[3]".

Experiența și intuiția îi arătau cît de necesară era pentru patria sa o astfel de pregătire culturală, într-o perioadă de adînci transformări sociale și politice. Dar poziția pe care s-a situat Petrache Poenaru, de

---

[1] *Discursul de recepție la Academie al lui Petrache Poenaru despre Lazăr și Școala Romînă,* în „Analele Societății Academice Romîne", 1871, București, 1872, p. 120.

[2] Laybach, Laibach (azi Ljublijiana în Jugoslavia).

[3] Acad. R.P.R., *ms.* 5981.

a părăsi lupta politică și de a se închide în cercul preocupărilor de ordin exclusiv cultural, era greșită, fiindcă înlăturarea exploatării și ridicarea poporului la o viață mai bună, nu se pot face nici chiar prin învățătura cea mai înaltă, ci numai printr-o dîrză luptă revoluționară.

În Sibiu, rudele sale aveau legături vechi și puternice. Acestea îl cunoscuseră pe marele negutător Hagi Constantin Pop, iar după moartea acestuia erau în bună prietenie cu feciorul lui, Zamfirache Pop, care învățase carte la București, la școala de la Domnița Bălașa, cu dascălul Lambru Photiade, iar mai apoi la Sibiu și Viena. După un oarecare timp, negoțul din Sibiu l-a lăsat în grija mamei sale și a unui colaborator foarte priceput și de mare încredere, Stan Popovici, iar el s-a ocupat la Viena cu afacerile de bancă. Cu timpul s-a stabilit în capitala Austriei ajungînd om cu mare trecere: ofițer în regimentul de gardă imperială, director al Băncii Naționale din Viena și chiar nobil austriac.

La repetatele rugăminți ale lui Petrache Poenaru, unchii săi de văr, frații Dumitrache și Dincă (Constantin) Brăiloiu, apreciindu-i calitățile, se hotărăsc să-l ajute să-și facă studiile în străinătate. În acest scop, în aprilie 1822, ei scriu lui Zamfirache Hagi Pop la Viena, — prieten și cu Iordache Otetelișanu — „despre dorința nepotului lor, Poenaru, de a porni acolo, pentru studii, dar că lipseau mijloacele materiale[1]."

Din scrisorile ce ni s-au păstrat reiese că Petrache Poenaru prin sprijinul primit din partea rudelor sale, și mai ales prin ajutorul bănesc al unchiului său Iordache Otetelișanu, se afla la Viena încă din primăvara anului 1822.

Prima scrisoare cunoscută pe care o trimite Petrache Poenaru din Viena este cea din 23 august 1822,

---

[1] N. Iorga, *Scritori mireni*, în „Analele Academiei Romîne", secția literară, vol. XXVIII, 1906, pp. 243—260; I. C. Filitti *Scrisori inedite ale lui Petrache Poenaru*, în „Arhivele Olteniei", XIII, nr. 74—76, 1934, p. 268.

adresată unchiului său Grigore Oteteleşanu. Din cuprinsul ei aflăm că-i mulţumeşte pentru sfaturile ce-i dă şi citindu-le, spune el, — „simţ că nici faţa mi se aprinde de ruşine, nici cugetul mă mustrează la vreuna din sfătuirile dumitale, ci încă sufletul mi se umple de bucurie, inima mi se întăreşte. Că după cum pînă acum am urmat povăţuirile d-voastră şi de acum înainte mai cu deadinsul vitejeşte să mă păzesc a nu cădea în vreo defăimare". Arată apoi că el n-a crescut cu „desfătări", iar prin contactul cu străinătatea şi-a însuşit o oarecare experienţă de viaţă: „ci încă şi străinătatea, prin multe păţiri, m-a învăţat socotitor cum să lupt". Trimite unchiului său Iordache Oteteleşanu un plan al Vienei, o lucrare a lui Georges-Marie Raymond[1], şi îl anunţă pe unchiul Grigore, că atît lui cît şi celuilalt unchi — Iordache Oteteleşanu — îi scrie săptămînal, descriindu-i ce e mai important la Viena[2].

Mai importantă este scrisoarea din 16/28 noiembrie 1822, trimisă lui Iordache Oteteleşanu, în care spune: „Pînă a nu mă înscrie la şcoală a trebuit, în cele şase luni după ce am venit aici, nu numai să învăţ cu dascăl pă din afară limba nemţească şi cea latinească, ca să le pricep oareşi ce mai bine, ci şi a mă deprinde la învăţătura Geografiei, Ritoricii şi Poetisii[3]".

Scrisoarea cuprinde un adevărat program de lucru comunicat unchiului său pentru a-l încredinţa, desigur, că nu pierde timpul zadarnic la Viena. Arată că, la cererea lui, a primit din Braşov de la dascălul grec Vardalah şi de la mitropolitul ţării, un atestat scris în latineşte şi greceşte din care reiese că a studiat geografia, retorica şi filozofia şi la altă şcoală, condiţie fără care nu poate fi înscris. Dar chiar cu acest atestat a trebuit să mai alerge mult „din pro-

---

[1] George-Marie Raymond, *Essay sur l'émulation dans l'ordre social et sur son application à l'éducation*, 1802.
[2] Vezi Ioan C. Filitti, *Corespondenţa lui Petrache Poenaru*, în *op. cit.*, pp. 355—356.
[3] *Ibidem*, pp. 357—360.

fesor în profesor", şi apoi a doua oară la vice-directorul Academiei pentru a putea fi înscris în „catalogul ucenicilor" (studenţilor, — *N. A.)*. „Însă a trebuit să încredinţeze şi mosiu Zamfirache Pop că şi atestatul şi iscăliturile sînt adevărate, pentru că fiind atestatu scris cu mîna, iar nu tipărit precum e obicinuinţa aici, să îndoia profesorii a-l crede".

S-a înscris la Academia Universităţii din Viena la 25 octombrie 1822, iar la 4 noiembrie s-au deschis cursurile „şi am început a urma şi cu învăţăturile filosofiei".

Pentru noi scrisoarea este un document preţios în care el expune programul său de muncă la universitatea din Viena ceas cu ceas. Arată că, în afară de psihologie şi algebră, cursuri predate în limba latină, este obligat să înveţe „caligrafia şi ortografia nemţească şi latinească, în rîndu copiilor celor mici, pentru că şi aceasta aici îmi este foarte de trebuinţă". De asemenea, învaţă limbile italiană şi franceză într-o şcoală particulară plătind 8 florini pe lună.

Cu tot programul extrem de încărcat, nelăsîndu-i nici o clipă de odihnă, Petrache Poenaru scrie această lungă scrisoare unchiului Iordache „nu cu vreun scopos de jelire, ci ca să arăt cît este de dulce şi plăcută această strădanie" şi „să se îndemne şi alţi tineri patrioţi a să împrieteni cu musele pricinuitoare de adevărată fericire".

Recunoaşte marile dificultăţi ce le întîmpină cu studiul filozofiei datorită lipsei cunoştinţelor aperceptive. „Mi s-a părut foarte grea, mai vîrtos pentru mine care nu mi-am fost cioplit mintea mai din vreme cu învăţăturile cele mai nainte gătitoare de filosofie şi cu adîncă înţelegere a limbii nemţeşti şi latineşti, ci acum voind să-i dau lustru cu învăţături încerc cu multă stredanie îndoite osteneli, căci asprimea şi pragurile neştiinţei nu lasă să se prinză lustrul înaltelor învăţături şi sînt silit să năzuesc iarăşi la cioplirea şi netezirea cu învăţăturile cele mai de jos".

Îşi dă seama de inferioritatea pregătirii sale şcolare din ţară, în comparaţie cu studenţii din Viena

care aveau la bază studii superioare ceea ce le dădea posibilitatea să descurce „după orînduială ghemul priceperii... avînd mai dinainte aflate căpătîele a tot feliul de ştiinţă. Iar eu trebue să descurc mai întîiu ca să aflu căpătîele şi apoi să dapăn. Cîtă osteneală, cîtă vreme pierdută... şi cheltuială".

Adaugă rugămintea sa, adresată lui Neofit, grămăticul episcopiei de Rîmnic, să nu fie supărat, că nu i-a scris separat, fiindcă acest fapt nu se datoreşte vreunei nemulţumiri sau leneviri „ci va crede că pricina este multele trebuinţe ale învăţăturilor ce sînt silit a împlini acum în puţina vreme ce mi se pune înainte, pentru că ori nu am putut sau nu am îngrijit a le împlini mai denainte în multă vreme ce a rămas înapoi".

Roagă pe Iordache Otetelişanu să-i trimită lui Zamfirache Pop la Viena „o încredinţare de la vreun neguţător de acolo", adică din Oltenia, ca să-i poată da regulat, pe fiecare lună cîte 100 fiorini necesari pentru „cheltuiala cea trebuincioasă", fiindcă banii ce i-a primit prin chir Iancu, i-a cheltuit cumpărîndu-şi cărţi de filozofie, plătind dascălilor care îl învaţă: franceza, italiana, latina şi germana.

Pentru toate cele de mai sus, Petrache Poenaru roagă stăruitor pe unchiu-său să nu-l lase fără bani, să rămînă „pă uliţi muritoriu de foame, ajungînd să-mi vînz cărţile şi hainele ca să-[mi] mai ţiu viaţa. Ci nădăjduesc la bunătatea d-tale că vei face tot mijlocul a-mi întîmpina ori încredinţare sau poliţă".

Iordache Otetelişanu nu putea rămîne insensibil la această scrisoare a nepotului său Petrache, cu atît mai mult cu cît şi Smaranda sora lui şi mama băiatului nu de puţine ori s-a zbătut în această privinţă. Aşa că, Iordache Otetelişanu, în 21 noiembrie 1822, scrie la Sibiu lui Stan Popovici (reprezentantul firmei Hagi Const. Pop) ca acesta, la rîndul lui, să scrie coconului Zamfirache la Viena să binevoiască a da dumnealui chezăşie la poliţia oraşului, după cum era obiceiul pentru străinii care rămîneau mai multă vreme în capitala Austriei, că Petrache Poenaru va avea existenţa asigurată şi „nu va fi lipsit

de cheltuială". De asemenea, Iordache Oteteleşanu cere să se transmită lui Zamfirache Pop la Viena rugămintea de a înmîna lui Petrache Poenaru cîte „una sută zloţi în hîrtie, pă lună", urmînd ca el să verse contravaloarea acelor bani la „omul casii dumnealor, de aici din Craiova".

Chezaşul acestei tranzacţii este luat „dumnealui *biv vel* spătar Nicolae Brăiloiu" care semnează alături de Iordache Oteteleşanu „platnic". Deci, sprijinitorul direct al lui Petrache Poenaru, în această epocă, este unchiul său Iordache Oteteleşanu care-l susţine cu banii săi proprii.

De la această dată, timp de un an de zile nu mai cunoaştem nici o scrisoare de la Petrache Poenaru, cu toate că, sîntem siguri, a scris regulat celor doi unchi ai săi, părinţilor, precum şi diferitelor persoane din Transilvania şi Ţara Romînească. Care i-a fost traiul în această vreme, ce a făcut, cum a dus-o cu greutăţile vieţii nu ştim; deducem numai anumite lucruri din diferite scrisori de mai tîrziu.

La 31 octombrie 1823 scrie aceluiaşi unchi protector, Iordache Oteteleşanu, împărtăşindu-i nădejdea că i se va acorda vreun ajutor de la Casa Şcoalelor „după rugăciunea ce făcusem la unii acolo". Este însă dezamăgit, fiindcă Zamfirache Pop care s-a întors de la Bucureşti i-a adus răspuns că nu poate primi nici un ajutor, din cauză că ţara are prea multe datorii de plătit. La rugăminţile făcute de Zamfirache Pop, boierii au dat „numai nădejdi cu prelungire", adică se va putea acorda o bursă dar mult mai tîrziu, iar pînă atunci familia, rudele şi cunoscuţii să facă ce vor putea pentru susţinerea lui la învăţătură în străinătate.

Descurajat de acest fapt, el spune: „văz că mi se arată înainte pă calea ce am pornit nu numai strîmtoare şi ghimpi, ci şi o prăpastie a nemărginitei întristări în care, de nu voiu dobîndi ajutoriu de aproape, mă aşteaptă balaurul desnădăjduirei ca să verse în mine veninul amărîtei morţăi". (morţi, — *N. A.*).

Însetat de carte, de desăvîrşirea studiilor, afirmă

cu desperare că este gata a se vinde rob numai să-şi poată continua studiile. Este impresionantă această rîvnă ce caracterizează în mod strălucit pe acest tînăr student, care nu are altă preocupare decît munca. Cu desperare scrie: „Aşi fi bucuros într-adevăr, de aşi găsi cumpărători, fie în orice parte de loc să-mi vînz slobozenia în toată viaţa mea, numai să poci cîştiga ce am dorit şi doresc. M-aşi fi dus acum singur la Bucureşti să caz la picioarele Eforilor Şcoalelor, să mă dau rob a sluji în toată viaţa în şcoalele Patriei, numai ca să-mi înlesnească sporirea învăţăturei ce am început[1]". Nu poate însă să plece de la şcoală, fiindcă „să citeşte mai pă toate săptămînile catalogul ucenicilor", adică se ia frecvenţa, şi dacă lipseşte de trei ori pierde un an întreg. A rugat însă pe Zamfirache Pop să scrie unor persoane din Bucureşti şi a scris şi el mitropolitului şi medelnicerului Dumitrache de la Casa Şcoalelor „că doară îmi vor orîndui acum, de anul nou, leafa ce am cerut". Cu toate acestea nu strică să fie cît mai multe rugăminţi. Aşa că „mai scrie şi d-ta Neică la Bucureşti la cine vei socoti pentru a mi să orîndui un ajutoriu mai curînd. Iar pînă atunci fă cum Dumnezeu te va lumina şi mai îndemnează ca, încherbîndu-se o sumă să mă poci iconomisi pînă ce mi să va orîndui leafa de la Bucureşti."

Stăruie de asemenea să se arate această nevoie şi rugăminte a sa şi caimacamului Craiovei, despre care a auzit „din gura a multora că este un virtuos bărbat[2]", care face multe lucruri bune.

Ca urmare a acestei desperate scrisori, Iordache Oteteleşanu scrie o epistolă, la 11 noiembrie 1823, lui Zamfirache Hagi Const. Pop la Viena, prin care îl încunoştiinţează că a predat lui Sava Ioanovici, reprezentantul firmei la Craiova, suma de 500 de taleri şi cu cei 500 de taleri ce are de primit el pentru

---

[1] Ioan C. Filitti, *op cit.*, în *loc. cit.*, pp. 360—361.
[2] Idem, *Corespondenţa lui Petrache Poenaru*, în „Arhivele Olteniei", XIII (1934), p. 361.

hotărnicia moşiei Giormanu[1] fac tocmai 1 000 de taleri cît trebuie pentru cheltuiala lui Petrache pînă la ianuarie viitor. Şi, cu această sumă, spune Iordache Oteteleşanu, „rămîi desfăcut de legătura zapisului ce am dat la cinstita casa d-voastră prin d-lui chir Stan (Popovici), în care zapis este iscălit şi d-lui paharnic Nicolae Brăiloiu chizaş".

Subliniază că prin colecta boierilor şi neguţătorilor din Craiova a adunat 1 300 de taleri, la care el a mai adăugat 700 de taleri, adunîndu-se astfel 2 000 de taleri cît s-a trimis pe anul expirat la Viena, pentru întreţinerea nepotului său Petrache.

Anunţă preţioasa ştire că peste cîteva zile va pleca la Bucureşti „tatăl copilului cu scrisori de la d-lui Caimacamul şi de la alte obrază către d-lor boierii şi neguţătorii de acolo, să ceară ajutor şi pentru anul viitor". Dar pînă cînd se va obţine cu adevărat ajutorul, „fierbine mă rog d-tale ca şi de la ghenarie viitor, înainte pă leatu 1824, să întîmpini trebuincioasa cheltuială a nepotului Petrache, pînă cînd vom scrie d-tale cu al doilea, şi mă leg printr-această scrisoare că sînt eu răspunzător pînă atunci pe fieşte care lună, după analoghia cheltuielii anului trecut".

Timp de doi ani, ajutat de cunoscuţi şi rude din Craiova şi mai ales de Iordache Oteteleşanu, Petrache Poenaru a putut studia la Viena luptînd „cu toate nevoile", lipsindu-se de orice desfătare, deoarece banii trimişi din ţară erau puţini şi veneau cu mare întîrziere, iar în contul acestora primea anticipat sume mai mici de la Zamfirache Pop.

În septembrie 1824, pentru motive pe care nu le cunoaştem, dar pe care le bănuim, — lipsa de bani — Petrache Poenaru părăseşte Viena şi se întoarce în ţară cu speranţa de a căpăta noi ajutoare pentru continuarea studiilor.

Într-adevăr, prin intervenţiile mai multor boieri de seamă, în frunte cu mitropolitul Grigorie de la Căl-

[1] Satul Giormanu, altadată în judeţul Dolj, plasa Jiul de jos; actualmente se numeşte Adunaţii de Geormane, raionul Craiova, regiunea Craiova.

dăruşani, şi prin stăruinţa lui Zamfirache Pop, Poenaru obţine de la Grigorie Ghica, domnitorul Munteniei, în septembrie 1824, o bursă anuală de 2 500 de taleri, pe timp de patru ani, ca să înveţe în străinătate matematicele teoretice şi practice, cu obligaţia ca după acest termen să „paradosească“ — adică să predea — „în limba romînească acest meşteşug al matematicii la şcoalele ţării, în soroc de opt ani după datorie, cu plata de simbrie, precum să va da şi la ceilalţi. Iar după acest soroc de opt ani, poate să rămiie slobod în voinţa sa“.

Fericit şi cu o rîvnă şi mai mare spre învăţătură, fiindcă avea asigurat traiul şi cărţile pe o perioadă de patru ani, Petrache Poenaru nu întîrzie de loc, îşi face bagajele şi, în octombrie 1824, îl şi găsim sosit în carantina Oltului, în drum spre Viena.

În acelaşi timp medelnicerul Dumitrache, casierul Eforiei Şcoalelor, prin care se expediau banii şi pentru ceilalţi tineri trimişi la învăţătură în străinătate, scrie lui Zamfirache Pop „să supravegheze activitatea noului bursier, pentru ca ajutorul să nu fi fost acordat în zadar“.

La începutul anului 1825, Poenaru se afla ca student permanent la Şcoala Politehnică din Viena, iar în vara anului următor, socotind că la Paris va putea căpăta o învăţătură mai înaltă, cere aprobarea guvernului din Bucureşti să plece în Franţa. În octombrie acelaşi an, admiţîndu-i-se cererea, el pleacă la Paris şi urmează cursurile de inginerie, mineralogie şi geologie la Şcoala Politehnică de acolo.

Pe baza corespondenţei inedite, vom încerca să precizăm şi să completăm datele publicate pînă în prezent asupra activităţii şi învăţăturii lui Petrache Poenaru de cînd a plecat a doua oară la Viena şi pînă la sfîrşitul tuturor studiilor sale în străinătate.

Astfel, la 16 decembrie 1824, medelnicerul Dumitrache scrie din Bucureşti lui Zenovie (Zamfirache) Pop, la Sibiu, ca unui „frate mai mare“ — de unde presupunem că au fost amîndoi colegi la şcoala de la Domniţa Bălaşa — că a primit scrisoarea din

27 noiembrie prin care i se arată, pe larg, pregătirile pentru ajungerea și „petrecerea“ lui chir Petrache la Viena. „Și m-am foarte bucurat că pă lîngă facerea de bine a Patrii ești și dumneata un voitor de bine a i să înlesni cele trebuincioase“. Îl anunță apoi că a trimis o mie de taleri „în dodecari“ și va trimite în curînd și restul pînă la 2 500 „ce sînt hotărîți pă an cu începere de la octombrie, leat 1824“.

Două zile mai tîrziu, Zenovie Pop primește o scrisoare de la serdarul Iordache Otetelișanu, care-i este „ca un frate și slugă“, prin care-i răspunde că socoteala banilor dați nepotului său — Petrache Poenaru, — pînă în septembrie 1824, este exactă. Pentru suma de 2 231 de taleri turcești ce datorează, în contul lui Petrache, trimite zapis și se roagă să mai fie așteptat cu plata lor. „Și fiindcă acum nu mi să întîmplă bani gata a mă *exoflisi,* mă rog să faci bine să mă mai îngăduiești și voi avea îngrijire a-i răspunde la casa dumneavoastră de aici (Craiova) rînduri, rînduri, pînă mă voi *exoflisi*“.

În 15 februarie 1825, Poenaru scrie din Viena lui Zenovie Pop, la Sibiu, că a primit scrisoarea din 11 ianuarie ce i-a trimis și s-a întristat mult că una dintre coconițele (fetele, — *N. A.*) lui este bolnavă.

Mulțumește apoi pentru sfaturile primite și pentru îndemnul de a „curteni pă dumnealui Rubr [?] de la carele cu adevărat mult folos pociu să am“.

Prin scrisoarea din 22 februarie 1825 Poenaru răspunde la cea trimisă de Zenovie prin care acesta îi spune că suferă greu de durere de ochi și urechi.

Întreabă apoi pe Zenovie dacă a primit cei 200 de fiorini de argint trimiși de unchiul său Grigorașcu Otetelișanu din Craiova pentru cumpărarea unor instrumente matematicești. „Mă rog să am știre de s-au primit de dumneata acolo, că mie aici nu mi-au venit nimic“.

La 18 martie 1825 se roagă fierbinte de Zenovie Pop ca datoria de 2 231 de taleri turcești, ce fac 496 de fiorini, pentru care Iordache Otetelișanu dăduse

zapis că o va plăti, să fie trecută pe numele lui luîndu-şi angajamentul s-o plătească în trei ani, fiindcă unchiu-său nu poate plăti aceşti bani deoarece „este la mare grije, neavînd nici un feliu de mijloc a-i răspunde". „Cunosc bunăvoinţa acestui om; au îngrijit pentru mine la orice mi-au fost spre folos, şi la trecut prin putinţă am crescut supt povăţuirile şi sprijineala dumnealui, şi sînt dator pentru aceasta în toată viaţa, netăgăduită mulţumire. Cunosc şi lipsa în care se aflä atît dumnealui cît şi părinţii miei şi ştiu că foarte cu greu le este a împlini aceşti bani".

De la această dată, timp de aproape o lună. fiind ocupat cu examenele, de-abia răspunde la cele mai importante scrisori. Numai de sărbătorile paştelui avînd cîteva zile de vacanţă scrie tuturor cunoscuţilor printre care şi bunului său prieten Andrei Gheorghiu care fusese trimis de firma Hagi Constantin Pop din Viena la sucursala din Craiova. Acestuia îi trimite o lungă scrisoare din care extragem următoarele: „Crez că-ţi va fi dor de Viena şi pofteşti să afli ce să mai face într-însa. Ştii că lucrurile cele mai de căpetenie aici sînt puţin supuse schimbării, de aceia pociu zice că dintr-acestea mai toate sînt precum le-ai lăsat". Totuşi îl informează, cu toate că ştie sigur că a aflat din gazete, că împăratul şi împărăteasa s-au dus la Milano, iar cancelarul Metternich la Paris. Arată apoi că vizitiii ce umblă cu *fiacările* sînt foarte nemulţumiţi, fiindu-le frică că li se vor micşora veniturile, deoarece un englez a adus „un feliu de caleaşcă care să porneşte de o damfmaşină şi aleargă în Prater, fără cai, foarte iute".

Se aminteşte apoi de o invenţie a profesorului Maisner de la Politehnica din Viena; de un somnambul care citeşte cu ochii închişi şi face tot felul de minuni, care atrage curiozitatea oamenilor veniţi de la mari depărtări.

Se povestesc spectacolele mai interesante şi se arată trupele străine care joacă la diferite teatre. Din nefericire însă pentru el distracţiile au fost foarte reduse, spunînd următoarele: „Foarte nemulţumit am

petrecut iarna aceasta, întăi că ajungînd aici prea tîrziu, am fost încărcat foarte de învăţături şi nu aveam nici decum vreame să-mi petrec şi eu vreodată în linişte. Al doilea, pentru că, după cum ştii, petrecaniile cele mai alese costisesc aici mult. La cele mai mici nu face cinevaşi nici un haz dacă nu va fi întovărăşit de un prieten tot de o limbă, de ocazie, şi cu aceleaşi obiceiuri".

Regretă vremea cînd, cu un an doi înainte, erau amîndoi la Viena şi petreceau împreună. „Crez, frate, că ţi se va fi urît acolo, ca şi mie aici; acolo [la Craiova] de ai şi voi să cheltueşti ca să aibi plăcere, nu ai unde, lipseşte eleganţia chiar în cele mai de sus [localuri], aici stăpâneşte eleganţia chiar în cele mai de jos, sînt silit a cheltui şi nu am de unde".

La Viena, Poenaru spune că n-are decît un singur cunoscut mai de aproape şi acesta e chir Ianache, prietenul lui Andrei Gheorghiu, cu care îşi petrece timpul „cînd cu vorba cînd cu şahul".

Învăţătura la Viena cere multă cheltuială, iar „la practică trebueşte să-şi aibă fieştecare instrumenturile sale şi să plătească profesorilor deosăbit, căci acesta este un studiu extraordinarium".

În ceea ce priveşte obligaţiile faţă de Andrei Gheorghiu, se roagă să fie iertat şi amînat pentru datoria ce are să-i dea, fiindcă se găseşte în lipsă de bani. Nădăjduieşte însă ca prin scrisorile trimise la Bucureşti să obţină sporirea bursei şi atunci va putea plăti mai uşor. Momentan se găseşte la mare strîmtoare şi îi vine să se întoarcă în ţară „dar filotimia nu mă lasă, mai nainte de a săvîrşi aceia, de care m-am apucat; nu ştiu unde mă aflu de întristare".

În continuarea scrisorii, Poenaru spune că la cererea familiei Brăiloiu a tocmit un dascăl căruia i-a dat şi acont o sumă de bani din angajamentul făcut, dar acela fiind un om vicios, a băut toţi banii. Aşa că a trebuit să se înţeleagă cu altul, căruia însă nu-i poate da nici un ban înainte, ci numai un contract, ce trebuie chezăşuit de un negustor. Pentru acest motiv cere sprijinul lui Andrei Gheorghiu spu-

nîndu-i: „Fă-mi şi acest bine, şi voi cunoaşte de mare bunătate a dumitale şi dorire ca să înlesneşti sporirea tinerimii Craiovei în învăţătură; — ştiu că, ca un adevărat patriot, nu vei fi la aceasta *adiafor*".

La 13 mai 1825, Poenaru scrie din nou prietenului său Andrei Gheorghiu, la Craiova. De data aceasta însă scrisoarea e plină de durere şi nefericire, fiindcă primise trista veste că tatăl său a murit, pierzîndu-şi astfel orice iluzie că-i va putea fi de „ajutoriu la bătrîneţe".

El arată prietenului său că, duminica trecută, tocmai pe cînd se pregătea să plece într-o mică excursie „ca să mai răsuflu de strîmtorile din toate zilele" a primit cu deosebită bucurie scrisoarea de la el, dar a terminat-o de citit „cu inima înghieţată, cu tăere de picioare şi pîraie de lacrămi".

Cu sufletul pustiu şi îndurerat se află acum, spune el, „departe de locul unde m-am pomenit în lume, departe de cei ce mi-au dat întîia hrană, de cei de un neam, zic, de cei de un sînge şi de cei ce m-au născut. Aflîndu-mă aici între străini, mi să uşura greutatea strîmtorii şi ostenelii cînd gîndeam la bucuria ce mi s-ar pricinui de m-aşi învrednici, după întoarcerea mea acolo, a împlini poruncile prea doriţilor părinţi la trebuinţele ce vor avea".

Din nefericire însă toate acestea s-au spulberat, şi acum, cu toate că este bărbat şi trebuie să fie cu inima tare, în astfel de situaţii, nu se poate mîngîia şi nu poate să uite pe acela care i-a fost părinte şi care „a îngrijit pă cît a ştiut şi pă cît a putut de creşterea şi binele mieu".

Din luna mai pînă aproape de mijlocul verii anului 1825, nu mai cunoaştem nici o scrisoare trimisă de Petrache Poenaru, cuiva; probabil că au fost destule, dar nu ni s-au păstrat.

În 22 iulie 1825, într-o scrisoare adresată lui Zenovie Pop el arată că „părintele Eufrosin Poteca ce a învăţat în Italia şi în Franţa cu cheltuiala Valahii", — a adus doi *funţi* de tabac din Franţa pentru

Scrisoare romînească (chirilică) trimisă de P. Poenaru lui Zamfirache Hagi Const. Pop în Sibiu.

(Viena, 15 februarie 1825)

Immatrikulirungs-Bescheinigung

für die

Vorlesungen am k. k. polytechnischen Institute.

Daß Herr Peter Pojenar v. Krajova

zu den Vorlesungen über

am k. k. polytechnischen Institute für das Studienjahr 1825/1826 eingeschrieben worden sey, und die vorgeschriebene Immatrikulirungs-Gebühr von 10 fl. entrichtet habe, wird hiedurch bescheiniget.

Wien, den 1825

Direktor des k. k. polytechnischen Instituts.

Institutul Politehnic din Viena dă adeverință că P. Poenaru este înscris și urmează regulat cursurile anului școlar 1825—1826

Scrisoare romînească (chirilică) trimisă de P. Poenaru prietenului său Andrei Gheorghiu în Craiova.

(Viena 24 mai 1826)

Scrisoare romînească (chirilică) trimisă de P. Poenaru protectorului său Zamfirache Hagi Const. Pop la Sibiu

(Paris, 9 decembrie 1827)

medelnicerul Dumitrache din București, dar la vamă i-a fost confiscat tutunul și a trebuit el să intervină pentru eliberare. Trimite deci tutunul cu diligența la Sibiu, iar de aci roagă pe Zenovie Pop să aibă grijă a face să ajungă în mîna medelnicerului Dumitrache la București.

Într-o scrisoare din 7 octombrie 1825, în afară de pomenirea cîtorva comisioane ce trebuiau făcute, cere iertare prietenului său Andrei Gheorghiu că n-a putut, cu toată dorința, să-i dea nimic din banii ce-i datorează. „Doritul mieu prieten, crezi-mă că gîndind la *prodomia* ce ai avut a-mi împlini rugăciunea numai dintr-un cuvînt, și văzînd că nu pociu să mă țiu de vorbă, mă ia fiori. De aceia totdeauna nu mi-a lipsit grijea cum să mă strîmtorez mai mult ca să mă pociu plăti de datorie, dar fiindcă trebuințele pe care să razimă tot scoposul șederii mele aici, covîrșește mult mai presus mijlocul ce am a le întîmpina, nu mi-a stătut prin putință a pune deoparte nici măcar zece fiorini. Tot scriu la București să mi se adaoge leafa, dar văz tăcere. Ce să-ți mai făgăduesc, frate, nu știu".

La 24 decembrie 1825, Poenaru trimite o scrisoare lui Zenovie Pop în care-i mulțumește pentru toate binefacerile ce i-a făcut.

Prin scrisoarea din mai 1826 cere din nou iertare prietenului Andrei Gheorghiu că nu i-a plătit datoria, cu toate că a primit de la București sporul de 500 de taleri ce i s-a acordat, deoarece, în afară de alte necazuri: „mai dete peste mine și o lingoare ce mă cuprinse din răceală și mă ține în pat de șapte săptămîni. Știi cum sînt lucrurile aici și poți socoti cît m-a costisit această nevoie. Acum mulțumesc meșteșugului omenesc și puterii cerești, trupul îmi este sănătos, dar sufletul foarte amărît căci 500 de taleri, sporul pă anul acesta la leafa ce am, am fost silit să-l cheltuiesc cu pustia de boală ce m-a chinuit. Și încă am mai făcut și datorie de o sută fiorini pentru care mi s-a pus soroc scurt și strajnic a-i plăti".

3

STUDIILE LA PARIS

Am dat în anexă o parte din corespondența medelnicerului Dumitrache[1], care executa hotărîrile Eforiei Școalelor din București, adresată lui Zenovie Pop la Sibiu, și a lui Poenaru tot către acesta. Din aceste scrisori putem să reconstituim timpul dintre 1826 și 1832 pe care studentul îl petrece la studii și cercetări în Franța și în Anglia și putem să apreciem condițiile grele de viață cu care s-a luptat Petrache Poenaru departe de țară și de familie. Anii de studii petrecuți în Occident se scurg greu, cu întîrzieri mari în primirea bursei, cu lipsuri de tot felul, încălzit numai de nădejdea că revenind în țară va putea să fie folositor patriei.

Dintr-o scrisoare a medelnicerului Dumitrache către Zenovie Pop aflăm că Petrache Poenaru plecase din Viena la Paris, la începutul lunii noiembrie 1826, și primise pentru cheltuiala drumului suma de 20 de galbeni. Dar cu toate că trecuse mai bine de o lună, medelnicerul nu primise nici o înștiințare pînă la 2 decembrie 1826, că Petrache sosise la Paris. Pentru acest motiv el își arată nedumerirea față de Zenovie Pop prin următoarele cuvinte: „Dar mă mir cum pînă acum nu ne-au scris că au ajuns la Paris, și deși am scris lui Simeon Marcul [Marcovici] ce-l avem la Paris, ca să mă înștiințeze cînd va sosi Petrache, dar pînă acum nu ne-au scris, și mă mir că este zăbavă".

În aceeași scrisoare anunță pe Zenovie Pop că, prin vistierul Moscu, a trimis două mii de taleri din bursa lui Petrache și se va îngriji ca și pe ceilalți să-i trimită la timp „numai te rog și dumneata să îngrijești a i să da omului la vreme, a nu pătimi cevași".

---

[1] Acad. R.P.R., Fond Hagi Const. Pop.

La 25 februarie 1827, medelnicerul Dumitrache anunţă pe Zenovie Pop la Sibiu că prin vistierul Moscu a trimis şi ultima mie de taleri, cu care se completează cei cinci mii hotărîţi pe timpul de la aprilie 1826 pînă la aprilie 1827. Cei 5 000 de taleri fac 160 de galbeni împărăteşti sau 4 400 turceşti, iar peste această sumă nu i se poate da lui Petrache Poenaru nici un ban mai mult.

În timpul verii, scrisorile trimise de Petrache Poenaru din Paris conving pe conducătorii şcolilor din Bucureşti, că suma de mai sus nu e tocmai satisfăcătoare pentru cheltuielile învăţăturii şi traiului în Franţa, aşa că aceştia hotărăsc ca, începînd din octombrie 1827 pînă în octombrie 1828, să-i dea 2 500 de franci (8 000 de taleri), din care, la 20 septembrie 1828 medelnicerul Dumitrache îi şi trimite jumătate, adică 4 000 de taleri, prin chir Ioniţă Lazarovici ce-şi avea biroul de agentură şi zărăfie la Bucureşti, în Hanul lui Mihail Chiriţă.

Şi de data aceasta, ca şi în trecut, medelnicerul Dumitrache roagă pe Zenovie Pop să aibă grijă a interveni ca Petrache să-şi primească ratele lunare la timpul cuvenit. „Şi analoghisind bani pă lună, îi vei face ordin a-i primi acolo, fără supărare de la bancheriu dumitale, scriindu-i şi deosăbit a să sili pînă la acest soroc (oct. 1828) să-şi săvîrşească orice *cusur* (restanţă) de învăţătură va mai avea, căci mai mult nu-i îngădueşte Eforia să şază. Şi la soroc să să şi gătească a veni la Patrie cu toate cărţile şi instrumenturile ce le-au lăsat chir Simeon (Marcovici) la dumnealui, fiind ale Patriei".

Poenaru fiind încunoştinţat de hotărîrea eforilor, că trebuie să se întoarcă în ţară la sfîrşitul lui octombrie 1828, trimite, la 9 decembrie 1827, o scrisoare lui Zenovie Pop în care-şi arată toată mîhnirea. În scrisoare spune că, dacă „boierii" de la Bucureşti i-ar cunoaşte gîndurile şi bunele lui intenţii, aceştia ar accepta cu bucurie să-i mai prelungească şederea cu încă un an, „în pămînt străin".

În favoarea cererii sale se vede că Poenaru se rugase de Zenovie Pop să intervină şi el la Bucureşti, deoarece îi adresează cuvinte de deosebită mulţumire pentru „recomandaţia" făcută. „Scoposul dumitale la ajutorinţa ce-mi faci, nu poate fi ca cele ce voi învăţa p-aci să le ştiu numai pentru mine, la care mi-ar fi ajuns vremea ce am întrebuinţat pînă acum, ci să le împărtăşesc şi altora în patrie, care cere şi cunoştinţe mai temeinice şi deprindere în mai multe chipuri şi după urmare şi vreme mai îndelungă".

„Nădăjduiesc că de se vor socoti, vor găsi cuviincioasă şi această plecată a mea rugăciune, căci de voi fi silit să săvîrşesc într-un an, de acum înainte, trebuie să adaog strădanie, şi apoi sănătatea mea va rămînea vătămată".

Îl înştiinţează apoi pe Zenovie Pop că s-a lăsat de studiul medicinei deoarece „patria a găsit aşa cu cale" şi prin urmare se va ocupa de aici înainte, cu toată stăruinţa, numai de: chimie, mecanică şi geodezie.

Roagă să i se trimită corespondenţa pe noua adresă: Rue St. Martin au Conservatoire des arts et métiers.

Din cauză că avea foarte mult de scris — de copiat cursurile ce audia, numeroasele însemnări ce făcea, precum şi corespondenţa ce trimitea la protectori, rude şi cunoscuţi — Petrache Poenaru s-a simţit îndemnat să-şi cheltuiască puţin mintea pentru a găsi un mijloc mai uşor de a scrie, fără să mai fie obligat a purta cu el, în orice moment, sticluţa cu cerneală. După oarecare trudă, tînărul romîn aflat la Paris inventează tocul rezervor, atît de util şi de mult răspîndit în zilele noastre. Şi cu toate că invenţia lui face parte din categoria celor mici, noi ne mîndrim cu ea.

Brevetul ce i s-a acordat în mai 1827 spune că

invenţia lui constă dintr-un „condei portăreţ, fără sfîrşit, alimentîndu-se însuşi cu cerneală".[1]

Timp de şase luni, din decembrie 1827 pînă în mai 1828, nu mai cunoaştem nici o scrisoare de la Poenaru. La 12 mai 1828 însă, cu ocazia întoarcerii doctorului Constantin Estiotu în patrie, el reîmprospătează sentimentele sale de simpatie şi mulţumire pentru binefăcătorul său Zenovie Pop. În rîndurile scrise acestuia regretă, oarecum, că n-a făcut şi el medicina, lăudînd în acelaşi timp pe doctorul mai sus numit care s-a încununat de laurii universali, deoarece a terminat ştiinţa cea „mai folositoare neamului omenesc".

În sfîrşit, la 20 iunie 1828, Poenaru primeşte o veste foarte îmbucurătoare. Dumitrache, sameşul (casierul) Eforiei Şcoalelor, fost medelnicer şi ridicat acum la rangul de stolnic, îi scrie „cu frăţească dragoste" că marele logofăt Alexandru Filipescu a sprijinit cererea lui Petrache în faţa celorlalţi boieri efori şi a obţinut prelungirea bursei pînă la 1 aprilie 1830, — cu aceeaşi sumă de 2 500 franci pe an, „pentru care voi face cunoscut şi dumnealui chir Zinovie Hagi Constantin Pop ca să-ţi facă ordin la bancherul dumnealui a-ţi răspunde pe toată luna, precum şi pînă acum s-au urmat".

În 29 octombrie 1828, Poenaru se plînge lui Zenovie Pop că n-a primit de multă vreme nici o scrisoare de la el sau de la rudele sale din Craiova,

---

[1] Brevetul de invenţie arată nu numai spiritul inventiv al studentului romîn, dar şi originalitatea concepţiei, pe cît de simplă pe atît de practică, ceea ce constituie un pas înainte în această direcţie. Sistemul său de a împinge cerneala spre vîrful în care era montată peniţa, prin uşoara apăsare a ţevii, care este marea inovaţie în această direcţie, va duce mai tîrziu la inventarea pistonului. Fabricarea tocului inventat de Poenaru şi punerea lui în comerţ ar fi scurtat mult timpul pînă la realizarea pistonului. Poenaru însă n-a reuşit sau nu a fost suficient de insistent in valorificarea invenţiei sale. Amănunte în această problemă vezi George Potra, *131 ani de la inventarea tocului rezervor de un romîn*, în „Industria uşoară", V, nr. 2, februarie 1958.

fapt care-i produce multă neliniște și pe care nu și-l poate explica de loc. Din această cauză, spune el, — „Parisul — cu toate bunătățile lui — mi se pare pușcărie întunecoasă și de multe ori îmi vine să-l pustiesc [părăsesc] mai nainte de vreme, ca să-mi văz rudele, prietenii și făcătorii de bine și să mă însuflețesc de aerul pămîntului ce mi-a dat zilele".

În 1828, spune că s-a îndeletnicit mai mult cu studiul fizicii, chimiei, mecanicii și economiei rurale și a vizitat nenumărate întreprinderi despre care și-a luat însemnări și a făcut desene „cu deamănuntul de mehanismul fieștecării fabrici, sau unelte trebuincioase în pămîntul nostru, precum sînt: mașini de lucrarea pieilor, lînii și inului, mori umblătoare prin puterea apei, dobitoacelor sau aburilor; mașini pentru fabricația zahărului de sfecle, industrie nouă și foarte productivă; pluguri iconomicoase și alte mărunte instrumente arătoare".

Poenaru, grație unei persoane influente, — poate locot. colonelului Louis Puissant, profesor la Școala de aplicație a inginerilor topografi, — a izbutit să fie trimis la țară pentru măsurarea terenurilor și ridicarea de hărți. Așa că, de trei luni, el se găsește la Meulan sur Seine unde, sub conducerea cîtorva profesori distinși, lucrează la măsurarea locurilor dimprejurul orașului, iar toate măsurătorile din acel an și din alți ani de mai înainte vor servi la facerea unei noi hărți a Franței.

Lui Poenaru, ca și altor colegi de-ai săi li s-a dat să măsoare un teren de patru mile pătrate, iar la data cînd el trimite scrisoarea spune că e aproape gata și se va întoarce în scurtă vreme la Paris să facă harta, — „apoi, pe iarnă, ni să face un curs de Astronomie și Geognosie și în vara viitoare o să facem alte harte slujindu-ne la măsurătoare de observația astronomicească".

Louis Puissant, încîntat de felul cum și-a îndeplinit Poenaru misiunea pe teren, i-a dat un certificat foarte măgulitor.

În altă ordine, Petrache Poenaru se roagă de Zenovie Pop, să-l sfătuiască în ce ramură indus-

trială să se străduiască „mai cu folos pentru pămîntul nostru, căci acum aşi putea, cu înlesnire, să iau multe cunoştinţe în de-alde acestea, şi la întoarcere mă voi socoti foarte norocit de voi putea sluji la orice mi se va porunci".

În toamna anului 1829, poate că încă la începutul anului şcolar, se pare că studiile teoretice ale lui Petrache Poenaru luaseră sfîrşit. Cursurile de clasă şi laborator, cu tematica lor didactică, nu mai interesau pe tînărul care ar fi vrut să vadă cum se pun în practică cunoştinţele însuşite. Industria franceză, care în jurul anului 1830 ajunsese la realizări importante, îi oferea lui Poenaru un cîmp larg de observaţii şi studii. O cercetare „pe viu" a marilor uzine metalurgice şi a fabricilor de textile din Franţa i-ar fi deschis drumuri noi de înțelegere şi aplicare a cunoştinţelor dobîndite. Începu astfel să se gîndească la o călătorie de studii în cele mai renumite regiuni industriale din Franţa şi din celelalte ţări apusene, după care să se reîntoarcă în ţară şi să se aşeze la lucru.

4

CĂLĂTORII DE STUDII ÎN FRANŢA ŞI ANGLIA

În 15 decembrie 1829 Petrache Poenaru trimite din Paris o foarte interesantă scrisoare protectorului său Zenovie Pop, la Sibiu, în care-i spune că la începutul acelei luni, prin bunăvoinţa lui, a luat de la bancherul Meuron banii ce i se cuveneau pe trei luni înainte. Cu aceşti bani se va putea uşor deplasa dintr-un loc în altul „pentru praxis pîn fabricile, ce socotesc că s-ar putea aşeza şi în ţara noastră. Căci acum după ce m-am deprins în ştiinţele trebuincioase la înţălegerea de orice feliu de aplicaţie în industrie, destul este, ca să zic aşa, să dau cu ochii de o maşină sau de oricare apucătură şi pricep lucrarea cu pătrundere, apoi o însămnez spre neştearsă aducere aminte".

Această scrisoare avînd un conținut documentar extrem de interesant, reproducem din ea fragmentul de mai jos. Astfel, — „fabricile, pîn care eu străduesc mai cu deadinsul a practisi, sînt acelea care să țin de mînă cu agricultura, căci acestea pot fi mai de folos Patriei. De aceia mai întîi am lucrat două luni de zile într-o fabrică de zahăr din sfecle și m-am deprins în toate mărunțișurile aceștii fabricații, iar acum, după cîteva alte deprinderi în argăsitul pieilor și în spălatul lînei, mă aflu lucrînd într-o fabrică de hîrtie a dumnealui *ms.* Didot. Apoi trebuește să lucrez într-o rafinărie, și mai la urmă, într-o fabrică de unturi [uleiuri] de sămînță".

„Acestea însă mă costisesc o sumă de bani, foarte grea, pentru starea mea de acum, căci oriunde am voit să lucrez, mi s-a cerut supt nume de bacșiș — *pour le contremaitre et les ouvriers* — 100 sau 150 de franci; încă pentru fabricația zahărului acest bacșiș m-a costisit 180 de franci. Și sînt silit să mă strîng groasnic din cheltuielile din toate zilele, purtînd costumul lucrătorilor, mîncînd și culcîndu-mă pîn gargote cu dînșii, ca să mă poci iconomisi cu 50 sau șaizeci de franci pe lună, că mai mulți nu-mi rămîn după ce plătesc bacșișul cerut și plata diligenței pentru transport de la o fabrică la alta".

O dată cu scrisoarea către Zenovie Pop, Poenaru spune că a trimis și una boierilor efori de la București, prin care îi roagă ca, pe lîngă cei 800 de franci pentru cheltuiala drumului la întoarcerea în țară, să-i mai trimită încă o mie cu ajutorul cărora s-ar putea documenta și în alte fabrici decît cele de pînă acum. Și cum boierii „nu prea să grăbesc a răspunde, dar nădăjduind că vor primi rugăciunea mea", — „îndrăsnesc a ruga pe dumneata să binevoești a-mi întîmpina această sumă, cît mai curînd. Cu aceşti bani aşi putea lua în puțină vreme cîteva cunoștințe, care vor putea fi de mare preț în pămîntul nostru. Crez că și dumneata însuși vei putea fi prea mulțumit de buna întrebuințare a acestor

bani, iar eu mă voi socoti foarte norocit putînd sluji trebuinţele dumitale".

Patru zile mai tîrziu, la 19 decembrie 1829, primind un răspuns de la Bucureşti, Poenaru îl şi face cunoscut lui Zenovie Pop în aceeaşi zi. Şi anume că, la o cerere mai veche a lui de a i se trimite 20 000 de franci pentru a cumpăra diferite instrumente de fizică şi geodezie, unelte agricole şi anumite cărţi, necesare ştiinţei şi meşteşugurilor, el a primit răspuns, prin vornicul Iordache Golescu că „deocamdată nu este putinţă a să întîmpina aceşti bani" — însă boierii efori au hotărît ca el să mai rămîie încă un an în străinătate şi în acest timp „să va putea încherba" suma cerută şi tot el va fi „orînduit a îngriji construirea şi cumpărătoarea obiecturilor" arătate.

Şi fiindcă boierii de la conducerea Eforiei Şcoalelor au hotărît ca el să mai rămînă un an, a şi făcut cerere ca să-i trimeată întreaga sumă ce i s-ar cuveni, deoarece, după părerea lui, — „mai de folos ar fi pentru desăvîrşirea învăţăturilor la care mă îndeletnicesc, de mi s-ar da în luna mai 1830, înainte, toţi banii după un an, cu care aşi putea în cinci sau şase luni a umbla practisind pîn fabricile cele mai depărtate de Paris. Căci de aşi voi să rămîi un an întreg, mi-ar trebui pentru aceasta cel puţin şase mii de franci, pentru că cu două sute de franci pă lună nu poci să întîmpin şi cheltuiala traiului şi aceia a drumului şi apoi şi bacşişul ce mi să cere pîn fabrici".

Dintr-o altă scrisoare se vede că Poenaru a înţeles, din înştiinţarea ce a primit de la Bucureşti, că şi celălalt an va trebui să urmeze aceleaşi învăţături, pentru care motiv a cerut numai 3 000 de franci, dar văzînd din ultima scrisoare a „cinstitei Eforii" că trebuie să facă practică în exploatarea minelor a cerut şase mii de franci pe an. „Şi crez că de vor voii a citi cu luare aminte cele ce scriu, pentru dovedirea de trebuinţa aceştii sume, îmi vor primi fără zabavă rugăciunea".

Se roagă apoi de Zenovie Pop să-i scrie bancherului Meuron la Paris să-i dea banii pe trei luni înainte și „nescaiva recomandații în părțile pă unde mă voi duce ca să poci avea înlesnire la intrarea pîn fabrici".

Este mulțumit că i s-a permis să mai stea un an în străinătate, dar îi arde sufletul de nerăbdare de a se întoarce în patrie. Și după ce va trece și acest an, spune el: „nimic nu mă va putea opri de a alerga să-mi umplu inima de bucurie aflîndu-mă între rudenii, prieteni și patrioți".

În urma sfatului primit de la Zenovie Pop de a scrie mai pe înțeles, Petrache Poenaru răspunde la 3 aprilie 1830, din Roville, că scrisorile lui sînt într-adevăr cam greoaie deoarece a fost obligat să creeze anumite cuvinte, ce nu se găseau în „limba valahă". De la această dată însă, pentru a înlătura neajunsul pomenit, îl anunță că va scrie în limba franceză.

Îi spune apoi că, la începutul lui februarie, a părăsit capitala Franței, unde în zadar ar fi stat pentru învățătura practică, — deși la Paris sînt fabrici de tot felul, — căci „fabricanții, în cea mai mare parte, sunt atît de interesați sau atît de geloși de procedeele lor, încît nu permit, cel mult, decît să vezi repede și o singură dată fabrica lor, însă niciodată să și urmărești lucrările. Și dacă unii dintre ei îngăduie să lucrezi în fabrica lor, aceasta o fac în condiții foarte oneroase: în unele din aceste fabrici s-a împins interesul pînă la a-mi cere de la două pînă la cinci mii de franci ca preț al uceniciei mele și un angajament de șase luni. Am părăsit deci această prăpastie unde nu se respiră decît prin aur și m-am dus în niște locuri unde am putut culege cîteva noțiuni noui, folositoare țării mele".

Amintește apoi că a stat cîtva timp la Troyes (Aube) unde a vizitat, grație unui prieten, fiu de fabricant de acolo, toate întreprinderile acelui oraș; mașinile le-a desenat cu exactitate, iar procedeele de lucru le-a descris în amănunțime. O deosebită atenție a dat fabricării țesăturilor de lînă „ca fiind

singurele torcătorii care ar putea fi introduse cu folos în Valahia".

De la Troyes a plecat la Roville, lîngă Nancy, unde în ferma experimentală a lui Dombasle admiră și urmărește frumoasele rezultate ale acestui savant practician. Descrie pe larg cele văzute, precum și instrumentele întrebuințate pe care le-a desenat, sperînd să învețe cu ușurință pe lucrătorii din Muntenia „să le fabrice pentru folosul general al țării. Aşi dori totuşi ca guvernul să mă autorize să obțin fabricarea aici a cîtorva modele în miniatură, care ar lumina pe lucrător mai mult decît simpla vorbă, iar eu nu aşi fi silit să stau mereu pe lîngă el pentru a avea grije de toate detaliile construcției".

La sfîrșitul scrisorii arată că nu-i ajung banii, fiindcă învățătura pe teren costă mai mult decît șederea la Paris. Așteaptă cu nerăbdare ca Eforia să-i aprobe cei 6 000 de franci pe an, pe care i-a cerut, și să-i fie plătiți trimestrial și anticipat, — pentru ca „să-mi orînduesc treburile în consecință, căci nu mai țiu să stau în străinătate în această penibilă restricțiune, în care mă găsesc, ca să zic așa, în fiecare clipă. Și încă mulțumită lui Dumnezeu am avut fericirea să am protecția d-voastră, fără de care, aşi fi fost lipsit chiar și de această mică bursă, fiind obligat să aştept mult după termen, pînă să-mi fie trimeasă din București, așa cum se întîmpla adeseori cu ceilalți tineri care au fost trimeşi înaintea mea".

La 17 mai 1830, tot din Roville, Poenaru răspunde lui Zenovie Pop, la o scrisoare din 7 aprilie același an, că o dată cu scrisoarea trimisă a alăturat o bogată informație asupra puțurilor arteziene pe care Zenovie voia să le facă la Sibiu. Și dacă nu se grăbește cu acest lucru, îl roagă să aştepte pînă la întoarcerea sa în țară cînd îl va servi cu toată plăcerea. În ceea ce privește căutarea unui administrator pentru moșie, Poenaru răspunde că este foarte greu, deoarece, chiar dacă ar găsi pe cineva, acela nu ar ști să se înțeleagă romînește cu țăranii, iar în al doilea rînd ar pretinde o leafă mare care ar

înghiți o bună parte din venitul moșiei. În Franța toți administratorii și fermierii sînt foarte bine plătiți, așa că ar trebui să li se ofere o leafă prea mare ca să primească. Ar fi mai nimerit însă dacă guvernul din Muntenia ar face o fermă model „unde tinerii de la noi din țară s-ar putea instrui în această artă dumnezeiască, pentru a o răspîndi apoi, la rîndul lor, în toate colțurile Valahiei". Dar, pînă ce guvernul se va pătrunde de această necesitate, s-ar putea înființa o societate particulară pentru încurajarea și îmbunătățirea agriculturii. Și pentru o reușită cît mai deplină, această societate ar putea răsplăti priceperea și munca celor mai buni agricultori cu premii în bani, medalii și instrumente agricole perfecționate.

La sfîrșitul scrisorii roagă pe Zenovie Pop să-i trimită cît mai curînd cel puțin cinci sute de franci, deoarece de două săptămîni se găsește într-o situație desperată neavînd mijloace nici pentru cheltuielile „de cea mai strictă necesitate".

În ceea ce privește aprobarea de a mai sta un an în străinătate, stolnicul Dumitrache anunță la 6 iulie 1830 pe Zenovie Pop că Petrache Poenaru „ucenicul Valahii" a primit în sfîrșit „slobozenia" de a mai rămîne încă un an pentru „a învăța meșteșugu metalurilor spre folosul patriei romînești". Totodată i s-a acordat din banii Vistieriei 6 000 de franci pe an, plus 2 000 de franci pentru cumpărarea unor instrumente, iar baronul Hristodor Sachelarie, bancherul, care a dovedit deosebită rîvnă pentru Petrache Poenaru a și dat de la el două polițe Eforiei pentru ca să se poată elibera imediat banii la Paris „prin dumneata, de la Vasal bancherul dumnealui", — francul francez fiind socotit la 100 parale. iar leul vechi romînesc valora 40 parale.

La 30 iulie 1830 Poenaru scrie din Nancy (Meurthe) că în timp ce se găsea la Lyon s-au produs aici tulburări și manifestații — ca răsunet al revoluției din 1830 din Paris — la care întîmplător a asistat și el. În urma ciocnirii dintre armată și

răsculaţi, sau în acea „prefacere de vremuri“ cum spune el, a pierdut 600 franci ce trebuiau să-i ajungă pe trei luni de aici înainte. Aşa că se găseşte în situaţia cea mai tristă, fără nici un „creiţariu“ şi singura lui nădejde e în ajutorul ce va primi din partea lui Zenovie Pop.

După cum vedem, Poenaru nu ne dă ştiri mai amănunţite asupra întîmplărilor de atunci. Reiese că evenimentele din Franţa nu-l interesează în măsura în care îl preocupă situaţia sa materială.

Dintr-o scrisoare de mai tîrziu, se vede că Poenaru cu ajutorul material al unui prieten a putut să se întoarcă la Paris unde revoluţia fusese înăbuşită. El însă se găseşte în mare lipsă şi cere să se intervină la bancherul Meuron pentru a-i da ceva bani, deoarece „din pierderea ce mi s-a întîmplat, cu aceste vremuri, mă aflu în mare lipsă de bani şi şez în Paris fără nici o treabă.“

Peste cinci zile (15 august 1830) urmează o altă scrisoare, în acelaşi sens, în care Poenaru arată că este într-o lipsă atît de mare, încît n-a avut bani să plătească nici taxa unei alte scrisori pentru Bucureşti.

Din cuprinsul întregii scrisori se vede că Poenaru solicită din nou sprijinul material al protectorului său, Zenovie Pop.

La 28 septembrie 1830 ca să nu piardă nimic din timpul care-i mai era hărăzit a sta în străinătate, Poenaru scrie din Grenoble că, de la Paris, a plecat la Creuzot şi Naville, unde a stat aproape două săptămîni pentru cercetarea industriilor şi uzinelor de acolo, apoi, la Lyon a vizitat, din simplă curiozitate, fabricile de mătase deoarece „nu sper ca această industrie să poată fi introdusă la noi“. „Am văzut admirabilele maşini à la Jacquard care reproduc pe stofă, ca prin minune, desenele cele mai frumoase şi mai variate“.

După trecerea prin alte localităţi a vizitat oraşele Valens şi Romans (Drome) împrejurul cărora se găsesc mari plantaţii de duzi, iar principala îndeletnicire a locuitorilor din ţinutul acela e creşterea

viermilor de mătase. Poenaru crede că în Muntenia ar fi posibil cultivarea duzilor şi creşterea viermilor de mătase cu şi mai mult succes decît în Franţa. Pentru acest motiv el sfătuieşte pe Zenovie Pop să planteze terenurile sale numai cu duzi, care, de bună seamă, îi vor aduce un venit mare.

Ajuns la Grenoble, anunţă că va vizita, în Munţii Alpi, diferite mine în exploatare, apoi se va duce în localitatea Allevard situată la granița Franţei dinspre Savoia, spre a vedea minele de fier şi furnalele de purificare a oţelului.

Trecînd apoi din nou prin Lyon va merge la Saint-Étienne să vadă şcoala de mine şi uzinele ce se găsesc acolo. „De la Saint-Étienne voiu merge la Rodez, depart.[amentul] Aveyron, pentru ca să mai văd minele de fier şi de huilă ale ducelui de Decase; de acolo voiu trece, poate, în Pirinei pentru a vizita şi alte mine sau mă voiu întoarce la Paris pentru a merge dincolo, în nordul Franţei, nu numai pentru minele de huilă care se exploatează acolo, cu folos, dar şi pentru a vedea, în această regiune clasică a sfeclii şi a grăunţelor oleaginoase, procedeele acestei fabricaţii. După aceia sau voiu trece în Anglia pentru a vizita regiunile de mine, sau mă voiu duce îndată la Freiburg, în Saxonia, căci pînă în prezent nu m-am hotărît pentru Anglia, pentru motivul că acolo aşi cheltui mult folosind puţin, fabricile fiind în ţara aceia nu atît de accesibile ca în Franţa. Şi tare mă tem că, în ciuda scrisorilor de recomandaţie pe care le-aşi putea avea pentru cîteva firme, îmi vor refuza intrarea în stabilimentele industriale care mă interesează, aşa cum au făcut cu atîţia alţi străini.

Dacă în ultima d-voastră călătorie[1] în Anglia aţi făcut vreo cunoştinţă care ar putea să-mi fie de folos, vă rog să mă recomandaţi".

---

[1] Vezi D. Z. Furnică, *Călătoria lui Zenovie Hagi Constantin Pop, şeful casei de bancă şi comerţ cu acest nume din Viena şi Sibiu, la Paris şi Londra în anii 1826 şi 1827*, Bucureşti, 1931.

Timp de două luni Poenaru urmează călătoriile și cercetările sale după planul stabilit mai dinainte și comunicat lui Zenovie Pop în scrisoarea din 28 septembrie. De la această dată nu mai trimite nici o scrisoare la Sibiu, pînă la 29 noiembrie cînd arată că se găsește în localitatea Montpellier (departamentul Herault) în așteptarea celor 500 de franci ce trebuia să-i primească de la Paris încă pe cînd se găsea la Rodez. Neprimind banii însă nici la Montpellier, anunță că nu mai poate să-și continue drumul și e obligat să rămînă pe loc în așteptarea banilor. Dar tocmai în ziua cînd avea mai mare speranță de a primi banii, este vestit că banca Meuron din Paris a dat faliment și nu mai poate să facă nici o plată. „Vă puteți închipui, domnul meu, — spune el — cît mă neliniștește această știre supărătoare și cît îmi turbură ocupațiile. Mă găsesc aici cu totul lipsit de bani, și într-un oraș unde nu cunosc pe nimeni de la care să pot avea cel mai mic ajutor bănesc. Fac datorii la han (Hotel du Midi) pentru hrana și locuința mea fără să pot scoate niciun avantaj din această ședere forțată aici. Hangiul îmi va prezenta socoteala, la sfîrșitul lunii, și îmi va cere banii. Ce îi voi spune atunci? Credeți-mă, domnul meu, că înnebunesc numai gîndindu-mă la aceasta. Nădăjduiesc totuși că veți binevoi să mă scoateți din această situație penibilă cît mai repede cu putință: și pentru aceasta veți avea bunătatea să-mi trimiteți, fără întîrziere, un credit la o altă casă din Paris și să angajați această casă să-mi trimită îndată, prin curier, așa cum se obișnuește în comerț, suma de o mie de franci".

Cu toate acestea, pînă la 23 ianuarie 1831, cînd trimite o altă scrisoare, Poenaru nu primise banii ceruți. Din această cauză, spune el, — „necazul pe care l-am avut de atunci mi-a umplut sufletul de amărăciune, căci nu odată gazda mea mi-a arătat neîncrederea în legătură cu explicația pe care i-am dat-o asupra nenorocirii mele. Și tare mă tem, să nu mă silească în curînd să-i dau toate obiectele mele pentru a plăti cheltuelile pe care le-am făcut

în hotelul său și, după aceia, să mă arunce pe stradă, fără o lescae".

Dar în afară de acestea, din cauza frigului și a lipsurilor s-a îmbolnăvit și a trebuit să stea în pat „ca într-o închisoare" fără să-l vadă nimeni, sau să vină „un suflet care să-mi spuie două cuvinte de mîngîiere".

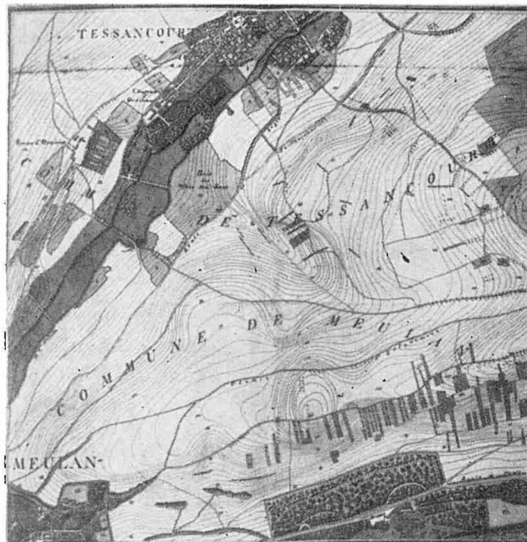
După cum spune, el se găsește într-o situație asemănătoare cu aceea întîmplată cu doi ani înainte cînd a fost obligat să-și vîndă cărțile cu jumătate de preț pentru a putea trăi în timpul celor două luni cînd nu primise nici un ban de la nimeni.

În acest scop, roagă stăruitor pe Zenovie Pop să nu-l uite și să se grăbească a-i trimite două mii de franci „prin mijlocul cel mai sigur", deoarece mai toate băncile și casele onorabile de comerț din Franța au falimentat din cauza evenimentelor politice".

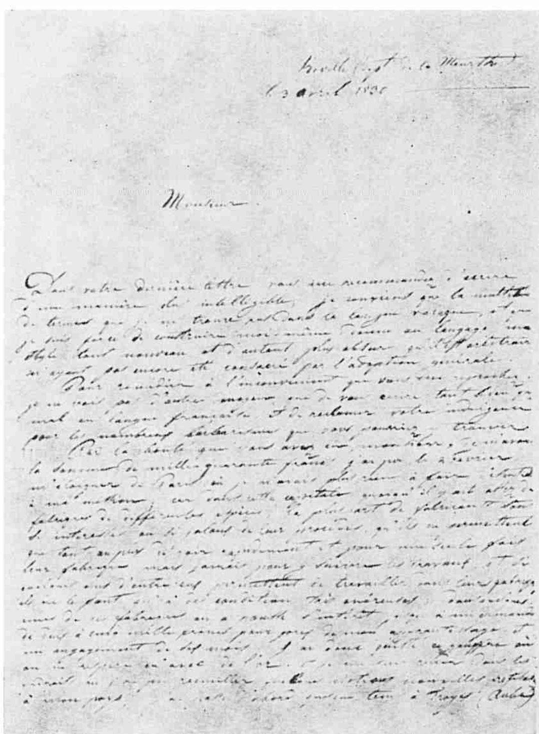
În sfîrșit, la 6 februarie 1831, Petrache Poenaru primește de la Zenovie Pop scrisoarea trimisă din 22 decembrie 1830 și suma de 1 000 de franci prin bancherul Sina. Din acești bani, cu 900 de franci își plătește toate datoriile făcute la Montpellier, iar restul de 100 de franci neajungîndu-i pentru drum și cheltuială pînă la Paris este silit să-și vîndă ceasul. Cu toate acestea, la Paris se află tot fără bani, în așteptarea celor 1 000 de franci pe care Zenovie îi mai avea la dispoziția sa.

Mai tîrziu, printr-o scrisoare din 23 aprilie 1831, trimisă lui Zenovie Pop, Poenaru își manifestă supărarea față de Eforia Școalelor din București care nu-și respectă făgăduielile date, netrimițînd bani la timp. Roagă deci pe acesta să intervină la București pentru a i se trimite banii necesari, cît mai grabnic, dacă e cazul să-și continue studiile, sau dacă nu, să i se dea încuviințarea de a se întoarce în Valahia. „Căci această stare nehotărîtă în care sînt lăsat să lîncezesc nu face decît să umple toate clipele mele cu mîhnire care îmi ruinează sănătatea și mă descurajează de muncă, fără să reducă cheltuelile".

Dintr-o scrisoare din 15 mai 1831 se vede că Poe-

Plan topografic ridicat
şi desenat de P. Poenaru
în Franţa
(Meulan sur Seine 1827)

Roville [illegible] la Meurthe
le 3 avril 1830

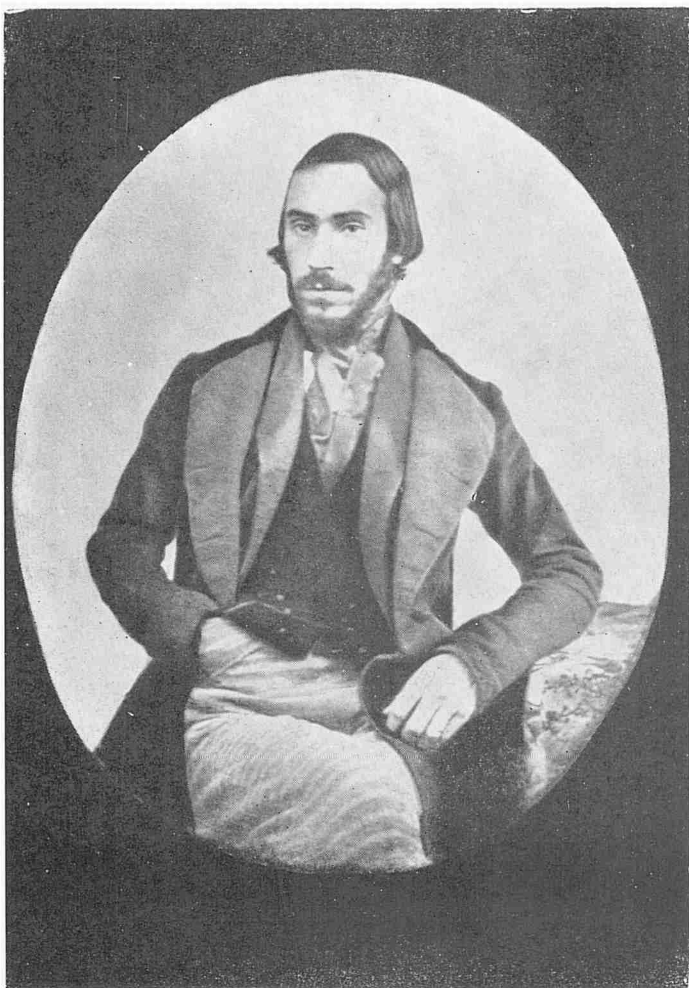
Monsieur

Dans votre dernière lettre vous me recommandez d'écrire d'une manière plus intelligible, je conviens que la multitude de termes que je ne trouve pas dans la langue valaque, et que je suis forcé de construire moi-même donne au langage un style tout nouveau et d'autant plus obscur qu'il est arbitraire n'ayant pas encore été consacré par l'adoption générale.

Pour remédier à l'inconvénient que vous me reprochez, je ne vois pas d'autre moyen que de vous écrire tant bien que mal en langue française et de réclamer votre indulgence pour les nombreux barbarismes que vous pourriez y trouver.

[illegible]

Scrisoare în limba franceză trimisă de P. Poenaru protectorului său Zamfirache Hagi Const. Pop la Sibiu.
(Roville — Franţa — 3 aprilie 1830).

NICOLAE BĂLCESCU
în vremea studiilor în Franța
(portret inedit, 1846, Vaillat-Paris)

naru primise de la Zenovie Pop, la 26 februarie, scrisori şi suma de 1 000 de franci prin bancherul Rougemont, precum şi înştiinţarea că Eforia Şcoalelor a consimţit să trimită întreaga sumă de 3 000 de franci ce mai rămasese de dat. În urma acestui fapt şi în speranţa că ceilalţi 3 000 de franci nu vor întîrzia a sosi, Poenaru anunţă că a luat hotărîrea de a pleca chiar a doua zi în Anglia, cu toate că are numai 400 de franci la el, fiindcă, dacă ar sta la Paris, ar cheltui şi ar pierde şi timpul în zadar.

Dar această plecare în Anglia, spune el, este cam hazardată, fiindcă puţinii bani care-i mai are nu-i vor folosi prea mult, dacă nu-i vor sosi şi ceilalţi 3 000 de franci. „Dumnezeu ştie ce necaz va mai trebui să-mi otrăvească, mai mult ca oricînd, şederea într-o ţară unde fără bani nu ai nici trup nici suflet".

„Mă cutremur cînd mă gîndesc că mi s-ar putea întîmpla în Anglia aceleaşi inconveniente care m-au făcut să sufăr atîta la Montpellier, dar avantajul de a putea să iau, în tara aceia, informaţii preţioase asupra industriei, mă face să înfrunt totul şi să mă expun la toate neplăcerile care ar putea să mi se întîmple, dacă mi-ar lipsi banii".

Dacă ar fi avut banii la timp, spune el, ar fi plecat de mult în Anglia şi ar fi stat patru luni acolo, iar restul verii s-ar fi dus în Saxonia şi în Ungaria. N-are însă ce să facă şi va termina cît mai repede cu şederea în străinătate „pentru ca să nu dau prilej să se creadă că abuzez de binefacerile Patriei".

Din scrisoarea lui Petrache Poenaru către Zenovie Pop, la Sibiu, din 28 mai 1831, aflăm următoarele: drumul pînă la Londra l-a costat 150 de franci, aşa că nu i-au rămas, din cei 400 cu care plecase, decît 250 de franci. Şi, după cum se gîndeşte el, dacă nu i s-au expediat pînă în acea vreme cei 3 000 de franci, aşteptîndu-se scrisoarea de la Londra în care să se arate şi adresa, atunci cei 250 de franci vor trebui să-i ajungă timp de două luni.

În urma acestui raţionament, ca o măsură de precauţie, el şi-a hotărît un regim cît se poate de se-

ver. Astfel, la prînz nu mănîncă decît pîine goală, — „şi numai la cină îmi permit luxul de a adăuga o mîncare cu carne. Această hrană nu mă costă decît un sheling şi jumătate pe zi, aproape 55 de franci pe lună; economie pe care nu aşi fi putut-o face la Paris, unde aşi fi fost huiduit dacă aşi fi îndrăznit să intru curat îmbrăcat într-un birt prost, unde te mulţumeşti cu un fel de mîncare pentru cină, pe cînd aici, văd mulţi fashionable în chophouses mîncîndu-şi numai roast-beef-ul."

În altă ordine, avînd multe scrisori de recomandaţie şi trebuind să vină în contact cu persoane din diferite pături ale societăţii, a fost obligat să-şi închirieze o locuinţă curată pentru care plătea 10 shillingi pe săptămînă, adică, aproape 50 de franci pe lună. „Căci, dacă mă pot ascunde pentru hrană, nu aşi putea face acest lucru pentru locuinţă, şi ştiţi cît de mult ţin englezii, mai mult ca oricare alt popor, la exterior, şi cît de mult dispreţuiesc pe toţi aceia care nu au mijloace să se bucure de ceea ce numesc confortable în felul de a trăi".

Locuinţa o plăteşte săptămînal, cu anticipaţie, iar „pentru hrană e şi mai rău: în birturile proaste unde mănînc, îndată ce mîncarea e pusă pe masă trebue s-o şi plătesc înainte de a mă atinge de ea, se zice că aceasta se face to present instant".

Scăzînd deci cheltuiala mesei şi a locuinţei nu-i rămîn decît 20 de franci pe lună care nu-i ajung nici măcar pentru spălat, lumină, văcsuitul ghetelor şi ziare, fără a mai pune la socoteală celelalte cheltuieli ocazionale, fiindcă — „nimic nu e gratis la Londra".

Lipsa de bani îl face nervos şi din această cauză nu poate să observe nimic „cu răbdare de judecată". Cînd nu va avea nici o grijă de bani, numai atunci spune el, — „voiu putea observa cu reculegere minunile engleze şi să capăt o instrucţie folositoare în industria acestui popor eminamente speculator".

Roagă deci să i se trimită cît mai repede bani, fiindcă la Londra nu-l poate împrumuta nimeni, nici pentru o zi. Iar dacă, după părerea lui, Eforia Şcoalelor din Bucureşti, „îşi bate joc de făgăduelile sale şi nu pretinde să fie punctuală, vă implor, să-mi trimeteţi cel puţin, banii necesari pentru a părăsi îndată Londra şi să mă duc direct la Sibiu."

Petrache Poenaru a stat aproape două luni şi jumătate la Londra fără să primească nici un ban, iar în acest timp a trimis scrisori desperate şi la Bucureşti. Drept urmare, stolnicul Dumitrache trimite două scrisori (22 şi 26 iunie 1831) lui Zenovie Pop la Sibiu în care-şi exprimă mirarea şi cere lămuriri în acelaşi timp, de ce Petrache Poenaru n-a primit cei 3 000 de franci care au fost expediaţi, încă din luna martie, prin baronul Christofor Sachelarie.

În sfîrşit, la 12 august 1831, Poenaru scrie lui Zenovie Pop că a primit 2 000 de franci prin banca Pillet Will et Comp. din Paris şi astfel a scăpat de grija „ce de multe ori mi-a amintit cele mai bune planuri ce-mi făcusem spre a dobîndi mai cu temei învăţătura la care acum mă străduesc".

Spune apoi că va pleca chiar a doua zi în diferite localităţi ale Angliei pentru a vedea uzinele şi întreprinderile unde se lucrează metalele „dar mă aflu necontenit cu frica în sîn, temîndu-mă, nu cumva voiu rămînea iarăşi în drum, fără bani". După ce va vizita Anglia se va întoarce la Paris, de unde, în scurtă vreme, va pleca la Freiburg în Saxonia, — „şi apoi, poate, că în luna lui noiembrie, mă voiu trage spre Patrie".

Ultima scrisoare a lui Poenaru către Zenovie Pop e din 30 august 1831; de la această dată nu mai avem nici o ştire despre el, pe unde a mai fost şi ce a mai văzut. În sfîrşit, sătul de atîta străinătate, după aproape zece ani de stat în Austria, Franţa, Anglia şi Germania în care timp nu fusese decît o singură dată în ţară, la sfîrşitul anului 1831, Poenaru se întoarce în patrie căreia îi dedică întreaga viaţă.

Cei aproape zece ani pe care Poenaru îi petrecuse în Occident — ani de muncă şi de serioasă cercetare, cu o viziune realistă asupra progresului tehnic din ţări ca Austria, Franţa, Italia, Germania şi Anglia — au contribuit la desăvîrşirea personalităţii culturale şi ştiinţifice a acestui inimos reprezentant al tinerei generaţii. Mai mult ca oricare dintre contemporanii săi, Poenaru a adîncit probleme variate şi a acumulat o vastă experienţă pe care o va aplica în mod strălucit în patria sa.

Nu trebuie să trecem cu vederea faptul că Poenaru nu a înţeles să se mulţumească numai cu studii teoretice, ci, dintr-o adîncă pricepere a valorilor vieţii a simţit nevoia de a trăi fenomenele, de a participa direct şi aplicat la experienţele practice, interesîndu-se, prin profesorul său locot. colonelul Louis Puissant despre fabricarea celor mai bune instrumente ştiinţifice; legînd prietenie cu economistul francez Adolphe Blanqui (1798—1854) „a face agricultură practică pe moşia acestuia, visează să aplice metodele franceze la noi şi cere în acest scop să i se dea mijloacele necesare pentru cumpărarea instrumentelor“[1].

Şederea sa în Anglia, în 1830, a fost susţinută material de guvernul Valahiei, care i-a încredinţat importanta sarcină de a studia metalurgia şi practica exploatării minelor[2]. Cu seriozitatea meticuloasă şi cu ardoarea cu care lucra, Poenaru s-a grăbit, în 1831, să trimită din Londra, lui Zamfirache Pop, o minuţioasă şi amplă scrisoare în care îmbrăţişează diferite probleme ce socoteşte a fi interesante pentru patria noastră. Astfel, în afară de amănuntele tehnice legate de metalurgie, ţesătorie şi drumul de fier, el se ocupă şi de probleme imediate pentru ţara noastră ca problema organizării şcolilor şi — fapt surprinzător pentru acea vreme — despre urbanistică. Deci, deosebit de variat şi complex este pro-

[1] Marcel Romanescu, *Petrache Poenaru şi neamurile sale*, Bucureşti, 1944, p. 9.

[2] G. Sion, în ziarul „Romînul“ din 7 octombrie 1875.

cesul de cercetări ştiinţifico-practice de care se interesează Poenaru, cu spiritul lui iscoditor şi voinţa lui dîrză de înnoire şi progres.

Nu cunoaştem exact data în care Petrache Poenaru soseşte în ţară. Ultima sa scrisoare pe care o avem este de la sfîrşitul lui august 1831, scrisă din Londra lui Zenovie Pop la Sibiu. Se pare sigur că în decembrie trebuie să fi sosit în ţară, oprindu-se mai întîi la Sibiu, ca să arate lui Zenovie Pop mulţumirea şi recunoştinţa sa pentru tot sprijinul celor zece ani de studii în străinătate. De acolo trebuie să se fi abătut pe acasă, în Oltenia, la Beneşti şi la Craiova spre a-şi vedea familia. Abia în ultimele zile ale lunii lui decembrie a plecat spre Capitala ţării, iar la începutul lunii ianuarie 1832 se afla în Bucureşti.

Capitolul III

ACTIVITATEA PUBLICĂ

Petrache Poenaru încă nu împlinise bine şaptesprezece ani şi este silit să-şi cîştige singur existenţa. Situaţia materială precară a familiei i-a impus să muncească. Despre el se poate spune că de la 5 ani pînă la 32 a fost ocupat mai mult cu învăţătura în ţară şi străinătate, iar apoi a intrat în serviciul statului, conform angajamentului ce-şi luase cînd i s-a dat bursa, a muncit cu devotament, pricepere şi energie pentru luminarea poporului.

Activitatea lui publică se împarte în două epoci distincte: una, începută de timpuriu, la vîrsta de şaptesprezece ani şi sfîrşită după uciderea lui Tudor Vladimirescu şi înăbuşirea răscoalei din 1821, şi alta începută în 1832, după întoarcerea de la studii. Aceasta este cea mai rodnică epocă a vieţii lui şi durează pînă la ieşirea la pensie.

1

COPIST LA CANCELARIA EPISCOPIEI DE RÎMNIC DIN CRAIOVA

Cursurile şcolii de la mănăstirea Obedeanu din Craiova le-a terminat în vara anului 1816. Poenaru însă nu era mulţumit numai cu această învăţătură, gîndul lui era la învăţătură mai înaltă, să-şi continue studiile, după moda timpului, la şcolile greceşti din Bucureşti. Dar pentru ca să-şi îndeplinească această dorinţă îi trebuiau bani, iar părinţii lui, care aveau de crescut încă cinci copii, erau oameni săraci. În această situaţie tînărul Poenaru este silit, după terminarea şcolii, să intre în ser-

viciul cancelariei Episcopiei de Rîmnic care se afla la Craiova, cu toate că sediul ei era la Rîmnicu-Vîlcea. Nu se cunoaşte slujba ce i se încredinţase acolo şi nici retribuţia pe care o primea pentru munca sa. A fost desigur o simplă muncă de copist de cancelarie, unde trecea în catastihuri diferite acte ce intrau şi ieşeau din această cancelarie episcopală.

Cu toate că dorinţa lui n-a fost să întîrzie prea mult în acest serviciu, el este obligat totuşi să rămînă aproape trei ani, pînă la 1818, cînd pleacă la Bucureşti. Dar timpul petrecut acolo are, pentru Petrache Poenaru, o importanţă deosebită. Şeful cancelariei episcopiei era călugărul Neofit Geanoglu care va ajunge peste un sfert de veac mitropolit al ţării. Sub conducerea şi ocrotirea acestuia a lucrat Poenaru trei ani de zile, perioadă în care şi-a îmbogăţit cunoştinţele şi care i-a lăsat amintiri neuitate.

2

PROFESOR LA SF. SAVA

Petrache Poenaru rămîne numai un an elev al şcolii de la Sf. Sava, în care timp a dovedit o temeinică pregătire şi şi-a atras bunele aprecieri ale dascălilor săi, mai ales ale lui Gheorghe Lazăr. Mulţumită acestei aprecieri deosebite el este chemat între profesorii şcolii, în locul lui Eufrosin Poteca, pe care Eforia Şcoalelor îl trimisese la studii în apus, o dată cu Pandeli, Constantin Moroiu şi Simion Marcovici. Înainte ca Eforia şcolară să-l trimită, după recomandarea mitropolitului Dionisie Lupu, cu bursă la Pisa şi Paris, la vîrsta de 33 de ani, Eufrosin Poteca fusese profesor la şcoala grecească[1], iar după aceea, din 1818, a trecut la şcoala lui Gh. Lazăr.

---

[1] Vezi N. Ionescu-Barbă, *Un alt discurs necunoscut al arhimandritului Eufrosin Poteca*, în „România liberă", nr. 43, din 4 februarie 1940.

În felul acesta — în 1819 — Petrache Poenaru ajunge profesor la şcoala lui Gh. Lazăr în locul lui Eufrosin Poteca care funcţiona aici de un an, şi nu la „şcoala Mitropoliei“ cum au susţinut unii autori. Materia de predare a celui plecat fusese limba greacă la clasa a III-a, aşa că el este obligat să predea această limbă pe care, de bună seamă, o cunoştea încă din fragedă copilărie, după cum am văzut mai sus, dar cum trecuse prin atîtea necazuri şi istoviri pînă cînd a priceput-o şi şi-a însuşit-o, s-a gîndit să uşureze predarea ei, pentru a fi înţeleasă cît mai uşor, iar elevii să nu se mai chinuiască ca altă dată.

Cu mult superior metodei lui Eufrosin Poteca, Petrache Poenaru îşi îndeplineşte misiunea de dascăl cu îndrăzneală şi pricepere. El introduce o nouă metodă de predare — metoda paralelismului — făcînd o apropiere între limba greacă şi cea romînă, prin texte paralele tălmăcite dintr-o limbă în alta. În felul acesta nu numai că satisfăcea elevii din ambele categorii — cei cu şcoală greacă şi cei cu şcoală romînească — dar îndeplinea şi un rol educativ, dezvoltînd la elevi preţuirea pentru limba romînă.

Acestea sînt singurele elemente pe care le cunoaştem în legătură cu activitatea lui Petrache Poenaru ca dascăl la şcoala lui Gh. Lazăr, deoarece evenimentele ce au urmat în 1821 au schimbat mersul lucrurilor, iar după înăbuşirea răscoalei populare condusă de Tudor Vladimirescu tulburările din Bucureşti, provocate de turci, au distrus multe acte printre care poate şi acelea ce cuprindeau activitatea acestei şcoli.

Încă din iarna anului 1820 se desfăşurau în taină pregătiri febrile în vederea ridicării poporului la lupta antifeudală şi antiotomană care avea să înceapă în primăvară. Evenimentele politice îşi grăbeau cursul. Stăpînirea era neliniştită de cele ce auzea. Ordinele fugeau de la un cap la altul al ţării. Se recomanda atenţie încordată tuturor autorităţilor şi înlăturarea oricărei posibilităţi de răscoală. Cu toate

acestea, chiar în inima Bucureştilor, în şcoala de la Sf. Sava, la numai cîţiva zeci de metri de Curtea domnească, — „elevii lui Lazăr care învăţaseră de la el a cunoaşte vocea patriei[1]" se agitau şi căutau practic să se pună în slujba ţării. „Şcoala lui deveni focarul din care scînteia entuziasmul patriotic"[2].

Aceste manifestări patriotice nu conveneau fanarioţilor care conduceau ţara şi nici boierilor care manifestau credinţă şi slugărnicie faţă de greci şi turci. Drept urmare, şcoala lui Lazăr fu pusă sub observaţie, iar în scurtă vreme, duşmanii, care „căutau să năbuşească patrioticul avînt ce naţiunea îşi luase", închiseră şcoala, risipiră elevii, iar pe învăţătorul lor scump il alungară.

3

SECRETAR AL LUI TUDOR VLADIMIRESCU — 1821

Petrache Poenaru n-a aşteptat ca autorităţile să închidă şcoala de la Sf. Sava. La vocea poporului el s-a grăbit să răspundă mai degrabă decît alţii. Cu mult înainte de martie 1821, el nu mai făcea parte din rîndul dascălilor de la Sf. Sava. Se retrăsese „în părţile Craiovei, la părinţii săi", — probabil — pretextînd motive de sănătate, în realitate însă pentru a fi cît mai aproape de acei care pregăteau răsturnarea asupririi. Această atitudine patriotică ca şi hotărîrea lui Poenaru erau izvorîte din cunoaşterea vieţii poporului şi din dorinţa de a contribui la înlăturarea nedreptăţilor de tot felul.

Condiţiile social-politice dinăuntrul ţării, cărora li s-a adăugat — ca un stimulent şi ca un element de influenţă — răsunetul frămîntărilor dinafară, au dus la ridicarea la luptă a maselor împotriva boierilor autohtoni, a fanarioţilor şi a stăpînirii turceşti care exploatau cumplit pe ţărani şi sărăcimea oraşelor.

---

[1] *„Analele Societăţii Academice Romîne"*, 1871, Bucureşti, 1872, pp. 111—120.

[2] *Ibidem*.

În București, hrăpărețul domn Alexandru Suțu murise în chip misterios la 13 ianuarie 1821[1], cu toate că moartea lui a fost anunțată abia la 19 ianuarie. „Contimporanii — printre care Laurençon — nu se îndoiau că ar fi fost otrăvit la fîntîneaua ce avea în brațul stîng, de către medicul eterist Mihail Hristaris[2]". O dată cu această moarte, răzmerița începe a clocoti în țară. Căimăcămia era fără prestigiu și fără autoritate. Cu toate acestea se grăbește a răspîndi circulări în țară prin care face pe ispravnici răspunzători „de orice neorîndueli din partea făcătorilor de rele care ar da pricină de tulburări și neodihnă obștei norodului[3]". Ordinele date nu întăresc însă autoritatea stăpînirii.

În București veștile soseau din zi în zi mai alarmante spre spaima și dezordinea boierimii în general și a boierilor fanarioți în special. Astfel, la 12 ianuarie se află că Tudor „a trecut în marginea Piteștilor cu 40 arnăuți îndreptîndu-se spre Oltenia. La 22 ianuarie, căminarul Iorgu Văcărescu trimite din Tg.-Jiu un lipcan la București vestind arestarea ispravnicului de Gorj de către Tudor." La 29 ianuarie 1821 orașul Cerneți se risipește de teama zaverei, iar clucerul Costache Ralet, ispravnic de Mehedinți, fuge la Craiova, înștiințînd pe caimacami. La 31 ianuarie Divanul Craiovei anunță că lumea părăsește orașul la vestea că oastea lui Tudor a împresurat mănăstirea Motru, iar la 2 februarie 1821, același Divan cere Căimăcămiei intervenția puterii turcești; după două zile este solicitată autorizația consulului rus ca să se recurgă la ajutorul pașilor dunăreni; Pini răspunde la 5 februarie că acceptă „mijlocul pe care adunarea îl privește ca singurul chip de mîn-

[1] G. D. Florescu, *Alaiul înmormîntării lui Alexandru N. Suțu voevod la 20. ianuarie 1821*, București, 1932, pp. 4—5; Marcel Romanescu, *În jurul lui Tudor Vladimirescu*, Craiova, 1942, p. 13.

[2] Marcel Romanescu, *Petrache Poenaru și neamurile sale*, București, 1944, p. 6 (extras din „Arhiva genealogică romînă").

[3] C. D. Aricescu, *Istoria Revoluții Romîne de la 1821*, Craiova, 1874, pp. 107—108.

tuire", „dar lasă întreaga răspundere Divanului[1]". După numai cincisprezece zile de la izbucnirea răscoalei, panica boierimii din Bucureşti era generală.

Faţă de asemenea importante evenimente Petrache Poenaru nu putea rămîne nepăsător, cu atît mai mult cu cît şi unele relaţii familiale îl apropiau de Tudor. Într-adevăr, unchiul său Iordache Oteteleşanu era prieten cu Tudor încă din anul 1819, cînd în calitatea sa de inginer hotarnic venise la Cloşani, unde Tudor era vătaf de plai, ca „să constate încălcarea moşiei moşnenilor din Podeni de către nemţi[2]".

Pe la jumătatea lunii februarie 1821, Poenaru era plecat din Bucureşti în Oltenia. Ajuns acolo el s-a dus la Beneşti în judeţul Vîlcea, să-şi vadă familia şi rudele. În acel timp cele 32 de suflete ale celor 8 familii, în cap cu Iordache Oteteleşanu, au fost atacate şi prădate de zavergiii din trupa lui Macedonski şi Prodan. Tudor — care era în general împotriva jafurilor, fiind înştiinţat de acest lucru — cînd coborî de la mănăstirea Motrului spre Slatina, se abătu din drum şi se duse la Beneşti ca să scape de urgia arnăuţilor pe prietenul Iordache Oteteleşanu şi pe rudele sale, pe care cu bună pază îi trimite la mănăstirea Horezu de unde, prin pasul Turnu Roşu, trec la Sibiu, în 10 aprilie 1821.

Printre cei care se aflau la Beneşti în acele momente amintim pe Gheorghe şi Petrache Poenaru. Tudor văzîndu-i chipeşi şi tineri i-a poftit pe amîndoi să se alăture lui: pe primul ca pandur, iar pe al doilea ca grămătic. Faima lui Petrache de fost profesor la şcoala de la Sf. Sava, cum şi îndemînarea scrisului, ascuţimea spiritului, cultura şi spontaneitatea sa au făcut să fie remarcat din prima clipă de Tudor. Dintr-o descriere făcută mult mai tîrziu de unchiul său Iordache Oteteleşanu, aflăm cum arăta Petrache Poenaru la 1821, în vîrstă de 22 ani, atunci cînd l-a cunoscut Tudor Vladimirescu.

---

[1] Marcel Romanescu, *op. cit.*, p. 6 (apud Dîrzeanu).
[2] *Ibidem*, p 2, nota 4.

„Petrache Poenaru era în tot costumul său de drum, ce se compunea dintr-o legătură de cap, peste un cauc cusut cu fir, cu un şal de cele de mare preţ; o ghebă de postav cu găitane de mătase, peste o fermenea de postav cusută iar cu fir galben; un cepchen cu hargiurile asemenea de fir; poturi cu copci de argint; tusluci cu găitane de mătase, răsfrînt peste cisme roşii; cu o şişănea (puşcă lungă arnăuţească) lucrată în argint şi cu bezelicuri tot de argint, pusă şişăneaoa peste spate; cu un iatagan cu mînerul de fildeş, cu teaca îmbrăcată în argint suflat cu aur; cu un cuţit mai mic asemenea; o pereche de pistoale tot aşa; şi un hamailău de argint suflat tot cu aur[1]".

După cum vedem, îmbrăcămintea lui Petrache Poenaru la acea dată era cea obişnuită a feciorilor de boieri ce ocupau, în special, şi o anumită slujbă. În plus, Petrache Poenaru care era în vreme de răzmeriţă, mai avea în spate o puşcă ferecată şi mai mult ca sigur încărcată.

Această întîlnire de la 2 martie 1821 avu ca rezultat numirea lui Petrache Poenaru ca grămătic în cancelaria lui Tudor, participînd la toate consfătuirile şi hotărîrile acestuia, în calitate de secretar.

Tudor Vladimirescu, pe măsură ce proporţiile răscoalei creşteau, avea o tot mai accentuată nevoie de o cancelarie bine organizată din care să poată porni pe întinsul ţării diferitele proclamaţii, scrisori sau dispoziţii. Acele acte trebuiau scrise şi multiplicate cu mîna, aşa încît nu era o muncă uşoară aceea de grămătic. În cancelaria lui Tudor priceperea lui Poenaru era surprinzătoare. Dar nu era singurul. Alături de el era Ioniţă Chinopsi, luat la 21 ianuarie din Tg. Jiu, fost grămătic al ispravnicului de Gorj. Acesta fusese dascăl de limba greacă prin casele boiereşti şi în 1824 va fi concurentul lui Poenaru la obţinerea unei burse în străinătate. Mai era Ioniţă

---

[1] C. D. Aricescu, *Acte justificative la istoria revoluţiunii romîne de la 1821.* Craiova, 1874, p. 81; Marcel Romanescu, *op. cit.*, p. 1.

Dîrzeanu. fost mare serdar, Ioniță Crețescu zis Orto pan și Ghiță Aurel, cărora li s-au adăugat, la 29 ianuarie, Dumitrache Protopopescu, logofătul de scaun al ispravnicului de Mehedinți și logofătul Dinu Băldea porniți împotriva slugerului, dar prinși la Tîmna și duși la Strehaia. Cînd i-a văzut Tudor pe acești doi din urmă, a început să zîmbească, nu i-a pedepsit, dar i-a pus îndată la scris, în cancelarie.

Tudor avea nevoie de grămătici cît mai inteligenți și mai pricepuți, dar să fie în același timp și oameni de credință. Petrache Poenaru l-a mulțumit mai mult decît toți pentru care motiv „ajunge secretarul intim al lui Tudor, îndeosebi pentru limba romînă, calitate confirmată și de faptul că cea mai mare parte din actele emanate de Tudor sînt scrise de P. Poenaru"[1].

N. Iorga afirmă că Petrache Poenaru „fusese la 1821 redactorul scrisorilor lui Tudor Vladimirescu, în acele luni de zile cît acesta fu Domnul Țăranilor"[2]. Prin termenul de „redactor" se înțelege desigur, noțiunea de „grămătic". Tudor fiind extrem de ocupat în numeroase probleme, fie că dicta, fie că indica textul comunicărilor pe care Poenaru urma să le redacteze și să le expedieze. Desigur întreaga originalitate de gîndire și concepție, din diferitele proclamații și arzuri de la începutul răscoalei, aparțin „stilului viguros al lui Tudor Vladimirescu, cu întorsături arhaice și pitorești și cu izbucniri de adîncă și vibrantă revoltă"[3]. Dar, nu-i mai puțin adevărat că multe din actele mai secundare au fost redactate, după directivele lui Tudor, direct de către Poenaru.

Petrache Poenaru intră în slujba „adunării poporului"[4] la începutul lui martie 1821, după cum am

---

[1] Emil Vîrtosu, *Tudor Vladimirescu, Glose, fapte și documente noi.* (1821), București, 1927, p. 31.

[2] N. Iorga, *Contribuții la istoria literaturii romîne*, în „Analele Academiei Romîne" seria a II-a, mem. lit. XXVIII, p. 243.

[3] Emil Vîrtosu, *op. cit.*, p. 34.

[4] *Ibidem*, p. 36.

văzut mai sus. Pe ceilalţi grămătici — Ioniţă Creţescu (Ortopan), Ghiţă Aurel, logofătul Dumitrache Protopopescu — îi adusese Tudor de peste Olt, ca şi pe consilierul intim, stolnicul Giani Orăşan, şi i-a înrolat în cancelaria sa o dată cu începuturile răscoalei. Nu toţi erau oameni de încredere, ataşaţi de ţelurile mişcării conduse de Tudor. O dovadă este faptul că logofătul Dinu Băldea şi chiar logofătul Dumitrache Protopopescu au fugit mai tîrziu. Poenaru era însă o persoană de mare încredere fiindcă el se înregimentase în acţiunea condusă de Tudor nu numai din iubire şi admiraţie pentru acest conducător al maselor, ci şi pentru identitatea de concepţii. Nu trebuie să uităm că el ieşise proaspăt din şcoala lui Gh. Lazăr, al cărui spirit patriotic îi pătrunsese în suflet. Aşa se explică şi atenţia pe care i-o acordă în mod deosebit Tudor, făcîndu-l omul său de încredere în atîtea acte şi momente importante. Poenaru mai poseda şi darul celui „mai simplificat şi estetic scris“[1], deşi avea numai 22 de ani.

Ca dovadă a încrederii şi stimei pe care i le acordase Tudor e faptul că-l trimite, împreună cu episcopul Ilarion şi stolnicul Giani Orăşan, — oameni mult mai vîrstnici şi consilieri intimi ai lui Tudor — la 14 mai 1821 să prezinte „doleanţele ţării“ „şi să susţină la congresul din Laybach un protest împotriva cruzimilor Eteriştilor“[2]. Acest protest a fost alcătuit de episcopul Ilarion şi trebuia să fie înmînat cancelarului Metternich[3].

După multe peripeţii, delegaţia, din care făcea parte şi Poenaru ca secretar, ajunge la Braşov. Acolo face un scurt popas, dar înainte de a-şi continua drumul, primeşte trista veste că Tudor Vladimirescu a fost ucis mişeleşte în noaptea de 27 mai 1821.

[1] Emil Vîrtosu, *op. cit.*, p. 31.
[2] C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 225; colecţia *„Hurmuzaki“*, Supl. I, partea 4, pp. 319—320; N. Iorga *Domnul Tudor*, p. 119 (apud Emil Vîrtosu, *op. cit.*, p. 32.).
[3] Publicat integral de Emil Vîrtosu în *1821 date şi fapte noi*. Bucureşti, 1932, pp. 109—114.

În urma acestei situații, memoriul către Metternich, semnat și de un număr de boieri, prin care se cerea „o mediație austro-rusă pentru constatarea încălcării teritoriului muntean de către turci, precum și a abuzurilor cîrmuitorilor fanarioți" a rămas la Brașov, cu delegația care trebuia să-l ducă. Pentru moment, din cauza situației din țară, episcopul Ilarion și stolnicul Giani Orășan s-au oprit la Brașov, iar Petrache Poenaru, așa cum am arătat mai înainte, s-a dus la Sibiu să-și întîlnească familia și rudele refugiate acolo încă de la începutul lunii martie.

E foarte curios însă că Poenaru, care era un obișnuit al condeiului, mai mult decît alții care au scris în acest sens, nu ne-a lăsat nici o însemnare despre răscoala poporului sau măcar despre persoana și firea lui Tudor Vladimirescu. Dar dacă acest lucru nu l-a făcut — și cauzele nu le putem ști — sîntem însă siguri că lucrarea lui C.D. Aricescu a fost scrisă din îndemnul lui Poenaru care, verbal și scris, i-a furnizat o parte însemnată din materialul necesar. Nimeni nu putea la acea dată să-i fie mai util lui Aricescu decît Petrache Poenaru, care fusese martor ocular la atîtea evenimente importante și participase la numeroase convorbiri dintre Tudor și diferite persoane din acea vreme. De altfel el o spune deschis și fără echivoc în paginile în care justifică pentru ce dedică lucrarea lui Petrache Poenaru: „Vă sînt, în fine, recunoscător, venerabile domn, și ca autor al acestei opere, pentru că d-voastră, ca secretar de limba romînă în cancelaria lui Tudor Vladimirescu ați fost pus în pozițiunea a cunoaște tot ce s-a petrecut în țară în cele două luni de administrație a liberatorului martir de la 1821; astfel că ajutat de luminile d-voastră, am putut completa partea cea mai importantă din istoria acelei mișcări"[1].

O dată cu încheierea acestor entuziaste contribuții la răscoala condusă de Tudor Vladimirescu ia sfîrșit

---

[1] C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. XIV.

prima epocă în care Petrache Poenaru își pune puterea de muncă și de înțelegere în slujba treburilor obștești. Cea de a doua epocă va reîncepe după zece ani, o dată cu sfîrșitul studiilor din străinătate.

4

INSPECTOR ȘI PROFESOR ÎN BUCUREȘTI

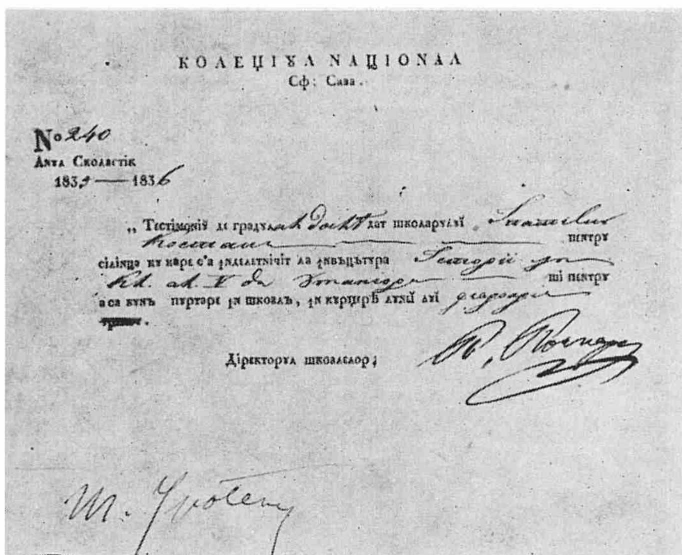
Am arătat mai înainte că după aproape zece ani petrecuți la studii în străinătate, Petrache Poenaru se reîntoarce în țară în ultima lună a anului 1831. În ianuarie 1832 se găsea în București, unde trebuia să depună nu numai instrumentele și cărțile pe care le cumpărase din Franța cu banii statului, dar să facă și un raport, măcar verbal, despre ceea ce învățase și văzuse în anii de studii. Poenaru reprezenta pe acea vreme în București nu numai figura unui om învățat dar și o mare nădejde a Eforiei Școalelor pentru nevoile sale urgente. Pacea de la Adrianopol (1829), vremelnica administrație militară rusească, dar mai ales personalitatea generalului Kisseleff erau fapte noi în București. Atmosfera îmbîcsită și grea din timpurile domniei lui Alexandru Suțu, pe care încercase s-o alunge răscoala condusă de Tudor Vladimirescu, se risipise în noua stare de lucruri și un vînt de înnoire începuse să bată în Principatele Romîne.

Petrache Poenaru, încrezător în pregătirea sa și stăpîn pe o putere de muncă neobișnuită, veni în țară. Privirile care se întorceau către el pline de interes îl făcură să înțeleagă că i se deschidea înainte un drum de muncă creatoare, dar plin de răspundere, pe care nu-l putea ocoli.

Învățămîntul care se dezvoltase simțitor în ultimii ani se găsea într-o nouă fază de organizare, așa încît întoarcerea lui Petrache Poenaru în țară era cît se poate de nimerită. Imediat după sosire el capătă un serviciu de inspector al școlilor. Astfel, la 1 februarie 1832, Eforia Școalelor „luînd în băgare

PAVEL KISSELEFF
la bătrîneţe

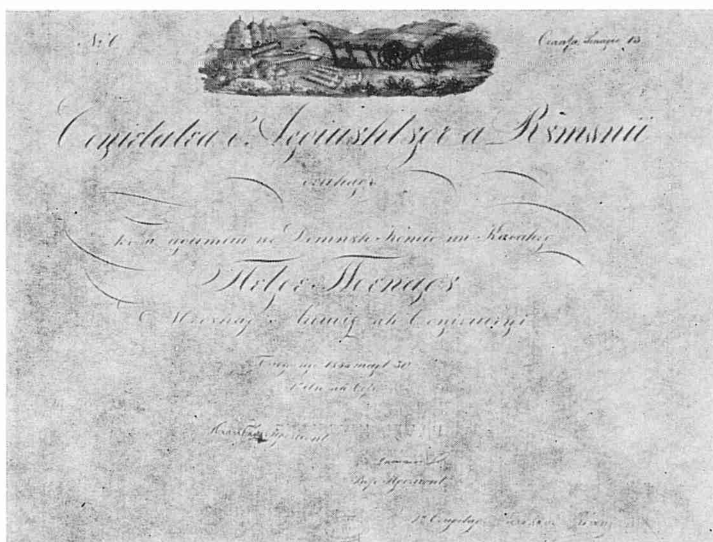

КОЛЕЦІѸЛ NАЦІОNАЛ
Сф: Сава.

№ 240
Анул Сколастік
1835 — 1836

„Тестімоніѹ де градул ... дат школарулѹі ... пентрѹ сілінца ку каре с'а ꙟделетнічіт ла ꙟвъцътура ... ші пентрѹ а са бунъ пуртаре ꙟн школъ, ꙟн курсул ачестуі ан ...

Діректорул школелор:

Testimoniu (certificat) dat de P. Poenaru elevului Costache Ipătescu pentru silinţă la învăţătură şi bună purtare, anul şcolar 1835—1836.

Diploma de membru activ a lui P. Poenaru dată de Societatea de agricultură a Romîniei.

(Bucureşti, 30 martie 1835)

de seamă că din zi în zi așezarea școalelor ia înaintare atît aici în București cît și prin orașele județelor", îl însărcinează pe Poenaru „cu privigherea la sporirea învățăturilor și înaintarea copiilor", numindu-l inspector sau, cum spunea actul: „provizor care să însărcinează cu întreaga luare aminte despre cîte se ating de datoriile trupului profesoral", atît în București cît și prin județe. Pentru această importantă misiune „vrednică de persoana sa", Eforia îi acordă o leafă de șapte sute cincizeci lei pe lună. Semnatarul actului este Barbu Știrbei, prietenul lui Poenaru și viitorul domn al Munteniei[1]. Alături de Poenaru și ca ajutoare ale sale, Eforia numește patru revizori, unul la București și trei la Buzău, Pitești și Craiova[2].

Nu trece însă nici o lună și Petrache Poenaru, conform unei înțelegeri mai vechi pe baza căreia i se dăduse bursa, este numit și profesor de fizică și geometrie la Colegiul Sf. Sava. Pregătirea lui, în acest sens, era excelentă. Nicolae Iorga, într-un studiu asupra învățămîntului din țara noastră, subliniază că Petrache Poenaru s-a întors din străinătate „cu o perfectă orientare culturală, cu aplecări apusene, dar și cu neclintita hotărîre de a păstra învățămîntului un caracter absolut romînesc, după tradiția neuitatului său dascăl ardelean"[3].

După terminarea cursurilor școlare, au urmat examenele de fine de an. Ele s-au ținut într-un cadru solemn, în ziua de duminică 28 august 1832, în sala cea mare a școlii care era împodobită cu cununi și ghirlande de flori. Au participat toată oficialitatea țării, boierimea și părinții elevilor.

Solemnitatea a început cu corul elevilor care a cîntat *Cîntarea Dimineței* „pusă pe muzică evropenească de Esse". Apoi Petrache Poenaru, în calitatea sa de provizor școlar „a spus un cuvînt foarte elocvent și simțitor în care a dat o repede idee despre

[1] Arh. St. Buc., *Ministerul Instrucțiunii*, dosar 4129/1831.
[2] Vezi N. Iorga, *Istoria învățămîntului romănesc*, București, 1928, p. 200.
[3] *Ibidem*, pp. 197—198.

istoria și începutul școalei romînești și urmarea învățăturilor pînă acum și pe urmă a arătat rodul învățăturilor pe 5 luni, de cînd s-au început cursurile după întocmirea cea nouă a școalelor“[1]. Poenaru a elogiat apoi personalitatea lui Gh. Lazăr „care el întăiași dată, a propus ideia de a se întocmi o școală în limba patriei și el singur s-a luptat cu toate neînlesnirile, făcînd în limba romînească cursuri de filozofie și de matematică“. N-a uitat să amintească pe sprijinitorii acestui dascăl ardelean, dintre care cel care i-a acordat cea mai multă înțelegere și ajutor a fost banul Constantin Bălăceanu. Ca încheiere a cuvîntării sale, Petrache Poenaru scoate în evidență personalitatea remarcabilă a generalului Kisseleff ce „s-a ivit ca un luceafăr ca să lumineze păsurile tuturor dregătorilor pentru înaintarea neamului spre fericire și a pus între altele și școlile la orînduială și acum tinerimea se poate lesne împărtăși de învățătură în oricare parte a Principatului, căci s-a făcut chibzuire ca în toate orașele de căpetenie a județelor să se afle o școală“[2].

La sfîrșitul examenelor, juriul a ales cinci elevi, dintre cei care au răspuns mai bine, și i-a proclamat bursieri ai statului „cu condiția ca părinții să dea declarație că după terminarea studiului vor servi ca profesori la școale pe timp de 10 ani“. Și tot cu această ocazie au fost premiați 32 elevi dintre care amintim pe cîțiva care s-au evidențiat mai tîrziu prin activitatea lor: Ion Ghica, Nicolae Papadonat (Nicolae Filimon), Nicolae Lahovari, Nicolae Bălcescu, Iorgu Costaforu, Ioan Zalomit, C. D. Aricescu[3].

Generalul Kisseleff, care nu putuse participa la această solemnitate, dar căruia i se înaintase un raport amănunțit a rămas foarte mulțumit și în răspunsul ce a dat, a transmis cuvinte de laudă la

---

[1] *„Curierul romînesc“*, IV, nr. 61, 4 septembrie 1832, pp. 229—231.

[2] Mihai Popescu, *Colegiul Național Sf. Sava. Cea mai veche școală romînească*, București, 1944, pp. 97—100.

[3] N. Iorga, *op. cit.*, pp. 204—205.

adresa profesorilor şi în special a lui Poenaru, care se achitase onorabil în funcţia de inspector.

Eforia Şcoalelor, care avea în conducere învăţămîntul din toată ţara, avea nevoie de o persoană energică, activă şi promptă, cu puteri de a învinge osteneala inspecţiilor în oraşele mai mari unde erau şcoli şi cu o preţuire justă a oamenilor de şcoală în ceea ce priveşte pregătirea şi munca lor la catedră.

Profesorul şi inspectorul Petrache Poenaru, care făcuse o bună impresie la serbarea şcolară de la 28 august 1832, era indicat să fie numit director al Eforiei, iar Eufrosin Poteca trecea ca egumen la mănăstirea din Gura Motrului. Generalul Kisseleff, bine informat despre activitatea sa ca profesor şi inspector, îl numeşte în această funcţie, ceea ce constituia, indirect, o aprobare a ideii pe care Poenaru o susţinuse în cuvîntarea sa de la serbarea şcolară.

Petrache Poenaru îşi începe activitatea în cadrul Eforiei Şcoalelor la cîteva zile după serbare, adică în primele zile din septembrie 1832. Ideea şcolii naţionale pe care o susţinuse în cuvîntarea de la serbare alcătuia un program de muncă în această activitate. Se pare că însuşi generalul Kisseleff înţelesese şi aprobase această idee, fiindcă la puţine zile după intrarea în funcţie îl însărcinează să întocmească un regulament al şcolilor pentru organizarea învăţămîntului. Este vorba poate de o prezentare de amănunt a principiilor înscrise în Regulamentul Organic, cu privire la şcolile din ţară. Această „legiuire specială“, alcătuită din 258 articole şi 2 tabele anexe, „expune o admirabilă întocmire a învăţămîntului naţional. E lucru învederat că, nu numai la punerea în aplicare a celor mai multe din dispoziţiunile acelei legi, dar că însăşi la a lor concepere şi redactare a trebuit să pună Poenaru şi mintea, şi cunoştinţele, şi condeiul său“[1].

Criteriile morale şi educative, burgheze, din acea

---

[1] A. I. Odobescu, *op. cit.*, pp. 13–14.

vreme, de la care porneşte Poenaru sînt expuse în introducerea acestei legiuiri şcolare din 1832. Este interesant să cunoaştem cîteva dintre aceste criterii spre a avea o lumină justă despre gîndirea şi orientarea lui Poenaru. El porneşte de la constatarea că educaţia este temelia prosperităţii unei naţiuni. „Buna creştere — spune Poenaru — este cea mai dintîi trebuinţă a unui neam; ea este temeiul şi chezăşia pentru paza tuturor aşezămînturilor obşteşti".

„Lucrarea ce buna creştere fac pentru întemeierea fericirei fiecărui om în parte şi a tutulor neamurilor de obşte este foarte mare şi netăgăduită; de aceia meşteşugul de a împodobi pe un om cu bune obiceiuri a fost în toată vremea cea mai mare îngrijire a legiuitorilor celor mai luminaţi şi o adîncă gîndire pentru cei mai învăţaţi filozofi".

„Datoria unei oblăduiri este a înlesni tinerimei mijloacele trebuincioase pentru ca să-şi dezvolte puterile înţelegătoare şi morale şi a le da o povăţuire cuviincioasă pe calea vieţii, în societate. Căci, dacă buna creştere va rămîne neîngrijită la o vîrstă cînd oamenii îşi fac cele dintîi obiceiuri de care să simtă în toată viaţa, cele mai bune fireşti aplecări vor rămînea într-o stare de amorţire sau se vor strica de tot; atunci, buna creştere lipsind, se va pierde şi binele ce ar putea izvorî dintr-aceste fireşti aplecări nu numai pentru fiecare în parte, ci şi pentru toată societatea".

„Atunci moravurile rele nu vor zăbovi a se întinde peste toţi aceia ce nu se vor afla într-armaţi împotrivă-le cu bune principii. Dintr-această pricină, multe neamuri au căzut în pieire".

„De aceia o creştere bună, cuviincioasă tinerimei de orice stare, este o îngrijire de cea mai întîi trebuinţă şi cea mai de căpetenie pentru pămîntul nostru. Fie lucrător sau meşter, plugar sau slujbaş, preot sau militar, omul va avea totdeauna oareşcare influenţă în societate".

După cum vedem mai sus, P. Poenaru porneşte de la constatarea că educaţia este temelia prosperităţii

unei naţiuni. Aceasta este desigur o teză idealistă, fiindcă niciodată bunăstarea şi dezvoltarea societăţii nu depind în primul rînd de învăţătura şi educaţia oamenilor, ci sînt determinate de gradul de dezvoltare a forţelor de producţie şi de orînduirea socială respectivă, care generează fenomenele de suprastructură, printre care şi educaţia. Concepţia sa greşită, care absolutiza rolul culturii şi al educaţiei, este caracteristică gînditorilor iluminişti.

Ocupîndu-se apoi de creşterea şi educarea copilului, Poenaru subliniază că, în evoluţia firească biopsihică a copilului, trebuie să se urmărească stabilirea unui perfect echilibru între trup şi suflet. Din acest punct de vedere sînt sugestive concluziile sale: „Creşterea copilului este un meşteşug şi încă un meşteşug foarte mare întemeiat pe regule şi deprinderi ca toate meşteşugurile. Aceasta a avut ale sale perioade de pruncie şi de creştere, şi acum se desăvîrşeşte în toate zilele prin băgări de seamă şi prin experienţe noi".

„Este cu neputinţă unui părinte de familie a cunoaşte toate părţile acestui meşteşug sau a le împlini cu a sa rîvnă; pe lîngă aceasta, creşterea publică are folosuri mult mai mari decît oricare alta".

„Este dar de neapărată trebuinţă a se întocmi şcoale publice şi a se încredinţa creşterea tinerimii în mîna de oameni ale căror talenturi şi destoinicie să fie cercetate".

„Este încă de trebuinţă ca stăpînirea să privigheze la acest fel de aşezăminturi şi să le cîrmuiască".

„Sfîrşitul ce trebuie să-şi propue o bună creştere este a îmbogăţi mintea cu ştiinţe folositoare, a dezvolta puterile înţelegătoare şi morale, a îndrepta şi a întemeia aceste puteri prin deprinderi cu bună chibzuire, în scurt, a întări trupul şi a dezvolta duhul".

Din capul locului Poenaru se sprijină pe principiul devenit tradiţie moştenit de la Gh. Lazăr, adică de a păstra învăţămîntului un caracter naţional. În predarea materiilor trebuia să se folosească limba romînă, limba poporului nostru. Cu toate acestea

Poenaru nu era un exclusivist ci admitea, pe lîngă predarea materiilor în limba romînă, studierea altor limbi: franceza, greaca, germana, slava.

Pe linia dezvoltării unei culturi naționale se acorda un loc important studiului istoriei și geografiei patriei. Astfel se prevedea, chiar în textul Regulamentului că „istoria romînilor se va dezvolta cu mai multă întindere decît istoria particulară a celorlalte neamuri, făcîndu-se iscodiri a se găsi în fiecare veac din istoria neamurilor de prin prejur obiceiurile și pravilele cele mai însemnate ale acestei țări." Poenaru prevedea că în „sinhronie" nu se va „pierde dinaintea ochilor starea Țării Romînești în fiecare veac"; la retorică se vor folosi „exempluri din istoria națională", iar la geografie, materia de învățat să se „înceapă de la pămîntul romînesc ca dintr-un centru". Clasa I și a II-a vor fi consacrate în mare parte gramaticii romînești. Și se prevedea corectarea în școală a „limbii părintești de tot simplă, cu care tinerimea vine în școală", — „neregulată și greșită", avînd nevoie de „îndreptare" și „curățire", dar fără a sili duhul ei, iar materiile și cunoștințele „tehnice și de idei înalte", să fie luate dintr-o singură limbă, — „precum este cea franțuzească, apropiindu-se de cea latinească firească mumă a limbii romînești"[1].

Se înțelege că la acea dată Petrache Poenaru nu era documentat științific asupra formării limbii romîne și în afirmațiile sale apar teze ale unui pretins „purism" latin.

Metoda pe care o propune Poenaru în învățămînt este nouă și temeinic gîndită. Astfel, din clasele începătoare este admis a trece cineva la cele superioare după destoinicie; „treapta lucrătorilor" e ținută în seamă. „Un meșter care știe să citească, să scrie și să socotească și care are cîteva cunoștințe de prințipurile meșteșugurilor mecanice este în stare a pătrunde toate lucrările meseriei de care se slujește. A osîndi cinevași pe lucrător la soarta unui instrument orb, unui automat supus la înăbușirea ce i se

---

[1] N. Iorga, *op. cit.*, p. 198 și următoarele.

face, este ca cum ar voi să se lipsească de toată nădejdea de a se mai face vreo desăvîrşire în lucrarea producţiilor industriale. Într-acest chip dacă ar voi cinevaşi să păzească în veci nesmintite obiceiurile vechi, ar opri tot feliul de îmbunătăţiri"; grija faţă de ei se observă şi la recomandaţiile cu privire la desen, care trezeşte şi simţul frumuseţii. Se aminteşte că „regulele sînt mijloace, iar nu sfîrşit". Se recomandă învăţarea gramaticii prin citirea, din „autori[i] cei mai vestiţi pentru stil curat", a istoriei prin luarea de „extracturi" şi prin compuneri. La aritmetică elevul trebuie făcut „să găsească singur regula". Se cere „un curs de istorie generală a literaturii", şi cu relaţia acestor literaturi între ele şi aceea ce pot avea cu „literatura neamurilor vechi", „depărtînd gustul exclusiv şi pedantesc care adoarme duhul şi opreşte naşterea ideilor nouă". Profesorul va face pe şcolari să simtă de cîte lucruri de căpetenie ar fi fost lumea lipsită dacă s-ar fi mărginit cumva în cercul unor regule arbitrarii şi prea absolute.

Pe de altă parte, el arată „rătăcirile acelora care, lăsîndu-se pradă unei imaginaţii neînfrînate", se împotrivesc bunului simţ şi „alergînd după originalitate, cad în feliuri de rătăciri". Toate acestea dovedesc faptul că, deşi îngustat în concepţiile sale de bază idealistă a acestora, Petrache Poenaru a sesizat în mod just o serie de probleme ale educaţiei tineretului şi a luptat pentru o mai bună organizare a învăţămîntului din acea epocă.

5

DIRECTOR AL EFORIEI ŞCOALELOR NAŢIONALE

Petrache Poenaru îşi începe activitatea la Eforia Şcoalelor în cursul lunii septembrie 1832. Atunci consiliul Eforiei se compunea din Alexandru Filipescu, Ştefan Bălăceanu şi Barbu Ştirbei, abia întors de la Paris.

Consiliul Eforiei era dominat în această vreme de personalitatea lui Barbu Știrbei. Viitorul domn studiase la Paris cam în aceeași vreme cu Poenaru și cunoscuse realizările Franței în domeniul organizării învățămîntului. El vedea în noul director al Eforiei pe un om de mare cultură și pregătire. „Știrbei și Poenaru — spune Alex. Odobescu — erau doi bărbați făcuți ca totdeauna să se înțeleagă, deoarece amîndoi aveau un spirit practic și o activitate fără preget și foarte puțin făloasă; Știrbei și Poenaru s-au cunoscut și s-au prețuit, fără îndoială, în timpul cînd și unul și altul își făceau studiile la Paris“[1]. Din colaborarea lor a izvorît munca de creație a lui Poenaru pe ogorul înțelenit al școlii romînești de la începutul secolului trecut.

a) Școala dinaintea lui Poenaru

În anul răscoalei populare de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu, școala lui Gheorghe Lazăr fusese închisă și dascălul se îmbolnăvise rău; el zăcuse cîtăva vreme într-o odăiță la mănăstirea Sf. Sava, iar mai apoi la un văr de al său, „vătaș de ungureni“ într-o căsuță din Tîrgul de Afară, pe locul căreia, la scurtă vreme, și-a făcut Eliade Rădulescu casa și tipografia. De acolo, văzîndu-și sfîrșitul apropiat, a fost dus într-o căruță peste munți, la Avrig, unde moare în ziua de 17 septembrie 1823, fiind înmormîntat peste drum de casa părintească[2]. În vremea cît fusese bolnav, el încercase să redeschidă școala, dar boierii îi stătuseră în cale, nevoind să-i ierte că el vizitase de mai multe ori tabăra lui Tudor de la Cotroceni și că dăduse îndrumări pandurilor pentru mînuirea tunurilor. Eliade povestește că școala lui Lazăr a fost considerată „cuib al Dracului, unde s-au clocit ouăle Satanei[3]“.

Dar școala de la Sf. Sava trebuia să-și redeschidă porțile, așa încît noul domnitor Grigore Ghica, ceru

---

[1] A. I. Odobescu, *op. cit.*, pp. 12—13.
[2] Vezi Traian Chelaru, *Gh. Lazăr ca pedagog*, în „Din istoria pedagogiei romînești“, București, 1957, p. 135.
[3] N. Iorga, *op. cit.*, p. 179.

Eforiei să deschidă şcoala cu Teodor Paladi şi Ioan Pop. Cînd s-a pus chestiunea în Divan, unii boieri se împotriviră, dorind mai degrabă să aibă profesori care să predea în limba greacă şi franceză, dar se ridică Iordache Golescu, al cărui cuvînt atîrna greu în Divan şi spuse răspicat: „Străinii au fost întemeietorii acestei şcoli şi creatorii veniturilor şi, acum, cînd un om de ţară domneşte asupra Ţării Romîneşti, ne-am sili s-o ţinem în ignoranţă, întunericul şi barbaria pe care cu dreptate Europenii ne-o aruncă în faţă?"[1] Şi şcoala începu cu cei doi profesori, plătiţi cu cîte o sută cincizeci de lei pe lună.

Eforia Şcoalelor, ajutată de Grigore Ghica, hotărîse cîteva burse în Apus. Plecară astfel, mai întîi la Pisa, apoi la Paris, C. Moroiu, pe numele său de acasă Costandachi *sin* popa Dumitru, Pandele — juristul —, Simion Marcu sau Marcovici, inginer şi matematician, şi Eufrosin Poteca. Tot cu ajutorul statului au fost trimişi în Franţa Constantin Bubuchi şi Constantin Estiotu, primii tineri plecaţi din Bucureşti care se întorc cu titlul de doctori în medicină de la Paris; urmează Petrache Poenaru la Viena şi Paris şi în 1831 Nicolae Gănescu[2], care studiază farmacia la Harcov şi medicina la Moscova. Dintre toţi aceşti tineri numai Pandele, cu nervii zdruncinaţi, îşi curmase zilele între străini, pe cînd ceilalţi se întorseseră în ţară ca să slujească statului conform contractelor ce făcuseră cînd li se acordase bursa.

În acest timp, în Bucureşti, funcţionau două şcoli, care nu aveau deocamdată nici o pricină de rivalitate: una romînească, cea de la Sf. Sava şi alta grecească găzduită la biserica Măgureanu. Cea grecească, după 1821, mergea greu şi era văzută prost de turcii care nu uitaseră Eteria. Între elevii acesteia, destul de puţin faţă de ceea ce era odată şcoala grecească, era şi Constantin Aristia care se încu-

---

[1] Colecţia „Hurmuzaki", X, p. 248 (e un raport diplomatic, în limba franceză, din octombrie 1823).

[2] George Potra, *Un romîn la învăţătură în Rusia în vremea Regulamentului Organic*, extras din „Relaţii romîno-ruse în trecut", Bucureşti, 1957.

metase să traducă *Iliada* în romînește[1]. Școala romînească mergea mult mai bine, fiindcă Eforia avea un buget frumos și putea plăti lefuri destul de bune. În afară de profesorii pe care i-am amintit, se adăugară Eliade Rădulescu și Răducanu Măinescu, iar alții plătiți tot de Eforie, între care Chiriță, Macarie și Ierotei, care conducea o școală de țîrcovnici dăscăleau la biserica Sf. Gheorghe și la biserica Antim. Mai tîrziu, cînd Eufrosin Poteca se întorsese de la studii din străinătate, în 1825, el va fi profesorul de frunte din București, mai ales la Colegiul Sf. Sava.

O piedică greu de trecut o constituia lipsa de manuale și de material didactic, necesar cu deosebire elevilor din clasele începătoare. Metoda lui Lancaster[2], care era încă unică în toată Europa pentru învățămîntul de început, pretindea un manual de călăuză fără de care nu se putea preda scris-cititul, dar mai ales niște „foi" și niște „table" care trebuiau tipărite și răspîndite în școli. Eforia a trebuit să se înțeleagă, în 1825—1826, cu tipograful Clinceanu să le tipărească, fiindcă fără ele școala stătea pe loc, oricîtă stăruință ar fi depus dascălii. Eufrosin Poteca, reîntors de la Pisa și Paris cu capul plin de filozofie, tradusese și tipărise la Viena *Elementele filozofiei* de Heineccius, pe care le preda elevilor săi de la Sf. Sava. O dată cu Poteca reveniseră în țară și ceilalți studenți, care întregiră corpul didactic de la Sf. Sava. În noiembrie 1831, cînd colegiul se redeschisese în urma molimei de holeră erau numiți profesori Teodor Paladi, Simion Marcovici și Const. Moroiu, pe lîngă alții care intraseră pînă atunci:

---

[1] N. Iorga, *op. cit.*, p. 187.

[2] Joseph Lancaster (1771—1838), pedagog englez, foarte apreciat în această vreme, a cărui metodă se aplica la scris-citit, gramatică, istorie, aritmetică, mecanică practică, desen și cînt bisericesc, deci la obiectele ce se predau în primele două clase începătoare. Prin această metodă se evitau manualele didactice, foarte scumpe pe atunci, fiind înlocuite cu tablele lancasteriene pe care Poenaru le tipărește în 1837. Înainte de el tipăriseră aceste table, în București, Dimitrie Villiers pentru limba greacă și Daniil Tomescu pentru scris-citit.

Iosif Genilie la geografie, Gheorghe Ioanid la limba greacă şi ardelenii Aaron Florian la limba franceză, Ioan şi Gheorghe Pop la alte materii. Se putea spune acum că colegiul de la Sf. Sava avea un corp profesoral bine pregătit.

Construcţiile însă, care nu mai fuseseră de multă vreme reparate, se dărăpănaseră. Din această pricină şcoala a fost mutată, în toamna anului 1831, în hanul Şerban Vodă, pentru ca între timp să se poată face reparaţiile necesare. Însuşi generalul Kisseleff poruncise aceste reparaţii.

Lucrurile mergeau mai prost în celelalte oraşe ale ţării. Lipsa şcolilor naţionale făcuse să se deschidă în aceste oraşe, „pensioane“ franceze, greceşti şi chiar germane, unde învăţămîntul se preda în aceste limbi şi unde învăţătura romînească tînjea din lipsă de dascăli sau nu luase fiinţă. În aceste oraşe numai Craiova avea o situaţie deosebită. Aici funcţiona o şcoală romînească la biserica Sf. Precista, unde scris-cititul îl preda Grigore Pleşoianu după metoda alilodidactică (sistemul de învăţămînt în care elevii se instruiesc unii pe alţii sub conducerea profesorului). Alături de el erau Stanciu Căpăţîneanu, Costache Poenaru, unchiul lui Petrache şi Barbu Vlădoianu. Tot aici mai preda istoria Aaron Florian, un profesor modest şi priceput, care, cum am văzut, va ajunge curînd în Bucureşti. Celelalte oraşe, capitale de judeţ, stăteau foarte prost. Aici nu se putuseră înfiinţa şcoli din pricina faptului că nu existau localuri şi profesori. Eforia, care supraveghea şi ajuta învăţămîntul din toată ţara, ar fi putut închiria case particulare în care să funcţioneze şcolile, dar nu avea învăţători.

În toamna anului 1831, Eforia hotărăşte să rezolve această lipsă chemînd persoane tinere, cu oarecare ştiinţă de carte, care ar fi vrut să se ducă ca învăţători în aceste oraşe. Ea comunică această hotărîre profesorilor bucureşteni, cerîndu-le să întocmească o programă de învăţătură pentru aceşti candidaţi la posturile de învăţători. La 14 octombrie, profesorii

întruniți în ședință alcătuiesc un raport către Eforie în care arată că s-au înscris și prezentat nouă tineri care doresc să meargă profesori pe la județe, dar aceștia cer unele deslușiri, și anume: dacă un singur profesor ar putea să primească leafa celor două posturi din județ, făcînd ambele clase; dacă vor primi vreo leafă cît vor face cursul normal în București; că nu primesc să urmeze cursul pînă nu se va fixa salariul ca învățător. Cei opt profesori care semnează raportul — Eufrosin Poteca, Simeon Marcovici, Costache Moroiu, Iosif Genilie, Ioan Pop, G. Ioanid, Gheorghe Pop și Alecu Pop — „să roagă să aibă răspuns desăvîrșit cît mai în grabă, căci candidații aflîndu-se aici de multă vreme și fără treabă, vor să se întoarcă pe la casele dumnealor, din care pricină școala îi va pierde, învățătura se va stînjeni și alții nu să vor mai îndemna". Acești tineri, despre care este vorba mai sus erau recomandați pentru județele: Dumitru Jîianu în Vîlcea, Ioan Gherasim în Săcueni, Mihălache Drăghici [Drăghiceanu] în Dîmbovița, Nicolae Simonid în Argeș, Costache Jorj în Prahova, Gheorghe Pișacof în Gorj, Dumitru Constandin în Brăila și Nicolae Gheorghiu în Ialomița[1].

La 30 octombrie se întrunesc eforii și iau în dezbatere chestiunea învățătorilor de județe și raportul profesorilor, hotărînd următoarele: profesorii vor întocmi un „proect de învățăturile ce se vor cere de la fieșcare candidat spre a fi dascăl la județ"; „cursul normal nu va ține mai mult de două luni", în care timp candidatul va primi cîte o sută de lei pe lună, dar „va fi dator a merge în toate zilele ca să fie de față la paradosit de alilodidactică, atît la întîia clasă și la a doua și a practisi făcîndu-să și monitor între ucenici"; și, în fine, cursul va începe la 1 noiembrie. Profesor „va fi d. Gheorghie Pop cu leafă pă lună talere două sute însă nu la aceste ceasuri cînd este paradosit la întîia și a doua clasă de alilodidactică". Se mai hotărăște „să se comunice ocîrmuitorilor de

---

[1] Arh. St. Buc., *Eforia Școalelor Naționale,* dosar 2231/1831, pp. 5—7.

județe această punere la cale dîndu-se (publicîndu-se) și prin gazetă“[1].

În gazetă se publică o înștiințare[2] care cheamă pe tinerii știutori de carte care doresc să devină învățători spre a se supune unui examen și a asculta cursul normal spre „învățătura metodului lui Lancaster“. Se anunță leafa din timpul cursului, făgăduindu-li-se că, pe baza unui certificat de destoinicie eliberat de profesorii care vor preda învățăturile, „se vor orîndui învățători unde va cere trebuința“.

Profesorii de la Colegiul Sf. Sava se întrunesc la 8 noiembrie 1831 și hotărăsc programul „atingător de învățăturile ce să cer de la cei ce să vor arăta cu dorința a fi profesori de județe“. Ei dezbat chestiunea într-o ședință și fixează „științele la al căror examen se îndatorează numiții: gramatica, geografia politicească pe scurt (adică împărțirea pămîntului în staturi, orașele de căpetenie, religia și stăpînirea fiecărei țări, munții, mările și rîurile cele mai însemnate), teoria numerilor întregi și a frîngerilor și, în sfîrșit, catehismul“. Profesorii au organizat apoi cursuri din aceste „științe“ la școala națională din București. Au semnat procesul-verbal al ședinței[3] aceiași profesori care semnaseră raportul din 14 octombrie și care alcătuiau comisia de eliberare a certificatelor viitorilor învățători.

La 22 decembrie 1831, „au obținut atestaturi și sînt gata a pleca următorii candidați de profesori: Dumitru Jîianu, Nicolae Simonid, Gheorghe Măluieanu, Dionisie Ierodiacon și Chiriță Barbovici (fost profesor la Cerneți)“[4]. În aceeași zi, profesorii care au ținut cursurile, dintre care lipsesc Simion Marcovici și Ioan Pop, propun Eforiei Școalelor Naționale să înființeze un curs de limbă franceză, pe care-l doresc „toți de obște, atît părinții, cît și ucenicii, cunoscînd folosul ce izvorăște din limba franțozească,

---

[1] Arh. St. Buc., *Eforia Școalelor Naționale*, dosar 2231 1831, p. 21.

[2] *Ibidem*, p. 21.

[3] *Ibidem*, p. 29.

[4] *Ibidem*, p. 61.

mai vîrtos în veacul nostru". Pentru predarea acestei limbi ei propun pe colegii lor: Simion Marcovici pentru ucenicii cei mai înaintați și Ioan Pop pentru cei cu totul începători, „știind amîndoi atît limba franțozească, cît și pe cea romînească"[1]. Cu acest prilej ei fac o observație prețioasă: „Orice profesor, de orice limbă se va așeza în școală, trebuie să știe bine atît limba cea străină, cît și pe a patriei, ca să fie mai întîi profesorul în stare a deslușí cu lămurire ucenicilor atît frumusețile cum și idiotismurile acelei străine limbi și al doilea ca să poată și ucenicii să se înțeleagă cu dînsul pentru orice împiedicare și nevoe vor întîmpina în cursul învățăturei lor". Această mențiune era o aluzie directă la „profesorii" străini, mai ales francezi, care se revărsaseră ca o pecingine în țară, și care pretindeau să intre în școlile naționale, deși nu toți știau limba națională, iar unii nu aveau nici măcar o pregătire didactică.

Cei opt profesori însărcinați cu examinarea candidaților de învățători și cu predarea cursurilor de pregătire, la cererea Eforiei alcătuiesc „o tabelă arătătoare de ceasurile întru care se îndeletnicesc la învățătura copiilor", care este, fără îndoială, cel dintîi orar ce a fost folosit în școala romînească[2] și care a intrat în aplicare în ianuarie 1832.

Cursurile de pregătire pentru învățători au provocat o oarecare vîlvă nu numai în țară, dar și peste munți. Mulți tineri au sosit în București și s-au oferit pentru posturile vacante. Astfel Alexie Popovici, „ce se cunoștea destoinic și împrumutat (pregătit) cu adevărate științe din școlile unde a săvîrșit învățăturile ce arată atestaturile la sine aflătoare", cere Eforiei să fie primit între candidați[3]. Este supus însă la examen iar profesorii examinatori găsesc „că mai are trebuință de învățătură cel puțin de trei luni"[4].

---

[1] Arh. St. Buc., *Eforia Școalelor Naționale*, dosar 2231/1831, pp. 81—82.
[2] *Ibidem*, p. 89.
[3] *Ibidem*, p. 77.
[4] *Ibidem*, p. 101.

În schimb însă Alexie Marinovici Slătineanu „au răspuns la toate mai mult decît ceea ce se cade pentru un candidat de clasul I și socotim cu cuviință că meritarisește a primi atestat ca toți ceilalți candidați, fiind destoinic ca și dînșii a împlni acest post cu cea mai mare exactitate".

La 1 martie 1832, Petrache Poenaru este numit „provizorul școalelor naționale". În această calitate la 25 martie[1] propune Eforiei ca cinci dintre candidați, care „urmînd cursul elementar și cunoscîndu-să destoinici prin cel din urmă examen", să fie numiți în posturile vacante: Vasilache Jorj la clasa I în Școala centrală din București, Alexe Marinovici la clasa I în Școala centrală din Craiova, Mihail Drăghiceanu la Școala începătoare din județul Romanați, Costache Stanciovici în județul Gorj și I. Gherasim Gorjanu în județul Secueni. Tot Poenaru, la 12 aprilie și în aceeași calitate, raportează Eforiei că Aaron Crețea a reușit la examenul de candidat și urmează să i se dea leafă cît va urma cursul de pregătire[2]. Rezoluția de aprobare o dă Barbu Știrbei.

Cei trei efori ai școlilor naționale — Alexandru Filipescu, Ștefan Bălăceanu și Barbu Știrbei, — foarte mulțumiți că au găsit în P. Poenaru un tînăr bine pregătit și muncitor, îl numesc la 5 mai 1832 profesor de geometrie practică la clasa a patra și de algebră la clasa a cincea de la Sf. Sava[3]. Cam în același timp fuseseră numiți la aceeași școală pictorul Scarlat Wallenstein pentru „desen liniar, aerian și perspectivă"[4] și Conițchi pentru cursul de limbă rusă[5]. În august termină cursul de pregătire și Alexe Popovici și Poenaru propune să i se dea leafa de 100 de lei pe lună cît a făcut acest curs și să fie numit într-un post de învățător[6].

---

[1] Arh. St. Buc., *Eforia Școalelor Naționale,* dosar 2231/1831, p. 177.
[2] *Ibidem,* p. 801.
[3] *Ibidem,* p. 217.
[4] *Ibidem,* p. 223.
[5] *Ibidem,* p. 225.
[6] *Ibidem,* p. 237.

Colegiul Sf. Sava, care din toamna anului 1831 a funcţionat în hanul Şerban Vodă, revine în imobilul său ce fusese reparat de arhitectul Hartel şi înzestrat cu tot mobilierul necesar. Totuşi, zidul înconjurător rămăsese în starea dinainte, iar pentru refacerea sa fusese angajat acelaşi „arhitecton" Hartel cu 130 de lei stînjenul, adică 14 560 de lei pentru 112 stînjeni[1]. Lucrarea împreună cu toată reparaţia şcolii era gata la 8 septembrie 1832 şi Poenaru raportează Eforiei propunînd să se achite contractantului restul de 10 800 lei. Preşedintele Eforiei aprobă să i se achite numai 4 800 lei, „iar ceilalţi (bani) i să vor răspunde îndată după ce să va face cercetare de a îndeplinit toate cîte este legat prin contract şi de le-a săvîrşit după chipul ce s-au făgăduit"[2].

Pictorul Scarlat Wallenstein funcţiona ca profesor de desen la Colegiul Sf. Sava fiind plătit cu 300 de lei pe lună. La început el acceptase leafa de mai sus „nădăjduind că pe lîngă aceasta mă voi mai putea ajuta şi cu meşteşugul zugrăvirii de portreturi pentru enteresul casei mele". Munca la şcoală i-a răpit însă tot timpul liber şi pictorul n-a putut cîştiga nimic peste leafă. Pentru acest motiv, înaintează o cerere Eforiei ca „să binevoiască a lua în băgare de seamă disproporţia lefii cu greutatea slujbei, şi să facă oareşicare îndreptare cu care putîndu-mă ajuta la întîmpinarea trebuinţelor unei foarte grea familie ce am în spinare". Eforia, apreciind că cererea e îndreptăţită, îi măreşte leafa la 400 de lei pe lună.

În primele zile din septembrie 1832 în locul lui Eufrosin Poteca este numit ca director Petrache Poenaru, iar la catedra de istorie de la Sf. Sava este adus Florian Aaron de la Craiova. Este interesantă motivarea acestei schimbări: „Astăzi 24 septembrie 1832, adunîndu-se mădulările Eforii Şcoalelor şi văzînd că înalt excelenţa sa d. prezidentul (generalul Kisseleff) luînd în băgare de seamă sluj-

---

[1] Arh. St. Buc. *Eforia Şcoalelor Naţionale. dosar 3277/1832,* p. 25.

[2] *Ibidem,* p. 17.

bele ce d. Eufrosin Poteca a arătat de multă vreme în Şcoala Naţională şi pe lîngă această vîrsta a cucernicii sale, a binevoit a-i da, drept răsplătire ce meritează, un egumenat pentru a se odihni. Ci fiindcă cu acest prilej clasul de istorie, ce se făcea în şcoală de d. Poteca se află acum vacant, se aşează în locul cucernicii sale profesor d. F. Aaron, care a fost profesor la acelaş clas la şcoala din Craiova şi care a dat dovadă netăgăduită de a sa capacitate pentru a preda această învăţătură şi de a sa moralitate potrivită cu dignitatea profesorală"[1].

Datorită strădaniei şi măsurilor luate de Petrache Poenaru, la 1 noiembrie 1832 şcolile din capitalele de judeţ aveau personalul didactic necesar. La această dată se pare că intrase în aplicare regulamentul şcolilor pe care îl cerea Regulamentul Organic, fiindcă la 3 noiembrie Eforia numeşte pe Legros profesor de literatura limbii franceze la clasa a patra de umanioară din Bucureşti[2]. Acest curs, ca şi numirea de „şcoala umanioară", pe care-l are acum cel de-al doilea grad de învăţămînt din Ţara Romînească, sînt prevăzute în această „legiuire specială" al cărei proiect a fost întocmit de Petrache Poenaru. În aceeaşi lună a fost numit şi Costache Aristia profesor de „limba grecească vorbitoare" şi de limba franceză, plătit pentru ambele materii cu 400 de lei pe lună[3]. Şi deoarece numărul şcolilor din ţară era prea mare ca să poată fi controlate de singurul revizor care exista, se numeşte un al doilea în persoana lui Nicorescu, cu 300 de lei pe lună[4]

b) Organizarea învăţămîntului

Regulamentul Organic fixase în linii mari principiile şi structura învăţămîntului. „Învăţătura publică trebuie asemenea a fi obiectul îngrijirii şi privigherii stăpînirii, ca creşterea tinerilor să fie întemeiată pe începuturile celui mai

[1] Arh. St. Buc., *Eforia Şcoalelor Naţionale*, dosar 2231/1831.
[2] *Ibidem*, p. 263.
[3] *Ibidem*, p. 265.
[4] *Ibidem*, p. 267.

sănătos moral. Epitropia învățăturilor publice va alcătui regulamentul pentru organizarea a tuturor așezărilor de creștere, precum și pentru toate cursurile învățăturilor, care vor trebui să urmeze, și le va supune la primirea domnitorului, prin mijlocirea Ministerului treburilor din lăuntru. Toate școlile particulare, precum a Colții și altele ce sînt acum întocmite și ce se vor mai întocmi de acum înainte, să fie cunoscute stăpînirii și ea va avea băgare de seamă asupra sistemei învățăturilor ce se cuvine a se ținea în fiecare școală prin mijlocirea cinstitei Eforii a școlilor. Stăpînirea va întrebuința-o într-adins ocrotire către trupul Academiei și către școlarii, care se vor osebi prin a lor înaintare la învățătură și care vor da dovezi de talenturi și vrednică purtare. Se vor întocmi școale începătoare pentru amîndouă sexurile în fiecare căpetenie de loc a județelor, unde se vor învăța cunoștințele elementare după metodul Lancaster, se vor da acestor așezări toată întinderea și asemenea cu suma banilor hotărîți pentru învățătura publică. Cursul învățăturilor va urma în limba romînească, nu numai pentru înlesnirea școlarilor și desăvîrșirea limbii țării, ci încă și pentru toate trebile publice trebuie a se tracta într-această limbă, care este cea ce se întrebuințează și întru toate slujbele sfintei credințe"[1].

Legiuirea specială, pe care o ceruse generalul Kisseleff și care trebuia să dezvolte ideile din Regulamentul Organic, cădea în sarcina Eforiei Școalelor și revenea în primul rînd lui Petrache Poenaru, care printre alte cercetări pe care le făcuse în anii de studii din străinătate, mai ales în Franța și Anglia, s-a ocupat și de școală. Știind că la reîntoarcerea în țară își va dedica munca învățămîntului, potrivit condițiilor pentru obținerea bursei de studii, el urmărise modul cum era organizat învățămîntul

[1] *Regulamentul Organic,* București, 1832, pp. 193—194, cap. VIII, Secția IV, art. 364—366; Prof. C. Dinu, *Petrache Poenaru, ca pedagog,* în „Din Istoria pedagogiei romînești", Editura de stat didactică și pedagogică, București, 1957, p. 239.

în aceste țări și își făcuse cuvenitele însemnări. I-a fost astfel ușor să întocmească „legiuirea specială" pe care i-o ceruse generalul Kisseleff, aplicînd la specificul Țării Romînești ceea ce văzuse în Apus. Organizarea învățămîntului de către Poenaru, asupra căreia au fost de acord membrii Eforiei Școalelor, dar mai ales Barbu Știrbei, și aprobată de generalul Kisseleff, s-a aplicat chiar din cursul anului 1833 și a rămas valabilă, în liniile sale mari, multă vreme. Această organizare a învățămîntului dovedește că Poenaru avea, pe lîngă solide cunoștințe pedagogice, metodologice și analitice, o adîncă înțelegere a problemelor școlii din acea epocă.

Avem la îndemînă un proiect-manuscris[1], redactat în limba franceză, al acestei „legiuiri speciale", găsit între mai multe hîrtii ale lui Petrache Poenaru, care, fără nici o îndoială, este redactat chiar de el și în care se văd unele modificări făcute chiar de mîna lui. Putem astfel să urmărim acest „Réglement des écoles" — cum îi spune Poenaru — pe unul din primele manuscrise examinate în consiliul eforilor. Se pare astfel că modificările aduse textului chiar de mîna autorului sînt hotărîte în ședințele de lucru cu eforii.

Proiectul „legiuirii speciale" începe cu o introducere de principii generale, în care se văd ideile lui Petrache Poenaru și peste care nu putem trece fără să ne oprim. „Educația — spune el — este prima mare nevoie a unui popor; ea este baza și garanția oricărei instituții publice. Influența pe care o exercită ea asupra fericirii indivizilor și popoarelor, este pe atît de mare pe cît este de netăgăduit. Arta de a forma pe oameni a preocupat totdeauna pe legiuitorii cei mai luminați, după cum a fost obiectul de gîndire pentru filozofii cei mai emeriți".

Se văd și aici concepțiile sale iluministe — de esență idealistă — potrivit cărora cultura și educația ar fi factori determinanți în dezvoltarea societății. Cu toate că avea idei progresiste față de vechea orînduire și sesiza în mod just unele realități ale vieții

[1] Colecția autorului.

sociale, Petrache Poenaru nu-şi dădea seama că într-o societate cu clase antagoniste, educaţia are un caracter de clasă şi este făcută cu scopul de a forma oameni care să servească interesele claselor dominante.

După aceste cuvinte despre educaţie, Poenaru continuă: „Este o datorie pentru orice stăpînire întemeiată pe interesul public ca să pună la îndemîna tineretului mijloacele de a-şi dezvolta facultăţile intelectuale şi morale şi de a-i determina o îndrumare folositoare şi potrivită în viaţa socială. Căci dacă educaţia este lăsată de-o parte la vîrsta în care oamenii îşi însuşesc primele obiceiuri ce vor influenţa tot restul vieţii, cele mai bune însuşiri se vor pierde sau se vor perverti; dacă educaţia va lipsi, bunele sale îndrumări nu vor avea nici o urmare, atît pentru individ, cît şi pentru societate. Relele nu vor întîrzia să cuprindă toată societatea care va fi lipsită de forţele ce pot lucra împotriva acestor rele. Astfel naţiunile se prăbuşesc în conrupţie".

Mai departe, Poenaru arată care este scopul educaţiei pentru ţara sa. „O educaţie potrivită şi la îndemîna tineretului de orice clasă socială este deci un obiect de primă necesitate şi de mare importanţă pentru ţara noastră. Muncitor sau meşteşugar, plugar sau om politic, preot sau militar, omul va avea în societate o influenţă sigură. Această influenţă va fi periculoasă dacă inteligenţa şi morala indivizilor care alcătuiesc societatea n-au fost de loc cultivate potrivit cu nevoile poziţiei lor sociale".

În continuare, arată, în mod just, că primii educatori ai copiilor sînt părinţii. Dar, adaugă el, unii părinţi „nu sînt destul de luminaţi; alţii îndatoraţi la o muncă neîntreruptă ca să-şi întreţină familia sau avînd funcţiuni publice sînt siliţi ca să consacre tot timpul muncii lor; în fine alţii sînt destul de necăjiţi ca să nu poată aprecia marele bine care trebuie să rezulte din această sfîntă datorie. De altfel educaţia este o artă, ba chiar o mare artă; ea are teoria şi principiile sale ca toate artele; ea are perioadele sale de copilărie şi de creştere; ea se îmbogăţeşte cu

fiece zi prin noi observaţii şi experienţe. Este peste putinţă unui tată de familie ca să stăpînească toate laturile acestei arte sau de a le înlocui prin zelul său.

Se ştie că educaţia publică are însuşiri care nu pot fi înlocuite. Este deci cu desăvîrşire necesar de a se organiza şcoli publice şi de a încredinţa educaţia tineretului unor oameni a căror pregătire şi talente sînt dovedite; este necesar de asemenea ca stăpînirea să preia aceste instituţii şi să le conducă. A îmbogăţi spiritul cu cunoştinţe folositoare; a dezvolta facultăţile intelectuale şi morale şi printr-un exerciţiu raţional a dărui ceea ce trebuie şi ceea ce dă puterea; a întări corpul şi a forma spiritul, acestea sînt ţelurile pe care şi le propune o bună educaţie".

În această introducere, cu care Poenaru începe „legiuirea specială" a învăţămîntului, sînt fixate marile misiuni care revin şcolii burgheze. Omul cel nou pe care-l întrevede Poenaru nu aparţine clasei boiereşti, el nu vrea să-l scoată din rîndurile aristocraţiei roasă de vicii, ci îl caută în adîncul poporului şi-i deschide drumul şcolii ca să iasă din acest adînc anonim şi sănătos. De aceea el o spune deschis şi îndrăzneţ: *„educaţia trebuie să fie la îndemîna tuturor claselor sociale, nu numai a uneia singure!"* El voieşte să construiască astfel o şcoală pentru tot poporul şi tot zbuciumul vieţii sale de mare dascăl îl consacră acestui înalt ideal democratic.

„Legiuirea specială" întocmită de Poenaru, la cererea generalului Kisseleff, nu era decît un regulament care organiza învăţămîntul în conformitate cu principiile enunţate de Regulamentul Organic. Primul proiect, în care se oglindesc integral concepţiile lui Poenaru, conţinea 243 de articole, împărţite în trei capitole şi două tabele anexe. În urma discuţiilor avute în consiliul eforilor, la care probabil au fost chemaţi şi profesorii mai experimentaţi, şi în urma sugestiilor primite, regulamentul a ajuns la 258 articole în forma sa finală şi la cele două tabele anexe. Pe marginea regulamentului alcătuit de Poenaru, Kisseleff a făcut o serie de observaţii care arată

seriozitatea cu care acesta se preocupa de îmbunătățirea învățămîntului în țara noastră[1].

Primul capitol se ocupă cu fixarea celor patru mari ramuri ale învățămîntului: școlile începătoare, numite de la început școli primare; școlile umanioare, învățămîntul complimentar pe care el îl numise filozofic; și cursurile speciale cărora el, după ceea ce văzuse în Franța, le spusese facultăți. La aceste patru mari împărțiri ale învățămîntului, Poenaru adăugase cursuri libere de istorie naturală, agricultură, astronomie populară și limbi străine (greaca modernă, slava și rusa).

Temeiul învățămîntului și „cea mai necesară" era *școala începătoare*, compusă din patru clase, cu durata de un an fiecare și cu o anumită programă analitică. Această școală avea totuși două laturi distincte: primele două clase, în care se învăța scris-cititul și noțiuni de aritmetică, trebuiau să ducă la scrisul după dictare, la cititul liber pe cărți „destinate acestui scop", la calculul din memorie și la cele patru operații aritmetice; în celelalte două clase se predau noțiuni de gramatică, de geografie, de aritmetică practică cu fracții, și religie în clasa a treia, iar în clasa a patra principii de geometrie și mecanică practică, exerciții de gramatică, desen liniar și muzică vocală, cu scopul ca ambele clase să dea posibilitatea elevilor care nu urmează mai departe studiile să se poată dedica cu succes unei meserii. Totuși, fiindcă avea o programă analitică cu noțiuni științifice mai ample, ultima clasă era obligatorie numai în București și Craiova, putînd să lipsească din școlile începătoare din celelalte orașe capitale de județ, unde trebuia să ia ființă neapărat școli cu trei clase. Pentru primele două clase se indică metoda lancasteriană la predarea scris-cititului. Toate cheltuielile necesare instalării acestor școli se acopereau din contribuția locuitorilor orașelor respective.

Școlile umanioare alcătuiau al doilea grad de învățămînt; ele aveau patru clase, dar în primii ani ai

---

[1] Vezi C. Dinu, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 245.

acestei reforme nu funcţionau decît două şcoli de acest fel, una în Bucureşti şi alta în Craiova. În prima clasă se preda gramatica, caligrafia, desenul de figuri şi noţiuni de limba franceză; în clasa a doua — teme de gramatică, elemente de geografie şi cronologie, desen de peisaje şi analiză gramaticală franceză; în a treia — prima parte din istoria universală, aritmetica raţională inclusiv fracţiile, analiza logică a limbii franceze, desenul arhitectural, limba greacă şi latină. În ultima clasă se preda istoria, aritmetica, limba franceză, sintaxa limbilor clasice şi desenul topografic. Elevii mai înaintaţi în vîrstă şi învăţătură, după ce terminau cele patru clase începătoare, se puteau înscrie în prima clasă umanioară.

Învăţămîntul complimentar cuprindea trei clase. În prima clasă se învăţau: geometria pură, algebra, retorica şi se terminau cursurile de limbi clasice; în a doua — istoria literaturii, logica, fizica şi psihologia (care a fost scoasă în cele din urmă); iar în ultima se preda morala, arheologia, chimia şi metafizica (care a avut aceeaşi soartă ca psihologia). Acest învăţămînt a funcţionat numai în Bucureşti.

Al patrulea grad de învăţămînt îl alcătuiau *cursurile speciale*. Proiectul lui Poenaru schiţa un învăţămînt superior, universitar, după modelul francez; el simţise nevoia să facă grupe de cursuri, cu durată de trei ani şi cu o programă analitică corespunzătoare, pe care le numise facultăţi. Se pare că cuvîntul speriase pe efori, gîndindu-se, poate, la ceea ce erau aceste facultăţi la Paris, ceea ce l-a determinat să-l scoată din proiect, înlocuindu-l prin termenul de „cursuri speciale". Nu i s-a acceptat însă facultatea de medicină, în care se predau şi cunoştinţe de farmacie, care a fost înlocuită cu un curs de agricultură, iar cursul său de ştiinţe exacte a fost numit de matematici aplicate. Programa analitică şi durata de trei ani a acestor cursuri au rămas conform propunerii lui Poenaru; cursurile de drept care vor deveni mai tîrziu facultatea de drept cuprindeau dreptul civil, comercial şi criminal cu procedura

lor, istoria dreptului şi economia politică; cursurile de matematici aplicate în care se văd începuturile facultăţii de ştiinţă şi de arhitectură erau algebra superioară, trigonometria aplicată la arta de a ridica planuri, calculul diferenţial şi integral, geodezia „atît cît va putea fi aplicată la marea triangulaţie pentru ridicarea planurilor topografice“, mecanica şi arhitectura; şi în fine cursurile de agricultură cu botanica, mineralogia, cultura pămîntului, cunoştinţe de medicină veterinară, economia forestieră şi industrială şi practica în fermă.

Capitolul al doilea din proiectul de regulament pune într-o lumină puternică o latură care caracterizează personalitatea lui Poenaru. Deşi el n-a făcut studii speciale de pedagogie, fiind înzestrat însă cu o neobişnuită putere de observaţie, cu un spirit de înţelegere prin analiză minuţioasă şi cu o caldă apropiere de oameni, Poenaru a fost, în cei şaisprezece ani cît a condus Eforia ca director, un mare pedagog care şi-a pus energia în slujba învăţămîntului. Pedagogia sa se proiectează în paginile acestui capitol nu numai ca o ştiinţă a educaţiei, ci şi ca o deplină cunoaştere a tuturor disciplinelor care completează pedagogia. Orarul şcolar, disciplina în clasă, programa analitică a fiecărui obiect de învăţămînt, metodologia didactică, psihologia şcolarului, arta de a stimula învăţătura şi de a menţine elanul, materialul didactic, ştiinţa de a întocmi bune manuale de şcoală şi încă multe probleme care ajută educaţiei sînt prezente în pedagogia lui Poenaru, pe care o ilustrează capitolul al doilea din proiectul de regulament întocmit în 1832.

Şcoala începătoare avea două trăsături caracteristice. Prima se referea la clasa întîi şi a doua, care activau întrunite într-o singură sală, sub conducerea unui singur învăţător. Sala de clasă era împărţită în două jumătăţi, destinate celor două clase, avînd între ele catedra învăţătorului şi tabla. O jumătate era mobilată cu douăsprezece bănci lungi aşezate una după alta; cealaltă jumătate avea douăzeci şi patru de semicercuri, în care intrau jumătate din numă-

rul elevilor din clasă. Cînd cei din bănci se ocupau cu scrisul literelor sau al numerelor indicate pe tablă, cei din semicercuri se ocupau cu cititul. Şi, întrucît obiectele de învăţămînt erau aceleaşi pentru primele două clase — variind numai prin calitate şi cantitate —, se aşezau în bănci elevii din clasa întîi şi în semicercuri cei de clasa a doua, şi după o oră schimbau locurile.

Clasele întîi şi a doua erau conduse efectiv de *monitori;* aceştia erau aleşi dintre elevii cei mai buni din clasă şi însărcinaţi cu învăţătura celorlalţi elevi. Erau în clasă douăzeci şi patru de monitori, cîte doi în bancă, aşezaţi pe locurile extreme şi împărţindu-şi în părţi egale elevii din bancă. La citit fiecare monitor îşi lua elevii săi şi ocupa un semicerc. Scrisul şi cititul durau cîte o oră şi alternau în fiecare zi; după aceste două ore de şcoală elevii, fără monitori, plecau acasă. Monitorii rămîneau încă o oră ca să primească lecţia nouă de la învăţător, care scria pe tablă ceea ce urma ca monitorii să înveţe pe elevii lor a doua zi; scrisul învăţătorului rămînea pe tablă pînă la următoarea lecţie cu monitorii.

Nivelul cunoştinţelor de scris-citit al elevilor era indicat de banca în care se aflau elevii. Începătorii ocupau banca întîi şi treceau succesiv dintr-una într-alta pînă la a douăsprezecea. Trecerea din clasa întîi în a doua se făcea atunci cînd elevul îşi însuşea cunoştinţele aferente ultimei bănci. Primele exerciţii de scris se făceau în lada cu nisip, se trecea apoi la tăbliţa de ardezie şi apoi la scrisul pe hîrtie. În clasa a doua se scria numai pe hîrtie, atît după dictare, cît şi după modele de caligrafie.

Această metodă lancasteriană era folosită în acea vreme în toate ţările Europei apusene. Cu toate că ea avea un caracter nepedagogic şi neştiinţific, Poenaru spune despre ea că este singura care poate da copiilor de oameni săraci prima învăţătură aproape fără nici o cheltuială. Această metodă — spune el — are încă avantajul de a fi economică chiar pentru bugetul şcolilor, fiindcă cu un singur profesor şi

într-o singură sală pot primi simultan învăţătura patru sute de elevi. Numărul elevilor era fără îndoială, exagerat şi nepedagogic chiar pentru vremea aceea.

A doua caracteristică este în legătură cu clasa a patra, care nu era obligatorie pentru elevii buni, care urmau şcoala umanioară. „Această clasă — spune regulamentul — este în mod esenţial destinată să slujească de introducere în studiul artelor şi meseriilor; ea trebuie să fie deci urmată de toţi elevii care, din lipsa mijloacelor de a continua instruirea în clasele superioare, se mărginesc la cele începătoare, ca să se indrepte apoi spre învăţarea vreunui meşteşug. Nevoia instruirii claselor muncitoare nu mai este contestată de nimeni, acesta este un adevăr pe care astăzi îl recomandă toţi oamenii luminaţi. Un meşteşugar care ştie să citească, să scrie şi să calculeze şi care are cîteva cunoştinţe de prinţipurile meşteşugurilor mecanice este în stare să pătrundă toate lucrările meseriei pe care o face. A osîndi cineva şi pe lucrător la soarta unui instrument orb, unui automat supus la înăbuşirea ce i se face, este ca şi cum ar voi să se lipsească de toată nădejdea de a se mai face vreo desăvîrşire în lucrarea produselor industriale; ar fi, perpetuînd rutina, să închizi poarta oricăror îmbunătăţiri".

Pentru aceste motive obiectele de învăţămînt ale clasei a patra au în vedere nevoile de mîine ale meseriaşului şi urmăresc să-i dea cunoştinţe de care să se slujească în exercitarea meseriei. Matematica, geometria, mecanica şi desenul liniar sînt predate în aplicarea lor practică. În aceste fraze este exprimat interesul burgheziei în formare de a dezvolta învăţămîntul, capabil să-i asigure muncitori mai bine pregătiţi şi care să dea un randament din ce în ce mai mare în industrie.

Şcolile umanioare au fost organizate pe principiul: un obiect şi un profesor, ceea ce presupunea că profesorul trebuie să aibă o pregătire specială în obiectul respectiv. Cele 13 articole din regulament (57—70), care se ocupă cu această ramură a învăţă-

mîntului, rețin numai nouă obiecte pentru conținutul didactic al școlilor umanioare; pe acestea le dezvoltă ca programă analitică și ca metodă de predare într-o ordine proprie, considerată după importanța lor: gramatica, caligrafia, desenul, limba franceză, geografia, istoria, limba latină, limba greacă și aritmetica. Pentru fiecare obiect se indică scopul urmărit și regulile obișnuite de metodă didactică pentru realizarea lui. La unele obiecte se recomandă chiar cărți de lectură, traduceri și interpretări de texte, și chiar anumite materiale didactice.

Gramatica este considerată obiect principal, care are de scop să învețe pe elevi a expune cu claritate și ușurință ideile, fie în scris, fie cu voce tare. „Limbajul matern, prea simplu, pe care îl aduce tineretul în școală, se abate de la reguli și este stricat, este deci necesar să-l îndreptăm și să-l curățim". Regulile fixate trebuiau „să nu fie nici prea numeroase, nici prea abstracte, ci totdeauna potrivite cu inteligența elevilor și proporționate cu dezvoltarea ideilor lor. Trebuie mai ales ca ele să poată fi înțelese prin dese aplicații și prin exemple din vorbirea familiară. Profesorul de gramatică — spune Poenaru gîndindu-se desigur la metoda scolastică — nu trebuie niciodată să piardă din vedere că *regulele sînt mijloc și nu sînt scop*".

Scopul desenului pe care îl introduce în cele patru clase ale școlii umanioare trebuie să inspire gustul simetriei și al formelor frumoase; „cu cît acest gust va fi mai răspîndit, cu atît locuințele, fie în oraș, fie la țară, vor cîștiga în frumusețe și în bună aranjare". Modelele, mai ales cele în relief sînt absolut necesare pentru ca învățarea desenului să dea roadele cele mai bune. Tot așa și caligrafia, care trebuie să ducă la obișnuința de a scrie corect și citeț.

Pentru învățarea limbilor franceză, latină și greacă, Poenaru pretinde cunoașterea gramaticii, alegerea cu grijă a temelor, insistența asupra stilului și retroversiunea. „Profesorul va scoate în lumină

elevilor meritul compoziţiilor şi al diferitelor calităţi de stil şi de gîndire în autorii cei mai renumiţi".

Geografia şi istoria sînt două obiecte care atrag toată atenţia lui Poenaru, care cere ca profesorii respectivi să pornească de la Ţara Romînească pe care s-o considere ca centru şi de aici să meargă succesiv la ţările din Europa şi din celelalte părţi ale lumii. Harta mută este absolut necesară pentru învăţarea geografiei, la care trebuie să se adauge astronomia şi meteorologia. Pentru învăţarea istoriei sînt necesare 18 luni, din care două pentru istoria sacră, trei pentru istoria grecilor, patru pentru a romanilor, trei pentru evul mediu şi şase pentru timpurile moderne. „Ultima epocă va cuprinde şi istoria valahă, care va fi dezvoltată mai mult decît istoria celorlalte popoare". Materialul didactic — povestiri, tablouri, portrete, monede — este absolut necesar pentru învăţarea istoriei.

În fine aritmetica, obiectul care-i sta la inimă lui Poenaru, se bucură de toată atenţia sa. „Aritmetica — spune el — independent de utilitatea sa generală, ca toate ştiinţele exacte, are avantajul de a exercita raţionamentul şi pătrunderea cu mintea şi de a forma idei clare şi pozitive. Ea trebuie învăţată ca obiect de inteligenţă şi nu într-un chip — ca să zic astfel — mecanic sau ca simplu obiect de memorie. Nu este destul ca elevul să înveţe regulile pc de rost, ci să poată găsi el însăşi regula. Profesorul trebuie să aibă rol de călăuză care luminează drumul elevului; prin întrebări şi sugestii el îl opreşte ori de cîte ori este ameninţat să se rătăcească".

Pedagogia lui Petrache Poenaru reiese cu strălucire din modul cum reglementează conţinutul şcolilor începătoare şi umanioare. Nici un pedagog pînă la el, şi multă vreme după el, n-a dat şcolii romîneşti o mai dreaptă şi mai completă călăuză în munca de instruire a tineretului.

Învăţămîntul complimentar, care era puntea de trecere la cursurile speciale şi care exista numai în Bucureşti, cuprindea, după proiectul său, o serie de obiecte care trebuiau să dea tînărului ce se îndrepta

spre specializare toate cunoştinţele pe care să-şi construiască personalitatea intelectualului format. Două grupe distincte de obiecte alcătuiau acest învăţămînt: retorica, literatura greacă, literatura latină, psihologia şi logica, istoria literaturii, morala, istoria filozofiei şi arheologia, alcătuiau grupa umanitaristă; geometria, algebra, fizica şi chimia alcătuiau grupa ştiinţifică. Din proiect au fost scoase însă psihologia, istoria filozofiei şi metafizica, fiindcă acestea ar fi putut veni în conflict cu religia.

Cursurile speciale, pe care Poenaru le intitulase „facultăţi“ şi care trebuiau să fie un început de învăţămînt universitar, au cuprins în proiect trei facultăţi: de drept, de medicină şi de ştiinţe matematice. Proiectul a suferit însă modificări esenţiale, reducîndu-se la studiul legilor, studiul matematicii şi studiul agriculturii.

Renunţarea la facultatea de medicină, la care Poenaru ţinea foarte mult deoarece în ea se preda şi se însuşea ştiinţa „cea mai folositoare neamului omenesc“[1] şi avea ca scop să formeze medici pentru judeţe şi lazarete, apare cu totul neînţeleasă, dacă ţinem seama că în consiliul Eforiei se aflau oameni luminaţi, iar ca guvernator al ţării generalul Kisseleff, om cu vederi largi şi înclinat să realizeze lucruri temeinice pentru ţară. Poate numai lipsa de oameni pregătiţi să intre în corpul profesoral al facultăţii a fost singura cauză legitimă care a împiedicat să ia fiinţă facultatea de medicină. În schimb însă cursurile de agricultură, pe care Poenaru le pusese între „cursurile slobode“, au intrat între cursurile speciale. Ele răspundeau unei nevoi reale în Ţara Romînească, căreia pacea de la Adrianopol (1829) îi deschisese porţile exportului de cereale şi legătura cu piaţa Europei.

Nici cursurile de drept n-au rămas aşa cum au fost concepute de Poenaru. Studiul legislaţiei, în

---

[1] Anexa: scrisoarea din 1827 decembrie 9; George Potra, *Un medic bucureştean din prima jumătate a secolului XIX: Dr. Constantin Estiotu* (manuscris).

care era cuprins dreptul civil, a fost lipsit de interpretarea textului pe care trebuia s-o facă profesorul în fața studenților săi. Au fost șterse din proiectul de regulament următoarele cuvinte: „el (profesorul) va pune sub ochii elevilor diferitele interpretări ale jurisconsulților asupra articolelor al căror sens prezintă unele obscurități, ca și deciziile Curților juridice care au fixat jurisprudența în această privință“. Se pare că interpretarea textelor de legi era un lucru incomod pentru vremea aceea.

De asemenea, din textul proiectului cu privire la economia politică au fost îndepărtate cuvintele: „Această știință face să crească ideile și obișnuiește pe tinerii studenți să mediteze asupra cauzelor prosperității națiunilor“.

Facultatea de științe matematice din proiect a devenit „cursuri de matematici aplicate“. Scopul a rămas însă același: „să formeze pe inginerii civili“. Obiectele de învățămînt din aceste cursuri au rămas cele fixate de Poenaru.

Cursurile „slobode“. Dintre cursurile libere propuse de Poenaru n-a fost primit cursul de astronomie populară și de economie rurală. A fost acceptat însă cursul de limbă greacă modernă, slovenească și rusă. Aceste cursuri nu pretindeau examene de sfîrșit de an, deși profesorii respectivi erau plătiți din bugetul statului și aveau drepturi și obligații ca orice profesor.

Al treilea capitol din regulamentul întocmit de P. Poenaru se referă la administrația școlilor.

Această administrație este încredințată unui consiliu compus din 4 efori, numiți de guvern. Trei dintre efori vor fi aleși dintre boierii țării, iar al patrulea „care va face funcțiunea de inspector al școlilor din București, trebuie să se distingă în mod deosebit prin luminile sale“. Toți patru alcătuiesc Eforia Școalelor, care are următoarele atribuții: administrează bunurile mobile și imobile ale școlilor, veghează la propagarea învățăturii în țară, numește corpul didactic și supraveghează purtarea învățătorilor și profesorilor, raportează guvernului

despre activitatea sa și așteaptă poruncile sale. Consiliul Eforiei se întrunea cel puțin o dată pe săptămînă, sub președinția unui efor numit în această funcție de guvern și lua hotărîri înscrise în procese-verbale de ședință. În fiecare județ funcționa un comitet de inspecție al școlilor, compus din doi boieri și ispravnicul respectiv. Cei trei boieri din conducerea Eforiei nu primeau nici o retribuție bănească.

Consiliul Eforiei administra fondurile ce i se puneau la dispoziție de stat. El întocmea un buget anual pe care-l supunea aprobării domnitorului și își justifica la sfîrșitul anului gestiunea sa printr-un raport amănunțit, în care înfățișa toată activitatea din cursul anului.

Hotărîrile eforilor erau executate de directorul Eforiei Școalelor, numit de guvern, care conducea cancelaria școlilor și exercita în același timp funcția de provizor (inspector) al Colegiului Sf. Sava. Directorul trebuia să fie informat despre tot ce se petrecea în școlile din țară prin rapoarte de activitate și era îndatorat să inspecteze el însuși aceste școli spre a constata dacă regulamentele școlare erau respectate. El aducea la cunoștința Eforiei toate constatările făcute în inspecții: „el va cerceta și va supune aprobării Eforiei îmbunătățirile necesare școlilor naționale și va da profesorilor instrucțiunile pe care le va socoti necesare ca să ușureze executarea actelor și regulamentelor date de Eforie pentru progresul studiilor". „În calitate de provizor al Colegiului Sfîntul Sava, directorul inspectează mai cu osebire studiile din acest colegiu". De asemenea, va supraveghea „purtarea tuturor salariaților, puritatea moravurilor printre elevi și disciplina tuturor celor care locuiesc în școală; va avea deosebită băgare de seamă asupra fiecărui elev, putînd să-i îndepărteze din internat pe toți aceia ale căror vicii ar putea să devină molipsitoare".

În proiectul său de regulament, Poenaru înscrisese că directorul Eforiei, în calitate de provizor al Colegiului Sf. Sava, este președintele consiliului pro-

fesoral, care, pe baza unui regulament aprobat de Eforie, va conduce şedinţele consiliului. Eforii însă nu i-au admis această propunere.

În fiecare judeţ funcţiona un revizor, care inspecta cel puţin o dată pe an toate şcolile din cuprinsul judeţului. El înscria constatările sale într-un proces-verbal, semnat şi de membrii comitetului de inspecţie, pe care-l trimetea Eforiei. Inspecţiile revizorilor aveau în vedere în primul rînd pe învăţători, de a căror activitate depindea şcoala respectivă. Atribuţiile învăţătorilor erau următoarele: alcătuiau liste cu numele fiecărui copil ajuns la vîrsta de şcoală; ţineau evidenţa copiilor care urmau cursurile; aveau lista copiilor săraci; ţineau evidenţa activităţii didactice pe obiecte în fiecare clasă, cu indicarea orei pentru fiecare lecţie; ţineau un catalog în care însemnau disciplina şi progresul şcolar al fiecărui elev; un registru cu toate înregistrările de adrese primite de la Eforie; şi, în fine, o evidenţă a tuturor reclamaţiilor şi plîngerilor în legătură cu şcoala. În inspecţiile făcute de revizori, aceştia vor raporta despre: elevi, părinţi, clădirea şcolii, supraveghetori, dar mai ales despre învăţători (priceperea didactică, purtarea în şcoală şi societate, frecvenţa şi progresul la cursuri, lucrările de cancelarie şi în fine „zelul de a-şi spori cunoştinţele literare, prin lecturi, traduceri şi compoziţii"). În ceea ce priveşte pe părinţi, revizorii vor căuta să afle: ce consideraţie dau ei şcolii şi învăţămîntului, grija pe care o au pentru educaţia copiilor lor, piedicile ce le stau în cale spre a-şi face datoria, mijloacele de a înlătura aceste piedici şi felul cum se poartă părinţii faţă de învăţători.

Şcolile din Craiova au fost puse sub controlul unui inspector ales dintre profesorii locali. Acesta avea sarcina „să menţină ordinea şi disciplina printre elevi şi printre toţi cei cari locuiesc în şcoală; el veghea ca regulile relative la studii să fie respectate întocmai".

Dispoziţiile înscrise în acest capitol arată cu prisosinţă nu numai cunoştinţele perfecte ale unui bun

organizator de învăţămînt, dar şi adînca pricepere de pedagog pe care o avea Poenaru. În fixarea atribuţiilor pentru învăţători apare mai ales intuiţia sa de pedagog, care voia să facă din aceştia instrumente pentru luminarea satului, cunoscători ai nevoilor ţăranilor.

Ultimul capitol, al patrulea, din regulament, se ocupă cu corpul didactic (numire, titluri, drepturi, obligaţii, răsplătiri etc.) şi cu elevii tuturor şcolilor din ţară (examene, diplome, burse, vacanţe etc.). Şi în această parte a regulamentului apare clar orizontul larg, prin care Petrache Poenaru privea şcoala.

El prevăzuse în proiectul său ca profesorii, începînd de la şcolile umanioare în sus, să fie numiţi prin concurs. Era un mijloc mai sigur de a alege elementele cele mai bine pregătite şi de a da şcolii slujitori de nădejde. Pentru asigurarea imparţialităţii el fixa comisii examinatoare pentru candidaţii de profesori şi votul secret în darea rezultatului. Acest mod de numire n-a plăcut însă eforilor şi toate dispoziţiile privitoare la concurs au fost îndepărtate din textul regulamentului. Chiar acelea privitoare la profesorii cursurilor speciale, unde se cerea o pregătire ştiinţifică deosebită, n-au fost admise, deşi s-a văzut mai tîrziu că concursul era absolut necesar şi s-a introdus.

Toţi profesorii şi învăţătorii de la şcolile începătoare din oraşe, iar mai tîrziu şi învăţătorii de la şcolile săteşti, erau numiţi de Consiliul eforilor pe baza dovezilor de pregătire profesorală prezentate o dată cu cererea de numire. Cei numiţi în posturile vacante, avînd calificarea necesară, erau inamovibili. În cazul cînd solicitantul nu avea pregătirea necesară şi şcoala avea nevoie urgentă ca cineva să predea obiectul respectiv, în postul vacant era numit un supleant, care, în timp de un an, putea să fie confirmat profesor.

„Candidaţii pentru locul de învăţător în şcolile orăşeneşti din judeţe erau obligaţi să cunoască obiectele care se predau în şcolile începătoare.

Acestora li se cerea mai ales să știe metoda învățămîntului mutual, pe care ar fi putut-o învăța la școala de la Sfîntul Sava. Cum la început cea mai mare parte dintre candidați au nevoie să urmeze un timp cursurile de pregătire în școala de la Sfîntul Sava spre a se perfecționa în studiile lor și a se pune la curent cu metoda de învățămînt, care trebuie stabilită în mod uniform în toate școlile din țară, se oferă acelora care dau nădejdi la un examen prealabil, un ajutor de o sută de piaștri pe lună, timp de zece luni consecutive". În modul acesta candidații pentru școlile începătoare aveau posibilitatea să se pregătească chiar sub controlul Eforiei Școalelor.

Lipsa de profesori calificați pentru școlile umanioare, pentru învățămîntul complimentar, ba chiar pentru cursurile speciale, a înlesnit profesorilor să ocupe cîte două catedre și să primească astfel salariul corespunzător; și, în cazuri anumite, s-a îngăduit să ocupe chiar trei catedre, cu condiția însă ca pentru cea de a treia catedră să primească numai jumătate din salariul cuvenit. Această dispoziție, deși avea un caracter temporar în regulamentul din 1833, s-a păstrat pînă înainte de primul război mondial cînd erau profesori titulari definitivi la două catedre.

Poenaru introduse o inovație necesară școlilor umanioare din vremea sa: repetitorii. Aceștia se alegeau dintre elevii cei mai buni ai claselor superioare și aveau misiunea să facă cu elevii repetarea lecțiilor de zi, dînd explicații și lămuriri pentru însușirea cunoștințelor respective. Pentru munca lor repetitorii erau plătiți de elevii care acceptau aceste lecții de repetare. Uneori repetitorii erau folosiți la suplinirea profesorilor absenți, pentru care muncă primeau gratificații de la Casa Școalelor.

Obligațiile profesorilor erau prevăzute în amănunt în regulamentul școlilor. Aceste obligații cuprindeau, pe lîngă disciplină și orar, chiar norme pedagogice și metodologice pentru ținerea lecțiilor. „Înainte de a începe lecția de zi — spune Poenaru —

profesorul va face schema (rezumatul) lecţiei precedente (o vor face elevii prin ajutorul întrebărilor ce li se vor pune de profesor); el va exercita continuu judecata şi inteligenţa lor, dîndu-le să trateze chestiuni relative la obiectul învăţat şi el va dicta un rezumat succint al lecţiilor sale. Elevii vor scrie acest rezumat într-un caiet pe o jumătate de pagină, cu scopul ca pe cealaltă jumătate să adauge notele pe care le vor lua în timpul explicaţiei orale a profesorului". Această practică impusă de Poenaru avea rostul să înlocuiască lipsa de manuale, care era una dintre cele mai mari piedici ale învăţămîntului în această epocă de început.

Regulamentul mai prevedea: „În timpul lecţiei, profesorul va pune elevilor întrebări curente, cu scopul de a se convinge că ei au prins bine explicaţiile sale; el se va strădui ca elevii să aducă în fiecare zi analiza lecţiei precedente; el va corija analizele şi va face notarea sa în jos şi le va restitui elevilor. În primele zile ale fiecărei luni profesorii vor consacra o şedinţă ca să examineze pe elevi asupra materiilor pe care le-au predat în cursul lunii precedente; acest examen va avea loc, pe cît va fi posibil, în prezenţa inspectorului sau a directorului. După acest examen profesorii vor înainta cancelariei şcolii lista elevilor lor, însoţită de observaţiile pe care le-au făcut în cursul lunii despre progresul sau delăsarea fiecărui elev, sub raportul muncii şi al purtării".

Aceste prevederi cuprind, după cum se vede, o serie de principii şi metode pedagogice juste, avînd un rol pozitiv în însuşirea cunoştinţelor de către elevi.

Profesorii, ca toţi slujbaşii statului, au drept la pensii viagere, în proporţie cu timpul servit în învăţămînt. După opt ani, pensia reprezenta o treime din salariu; după şaisprezece ani — două treimi, iar după douăzeci şi patru de ani ea reprezenta salariul întreg avut în ultima lună. Li se acorda profesorilor titluri de boierie, în raport cu serviciul avut în învăţămînt.

Admiterea elevilor în școli se făcea pe baza certificatelor de învățătură eliberate de profesori, însoțite de actul de botez și de dovada vaccinării. Înscrierea în școli nu se putea face decît în primele cincisprezece zile de la începerea cursurilor; sînt exceptați elevii din clasa întîi a școlii începătoare care se puteau înscrie ori cînd, fiindcă după înscriere ei erau instalați numai în banca întîi din clasă. Orice înscriere trebuia însoțită de plata unei taxe de frecvență, care pentru școlile umanioare și învățămîntul complimentar erau de cincisprezece piaștri pe trimestru, iar pentru cursurile speciale de treizeci de piaștri. Elevii care și-au făcut studiile în afara școlilor naționale nu sînt admiși la examenul gratuit decît pentru școlile începătoare; pentru școlile umanioare trebuiau să plătească jumătate din totalul taxelor pe care le-ar fi plătit dacă ar fi urmat în școlile statului și încă un ducat pentru examen; pentru a fi primiți în învățămîntul complimentar ei erau obligați să plătească o treime din taxele ce trebuiau plătite în toate clasele umanioare și încă doi ducați pentru examen; pentru cursurile speciale trebuiau să plătească o treime din toate taxele ce le-ar fi plătit dacă ar fi urmat în școlile naționale și încă trei ducați de examen. Acestea arată că învățămîntul era costisitor, ceea ce făcea ca foarte mulți tineri, fii ai oamenilor muncii, să nu se poată bucura de roadele binefăcătoare ale învățăturii.

Trecerea dintr-o clasă într-alta nu se putea face decît pe baza unui examen. Examenele erau publice, sub controlul directorului și al inspectorului, iar nota definitivă se obținea avîndu-se în vedere observațiile făcute de profesor în cursul anului. Rezultatul examenului se dădea în cifre de la 1 la 4; elevii care obțineau nota 4 trebuiau să repete anul. Directorul putea să aprobe repetarea examenului chiar și a treia oară. Examenele de sfîrșit de an aveau un caracter solemn și se făceau în asistența autorităților. Se acordau premii elevilor care se distingeau la învățătură și burse pentru cei care treceau anumite examene în acest scop. La sfîrșitul anului șco-

lar, după ultimul examen, fiecare profesor elibera elevilor săi certificate în care se constatau moralitatea, studiile terminate și gradul cunoștințelor. La sfîrșitul școlii umanioare, ca și la sfîrșitul învățămîntului complimentar sau al cursurilor speciale, elevii treceau un examen pentru obținerea diplomei și plăteau o taxă specială.

Elevii tuturor școlilor aveau două vacanțe pe an: una primăvara de cincisprezece zile și alta toamna, după sfîrșitul examenelor, care ținea o lună sau o lună și jumătate.

Regulamentul școlilor întocmit de P. Poenaru se sfîrșea printr-o serie de dispoziții generale cu privire la biblioteci, laboratoare, burse în străinătate și la premii pentru traduceri și lucrări. Eforia Școalelor fixa în bugetul său pe fiecare an sumele necesare pentru acoperirea acestor cheltuieli. Se menționează că pînă în anul 1840 toate cheltuielile școlilor se vor acoperi din suma alocată de Regulamentul Organic.

c) Școala romînească

Noua organizare a școlilor, făcută de Poenaru, începu să se aplice din primele luni ale anului 1833. Școala romînească pe care voia s-o înalțe, și s-o consolideze noul director al Eforiei, întîmpina încă multe piedici în calea sa. Cei mai mulți dintre boierii mari ai țării, înclinați către școala de limba franceză nu aveau încredere în școala națională și continuau să-și trimită odraslele la diferitele școli și pensioane înființate de „profesori" greci și francezi, veniți în țară cu diferite pretexte, care știau să măgulească vanitatea boierească. Pospăiala unor școli de limba franceză, cu oameni nu totdeauna trecuți prin școli de pregătire corespunzătoare, convingea mult mai ușor o mare parte din boierimea bucureșteană, care nu voia să acorde nici o încredere și nici un sprijin școlilor romînești.

Boieri ca Brăiloiu și alții își trimiteau fetele să învețe la școala greco-franceză a lui Anton Stamatopulo, venit din Sibiu și stabilit în București în 1833—1834. Mai erau școli grecești ca cea a lui

Jupaniotis și a fraților Hristidi[1] (Mihai și Simion), la biserica Stavropoleos; școala franceză a lui Louis Geanelloni[2], a doamnelor de Combles și Bonnet și a doamnei Vaillant. Firește, majoritatea boierilor, dornici ca odraslele lor să învețe limba franceză care avea mare trecere atunci, se îngrămădeau să-și dea copiii la asemenea școli. Acest curent străin întreținut de cîțiva aventurieri și susținut de o serie de boieri care nu vedeau și nu înțelegeau nevoia unei școli naționale, începu să devină o piedică serioasă în calea operei căreia i se dedicase Poenaru. Se impunea, de aceea, o luare de atitudine precisă din partea Eforiei, de apărare a școlii romînești.

Prilejul îl dădu J. A. Vaillant. Acesta era un francez cu oarecare pregătire didactică, entuziast și romantic, pe care-l adusese în țară, la 1829, marele ban Iordache Filipescu, ca să poarte de grijă învățăturii odraslelor sale. El fusese profesorul unei pleiade strălucite de tineri, printre care Ion Ghica, Grigore Alexandrescu și Nicolae Bălcescu. Mulțumită simpatiei și încrederii unui mare număr de boieri franțuziți, J. A. Vaillant, în aprilie 1832, obținu îngăduința din partea Eforiei să deschidă un pensionat de băieți chiar în clădirea Colegiului Sf. Sava. El transformă această îngăduință într-un contract bilateral, care avea cîteva stipulații interesante: numărul elevilor primiți în pension era de cel mult treizeci; „nu vor fi primiți de la altă vîrstă decît de la opt pînă la doisprezece ani“. Eforia dădea „lemnele de pat pentru culcarea școlarilor, mesele pentru sala de mîncare și cele pentru sala de învățătură, împreună cu băncile lor“, „precum și lemnele de foc ce vor trebui pentru încălzitul odăilor și pentru cuhnie“[3].

---

[1] N. Iorga, *op. cit.*, p. 242; Idem, *Școala și opera tipografică a fraților Cristidi*, în „Revista de istorie“, VI, (1920), nr. 1—2. pp. 11—14.

[2] George Potra, *Pensionul lui Geanelloni*, în „Gazeta municipală“, XII, nr. 574, 1943.

[3] Arh. St. Buc., *Eforia Școalelor Naționale*, dosar 3278/1832.

Obligaţia lui Vaillant era să dea „toată îngrijirea la orice priveşte buna orînduială a acestui aşezămînt, instrucţia, bunele obiceiuri în care stă buna educaţie vor fi scoposul unei privigheri de aproape din partea şefului, care pentru a da mai multă încredinţare, va vedea cu plăcere că i se face inspecţie şi de către alte persoane mai înalte". Elevii vor primi de la pension: „lăcaşul, focul, hrana, spălătura, lumina, hîrtia, condeele şi cerneala". Conducătorul pensionului va avea ca ajutor doi învăţători „care vor face slujba de repetitori şi vor găti pă şcolari pentru învăţăturile clasului ce trebuie să urmeze" şi „doi îngrijitori oameni de credinţă, care supt a sa povaţă vor priveghea pă copii la toate mişcările lor, îi vor aduce prin clasuri, îi vor povăţui la învăţătură, vor lua seama de dînşii la jocuri şi vor dormi cu dînşii întraceiaşi sală"[1].

„Cu toate că scoposul speţial al învăţăturii întracest pension este limba franceză şi latinească, şcolarii însă ai pensionului ţiind mai cu seamă de şcoala centrală şi complimentară, vor urma toate cursurile acestor şcoale. De aceia învăţăturile vor cuprinde afară de limbile arătate mai sus, limba rumînească, grecească, nemţească, slavonească, rusească, istoria, geografia, desenul şi matematica. Toate acestea sînt deosebite clasuri şi la fieşcare dintr-însele se află cîte un profesor"[2].

Contractul prevedea în amănunt gradaţia pedepselor ce se vor aplica elevilor şi acestea „se vor face într-un chip a aţîţa iubirea de cinste şi să vor chibzui a fi cît de rari, ca să fie mai simţite, ştiind că de vor fi dese şi fără cale nu vor putea fi de nici un folos". Eforia prevăzuse în contract şi obligaţiile părinţilor: cincizeci şi cinci de galbeni împărăteşti de copil, o legătură cu calabalîc, (care trebuia să aibă între altele: trei rînduri de haine, şase perechi de cizme sau pantofi, saltea şi două plapume), pentru

---

[1] Arh. St. Buc., *Eforia Şcoalelor Naţionale*, dosar 3278/1832.
[2] *Ibidem*.

a cărui întreţinere se mai plătea încă cincisprezece galbeni. Taxa era destul de mare, cam opt galbeni pe lună de copil şi oferea lui Vaillant putinţa unui cîştig însemnat.

Se pare că P. Poenaru, în calitate de „provizor“ al şcolii de la Sf. Sava, a fost consultat la încheierea contractului; s-ar putea ca el să fi introdus în contract obligaţia ca şcolarii pensionului să urmeze cursurile şcolilor de stat în limba romînă. În orice caz însă buna înţelegere dintre provizor şi directorul pensionului n-a ţinut mult. J. A. Vaillant n-a respectat obligaţiile din contract şi a înţeles să facă din pensionul ce conducea o şcoală de tipul celor cunoscute în Bucureşti, în care limba de predare era franceza, iar obiectele de învăţătură erau cele ce se predau mai uşor în aceste pensioane.

Neînţelegerea dintre Poenaru şi Vaillant a făcut ca acesta din urmă să se plîngă Eforiei „că, după cum se află acum organizate cursurile publice, îi este peste putinţă a priveghia şi a îngriji de şcolarii pensionari întocmai după cum se cuvine“ şi cere „a-şi [re]trage şcolarii pensionari din clasurile publice şi a se însărcina dumnealui să le dea învăţăturile ce le trebuieşte, pînă cînd Eforia va ridica piedicile ce se împotrivesc de a se păzi buna orînduială şi a să face vreun bine în şcoala publică“. Rezoluţia Eforiei pe acest raport cere ca Poenaru să refere, ceea ce acesta şi face la 27 aprilie 1833, arătînd[1] situaţia creată de Vaillant în şcoala de la Sf. Sava. Poenaru spune că Vaillant nu arată piedicile „ce să simt mai cu seamă pentru şcolarii pensionari, pentru că pentru ceilalţi şcolari vedem că organizaţia cea nouă a şcoalelor a pricinuit mult folos“. El arată că şcolarii pensionului nu sînt bine controlaţi de subînvăţători şi vin în clase cu întîrziere, dezordonaţi şi fără rechizitele necesare, ceea ce produce tulburarea lecţiilor. Mai mult decît atît, spune Poenaru: „domnul Vaillant nu lasă pe pen-

---

[1] Arh. St. Buc., *Eforia Şcoalelor Naţionale,* dosar 3278 1832.

sionari în clasurile în care îi așezam eu, după a lor putere de învățătură, sau de-i lăsa într-acele clasuri nu găsea cu cale să-i îndatoreze a urma regulat toate învățăturile acelui clas; domnul Vaillant, mai nainte de examenul trecut, și-a [re]tras școlarii pensionari duprin toate clasurile publice, ca să nu-i lase să iasă la examen", iar părinții școlarilor din pension sînt nemulțumiți de rezultatele obținute de copii.

Directorul Eforiei, cu înțelegerea justă a pedagogului priceput și conștient, arată absurditatea cererii lui Vaillant și efectele negative pe care le-ar avea aprobarea acesteia. În adevăr, arată Poenaru, „ce credit poate să mai dea lumea sistemii de învățătură ce s-a așezat acum în școala publică, în vreme ce tot în aceiași zidire se află altă școală, cu altă sistemă de învățătură, mai ales că interesul domnului Vaillant va fi atunci să discrediteze pe cît va putea mai mult școala publică, ca să dobîndească mai mulți pensionari? Așa dar, interesul pensionului nu se va putea niciodată uni cu acela al școlii publice și șeful pensionului, deși cu numele se socotește supus Eforiei, va fi însă totdeauna în opoziție cu dînsa. După planul de învățături ce văz că a făcut d. Vaillant pentru pension nu se arată nici un fel de întocmire sistematică potrivită cu vîrsta copiilor și cu trebuința ce are tinerimea în pămîntul nostru de unele învățături, mai mult de cît de altele. Ceasurile de învățătură și de recreație în pension nu se potrivesc cu ale școalei publice și cînd este predare jos în clasurile publice, pensionarii fac sus un sgomot care turbură liniștea profesorului și a școlarilor. Asemenea urmează și cînd pensionarii se află jucîndu-se în grădină pă lîngă ferestrele salelor de predare". Drept concluzie, Poenaru spune: „Dintr-acestea urmează că sub același acoperiș nu se pot afla de odată un pension și o școală publică, fără a fi supuse amîndouă la aceleași regule. Deosebit de aceasta d. Vaillant cînd a deschis pensionul în Sf. Sava a cunoscut însăși trebuința ce este a să afla pensionul supt aceleași regule ce erau așezate în școala

publică despre urmarea învăţăturilor, căci prin contractul ce a dat atunci Eforiei s-a legat a păzi regulile aşezate în şcoală pentru învăţături şi a îndatora pă pensionari să urmeze regulat învăţăturile în clasurile publice. De aceia mi se pare că d. Vaillant fără cuviinţă cere acum a se depărta de regulile aşezate şi a călca contractul ce are cu cinstita Eforie".

Nu cunoaştem rezoluţia Eforiei. Se pare că boierii care susţineau pe Vaillant în acest conflict cu Poenaru l-ar fi încurajat în intenţia lui de a ieşi din obligaţiile contractului şi de a face o şcoală franţuzească aşa cum ştia el. În acest scop el publică în „Curierul romînesc" al lui Eliade un anunţ în care dădea de veste părinţilor că elevii din pension nu vor mai urma cursurile în şcoala publică. Acest fapt indignează pe efori, care scriu o „înştiinţare" şi cer redactorului s-o publice imediat.

Tonul înştiinţării mărturiseşte atitudinea Eforiei faţă de Vaillant. Ea spune: „În «Curierul romînesc» nr. 12 s-a văzut că d. Vaillant, şeful pensionului, dă în cunoştinţa obştească că a hotărît să tragă pe şcolarii pensionari din clasurile publice şi să le dea învăţături numai în lăuntru, în pension, după un plan închipuit de dumnealui şi alăturat într-acel număr al «Curierului». Aceasta nefiind prin ştirea Eforii şi fiind cu totul împotriva aşezămînturilor întocmite pentru acest pension, se dă acum de către Eforie în cunoştiinţa publicului că rămîne şi de acum înainte tot supt aceleaşi regule supt care s-a aflat pînă acum şi şcolarii îşi vor urma învăţăturile în şcoala naţională".

În aceiaşi termeni hotărîţi a fost redactată şi scrisoarea trimisă de Petrache Poenaru lui Vaillant, în care se spune: „am onoarea a vă aduce la cunoştinţă că Eforia şcolilor aşteaptă ca dv. să vă hotărîţi fără amînare dacă voiţi sau nu să vă conformaţi regulilor stabilite pentru pension, după avizul pe care l-aţi primit prin rezoluţia Eforiei la ultimul dv. raport: a şti că s-a îngăduit elevilor din pension ca să

urmeze studiile în clasele publice şi a se supune pe de-a-ntregul regulilor şcolii".

Îndrăzneala lui Vaillant se pare că nu s-a oprit aici, fiindcă la 20 mai 1833 Eforia îi face cunoscut că în conformitate cu clauzele angajării sale desface contractul pe data de 15, noiembrie 1833. „Totuşi pînă la această dată — spune scrisoarea — elevii pensionului vor continua să urmeze studiile lor în cursurile publice şi să se conformeze regulilor şcolii". Mîndria şcolii naţionale era astfel salvată faţă de tendinţele cosmopolite ale protipendadei bucureştene.

Conflictul dintre Poenaru şi Vaillant, de fapt dintre şcoala naţională şi franţuzismul pensioanelor bucureştene, se pare că a deschis ochii şi minţile multor părinţi care-şi trimiseseră copii la pension. Aşa se explică de ce la jumătatea lui iunie nu mai rămăseseră în pension decît cinci elevi. În această situaţie J. A. Vaillant a înţeles că nu există altă soluţie decît să plece de la conducerea pensionului. La 26 iunie el comunică lui Poenaru că în iulie părăseşte pensionul. Cei cinci elevi care mai rămăseseră sînt daţi în supravegherea profesorului Gheorghe (Iordache) Pop şi sub îngrijirea epistatului şcolii. Poenaru, prin raportul său din 11 iulie 1833, cere Eforiei să acorde cîte o sută de lei pe lună pentru întreţinerea fiecărui şcolar mai sus amintit.

Încheierea conflictului restabili ordinea în şcoala de la Sf. Sava. J. A. Vaillant trecu la conducerea pensionului de fete creat de soţia sa, unde aştepta vremuri mai bune. Gheorghe Pop care preluase direcţia pensionului se zbătu greu şi nu putu să înfrîngă boicotul boierimii. În 1837 din patruzeci de solvenţi rămăseseră doar patru, alături de cei doisprezece bursieri şi se ivi ideea de a înlocui aceste stipendii prin două burse în străinătate"[1].

Ambiţia lui Vaillant era numai adormită; în 1839 pensionul îi fusese restituit. Se petrecuseră între timp schimbări în ţară şi în Eforie. În 1834, Gene-

---

[1] N. Iorga, *op. cit.*, p. 245.

ralul Kisseleff, care apreciase și ajutase necontenit Eforia și pe Poenaru, părăsise țara; Barbu Știrbei fu silit în ianuarie 1835 să lase locul lui Scarlat Mihălescu[1]. Doamna Vaillant obținuse o subvenție de stat de șase mii de galbeni[2], iar soțul său, după ce încercase zadarnic în 1835 să predea „retorica franțuzească“ primi pensionul. Boierii franțuziți, disprețuind școala romînească, reușiră să impună iarăși pe omul lor, care declară „că el face lecții în limba franceză și nu trimite elevii la Sf. Sava“[3]. La aceste declarații îndrăznețe, Poenaru răspunse tot atît de dîrz: „pensionul din Sfîntul Sava rămîne și de acum înainte supt aceleași reguli supt care s-a aflat pînă acum și școlarii pensionari își vor urma învățăturile în școala națională“.

d) Școala sub Alexandru Ghica (1834—1842)

Dintre membrii Eforiei, P. Poenaru se înțelegea mai ușor și mai bine cu Barbu Știrbei, care-i cunoștea munca și priceperea și-l aprecia în mod deosebit. La 7 septembrie 1833, cu prilejul examenelor de sfîrșit de an, acesta, în calitatea sa de ministru al Instrucțiunii Publice, în cuvîntarea ce a rostit cu acea ocazie, a spus: „Acum la cercetarea ce s-a făcut în parte la sfîrșitul cursurilor, Eforia Școalelor a avut prilejul de a se bucura de întrecerea tinerimei la învățătură și a mulțumi profesorilor de rîvna cu care s-au străduit a-și împărtăși învățăturile, *iar mai ales dumnealui director Poenaru căruia îi suntem datori cea mai mare parte a înaintării învățăturilor publice*“[4].

De asemenea, generalul Kisseleff mulțumește Eforiei Școalelor pentru acest rezultat și socotindu-l pe Petrache Poenaru ca factor important al învățămîntului la noi în țară, voind în același timp să-l și ajute material, îl recompensează cu un avantaj concret, neobișnuit în zilele noastre, dar care. poate,

---

[1] N. Iorga, *op. cit.*, p. 208.
[2] *Ibidem*, p. 243.
[3] *Ibidem*, p. 246.
[4] Mihai Popescu, *op. cit.*, p. 109.

la acea dată nu era un lucru curios. Kisseleff spune: *„Luînd în băgare de seamă rîvna și silința luminată de care d. Petrache Poenaru,* provizorul școalelor, a dat dovadă prin norocita ispravă ce s-a dobîndit cu prilejul examenului celui din urmă și *dorind a-i da o mărturie de a mea mulțumire,* i se va da sub numire de gratificație, bileturi de exportația vitelor, pe sumă de două sute de galbeni împărătești"[1].

În acest an obțin premii pentru învățătură: Ion Ghica pentru geometrie și istorie, Scarlat Turnavitu pentru geografie și istorie, Nicolae Bălcescu pentru gramatica franceză, apoi Ioan Zalomit, C. Aricescu și George (Iorgu) Costaforu[2]. Iar în anul următor, în 1834, Barbu Știrbei ține să spună că feciorii săi Gheorghe (Iorgu) și Grigore sînt elevi în clasa întîi și a doua de începători din școala centrală.

Funcția de director al Eforiei, creată prin regulamentul școlilor a revenit de drept lui Poenaru imediat ce această „legiuire specială" a fost aplicată. Sarcinile legate de această funcție, mai ales calitatea de șef al cancelariei, le avusese el și ca provizor fiindcă altă funcție mai mare, ierarhic, nu exista pînă la aceea de efor. Cu toate acestea el n-a semnat ca director decît mai tîrziu. Se pare că numirea în această funcție trebuia să i-o dea generalul Kisseleff, și el a întîrziat pînă în iulie 1834. Abia la 23 din această lună, Mircovici, secretarul generalului Kisseleff, semnează un atestat cu următorul cuprins: „Din poronca domnului deplin împuternicit prezident al Divanurilor Prințipaturilor, gheneral de infanterie, gheneral adjutant Kisseleff, s-a dat aceasta d.[omnului] Petre Poenaru cu îndatoririle puse asupră-i, în cursul vremelniceștei cîrmuiri rusești, în slujba de director al Școalelor Naționale"[3].

O dată cu înscăunarea ca domn a lui Alexandru Ghica, P. Poenaru găsește în noul șef al statului nu

[1] Mihai Popescu, pp. 110—111.
[2] N. Iorga, *op. cit.*, p. 205.
[3] Acad. R.P.R., *Arhiva Petrache Poenaru, mapa I, acte personale,* nr. XXIX.

numai un sprijinitor al școlii, dar și un prieten personal, care cunoștea strădania neobosită pe care Poenaru o depunea în serviciul școlilor și al Eforiei și îi plăceau ideile sale de organizator al învățămîntului. Pentru aceste motive, aplicînd dispozițiile regulamentului școlilor în privința răsplătirii corpului didactic, Alexandru Ghica, chiar în primul an al domniei sale, acordă lui Petrache Poenaru rangul de mare comis. Este frumoasă motivarea hrisovului domnesc: „Dumneata, Petrache Poenarule, după osîrdia ce într-o îndelungată vreme ai arătat prin îndatorirea cea pusă asupră-ți de director al școalelor naționale, cunoscîndu-să învederata sporire a învățăturilor tinerimii prin a dumitale stăruire și bună purtare, te cinstim domnia mea cu rangul de *vel* comis, încredințați fiind că aceasta va adăogi mai cu osebire a dumitale rîvnă și osîrdie“[1].

În cursul anului 1834 Petrache Poenaru se duce să inspecteze școala din Craiova. El se bucură că putea fi văzut în noua sa funcție de unchii săi pe care îi cinstea în mod deosebit și cărora le păstra o adîncă și puternică recunoștință. La Craiova, în afară de dascălul pentru începători, Stanciu Căpățineanu, găsește o serie de profesori noi, printre care: Chiriță Pîrvovici la geografie, Vizamont la franceză, Mundaniotul la limba greacă și pictorul Const. Lecca la desen[2].

În acel timp, una dintre marile piedici care stăteau în calea învățămîntului romînesc era lipsa de manuale didactice, de gramatici, dicționare și tratate științifice pentru diferite discipline. Poenaru a stăruit prin toate mijloacele să promoveze o activitate susținută în această direcție, ceea ce se vede și din raportul său din 29 decembrie 1834, adresat Eforiei Școalelor. În raportul amintit el arată greutățile pe care le întîmpină elevii la învățarea geometriei, din cauză că nu au la îndemînă un manual tipărit, ci numai manuscrise pline de greșeli. Pentru acest mo-

[1] Acad. R.P.R., *Arhiva Petrache Poenaru, mapa I, acte personale*, nr. XXXVI.
[2] Vezi N. Iorga, *op. cit.*, p. 206.

tiv aduce la cunoştinţa Eforiei că a pregătit pentru tipar un manuscris de geometrie în două volume, care s-ar putea tipări în institutul lui Ohmmaistăr din Sibiu şi solicită Eforia să suporte cheltuielile imprimării.

Propunerea lui Poenaru este aprobată în principiu şi socotită utilă. Se numeşte o comisie compusă din dr. N. Picolo, serdarul Marcovici şi Dimitrie Pavlidis să cerceteze manuscrisul şi să refere. Comisia, prin raportul din 8 ianuarie 1835, referă favorabil şi Eforia dispune ca lucrarea „comisului Poenaru" să fie tipărită la Sibiu. Dar la scurtă vreme, în urma corespondenţei purtată, cheltuielile de imprimare şi corectare costînd prea mult, însuşi Poenaru revine prin adresa sa din 30 aprilie 1835 către Eforie şi cere ca manuscrisul geometriei să fie tipărit în tipografia lui Eliade, care a lăsat sub preţul ofertei de la Sibiu.

O altă problemă importantă care intra în preocupările organizatorice ale lui Poenaru erau *seminariile teologice*, care scoteau preoţi slab pregătiţi. Lipsind în acel timp cadre agricole, sanitare şi educative în mediul rural, preotul trebuia, în concepţia lui Poenaru, să ştie să vaccineze, să se priceapă la vindecarea vitelor, să combată prejudecăţile, să studieze arpentajul (metodă simplă de întocmire a planurilor topografice) ca să împiedice certurile între ţărani, *să ţină şcoala în sat.*

Această poziţie reprezenta o concepţie mistică, greşită, a lui Petrache Poenaru, care vedea în preoţi un factor de progres, fără să ţină seama că biserica, ai căror slujitori erau, a răspîndit prin ei supunerea şi teama faţă de clasele stăpînitoare şi misticismul, armă puternică de dominare în mîinile claselor exploatatoare.

Pe linia acestor preocupări, în 1835 a luat fiinţă Seminarul Central, deosebit de alte seminarii care se creează pe lîngă Mitropolie şi episcopii. În ritmul său evolutiv acest seminar a trecut printr-o serie de transformări, dar sistemul său organizatoric a rămas aşa cum l-a conceput Poenaru. Seminarul s-a des-

chis pe lîngă biserica Antim și avea la început patruzeci de elevi, fii de preoți. El a fost susținut de episcopul Ilarion de la Argeș, iar primul director al seminarului a fost un ardelean călugărit sub numele de Nifon Bălășescu[1].

Regulamentul școlilor prevedea și deschiderea unui curs special pentru studiul agriculturii, cu o durată de trei ani, și cu o fermă model pentru cercetări și experiențe. Acest curs, care era de mare folos pentru Țara Romînească, trebuia neapărat înființat. Petrache Poenaru, avînd de partea sa pe banul Mihalache Ghica fratele domnitorului, înființă acest curs în 1835. Se constituise mai întîi „Soțietatea d-Agricultură a Rumînii", iar pe lîngă ea o fermă la Pantelimon și apoi o școală. Această școală cuprindea cursuri de agricultură și silvicultură, la care predau Scarlat Rosetti, I. Cîmpineanu, colonelul Iacobson și chiar Poenaru. Mai tîrziu se adăugară acestora doi doctori nemți, Mayer și Zucker. La 30 martie 1835 „Soțietatea d-Agricultură a Rumînii" declară că a primit ca membru activ pe Petrache Poenaru; în același an el a înscris membru în societate și pe unchiul său, marele clucer Iordache Otetelișanu, care urma să plătească o cotizație anuală de șase galbeni și, la propunerea lui, un ajutor de 500 de lei așa cum obicinuiesc cei „mai stăruitori membri".

Tot în acest an se înființează și se organizează cele două cursuri speciale prevăzute în regulamentul școlilor: studiul legilor și studiul matematicii aplicate. Pentru ultimul studiu Poenaru voia să formeze mai mult ingineri și topometri, foarte necesari în țară în acea vreme cînd fiecare dintre boieri voia să-și delimiteze moșiile și să aibă planul lor exact. În acest scop el ceruse Eforiei, încă din 1832, să comande în străinătate un număr de instrumente de geodezie și topografie în valoare de 6 200 de franci francezi. Între aceste instrumente erau: theodolit Gambay, cronometru Bréguet, graphometru, lunetă

[1] Vezi N. Iorga, *op. cit.*, p. 18.

Bochon, barometru, termometru, alidade à lunettes achromatique, planşete à rouleaux şi alte lucruri mai mici[1]. Cele două cursuri speciale au început anul întîi cu un singur om, la care s-au adăugat apoi anul al doilea şi al treilea care încheia întregul curs.

În 12 ianuarie 1836, în calitate de director, după ce fusese în Oltenia unde cercetase şcolile, raportează Eforiei că în Craiova se află medelnicerul Scarlat Măinescu „carele avînd cele mai ruginite idei, defaimă metodul de acum al învăţăturilor zicînd că este împotriva legii şi a bunelor obiceiuri", — „pentru că ar trebui să nu dea în mîinile copiilor alte cărţi decît numai *Ceaslovul, Psaltirea, Octoichul* şi alte asemenea cărţi bisericeşti".

Aceasta dovedeşte că în ţară obscurantismul era încurajat de boierime, ca mijloc de menţinere a maselor ţărăneşti în neştiinţă şi supunere. Mentalitatea aceasta retrogradă stîrneşte indignarea lui Poenaru care, prin adresa Eforiei către Logofeţia bisericească, cere sancţionarea acestui boier care „strigă că profesorii sînt nelegiuiţi".

În adresa Eforiei se spun următoarele: „aceste bîrfeli nu este îndestul că numitul medelnicer le strigă prin graiu înderetnicind şi pă alţii mulţi asupra şcoalelor, ci le scrie şi în cărţile ce să dau în mîna copiilor pentru învăţăturile ce să predau în şcoale, făcînd cu aceasta şi pă copii să urască acele cărţi şi pă învăţătorii lor. Dintr-acestea cărţi s-au înfăţişat Eforiei, trei, şi s-au văzut bîrfelile ce a scris întrînsele numitul Măinescu"[2].

La încheierea anului şcolar 1835—1836, ca în toţi anii din 1832 de cînd Poenaru intrase în Eforia Şcoalelor, a avut loc serbarea tradiţională şi solemnitatea împărţirii premiilor la elevii cei mai merituoşi. În cuvîntarea[3] sa Petrache Poenaru arată folosul şcolii, care face pe oameni mai buni, „şi că o bună oblăduire nu poate fi întemeiată pe neştiinţă". În

---

[1] Arh. St. Buc., *Eforia Şcoalelor Naţionale*, dosar 3279/1832.
[2] Arh. St. Buc., *Ministerul Instrucţiunii*, dosar 7759/1836.
[3] „Curierul romînesc", VII, nr. 43, (1836), pp. 169—172.

continuare, el arăta că urmăreşte să extindă învăţămîntul şi în rîndurile copiilor de la sate şi din mahalalele oraşelor, pentru a ridica poporul prin cultură.

Directorul Eforiei ştia însă că şcoala naţională găseşte în rîndurile boierilor duşmănie dîrză sau nepăsare totală. Unii boieri, şi dintre cei mai mari, afirmau că şcoala strîmbă mintea oamenilor şi nu-i mai lasă să fie nici buni plugari nici meşteri pricepuţi în diferite meşteşuguri, din această pricină ei se ridică cu toată puterea împotriva şcolii. Tuturor acestora le răspunde Poenaru, arătînd foloasele ştiinţei de carte: „Învăţătura este trebuincioasă la toate clasele de oameni, la toate ramurile de industrie şi la orice fel de îndeletniciri; ea nu depărtează pe oameni de la meşteşuguri sau de la meserii şi nu este adevărat a zice că oricine învaţă carte nu va mai voi să fie plugar sau orice altă meserie, căci învăţătura, dimpotrivă, nobilind toate profesiile le face pe toate deopotrivă cinstite, şi aşa plugarul nu va pierde gustul îndeletnicirii sale cînd va şti să citească cărţi de agricultură, cînd va putea să socotească tot felul de producte ale pămîntului şi va afla prin învăţătură mijloace de a lor îmbunătăţire. De vom cerceta starea agriculturii pe toată surfaţa (suprafaţa) globului vom vedea că pămîntul într-acele ţări este mai bine lucrat unde şcoalele populare sînt mai numeroase“.

Alţi boieri spuneau că şcoala strică legea şi dărîmă credinţa religioasă şi pentru aceasta o priveau cu ciudă şi duşmănie şi nu doreau ca ţăranii să meargă la şcoală. Poenaru îi combate şi pe aceştia, le spulberă argumentarea lipsită de temei şi încărcată de superstiţii şi arată public marele folos al şcolii în progresul societăţii.

Alţi duşmani ai şcolii naţionale o priveau cu nepăsare şi-şi trimiteau copiii să urmeze şcolile începătoare sau pregătitoare la dascăli străini sau în străinătate. Acestora le răspunde Poenaru, subliniind valoarea şcolii în limba naţională: „Dacă . . .

persoanele care se deosibesc prin a lor poziţie socială ar lua cunoştinţă de învăţăturile ce se urmează în şcoalele publice, toţi şi-ar deschide atunci inima de dorire şi nădejde de o mai bună viitorime; aceia s-ar încredinţa că nu ar fi trebuinţă neapărată să-şi trimită copiii la şcoalele dup-în străinătate, în vîrstă prea fragedă, şi să se întoarcă de ocolo orice alt afară de rumîni, ci s-ar ţine să treacă mai întîi în şcoalele naţionale învăţăturile pregătitoare ce se aflǎ aşezate aci".

Timp îndelungat, învăţămîntul fetelor n-a intrat în preocupările Eforiei. Chestiunea aceasta, dacă s-a pus cîndva, dintr-o serie întreagă de motive a fost lăsată pe seama diferitelor „profesoare" care au deschis pensioane şi făceau bune afaceri. Aceste pensioane nu erau şcoli, unde se predau cunoştinţe didactice, după un program de învăţămînt, ci toată învăţătura lor se reducea la o pospăială de educaţie de tip francez sau german, cu maniere de salon şi de familie, cu conversaţie franceză, germană sau grecească, cu puţine cunoştinţe muzicale, cu dans şi cu lucru, mai ales broderii şi danteluri. Femeia nu participa la munca de stat şi ca atare nu existau şcoli ca s-o formeze pentru această muncă. Pensioanele o pregăteau ca să fie „femeie de societate", mici jucării care împodobeau casele bogate şi viaţa boierească. Aşa era pensionul doamnei Vaillant din Bucureşti, care avea faima sa în timpul domniei lui Alexandru Ghica. Şi tot aşa vor fi şi celelalte pensioane de fete care se vor înfiinţa în jurul anului 1850, în marile oraşe din ţară.

Pînă în 1837, în Craiova, n-a existat un pension de fete. La 21 martie 1835, un bătrîn negustor grec, anume Costandinos Lazaris[1], boierit cu rangul de paharnic şi căsătorit cu o boieroaică olteană, Zoiţa Pîrşcoveanca, la îndemnul lui Iordache Otetelişanu, unchiul lui Petrache Poenaru, dăruieşte nişte case „cu tot locul şi cuprinsul lor", pentru a se face în

---

[1] Ioan C. Filitti, *Corespondenţa lui Petrache Poenaru,* în *loc. cit.,* pp. 364—365.

ele un pension de fete. Actul de danie a fost înregistrat la judecătoria județului Dolj, iar Iordache Otetelișanu și-a luat asupră-și realizarea acestui pension, insistent ajutat de nepotul său.

În 1837 pensionul funcționa, dar Iordache Otetelișanu nu era mulțumit de directoarea de atunci și rugase pe Poenaru să-i caute alta, ceea ce acesta și face, trimițîndu-o pe doamna Gros.

Învățămîntul reorganizat sub Regulamentul Organic se consolidase acum în București și Craiova și se întemeiaseră școli începătoare, mai întîi cu trei, apoi cu patru clase, în toate orașele capitale de județ. Școala de pregătire a învățătorilor pentru aceste școli continuă încă pe lîngă Colegiul Sf. Sava și promovase pînă atunci tot corpul didactic necesar acestor școli de județe. Poenaru însă își dădea seama că-i rămînea în față marea sarcină de a crea școli la sate. Acea școală a poporului pe care o visa el și pentru care solicitase permanent bunăvoința domnească era încă în faza de dibuire. Două piedici îi stăteau în cale: localurile în care să se instaleze aceste școli care nu se puteau găsi în satele romînești și dascălii acestor școli, care nu se puteau afla cu ușurință.

Problema școlilor sătești a fost frămîntată tot anul 1836 și în cel următor, dar mai ales în 1838, începu să se vorbească despre aceste școli ca despre un lucru posibil, care prinde să se realizeze cu toată împotrivirea vremii și a oamenilor. Începuturile erau însă foarte sfioase și Poenaru nu putea aminti nimic la sfîrșitul anului școlar 1836—1837.

Cuvîntarea sa din acest an, ținută la serbarea școlară în care s-au distribuit premiile, a fost tot atît de frumoasă și de înțeleaptă ca și celelalte de mai înainte. În ea, Poenaru schițează misiunea școlii și a învățătorului: „Învățătorii ș-ar îndeplini datoria numai pe jumătate, dacă a lor îngrijire s-ar mulțumi numai în cultura duhului și în dezvoltarea înțelegerii; nu este destul a pregăti oameni destoinici, ci mai înainte de toate trebuește să se formeze oameni cinstiți și să se întărească printr-aceasta bazele socie-

tății. De aceea în școalele naționale se insuflă copiilor iubirea de virtute, li se înalță duhul puindu-li-se înaintea ochilor tot ceea ce au cugetat și au lucrat oamenii cei virtuoși din toate veacurile. Prin exemplul faptei acestora și cărților ce au scris se ațîță în inima școlarilor sentimenturi morale, li se arată datoriile ce au a împlini în societate. Prin respectul ce se îndatorează ei a păzi către învățători se obicinuiesc a cinsti pe mai marii lor; prin supunerea ce li se cere la regulele colegiale se deprind a se supune pravilelor țării".

Poenaru cere în această cuvîntare ca familia școlarului să nu stea departe de școală, opera familiei să se împletească cu cea a școlii, fiindcă omul necesar societății nu poate să iasă de cît din această împletire. „Educația este ca picătura de apă, care căzînd face semn și în piatră, dar acest semn numai atunci se poate face cînd picătura va cădea fără precurmare. Nu este destul a se afla cinevași numai cîteva ceasuri cu copilul, ca să se insufle în inima lui sentimente de omenie și virtute. Nu este destul a-l avea înaintea ochilor cît ține lecția în clasă, ca să se facă din el un om și un cetățean. Trebuie să fie supt privighere în toate ceasurile zilei și ale nopții, să i se vază jucăriile, să i se dirijeze citirea de petrecere, să i se asculte observațiile, să i se îndrepteze judecata minții, să i se risipească prejudecățile și să i se arate puțin-puțin lumea și viața în privirea cea mai cuviincioasă".

La sfîrșitul cuvîntării sale, Poenaru se adresează ca totdeauna tineretului studios, chemat să-și primească răsplata ostenelilor. Este un apel cald, pornit dintr-un suflet de pedagog, care pătrunde în inimi: „... trebuie să gîndiți totdeauna că cu cît fericirea în viața cea nouă a vremurilor noastre va fi rezemată pe învățătură, cu cît mai multă rîvnă și strădanie se va cere de la voi, cu atît mai puțin trebuie să căutați a apropia momentul de a intra într-acea viață. Bucurați-vă încă de plăcerile vîrstei, nu căutați a fi bătrîni mai nainte de vîrstă; dați vreme

fragedei minţi a creşte şi a se coace. Îngrijiţi acum numai de slava ce puteţi dobîndi în învăţături; numai această slavă să doriţi! Cununile ce sînteţi chiemaţi a le lua astăzi, să vă fie mai mult îndemnătoare a stărui totdeauna într-acea sîrguinţă care v-a făcut a le dobîndi ..."

Începînd din toamna anului 1837 Petrache Poenaru ia măsuri pentru înfiinţarea unui număr cît mai mare de şcoli săteşti. În această privinţă el obţinuse sprijinul marelui vornic Mihalache Ghica, fratele domnitorului, pentru înfiinţarea unui număr cît mai mare de şcoli la sate. Potrivit dispoziţiilor înscrise în Regulamentul Organic cîntăreţii bisericilor din sate erau obligaţi să înveţe pe copii scris-cititul şi cîntări, muncă pentru care părinţii copiilor trebuiau să plătească două chile de porumb şi cîte doi lei de fiecare enoriaş. Mihalache Ghica porunci, în ianuarie 1838, cîrmuitorilor de judeţe să intervină pe lîngă proprietari ca să dea pentru şcoala satului încăperile necesare, iar unde nu se pot afla asemenea încăperi să se găsească mijloace pentru construirea şcolilor. Poruncile date de marele vornic nu puteau fi trecute cu vederea fără să atragă mustrarea domnească şi cîrmuitorii judeţelor alergară în sus şi în jos şi izbutiră să întocmească şcoli măcar în satele cele mai mari[1].

Paralel cu ostenelile de a se crea localuri de şcoli, prin stăruinţa lui Poenaru, Eforia caută să rezolve a doua mare problemă a şcolii săteşti: învăţătorul. Cîntăreţii bisericilor nu erau peste tot locul pregătiţi pentru a învăţa carte un număr mai mare de copii dintr-un sat. Deşi ei ştiau să citească în cărţile bisericeşti, se pricepeau foarte puţin să înveţe copiii a silabisi slovele. Trebuia deci ca ei să înveţe la rîndul lor meşteşugul de a învăţa pe copii. Pentru aceasta Eforia înfiinţase în mai toate capitalele judeţelor şcoli normale unde profesorii deja existenţi la şcolile din aceste oraşe să înveţe pe candidaţii-învăţători

---

[1] Marcel Romanescu, *op. cit.*, p. 17.

meşteşugul de a fi dascăl. Această învăţare nu se putea improviza în cîteva luni, ci trebuia urmată cu stăruinţă şi pricepere cîţiva ani de-a rîndul.

Pentru ca funcţionarea şcolilor săteşti să nu sustragă pe copii de la ajutorul pe care îl dădeau părinţilor la muncile agricole, se hotărîse ca aceste şcoli să fie deschise numai iarna, timp de cinci luni, de la 1 noiembrie pînă la sfîrşitul lunii martie. În restul anului, candidaţii-învăţători care funcţionau la aceste şcoli trebuiau să urmeze timp de patru luni cursurile şcolilor normale din capitalele judeţelor. Această pregătire ţinea trei-patru ani şi numai după terminarea şcolii normale candidaţii dobîndeau numirea definitivă de învăţători. Numărul cîntăreţilor bisericeşti era însă prea mic ca să poată acoperi nevoile satelor; pentru aceasta profesorii şcolilor normale căutară şi alţi candidaţi printre feciorii de preoţi şi între tinerii ţărani care buchiseau slovele.

Cînd candidaţii-învăţători ajungeau să citească, să scrie frumos şi desluşit, să cunoască cele patru operaţiuni aritmetice, să se priceapă la îngrijirea şi căutarea bolilor de care suferă vitele, să cunoască unele lucruri folositoare ţăranilor, profesorii şcolii normale le eliberau un certificat şi Eforia îi numea învăţători[1]. O dată numit, învăţătorul era dator să slujească în şcoala satului măcar cinci ani, primind salariul despre care am vorbit şi fiind scutit de dările obişnuite.

Controlul şcolilor săteşti, dar mai ales al felului în care învăţătorii îşi împlinesc datoria, era încredinţat subrevizorilor, cîte unul de plasă, care erau obligaţi să inspecteze de mai multe ori pe an fiecare şcoală. Constatările subrevizorilor erau înscrise într-un raport trimis şcolilor normale care raportau la rîndul lor Eforiei. Simbria subrevizorilor o plăteau învăţătorii, care erau obligaţi să dea zece la sută din ce încasau ei de la părinţii elevilor. Controlul acestor încasări se făcea după catagrafia pă-

[1] Prof. C. Dinu, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 246.

rinţilor, pe care învăţătorii erau datori s-o facă de două ori pe an.

Profesorii şcolilor normale, mai ales cei din Oltenia, îşi dădură osteneala să strîngă cît mai mulţi candidaţi de învăţători. „Judeţele oltene şi Buzăul dădură 432 candidaţi, ceea ce explică nădejdea lui Poenaru să aibă în iarna viitoare patru sute de şcoli săteşti“[1]. Şcolile înfiinţate au fost însă mult mai puţine, fiindcă dacă se puteau trimite în sate un număr mai mare de candidaţi-învăţători, lipsa localurilor, a mobilierului şi a materialului didactic n-a îngăduit să funcţioneze decît un număr foarte mic de şcoli. În 1838 şcoala sătească din care se realizase ceva rămînea încă o problemă de viitor.

O altă problemă importantă a statului sub Alexandru Dim. Ghica erau preoţii. Mitropolia şi Eforia Şcoalelor voiau ca bisericile săteşti să fie încredinţate unor preoţi mai luminaţi decît cei de pînă atunci. Pentru pregătirea acestora, în anii 1836—1838 se înfiinţară seminarii la Buzău, Argeş şi Rîmnic. Chestiunea profesorilor era mai uşoară pentru seminarii, fiindcă pe lîngă fiecare episcopie se găseau cîţiva călugări ştiutori de carte, cărora li se puteau încredinţa cursurile. Programa seminarului de la Antim, alcătuită de Nifon Bălăşescu, din care nu lipseau obiecte de ştiinţă practică pentru sate, a servit de model tuturor acestor şcoli de preoţi.

În 1838 se petrecu însă la seminarul de la Antim o acţiune de insubordonare colectivă, la care participară aproape toţi cei patruzeci de şcolari. Motivul acestei „răzvrătiri“ l-a prilejuit atitudinea ieromonahului Ieroteiu, care avea în şcoală o funcţie administrativă şi care nu cunoştea nici regulile pedagogice obişnuite în asemenea şcoli cu internate, dar nici bunacuviinţă elementară. Pe lîngă hrana proastă ce dădea elevilor şi o totală neîngrijire pentru curăţenia şi sănătatea lor, cuvintele urîte, cu înjurături şi porecle, ba chiar bătaia „ţărănească şi barbară“ erau mijloacele cu care preotul căuta să-şi impună

[1] Marcel Romanescu, *op. cit.*, p. 17.

autoritatea și disciplina în școală. Această atitudine a determinat plîngerea în bloc a școlarilor și măsurile de îndreptare luate de Mitropolie. Acțiunea seminariștilor de la Antim a fost pentru multă vreme învățătură celorlalte seminarii.

Tot în acest an, 1838, din îndemnul marelui ban Mihail Ghica și cu concursul lui Petrache Poenaru s-a înființat școala de carte a „cinurilor ostășești de jos“ (gradelor inferioare). Iar la două luni și jumătate numai de la această dată, domnitorul Alexandru Dimitrie Ghica, făcînd o inspecție acestei școli, găsește că elevii au progresat, întrecînd orice așteptare. Pentru acest motiv, printr-un ofis domnesc, el mulțumește și aduce laude fratelui său, marelui ban Mihail Ghica și lui Poenaru: „așa dar, pătruns și de folosul unei asemenea lăudate întocmiri, cu plăcere mărturisim a noastră desăvîrșită mulțumire prea iubitului nostru frate, marelui ban Mihail Ghica și comisului Petrache Poenaru, cari au organizat dintru început și au îngrijit această școală cu rîvnă și cu osebite sentimenturi patrioticești“.

În vara anului 1838, la serbarea de încheiere a cursurilor școlare, Petrache Poenaru ținu obișnuita cuvîntare. Erau de față membrii consiliului de efori din care lipsea Bălăceanu, care fusese înlocuit cu marele vornic Mihalache Ghica, fratele domnitorului, și ca întotdeauna, însuși domnitorul Alexandru Ghica. Cuvîntarea lui Poenaru, în afară de lauda și sfaturile pe care le adresează școlarilor premiați, conține un raport despre școlile sătești și un plan de realizare pentru dezvoltarea cursurilor speciale. „Pă la județe unde ocîrmuirile s-au pătruns de importanța aceștii lucrări și n-au avut a se lupta cu împiedicări, din partea proprietarilor de moșii, . . . s-au pus îndată în lucrare și au dobîndit cele mai bune rezultaturi“. Se citează cinci județe în care s-au prezentat 424 de candidați-învățători, între care numai Gorjul avea 172. „Acești candidați, viind la școalele naționale duprin județe, au a urma acolo cîteva luni învățăturile începătoare spre a se mai desăvîrși la citire și la scriere și a se deprinde cu

metodul lancasteric. După ce se vor deprinde astfel învăţăturii la şcoalele de la judeţe, acum în lunile de vară, se vor orîndui pe la satele lor a ţinea şcoală în lunile de iarnă şi, aşa, în iarna viitoare să nădăjdueşte că, în mai sus numitele cinci judeţe (Buzău, Mehedinţi, Romanaţi, Dolj, Gorj), se vor afla deschise peste patru sute şcoli".

Această afirmaţie a lui Poenaru a fost prea optimistă. El a crezut prea mult că ispravnicii judeţelor vor îndemna pe proprietari să dea localuri pentru şcoli şi, fără îndoială, a crezut şi în puterea administrativă a marelui vornic Mihail Ghica care se angajase în această problemă. În sate lipseau însă casele corespunzătoare nevoilor unei şcoli. Din această pricină numărul de şcoli înfiinţate în iarna anului 1838 a fost foarte mic. Se lucra la un plan model de şcoală sătească, dar acest plan încă n-a fost gata în toamnă[1], astfel că în timpul iernii nu s-a putut construi nici o şcoală. Se tipăriseră tablele lancasteriene şi se trimiseseră la şcolile normale, dar candidaţii-învăţători nu avuseseră vreme să se obişnuiască cu ele. Poenaru, care cunoştea toate aceste greutăţi, plănuise să se deschidă la reşedinţele plăşilor nişte şcoli preparande [preparatoare] pentru aceşti candidaţi, unde subrevizorii să-i înveţe folosirea tablelor lancasteriene şi celelalte cunoştinţe necesare. Pe aceste fapte se sprijinise nădejdea directorului Eforiei cînd afirmase că în timpul iernii vor funcţiona patru sute de şcoli.

În privinţa cursurilor speciale el anunţa: „iată că pentru anul viitor este să se dea cursului de legi o deosebită întindere, cu adăugarea a trei catedre nouă şi aşa — se adresează el tinerilor studioşi — acum această ramură de învăţătură, una din cele mai neapărat trebuincioase pentru odihna obştească, vă deschide o carieră întinsă, în care vă veţi putea face folositori statului prin cunoştiinţele ce le veţi dobîndi". Şi ca o completare a culturii pe care Poenaru ar fi vrut s-o dobîndească aceşti tineri el le

---

[1] Marcel Romanescu, *op. cit.*, p. 18.

spune: „Acum vă este deschisă şi biblioteca Colegiului, unde, într-un număr de zece mii de volumuri puteţi găsi îndestule cărţi în limbile cele mai învăţate, ca să întrebuinţaţi cu folos ceasurile ce vă rămîn slobode pentru asigurarea ştiinţei voastre". Poenaru şi-a dat seama că fără un auxiliar atît de preţios cum este biblioteca, orice învăţămînt nu poate da roadele dorite. De aceea, el s-a zbătut cu o perseverenţă nebănuită să sporească fondul bibliotecii de la Sf. Sava şi să creeze biblioteci pe lîngă toate şcolile orăşeneşti[1].

La sfîrşitul anului 1838 învăţămîntul organizat de Poenaru cuprindea această eşalonare în scară: *şcolile săteşti* numite şi şcoli comunale, al căror număr era în creştere; *şcolile preparande* conduse de subrevizori, avînd ca scop să continue pregătirea candidaţilor învăţători; *şcolile normale* din capitalele judeţelor conduse de profesori avînd misiunea să pregătească timp de patru luni pe candidaţii-învăţători, care pînă la 1 noiembrie, cînd începeau şcolile săteşti, treceau la şcolile preparande; *şcolile centrale,* numite la început umanioare, din Bucureşti şi Craiova; şi *şcolile complimentare* numai în Bucureşti. Aceste cinci tipuri de şcoli ar fi corespunzătoare pentru epoca respectivă, şcolilor de 7 ani (elementare) şi şcolilor medii de azi. Cursurile speciale, cu cele trei direcţii de pregătire hotărîte de regulamentul şcolilor din 1832, ar corespunde astăzi învăţămîntului superior.

---

[1] Tipăritură volantă alcătuită din 26 pagini, scoasă probabil în tipografia Colegiului Sf. Sava. Tot în această tipăritură se află lista elevilor premianţi de la toate şcolile din Bucureşti — şcolile începătoare, umanioare, complimentare — precum şi elevii promovaţi care vor forma efectivul claselor pe anul şcolar 1838—1839. Apoi, se face cunoscut că pentru premierea elevilor au trimis cărţi la colegiu: Eliade Rădulescu 400 exemplare din cartea intitulată *Creştinarea;* părintele Dionise Romanov, profesor la şcoala normală din Buzău, 50 de exemplare din manualul pentru deprinderea şcolarilor la citire; Brocher, 150 exemplare din Noul Testament tipărit la Smirna, în limba romînească, cu cheltuiala societăţii biblice din Londra.

Nu se admitea să se facă o singură școală pentru mai multe sate. Iar atunci cînd Gheorghe Magheru (revoluționarul de la 1848) propuse o școală cu doi dascăli pentru șase sate gorjene învecinate, răspunsul a fost cît se poate de energic și plin de mult simț practic. Poenaru spunea că propunerea este imposibilă deoarece copiii ar fi „să se strămute cale departe și a duce cu sine merinde de hrană pe care cei mai mulți abia le dobîndesc la casa părintească, din fărămăturile părinților lor“; ar trebui „o grozavă întindere de încăperi“, de studiu și de dormit, pentru 3 000 de copii. „Cîtă primejdie și osteneală vor încerca sărmanii copii cînd vor merge singuri pe cîmp dumineca ca să se primenească și să-și ia merinde de acasă“[1].

Era o lipsă foarte mare de manuale și de material didactic necesar acestor școli. Nu lipsea însă bunăvoința anumitor persoane, printre care trebuie amintit vornicul Alexandru Filipescu-Drăjneanu care oferise „o sumă însemnătoare“ de tăblițe de piatră pentru copii.

Eforia Școalelor a căutat de asemenea să dea tot concursul prin fondurile puse la dispoziție întru acest scop. Astfel s-a tipărit o *Caligrafie,* apoi *Deprinderea* și *Gramatica* de Pop, *Istoria sfîntă* de Aaron Florian, o *Geografie mică,* un *Catehism* și o *Evanghelie*. În 1839 s-au mai tipărit cîteva manuale lancasteriene, precum și „cîteva cărticele de coprindere morală-religioasă și de economia cîmpului, care să se poată cumpăra de școlarii țărani cu un preț cît se va putea mai scăzut“[2].

În înființarea acestor școli și în pregătirea de cadre au fost întîmpinate multe greutăți și s-au ivit și unele neajunsuri. Astfel, unii dintre dascăli nu-și făceau destul datoria, iar unele școli, fiind construite în grabă, s-au dărăpănat repede.

---

[1] N. Iorga, *op. cit.*, p. 230; V. A. Urechiă, *op. cit.*, vol. II, pp. 9—11

[2] N. Iorga, *op. cit.*, p. 231.

Mai mult decît atît, în unele județe s-au făcut și nereguli bănești pentru cercetarea cărora a fost instituită o comisie de anchetă. În același timp Petrache Poenaru a trebuit să respingă atacul profesorului Ion Maiorescu, care într-un articol publicat în „Foaia pentru minte, inimă și literatură" din Brașov îndreptat împotriva „materialismului franțozesc" al școlii muntene, defăima școala din Țara Romînească, stîrnind prin aceasta indignarea tuturor. Poenaru mărturisește cu amărăciune: „Maiorescu al nostru ne-a jupuit obrazul, s-a socotit pă sine singur luceafăr al neamului romînesc și pă toți ceilalți colegi ai săi cari îl socotea întocmai ca pe un frate i-a disprețuit în ochii tuturor rumînilor, ba încă i-a măgărit cum se putea mai rău și apoi pă toată Țara Rumînească a înfățișat-o în ochii Europii întregi ca pe o maică fără creieri"[1].

Eforturile lui Petrache Poenaru în direcția înființării școlilor sătești începură să dea roade.

În iulie 1839 se aflau în țară 1 975 de astfel de școli, cu 33 000 de școlari; satele începură să primească lumina științei de carte, în ciuda greutăților de tot felul care continuau să existe.

În iulie 1839, la serbarea de sfîrșit de an, Poenaru iese din conținutul de pînă atunci al cuvîntărilor sale și se mulțumește să facă un raport succint despre mersul școlilor și despre strădaniile Eforiei în această privință[2]. Era prima iarnă cînd funcționau școlile sătești. „Priveghierea cea mai de aproape asupra acestor școli — arăta Poenaru — a fost încredințată profesorilor dupe la orașele de căpetenie ale județelor și dupe vizitarea ce au făcut aceștia pe la școalele sătești, primindu-se de la dînșii raporturi de starea acestor școli s-au văzut că mai toți au rivalizat de zel; aci stăruind pe lîngă autoritățile locale ca să îmbrățișeze mai cu durere de inimă întocmirea școalelor, aci îndemînd pe țărani să-și trimită copiii la școală, aci catahisind pe învățători

---

[1] Ioan C. Filitti, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 382.
[2] „Curierul romînesc", X, nr. 111—112, 1839, pp. 373—377.

pentru înlesnirea metodului la învăţătură şi pentru îndreptarea năravurilor între ţărani". Primăvara, după închiderea şcolilor săteşti care s-a făcut la sfîrşitul lui martie, învăţătorii care slujiseră şcoala în timpul iernii şi alţii noi care se îndemnau a se face învăţători au urmat cursurile de pregătire: aritmetică. catihism, cîntări, geografie etc. Aceste cursuri au ţinut pînă la sfîrşitul lui iulie, cînd începea vacanţa de vară şi cînd învăţătorii şi candidaţii-învăţători se întorceau în satele lor.

Munca lor nu înceta nici în timpul vacanţei, iar în octombrie mergeau din nou la şcolile normale pentru ca în noiembrie să se afle la sate pentru deschiderea şcolilor. „Cu această orînduială — spune Poenaru — de se va urma cîţiva ani pregătirea învăţătorilor şi ţinerea şcoalelor în toată curgerea ernii, Eforia cu încredinţare poate zice că folosul acestei întocmiri nu va rămînea a se cunoaşte numai de generaţiile viitoare, ci şi în veacul în care trăim".

Despre şcolile orăşeneşti Poenaru dă mai multe amănunte, înfăţişînd situaţia din Craiova, Ploieşti, Caracal, Slatina, Cerneţi şi Tg.-Jiu. El arată folosul pe care l-ar avea aceste şcoli dacă ar avea cîte doi sau trei profesori. Funcţionau în aceste şcoli trei clase, ţinute de un singur profesor, care nu-şi putea face munca cum trebuie.

Dezvoltîndu-se şcoala orăşenească, urmează să se dezvolte şi colegiul (liceul) din Bucureşti, „care pînă a veni vremea de a se forma o universitate în principat, se socoteşte sfîrşitul carierii învăţăturilor naţionale". El cere să se înfiinţeze catedrele ce mai lipsesc, dar mijloacele mărginesc punerea lor în „lucrare". Bugetul Eforiei, prea mic faţă de planul de organizare al unui învăţămînt complet, ţinea în loc dezvoltarea şcolii naţionale. În anul 1839, au urmat cursurile colegiului 45 de şcolari, ceea ce era prea puţin faţă de ceea ce trebuia să fie acest colegiu pentru toată ţara.

O problemă legată nemijlocit de dezvoltarea şcolii naţionale erau manualele didactice şi în general cărţile care trebuiau să ajute pe profesori şi elevi

în dobîndirea cunoștințelor. Eforia și-a dat seama că nevoia cărților școlare nu putea fi acoperită decît printr-o tipografie proprie. Poenaru a reușit să convingă pe efori despre acest lucru și să cumpere o tipografie de la firma Didot din Paris. Pînă atunci se tipăriseră de către Eforie 15 cărți într-un tiraj de 48 de mii de exemplare; în tipografia proprie se predaseră spre tipărire un dicționar francez-romîn, o gramatică, o carte de istoria romînilor, o algebră, o traducere din autori elini și latini și „tablele lancastrice".

După toate ostenelile pe care le face Eforia pentru dezvoltarea școlilor naționale, Poenaru are motive să fie optimist și să privească viitorul cu încredere. În primăvara anului 1840 fuseseră deschise în toată țara 1 990 de școli cu 40 995 de școlari. Era al doilea an de funcționare a școlii sătești și progresul era destul de vădit. Dar acest progres stîrnise critici veninoase și împotriviri pline de răutate. Se atacau nu numai școlile din sate, ci întregul învățămînt organizat după regulamentul din 1832. Școala națională în întregul său devenise obiect de defăimare și subiect de discuție în Adunarea Obștească. Boierii potrivnici școlii organizate de Poenaru și susținută de Barbu Știrbei și de Mihalache Ghica, o atacau sub pretextul necesității unei noi organizări.

Alexandru Ghica, care era foarte mulțumit de activitatea lui Poenaru, se lăsă totuși convins de discuțiile urmate în Adunarea Obștească și numi o comisie care, împreună cu consiliul eforilor, să îndrepteze sau să completeze sistemul existent al învățămîntului. Din comisie făceau parte Ștefan Bălăceanu, Manolachi Băleanu, Alecu Ghica, Costache Suțu, C. Faca și doctorul Apostol Arsachi, „cel care n-a voit niciodată să devină cetățean romîn". Se pare că în discuțiile urmate între efori și membrii comisiei s-au iscat neînțelegeri care au provocat demisia lui Barbu Știrbei din Eforie. Pe lîngă comisie a fost numit și Eliade Rădulescu în calitate de co-

laborator cu „misiunea de a apăra învăţămîntul naţional ameninţat“[1].

În faţa acestei situaţii Petrache Poenaru face din cuvîntarea[2] sa de la sfîrşitul anului şcolar 1839—1840, o armă de apărare a şcolii, prin prezentarea făţişă a adevărului. De data aceasta el nu-şi mai alege cu prudenţă şi delicateţe cuvintele, ci vorbeşte deschis, răspunzînd tuturor bîrfelilor care loveau în edificiul şcolii naţionale.

„Şapte ani sînt — se adresează Poenaru lui Alexandru Ghica — de cînd dîndu-se şcolilor naţionale o nouă organizaţie, s-au urmat de atunci învăţăturile după o sistemă întemeiată, în punctele cele mai de căpetenie, pe întocmirea cuprinsă într-un regulament special!... Nu se poate zice că într-o urzire a şirului învăţăturilor s-ar fi socotit de cea mai perfectă, căci chiar în cursul acestor şapte ani s-au făcut însemnătoare îndepliniri ce experienţa a dovedit trebuincioase“. O modificare a regulamentului pe care a cerut-o experienţa a fost înmulţirea claselor, de la patru la şase, în şcoala umanioară, fiindcă s-a văzut că, şcolarii ajungeau în vîrstă prea fragedă la clasele complimentare“.

Cu toate acestea şcoala a început să fie bîrfită. „Feluri de vorbe s-au împrăştiat asupra stării şcoalelor, chiar din anul al doilea în urma regulamentului“: „că se întind prea mult învăţăturile în popor, strigau unii; că nu se vede în destul spor în şcolile publice, ziceau alţii“. Celor dintîi, le răspunde Poenaru deschis şi dîrz: „Cea dintîi cîrtire n-ar merita nici o băgare de seamă, căci ce răspuns ar putea da cineva acelora care se tem nu cumva cu întinderea învăţăturilor să nu mai poată găsi nici slugi, nici muncitori de pămînt“? Peste această părere el trece fără să stăruie; întrebarea pe care o pune conţine şi răspunsul.

---

[1] N. Iorga, *op. cit.*, p. 265.

[2] „Foaie pentru minte, inimă şi literatură“, III, nr. 46, noiembrie 10, 1840, pp. 361—366.

Celor care nu văd spor îndestul, Poenaru le arată caracterul progresiv al învățămîntului. „Se zice că nu s-a văzut încă rodul învățăturii din școalele naționale, dar aceasta este o părere or înșelată, or făcută după plăcere. De va fi înșelată, lesne se poate dumiri îndată ce va lua în băgare de seamă că cursul învățăturilor, după cum se află întocmit, este de 13 ani, adică patru ani de învățăturile începătoare, șase de umaniore și trei de complimentare. Și fiindcă sînt numai șapte ani de cînd s-au organizat într-acest chip școalele publice, vremea materială n-a fost îndestulă de a scoate dintr-aceste școli tineri care să fi trecut prin toate învățăturile colegiului, și care numai într-acest chip s-ar fi putut socoti de școlari ai acestui așezămînt. Și numai aceștia s-ar fi putut lua de probă, la cercetarea sistemului învățăturilor".

Poenaru arată că unii tineri nu-și termină studiile și intră slujbași. Unii n-au răbdare, iar alții fiindcă n-au mijloace materiale să-și continue școala pînă la sfîrșit. Astfel „cu cît merg mai în sus cu atît se rărește numărul lor, încît ajunge de rămîn în clasele complimentare numai cîte cinci-șase și încă dintr-aceștia cei mai mulți sînt din școlarii ce se țin în pensionatul colegiului." Familiile cele bogate, ai căror copii pot să urmeze la școală fiindcă n-au teama cheltuielilor, ocolesc însă colegiul și țin acasă instructori particulari. „Prin urmare aceste familii neavînd vreo știință de ceea ce se urmează în școalele publice, nici prin vreo cercetare din parte-le, nu-și pot face nici o părere dreaptă despre starea școalelor".

„Adevărul este — spune cu convingere Poenaru — că învățăturile au sporit din an în an mai mult. Aceasta se poate zice în cea mai curată conștiință și dovadă sînt toți școlarii din clasele complimentare care, aproape fiind a săvîrși cursul învățăturilor ce se urmează în colegiu, dau nădejde că vor face cinste școalelor naționale, cînd vor dobîndi prilej în soțietate a întrebuința cunoștiințele ce au dobîndit". El propune domnitorului să facă o examinare

pe loc a elevilor care sînt de față la serbare. Dar, „nu trebuie să se piardă din vedere că învățăturile ce se dau în colegiuri sînt numai niște pregătiri pentru urmarea științelor în academii și în universități și că acei școlari de la care ar socoti cineva că se poate cere toată știința după ce au săvîrșit învățăturile colegiale ar mai avea trebuință încă de vreo cinci-șase ani de învățătură în universități, ca să poată intra în lume cu vreo știință temeinică."

Apoi, adresîndu-se școlarilor, el le spune răspicat, cu sufletul pedagogului care în orice împrejurare trebuie să-și împlinească misiunea. „Meritul, iubiți școlari, a fost în toată vremea prețul strădaniei, al nepregetării; dar mai cu seamă în veacul în care trăim ni se cere socoteală strașnică de îndeletnicirile noastre. Bănuiala la care ați auzit că a fost expus rodul ostenelilor ce ați putut vărsa întipărească-se în inimile voastre și priviți-o nu ca o osîndă, ci ca o îndemnare spre întrecere în mai multă sporire".

Poenaru era, înainte de toate, un pedagog. El nu putea să piardă prilejul minunat pe care-l oferea serbarea de împărțire a premiilor de a nu adresa cîteva sfaturi școlarilor. Cele mai multe dintre cuvîntările sale sfîrșesc cu frumoase cuvinte care mergeau la inimă tineretului. De astă dată se adresează tinerilor care părăseau școala și intrau în viață. „Dar această solemnitate, tineri școlari, n-ar împlini scopul, dacă n-ar sluji decît a ațîța în voi zadarnic sentiment de trufie. Se înșeală tînărul acela care fiind prea amețit de ale sale izbutiri crede desigur, în a sa părere, că va avea un viitor strălucit. El este departe de a prevede ce stînci amăgitoare așteaptă a sa lesne crezătoare ambiție. El gîndește că merge la o sărbătoare, în vreme ce pășește spre război. Cîți sînteți a ieși acum din școală ca să intrați în lume, nu socotiți că veți afla acolo o nemărginire de plăceri. Nu abuzați de slobozenia ce dobîndiți. Conformați-vă în conduita voastră cu acele sentimente norocite, cu acea credință și dragoste pe care se întemeiază disciplina socială. Fugiți

de himerele acelora care își închipuiesc că cu două-trei idei rimate au dreptul a da lumii legi. Ocupați-vă necontenit a hrăni înțelegerea voastră cu meditații serioase, întemeiate pe principuri, care în relații publice precum și în cele private să se vădească printr-un caracter statornic, în adevăr, în bunăvoință și în bunul gust".

Se pare că lucrările comisiei de reformă a învățămîntului n-au dus la nici un rezultat deși Departamentul bisericesc, după demisia lui Știrbei, a depus toate stăruințele să se aducă în Adunare un proiect de reforme. Alexandru Ghica, deși ar fi fost gata să accepte un proiect de reforme, nu-și schimbase însă cu nimic aprecierea și încrederea în Petrache Poenaru. Așa se explică de ce în primăvara anului 1841, cînd acordă titluri de boierie unor profesori din București, pe el îl ridică la rangul de mare clucer.

La serbarea de sfîrșit de an școlar din 30 iunie 1841, cuvîntarea lui Petrache Poenaru are mai mult caracterul unui raport[1]. El arată că în iarna anului 1840 au funcționat în țară 1 986 de școli sătești cu 47 514 de școlari.

În privința școlilor orășenești, Poenaru afirmă că nu s-a făcut nici un progres, fiindcă, „mijloacele pecuniare n-au ertat pînă acum a se da acestor învățături cuvenita dezvoltare." Nici la școlile normale din orașele capitale de județe, unde la ultima serbare se propusese să se mai adauge cîte un profesor, nu se făcuse nimic. „Aceste școli — spune el — au rămas numai cu cîte un profesor însărcinat a da singur învățături la trei clase, a avea încă în îngrijirea sa și pe candidații de învățători", ceea ce este prea mult pentru un singur om. Totuși, acești profesori și-au făcut datoria. „Sarcină foarte grea, care niciodată nu s-ar fi putut îndeplini dacă acești profesori n-ar fi fost înflăcărați de focul cel sfînt al

[1] „Curierul romînesc", XII, nr. 30, 7 iulie 1841, pp. 112—113.

entusiasmului, pentru că s-au învrednicit a fi şi dînşii chemaţi să conlucreze la o întocmire ce va face epocă în analele patriei.“

e) Şcoala naţională în timpul domniei lui Gheorghe Bibescu (1842 1848)

La 7 octombrie 1842 Alexandru Dim. Ghica — care în 1834 fusese numit domnitor pe viaţă, conform prevederilor Regulamentului Organic — în urma unei anchete în care s-a dovedit vinovat, a fost destituit de Poartă cu asentimentul Rusiei.

Noua Adunare Obştească Extraordinară se întruneşte la 20 decembrie 1842 şi alege domn în scaunul vacant pe Gheorghe Bibescu, care este confirmat de Poartă la 5 ianuarie 1843. Acesta făcuse studii în Franţa, fusese deputat în Adunarea Obştească şi ministru la diferite departamente. Fireşte că alegerea lui fusese indicată de curţile protectoare, iar noii deputaţi nu aveau decît să confirme prin votul lor această indicaţie.

Noul domn era un om de cultură, priceput şi bine orientat în nevoile curente ale ţării.

Poenaru, în calitatea sa de director al Eforiei Şcoalelor Naţionale, s-a bucurat de alegerea noului domn, pe care-l cunoştea şi de la care aştepta tot binele pentru învăţămîntul public. Bibescu însă, aplecat mai mult la cele ce i se spusese în taină, decît convins personal de nevoia unei reforme a şcolii naţionale, trece în curînd peste experienţa şi priceperea lui Poenaru şi ia hotărîri dăunătoare învăţămîntului.

La puţină vreme după înscăunare, noul domn numeşte efor, în locul banului Mihail Ghica, pe Constantin Cantacuzino, iar locul fratelui său, Barbu Ştirbei, demisionat[1] încă din iulie 1840, rămîne deocamdată necompletat. La 23 martie 1843, Eforia, sub semnătura lui A. Filipescu şi C. Cantacuzino, la care se adaugă şi a lui Poenaru, propune ca doctorul

---

[1] N. Iorga, *op. cit.*, p. 265.

N. Picolo[1] să fie numit corespondent la Paris al tinerilor romîni trimişi la învăţătură în Franţa. Este interesantă motivarea acestei numiri: „Dar cu cît această capitală a lumei învăţată este bogată în mijloace de desăvîrşirea omului, în cunoştinţe folositoare societăţii, cu atît ea este bîntuită de feluri de stricăciuni ce totdeauna se introduc în mijlocul populaţiilor, şi tînărul student ce s-ar lăsa fără povăţuitor în noianul acestei capitale, ar fi ca vasul de plutire ce s-ar arunca fără cîrmă în valurile mării". Şi astfel „cei trimişi la Paris, aceia care sînt lăsaţi de capul lor, ori să rătăcesc în netrebnicii, sau cel puţin îşi pierd vremea la îndeletniciri zadarnice, la învăţături nepotrivite cu trebuinţele ţării noastre. Cei mai mulţi pierd o nepreţuită vreme, ani întregi, şi apoi cînd ar putea să înveţe şi vreo ştiinţă, îi ajunge vîrsta şi ne mai putînd a se lupta cu strîmptorarea despre mijloacele traiului în străinătate, se întorc acasă neîntemeiaţi în nici o ştiinţă".

Pentru a împiedica aceste neajunsuri „Eforia a chibzuit că este de mare trebuinţă să aibă la Paris un corespondent, care avînd leafă din Casa Şcoalelor să fie însărcinat a priveghea de aproape toate păsurile tinerilor ce se trimit acolo la învăţătură". Pe deasupra „corespondentul să fie dator a îngriji de orice altă însărcinare îi va da Eforia în trebuinţele învăţăturii publice. Asemenea corespondent cu ceruta rîvnă şi destoinicie, Eforia ar avea în persoana d. doctor Picolo, care acum se află aşezat la Paris . . .".

Gheorghe Bibescu, care se pare că dăduse el însuşi sugestia acestei recomandări, aprobă propunerea Eforiei însă cu majorarea salariului, fiindcă, „suma de galbeni două sute nu ne pare a corespunde nici cu însărcinările ce se pun asupra unui asemenea corespondent, nici cu greutatea cheltuielilor din partea locului". El măreşte deci suma la două sute cincizeci de galbeni pe an. Nu se cunoaşte care este

---

[1] „Vestitorul romînesc", VII, nr. 58, 23 iulie 1843, pp. 230—231.

activitatea lui N. Picolo la Paris şi mai ales care este rodul acestei activităţi. Vom întîlni pe d-rul N. Picolo amestecat mai tîrziu în treburile Eforiei.

Ideea unei reforme a învăţămîntului public, pe care o frămîntase trecuta Adunare Obştească după 1840 şi pentru care Alexandru Ghica numise chiar o comisie, începe să fie pusă şi sub noua domnie. Boierii care luptau împotriva organizării şcolii, aşa cum fusese ea făcută sub conducerea lui Petrache Poenaru, acţionau în acest mod din următoarele motive: pe de o parte, ei considerau că şcoala sătească trezeşte mintea ţăranilor şi-i îndeamnă să nu mai fie docili poruncilor boiereşti; pe de altă parte, ei erau adversari personali ai lui Poenaru, care era necruţător cu ei şi lovea în trufia lor de castă. Pentru aceasta ei se ridicau împotriva realizărilor în domeniul învăţămîntului şi a lui Poenaru. Acţiunea lor, foarte puternică în 1840, a fost întreruptă prin schimbarea domnitorului; ea reîncepe însă în prima Adunare Obştească de sub Gheorghe Bibescu.

Mobilul acestei acţiuni este foarte bine înfăţişat de Poenaru însuşi într-o scrisoare[1], din 1842, către Iordache Oteteleşanu, în care descrie atmosfera din Adunarea Obştească. Stilul obişnuit al scrierilor lui Poenaru este stăpînit, calm, cu cuvinte alese, fără expresii tari şi călăuzit de o decenţă a limbajului, plin de frumuseţe şi academic. De data aceasta, pentru prima dată, el nu-şi mai stăpîneşte condeiul şi spune lucrurilor pe numele lor, în cuvinte şi expresii libere, în care se vede toată indignarea şi mîhnirea lui.

El începe de-a dreptul, în stil catilinar: „Găsind ocazie sigură înştiinţez d-tale mai pe larg intrigile ce fac în ţara noastră vrăjmaşii omenirii. Cîţiva neghiobi de la Obşteasca Adunare şi-au luat lumea în cap şi pe lîngă alte piedici ce au făcut împotriva folosului obştesc, acum strigă ca nişte dezmetici

---

[1] P. V. Năsturel, *Corespondenţa între Petrache Poenaru şi unchii săi George (Iordache) şi Gr. Oteteleşanu*, în „Convorbiri literare", XLVIII, 1914, pp. 297—303.

împotriva şcoalelor obşteşti, fără să ştie care sînt învăţăturile ce se predau în şcoale, fără să cunoască veniturile acestor aşezăminturi şi cheltuielile lor; latră ca cîinii la lună, zicînd că, ca acum şcoalele nu au fost niciodată în aşa proastă stare, că profesorii iau leafa degeaba fiindcă deabia vin pă la şcoli la zece zile odată, că şcolarii nu sînt mai mulţi de 20 în tot colegiul, că eu, cu Eforii, am mîncat din veniturile şcoalelor 200 000 lei, că Eforia ca să facă hatîr lui Ştirbei i-a cumpărat locul din Craiova cu cinci mii de galbeni, că poştele nu s-au precurmat de la Craiova aducînd şi ducînd pă persoane din familia mea cu cheltuială din Casa Şcoalelor şi alte asemenea minciuni groase, parcă ar fi nişte caraghioşi plătiţi să spuie la basme. Negreşit, te miri şi d-ta de aşa ticăloşii ce se urmează în Obşteasca Adunare; acest aşezămînt, care ar trebui să fie cel mai sfînt în ochii tuturor, care ar trebui să fie altarul dreptăţii, al cinstei şi al iubirii de omenire, a ajuns cafenea de basme, o adunare de deşuchiaţi, de vrăjmaşi ai omenirei!"

Poenaru apreciază însă că nu toţi deputaţii Adunării sînt la fel, dar cei buni sînt puţini şi „se pierd pe lîngă ceilalţi, care sînt mai mulţi". Se pare deci că este vorba de o adevărată coaliţie boierească împotriva şcolii naţionale şi a lui Poenaru, care era creatorul şi apărătorul dîrz al acestei şcoli.

El însă explică foarte sugestiv mobilul acestei împotriviri. *„Focul lor este că văd pă clasa aceea de oameni pă care ei o numesc prostime, că înaintează la învăţătură şi umblă să arunce feluri de pricini piezişe ca să dărapene şcoalele"*. Prin urmare scopul acţiunii boiereşti împotriva şcolii săteşti este teama că ţărănimea se va ridica prin şcoală şi se va împotrivi boierimii care le jecmăneşte munca şi le zdrobeşte nădejdea într-o viaţă mai bună. Este fireşte, în această teamă previziunea unei vremi care avea să mai întîrzie un veac, dar care nu putea fi oprită în loc.

Poenaru explică în scrisoare cum se manifestă duşmănia boierească împotriva şcolii şi care sînt

cerberii clasei boiereşti. „Ştii că pentru cercetarea socotelilor la fieşcare Departament se orîndueşte de Obşteasca Adunare, în toţi anii, cîte o comisie. În anul acesta s-au ales mădularii la comisia pentru cercetarea şcoalelor, aceea care s-au arătat mai vrăjmaşi învăţăturii obşteşti: Mihăiţă Filipescu a căruia inimă este de fiară sălbatecă pă cum îi sînt buzele de zăvod; Fălcoianu cel bătrîn, cu idei ruginite; Grigore Cantacuzino, care se face că e om iubitor de libertate cînd nu este în slujbă şi se tîrăşte ca un rob la interes; un Cornescu de la Tîrgovişte, care încai nu se mai preface, ci spune în gura mare, oricui voeşte să-l asculte, că învăţăturile ar trebui să fie slobode numai pentru nobilime, iar nu şi pentru mojici (el zice că de se va urma tot aşa să înveţe toţi ţăranii carte o să ajungă vremea păste vreo zece ani să nu mai găsească boierii slugi sau plugari). De [din] acest fel de oameni a fost compusă comisia orînduită a cerceta socotelile şcoalelor".

Această comisie n-ar putea decît să facă jocul boierimii distrugînd tot ce s-a realizat. „D-ta îţi poţi închipui ce părere a dat această comisie? Fără a cere nici o hîrtie de la Eforie, fără a vedea socotelile, fără a veni măcar odată prin şcoală, ca să vadă învăţăturile, ei îşi făcură planul mai dinainte ce raport să dea şi a înşirat numai basme care, citindu-le la Obşteasca Adunare s-a întins prin deputaţi zgomotul în toată ţara că şcoalele se află în proastă stare şi că s-au făcut abuzuri".

Împotriva acestui raport s-au ridicat atît eforii cît şi Poenaru, care în calitatea lor de membri ai Adunării au cerut copie după raportul comisiei şi au răspuns la fiecare punct din raport, dînd pe faţă minciuna în auzul Adunării Obşteşti.

Adunarea Obştească, deşi compusă numai din boieri, nu a putut să ascundă minciuna comisiei, dar nici n-a demascat-o, ci „a hotărît să rămîie neţinut în seamă raportul şi să ne tragem şi noi înapoi răspunsul, ca să nu să ocărască Adunarea, dovedindu-se mincinoasă comisia ei". Poenaru însă nu se mulţumeşte cu această soluţie, el voia să spulbere

defăimarea ce se aruncase asupra învățămîntului. Pentru acest motiv cere insistent ca Adunarea să numească altă comisie, care să cerceteze socotelile Eforiei, ca să iasă adevărul la lumină. Se hotărăște însă ca aceeași comisie să facă cercetarea. „Și fiindcă aveam toate socotelile în bună rînduială — scrie Poenaru — și documenturi temeinice de primiri și răspunderi, i-am făcut *și fără voia lor* de au căutat socotelile cu deamănuntul și și-au cunoscut singuri ocara prin raportul ce au dat de iznoavă, *mărturisind că toate socotelile s-au găsit în bună rînduială*". S-a dovedit astfel că toate acuzațiile aduse Eforiei au fost minciuni rușinoase, scornite de boierii pătimași.

Despre școală și despre rezultatele învățăturii nu au spus nimic, „însă tot nu încetează a lătra ce le vine în gură. Scopul lor este să se mărginească învățătura poporului, ca să nu slăbească puterea boierească". Pe lîngă acest scop se mai adăuga și ura cu care se acuzau unii pă alții: „Filipescu Buzatu, din ura ce are asupra lui Știrbei, gonește pă toți cîți sînt prietenii acestuia și umblă să scormonească orice prilej de a-i face rău. Alții iarăși pizmuesc pe logofătul Filipescu Vulpe și alții pă Bălăcescu din pricina judecăților. Și, fiindcă aceștia sînt efori la școală, să învrăjmășesc și asupra învățăturilor".

Cu prilejul dezbaterilor din Adunarea Obștească, au fost atacați și profesorii din Craiova sub pretextul că erau „nelegiuiți". Unul dintre acuzați este însuși Stanciu Căpățîneanu, care nu numai că nu supraveghează pe ceilalți profesori, dar „face el însuși cele mai mari păgînătăți". Și ca o dovadă a acestor afirmații raportul relatează următoarele: „astă iarnă, întrebînd Stanciu pe rîndaș pentru ce n-au făcut focul în școală, el i-a răspuns că nu are lemne, că s-au isprăvit". Stanciu atunci i-a arătat o icoană și i-a spus: „ci ia acea scîndură de acolo și o pune pe foc".

Față de procedeele necinstite ale boierilor, Poenaru își manifestă întreaga sa revoltă. El arată: „Vezi cîtă nerușinare, ba cîtă tîlhărie au acești

oameni. Şi de aceştia nu sînt puţini în Ţara Romînească, ce încă ei sînt puterea, ei stăpînesc, ei domnesc, ei hoţesc fără a li se turbura un fir din părul capului. Hoţia o socotesc vrednicie, obrăznicia talent şi desfătarea o au de laudă". Şi fiindcă toate aceste minciuni s-au petrecut în Adunarea Obştească, Poenaru critică pe bună dreptate şi această instituţie. „Avem şi noi Obştească Adunare; numele este tot acela ca şi la alte neamuri, iar fapta cît cerul de pămînt de departe. Şi nici putem nădăjdui că acest sfînt aşezămînt va fi în curînd de vreun folos obştii, pentru că boierimea este elementul ei. Alegători şi aleşi, după regulament, numai boierii au dreptul a fi. Şi aşa toţi ruginiţii, tigrii, boieri din Bucureşti, vor fi deputaţi. Ce poate aştepta cineva de la asemenea adunare?"

În încheiere, Poenaru cere unchiului său să distrugă scrisoarea trimisă. Este un act de prudenţă înţeleaptă. „Destul de amărît lucru este — scrie el — că le avem neşterse din aducerea aminte *ticăloşiile ce a pătimit şi pătimeşte această ţară de la clasa privilegiată a boierilor,* încai să nu le mai păstrăm şi în scris că sînt prea scîrboase". Vornicul Iordache Otetelişanu nu distruge însă scrisoarea, ci o păstrează însemnînd pe ea gîndurile sale care completează pe ale nepotului său. „Patria este lipsită de multe, dar, din toate, mai mult de moral. Ca să se aducă aceasta în toate clasele guvernul a făcut aşezăminturi sfinte prin oraşe, cît şi prin sate (este vorba de şcoli). Dar pînă să rodească aceste aşezăminturi trebuie vreme lungă. Pînă atunci, însă, *ce trebuie să facă norodul care geme supt jugul de fier al aristocraţilor?* Stăpînirea care cunoaşte aceasta trebuie să ia măsuri potrivite cu starea norodului de astăzi şi să orînduiască în slujbă oameni pe cît se va putea cu moral. Dar pentru că aceasta este cu totul împotriva aristocraţilor rămîne la bună chibzuire a stăpînirii".

Deşi acuzaţiile mincinoase aduse împotriva Eforiei se dădură pe faţă în Adunarea Obştească şi eforii cu directorul şcolilor nu avură de suferit decît nedrepta-

tea acestor acuzări, totuşi rămăsese în mintea tuturor ideea că este necesară o nouă reformă a şcolii naţionale. Gheorghe Bibescu fusese cîştigat pentru această reformă, dar deocamdată nu porunci nimic în această privinţă. El însă trecea deseori peste hotărîrile Eforiei, înţelegînd să facă din ea un organ de execuţie al poruncilor sale. Aşa se petrecuse cu numirea lui Picolo la Paris şi cu trimiterea unor bursieri în străinătate fără avizul Eforiei[1]. Faţă de Poenaru avea însă o apreciere justă, înţelegînd să-l folosească nu numai în cadrul Eforiei, ci oriunde era nevoie de pregătirea şi inteligenţa sa. Din aceste considerente, în 1843, îl numeşte director la Logofeţia treburilor bisericeşti, păstrîndu-i şi funcţia de director al şcolilor. De altfel şi el se arată foarte atent faţă de domn şi nu pierde nici un prilej ca să-i exprime sentimentele sale, fără să facă în această manifestare nici un fel de ploconeală.

În anul 1843, la serbarea împărţirii premiilor care se făcea cu vechea solemnitate la Colegiul Sf. Sava, Poenaru ţine cuvîntarea obişnuită[2]; este prima festivitate de închidere a anului şcolar la care participă Gheorghe Bibescu. Directorul Eforiei, după ce face un istoric sumar al şcolilor din ţară, arătînd importanţa şcolilor greceşti de altădată, unde se adunaseră „cei mai învăţaţi profesori şi unde tinerimea grecească din toate părţile alerga să se familiarizeze (obişnuiască) cu scrierile clasice ale strămoşilor ei“, aminteşte cîţiva dascăli care au trecut prin Colegiul Sf. Sava: „vestitul Lambru, care ştiu să plece pe şcolarii săi la jugul disciplinii şi al strădaniei în învăţătură“, apoi „vîrtosul Vardalah şi venerabilul Duca, care formară cîteva talente, precum un Văcărescu, un Cîmpineanu, un Nestor, un Manu“. „Dar — spune el — cu cît limba grecească se lăţise şi se întemeiase între romîni, cu atît limba naţională fu

---

[1] Marcel Romanescu, *op. cit.*, p. 20.
[2] „Foaie pentru minte, inimă şi literatură“, VI, nr. 31, 2 august, 1843, pp. 244—246.

părăsită și ajunsese atît de nesocotită încît mulți din cei ce învățase grecește se rușina să-și vorbească limba părintească, sau să se zică că sînt romîni". El ajunge astfel la școala lui Gheorghe Lazăr, care a fost „un centru de lumini de unde se răspîndiră raze care înflăcărară în inimile romînilor zelul de cultura limbii lor".

Poenaru amintește și deosebita contribuție a generalului Kisseleff în promovarea școlii naționale: „...acesta luă cîrma țării și cu un farmec, cu așa adîncă înțelepciune, curățind de spini și de pălămidă toate cărările, întemee fundamentul învățăturii publice pe o sistemă care dă și limbii romînești acea dezvoltare ce poate să o așeze odată în rangul limbilor cultivate". El vorbește despre organizarea învățămîntului din 1832 și nu uită să spună cuvinte potrivite despre școala sătească, ceea ce nu era pe placul boierilor, mai ales după cele ce se petrecuseră în Adunarea Obștească, dar el le spuse totuși cu îndrăzneală. ca să fie auzite de toți și, în special, de Bibescu Vodă.

Directorul școlilor arată apoi munca făcută de Eforie, „adăogînd din an în an obiectele de învățătură, potrivit cu cadrul cuprins în regulamentul școlilor, pe de altă parte provocînd și înlesnind tipărirea cărților didactice în limba romînă. Cu toate acestea multe învățături, chiar din cele prehotărîte în regulament, se află încă neînființate. Multe manuscrise de deosebite cursuri sînt netipărite, căci fondurile hotărîte pentru ținerea școalelor din tot prințipatul au rămas mult mai îndărăt de trebuințele ce dezvoltarea cunoștințelor și a dorinței publice a împins departe înainte". El sfîrșește cuvîntarea printr-un apel călduros adresat domnitorului ca să ajute școala și cultura țării. Răspunsul lui Bibescu n-a fost la înălțimea așteptărilor lui Petrache Poenaru.

O altă mare idee pe care căuta s-o realizeze Poenaru era aceea a bibliotecilor școlare. Cu viziunea clară a pedagogului și a organizatorului de școli, Poenaru nu putea concepe o școală, mai ales una

orăşenească, fără bibliotecă. La Colegiul Sf. Sava, reuşise să realizeze una care, în 1847 număra 14 000 de volume[1] în 13 limbi, şi care, probabil, ar fi putut rivaliza cu a oricărui liceu din Franţa. În septembrie 1843 Eforia se adresează din nou Departamentului din Lăuntru, cu cererea din 1840 de a sprijini ca pe lîngă fiecare şcoală din capitalele de judeţ să ia fiinţă cîte o bibliotecă şcolară.

În acelaşi an, la 1 octombrie, Poenaru realizează o altă mare idee a sa — „Învăţătorul satului" — foaie cu apariţie bilunară, scrisă în colaborare cu profesorii de la Colegiul Sf. Sava. Rostul acestei foi era de a fi un auxiliar al şcolii nu numai cu caracter informativ privind învăţămîntul de la sate, ci şi cu răspîndirea cunoştinţelor practice de care avea nevoie ţăranul.

Cu gîndul de a obţine de la domn bunăvoinţa şi înţelegerea justă a nevoilor pe care le avea şcoala naţională, Poenaru se prezintă la palatul domnesc cu prilejul Anului nou din 1844 şi, în numele şcolii şi al corpului didactic, face lui Bibescu urările cuvenite[2], solicitîndu-i totodată ajutorul său pentru sprijinirea şcolilor, dar şi de data aceasta Gheorghe Bibescu nu se afirmă ca un sprijinitor al şcolii naţionale.

La 25 iunie 1844, Poenaru ia parte la serbarea de sfîrşit de an şcolar la Craiova. Cu acest prilej el ţine o cuvîntare[3], în care evocă amintirile sale de şcolar din anii petrecuţi la şcoala Obedeanu: „Îmi aduc aminte cu plăcere şi recunoştinţă că în şcoalele acestui oraş am dobîndit şi eu cele dintîi învăţături, că aici am cunoscut cea dintîi patronie a mă pregăti pentru această carieră, care astăzi îmi dă prilej a privi de aproape îndeletnicirile tinerimii studioase şi a simpatiza cu ale ei interesuri. Astăzi simt că se preînoeşte în lăuntrul meu acel entusiasm care ca-

---

[1] „Universul", III, nr. 3, 1847, p. 12.
[2] „Vestitorul romînesc", VIII, nr. 2, 7 ianuarie 1844, p. 6.
[3] *Ibidem*, nr. 55, 15 iulie 1844, p. 218.

racterizează anii cei plini de vioiciune a vîrstei voastre".

Poenaru, ca pedagog, vorbește despre răsplata muncii școlărești. *Apoi,* — spune el — *„Omul trebuie să muncească pretutindenea și în toată vremea, în toate situațiile și în toate vîrstele.* Munca este singura potrivire care poate fi între om cu om pre pămînt: mic și mare trebuie să lucreze ca să-și petreacă viața cu mulțumire, pentru că *omului fără nici o îndeletnicire îi sînt zilele vieții numai o sarcină, care și lui îi e grea, și soțietății zadarnică".*

Adresîndu-se celor care au terminat școala, Poenaru le dă sfatul cel mai înțelept și mai plin de iubire a dascălului față de școlarul său de care se desparte. „În toată vremea însă nu pierdeți din vedere că eșind din școli nu sînteți scutiți de a mai învăța. Dimpotrivă, o învățătură nouă vă așteaptă atunci, învățătură mult mai trebuincioasă fiindcă aceea mai cu seamă va hotărî locul ce aveți a ocupa în soțietate. Acesta este meșteșugul de a trăi cu oamenii: meșteșugul care ne învață a prețui ale lor calități, a suferi ale lor nedesăvîrșiri, ale lor greșeli și a ne strădui să îndreptăm pe ale noastre, să fim strașnici către noi înșine și indulgenți către alții".

Se pare că Poenaru a lipsit de la serbarea împărțirii premiilor din București. El, care obișnuia să publice totdeauna cuvîntările sale ținute cu prilejul încheierii anului școlar, ar fi publicat-o și pe aceasta, dacă ar fi fost de față. Apare totuși de neînțeles cum să fi lipsit de la o festivitate școlară, în împrejurări în care se frămînta în taină ideea unei noi reforme școlare. S-ar putea ca din această vreme să fi început neînțelegerile dintre el și Bibescu Vodă, care vor duce în curînd la reforma cerută de boieri și la încercarea de a lovi puternic în școala națională.

La 1 iulie 1845, are loc serbarea împărțirii premiilor școlare la Colegiul Sf. Sava. Cu acest prilej, Petrache Poenaru ține obișnuita sa cuvîntare[1] de

---

[1] „Vestitorul romînesc", IX, nr. 53, 5 iulie 1845, pp. 210—211.

încheiere a anului școlar, în prezența domnitorului țării.

Ca niciodată pînă acum cuvîntarea lui Poenaru nu spune nimic. În afară de cuvintele stereotipe, pe care le-ar putea spune oricine în asemenea împrejurare, cuvîntarea nu este decît o înșiruire de cuvinte, fără miez și fără formă, în care rareori apar palide scîntei din ce-au fost pînă acum aceste cuvîntări. Nu mai apare pedagogul cald și convingător, dascălul prieten, plin de înțelegere și bunăvoință, și nici sfătuitorul înțelept care se adresa tinerilor ce părăseau școala ca să intre în viață; nu se mai vede nici organizatorul și susținătorul școlii, directorul plin de grijă pentru nevoile și lipsurile școlilor naționale, nici însuflețitorul cald și dîrz al școlii sătești și iubitorul sincer al țăranului obidit și înșelat. Cuvîntarea sa apare ca o biată pastișă, silnică și greoaie, a atîtor cuvîntări frumoase și înălțătoare.

Cărui fapt i se datorește acest lucru?

Acestei cuvîntări îi răspunde Gheorghe Bibescu, care anunță o reorganizare completă a învățămîntului[1]. Nu s-a păstrat textul complet al acestui răspuns, dar faptul trebuie să fi fost cunoscut de Poenaru înainte de serbare. Aceasta explică tonul și conținutul sec al cuvîntării cu care directorul Eforiei a deschis solemnitatea distribuirii premiilor școlare. Atacurile din Adunarea Obștească îndreptate împotriva școlii naționale dobîndeau acum încuviințarea domnească prin anunțarea reformei. Ușor ne putem da seama ce se petrecea în mintea și în sufletul lui Poenaru cînd știa că domnul, care totuși îl aprecia în mod deosebit, își plecase urechea la intrigile boierimii pentru a împiedica lumina școlii să pătrundă în popor.

Totuși, Gheorghe Bibescu mai păstră o anumită atenție față de conducerea Eforiei, fiindcă nu numise o comisie din Adunarea Obștească sau dinafara ei să alcătuiască proiectul de reformă, ci însărcinase

---

[1] Marcel Romanescu, *op. cit.*, p. 20.

chiar pe efori să facă lucrarea[1]. Negreşit că li se indicaseră principiile esenţiale pe care să se construiască noua reformă şi, poate, ar fi alăturat competenţa cuiva din apropiaţii domnitorului care să contribuie la întocmirea proiectului. Reforma însă nu va fi gata decît în februarie 1847 şi pînă atunci Petrache Poenaru se va zbate în tot felul ca să salveze fiinţa şcolii naţionale.

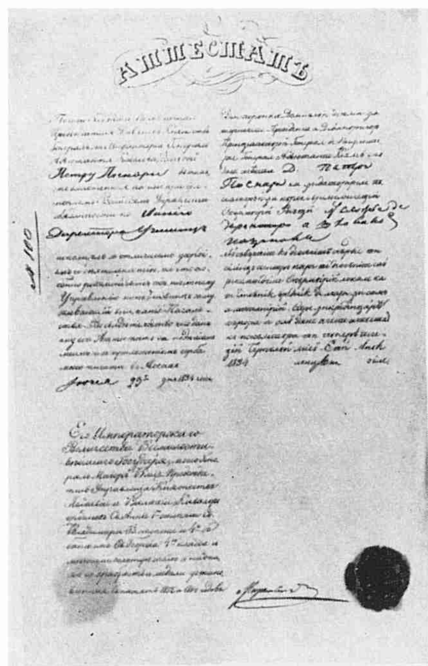
La atacurile boierilor retrograzi şi interesaţi împotriva învăţămîntului, creat prin regulamentul din 1832, se alătură chiar unul dintre slujitorii şcolii. Este vorba de Ion Maiorescu, profesor în Craiova şi revizor în judeţul Dolj, a cărui puternică intervenţie a provocat o adevărată furtună în rîndurile profesorilor din ţară. Petrache Poenaru, ca director al şcolilor naţionale, a avut o atitudine demnă şi fără echivoc.

Ion Maiorescu, ardelean de origine, fusese preot sub numele de Trif în Ardeal şi în 1836 sosise în Craiova. Prin recomandaţia lui Poenaru este numit profesor în locul lui Stanciu Căpăţîneanu pentru „stil natural“[2] la şcoala din Craiova. Mai tîrziu este numit revizor pentru judeţul Dolj. El era prieten cu Gheorghe Bariţ şi colaborase încă de pe vremea cînd era în Ardeal la gazeta acestuia „Foaie literară“. Legăturile de prietenie şi colaborare au fost păstrate şi după stabilirea la Craiova, de unde îi trimitea articole şi reportaje din Ţara Romînească. În 1838 publică în „Foaia literară“ un articol în care critică foarte aspru şi uneori neîntemeiat nu numai corpul didactic în rîndurile cărora intrase, dar chiar şcoala şi cultura pe care le slujea ca profesor. Articolul era plin de cuvinte violente, de expresii care nu se potriveau cu şcoala şi cu slujitorii săi: judecată stricată, gustul primejdios, luxul grozav etc. El spusese cu trufia omului care se crede superior: „n-avem

---

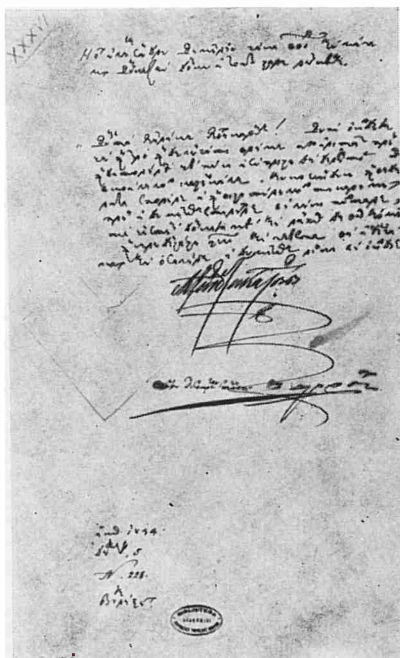
[1] Vezi N. Iorga, *op. cit.*, p. 266.

[2] *Ibidem*, p. 277.

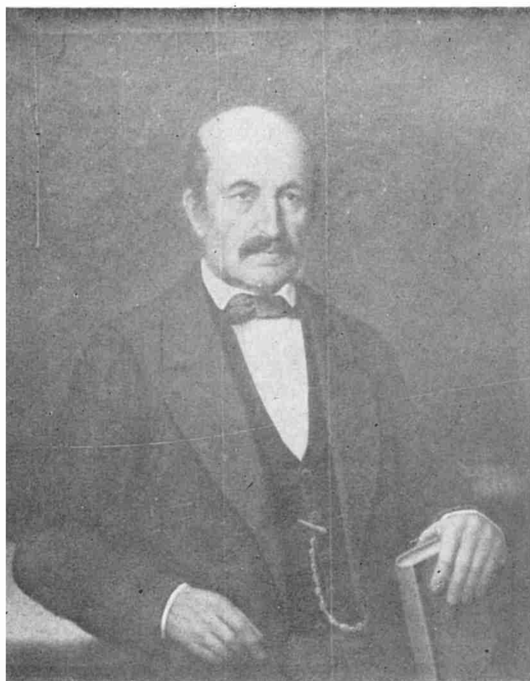
Atestat dat lui P. Poenaru, din ordinul generalului Kisseleff, pentru felul cum şi-a îndeplinit serviciul ca director al „Şcoalelor Naţionale".

(Bucureşti, iulie 1834)

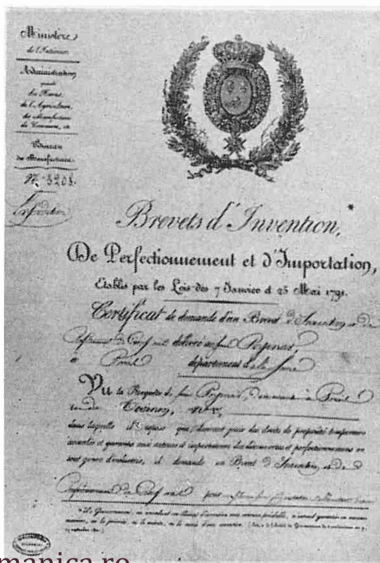

Alexandru Dim. Ghica acordă rangul de mare comis lui P. Poenaru director al Eforiei Şcoalelor, pentru sprijinul ce a dat în „învederata sporire a învăţăturilor".

(Bucureşti, 9 decembrie 1834)

Petrache Poenaru, la bătrîneţe
(pictură ulei de Const. Lecca, 1868)

Ministère de l'Intérieur

Brevets d'Invention,
De Perfectionnement et d'Importation,
Établis par les Lois des 7 Janvier et 25 Mai 1791.

Certificat de demande d'un Brevet d'Invention

Brevet dat lui P. Poenaru pentru inventarea tocului rezervor
(Paris, 25 mai 1827)

profesori învăţaţi sau cel puţin care şi-ar îndeplini datoria lor din conştiinţă şi o fierbinţeală patriotică"[1].

Articolul provocase o indignare generală în rîndurile profesorilor, care se grăbiră să-i răspundă prin diferitele publicaţii ale vremii sau prin scrisori adresate direct. Marcovici şi Aristia, Wallenstein şi Languyon se grăbiră să protesteze. Se alăturară Eliade Rădulescu şi Nicolae Rucăreanu din Cîmpulung[2], care scriseră articole pline de indignare.

În cele din urmă Petrache Poenaru a fost silit să ia măsuri împotriva lui Maiorescu; îl cheamă la Bucureşti, îi arată protestul întregului corp didactic din ţară şi-i comunică hotărîrea Eforiei prin care este exclus din funcţia de revizor şi profesor. Maiorescu încercă să explice înţelesul articolului său şi să arate că n-a fost în intenţia sa să jignească pe cineva, invocînd situaţia grea din punct de vedere material în care se găsea împreună cu familia. Încercarea sa nu convinse, însă. Adresă atunci o scrisoare lui Poenaru în care atenua tonul şi expresiile şi continua să explice lipsa sa de intenţie în a jigni instituţia şi pe slujitorii săi; dar nici această scrisoare n-a fost satisfăcătoare. Făcu atunci o declaraţie publică în care reducea toată critica la literatura franţuzească şi la principiile estetice, afirmînd deschis că „e prea încredinţat că nouă ne este de neapărată trebuinţă învăţătura unei limbi cultivate şi, fiindcă cea franţuzească este mai aproape de a noastră, socoteşte că este mai vrednică s-o învăţăm de cît alta"[3]. Conflictul nu se aplanează decît în urma articolului pe care Ion Maiorescu trebui să-l publice în acelaşi ziar şi în care-şi cere scuze şi retractează insinuările la adresa scriitorilor şi profesorilor din Ţara Romînească[4].

Revenirea la Craiova a profesorului care aruncase injuria s-a făcut în condiţii nu prea mulţumitoare.

---

[1] N. Iorga, *op. cit.*, p. 272.
[2] C. Dinu, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 256.
[3] N. Iorga, *op. cit.*, p. 278.
[4] Vezi C. Dinu, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 256.

Istoria universală, pe care o predase Maiorescu, fusese scoasă, iar la catedra de gramatică fusese adus Serghiad de la Rîmnicul Vîlcea. Pe de altă parte, atmosfera grea ce şi-o crease în oraş, dar mai ales între colegi, nu putea să-i restituie autoritatea de care se bucurase înainte. Apoi în primele zile din martie 1842, de teama unor răzbunări politice, fugi la Braşov şi de acolo se duse în Moldova.

La 28 decembrie 1842 scrie din Iaşi lui Iordache Otetelişanu, arătîndu-i că, din punct de vedere material este mulţumit, dar îi vine foarte greu să se despartă „de o ţară în care am fost hotărît să mă îngrop; inima nu se poate deslipi şi aşi dori ca cel puţin cenuşa mea să se odihnească în Craíova..."

În martie 1843 îi răspunde Otetelişanu, arătîndu-i că întoarcerea sa la Craiova ar fi binevenită. Ca urmare, Ion Maiorescu revine în Craiova. La 20 decembrie 1843 el se află de mult acolo. La această dată el scrie marelui vornic Iordache Otetelişanu, cerîndu-i nişte cărţi pentru a le da ca premii la două eleve, între care una este Alexandrina Magheru[1], fiica generalului Gheorghe Magheru de la 1848.

Între Maiorescu şi Poenaru n-a fost niciodată o prietenie prea bună. La revenirea din pribegia de la Iaşi, directorul Eforiei îi făcuse o situaţie bună în şcoală, numindu-l, din nou, profesor şi revizor al judeţului Dolj. Pentru munca pe care o depunea în şcoală, Poenaru nu ocolea laudele. La 15 mai 1846 îi adresează chiar o scrisoare publică[2] în care-i aduce mulţumiri pentru colaborarea cu ocîrmuitorul judeţului pentru a îmbunătăţi soarta învăţătorilor de la sate. „Dacă este adevărat că cel mai puternic impuls este acela al dezvoltării învăţăturilor publice, nimic nu poate fi mai meritoriu de laudă de cît ocrotirea ce încunoştinţezi că se face şcoalelor de către ocîrmuirea acelui judeţ".

---

[1] Vezi P. V. Năsturel, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 428.
[2] „Învăţătorul satului", III, nr. 16, 15 mai 1846, p. 61.

Cu toate acestea Maiorescu nu i-a purtat o prietenie sinceră, iar cînd Poenaru nu mai deţinea decît o funcţie secundară în Eforia Şcoalelor, el nu se sfieşte să-i arunce cuvinte ironice şi nedrepte. În 1855, într-o scrisoare către poetul Gheorghe Sion, Maiorescu scrie: „Poenariul, în inima sa, e un rumîn bun ca şi noi, adică el are toate dorinţele pe care le avem şi noi. Aceste le ştiu eu din o mie şi o sută de ocaziuni. Ce se atinge acum de metodul lui de lucru, de a exprima ideile sale, de a se purta către subordonaţi, ecuali şi mai mari, de manierele lui şi c.l., Poenariul nu e nici ciocoi perfept, nici politic şi diplomat perfept, nici amic perfept, nici inimic perfept, nici cavaler perfept, nici om de curte şi de salon perfept şi dacă vrei nici romîn perfept. El din toate e numai jumătate de om". Aceste aprecieri erau nedrepte şi veninoase.

Duşmănia cu care boierii atacaseră în Adunarea Obştească şcoala naţională nu se manifesta numai împotriva şcolii săteşti, care încerca să trezească mintea ţăranilor. Cu aceeaşi duşmănie priveau boierii şi şcoala orăşenească, pe care o ocoleau cu răutate şi neîncredere. Odraslele marilor boieri continuau să-şi primească educaţia şi instrucţia şcolară fie prin profesori străini, greci, francezi şi chiar germanii, fie în pensioanele care funcţionau liber oriunde ar fi vrut să se deschidă.

Aceste pensioane şi şcoli private se înmulţiseră considerabil nu numai în Bucureşti, unde bătea vîntul unei înnoiri de modă cu orice preţ, dar chiar în mai toate oraşele capitale de judeţ. Aceste pensioane şi şcoli nu numai că nu le controla nimeni în acţiunea lor şcolară, lăsîndu-le să facă ce vor, dar unora, care se bucurau de înalta atenţie a marilor boieri, statul le acorda chiar importante subvenţii. Între acestea au fost, desigur, pensioanele doamnelor Vaillant şi de Combles, care reuşiseră să atragă odraslele celor mai bogate familii boiereşti. Iar cînd subvenţia acestora a fost retrasă din motive diferite, o sumă mai mare a fost acordată pensionului condus de doamna Buvèlot, soţia profesorului cu acelaşi

nume, şi lui Gianelloni tot pentru un asemenea pension.

Moda pensioanelor[1] ajunsese şi în oraşele de provincie. Faima ce-şi făcuse în Bucureşti Colegiul Sf. Sava, cît şi presiunea pe care o exercitau aici autorităţile şcolare, Eforia şi profesorii colegiului, au silit pe mulţi dintre profesioniştii şcolilor şi pensioanelor, foarte rentabile în această vreme, să se îndrepte spre provincie. Se creează astfel pensioane franceze la Ploieşti, Piteşti şi Tîrgovişte, în afară de Craiova unde exista institutul Lazaro-Oteteleşanu, mai mult francez decît romînesc. Un altul, tot francez, se înfiinţează în Rîmnicul-Sărat, deşi în acest oraş numărul elevilor era destul de mic. Pensioane germane funcţionează la Craiova, Caracal, Ploieşti, Buzău, iar la Bucureşti sînt trei care îşi împart armonios elevii destul de numeroşi. Pensioanele şi şcolile greceşti sînt iarăşi destul de numeroase: la Bucureşti sînt douăsprezece, la Brăila două, la Tg.-Jiu o şcoală greco-germană. În afară de acestea erau încă multe şcoli şi pensioane care nu indicau limba de predare; aici dorinţele elevilor sau ale părinţilor determinau limba în care se făcea cursul, fiindcă profesorii respectivi se puteau găsi foarte uşor.

Faţă de această situaţie, în care numărul şcolilor şi al pensioanelor private creştea într-un ritm nejustificat, se simţi nevoia unei intervenţii a Eforiei, care încearcă să reglementeze într-un fel funcţionarea lor. Eforii, dar mai ales Petrache Poenaru, care şi aşa a fost obiectivul multor intrigi şi atacuri boiereşti, trebuiau să procedeze foarte abil, ca să nu provoace reclamaţiile beneficiarilor şi intervenţiile marilor boieri. Deşi în materie de şcoli şi pensioane particulare Regulamentul Organic şi regulamentul şcolilor nu conţineau nici o dispoziţie restrictivă, ceea ce lăsa să se înţeleagă libera lor funcţionare, Eforia Şcoalelor Naţionale publică un şir de dispoziţii în această privinţă. Sub titlul de *Reguli întocmite de Eforia Şcoalelor pentru pen-*

[1] N. Iorga, *op. cit.*, pp. 240—254.

sionate și școli private de băieți și fete, Poenaru tipări toate dispozițiile fixate de Eforie.

Motivarea acestor reguli are în vedere trei idei: „instrucțiunea publică trebuie neapărat să fie uniformă în toate așezămintele de învățătură, încît copiii, trecînd de la o școală la alta să fie pregătiți într-un mod potrivit ca să poată păși fără zăticnire în clasele cele mai înalte", din pricina „feluritelor sisteme de învățături adoptate de șefii pensionatelor după a d-lor voință" elevii nu sînt pregătiți la fel pentru toate obiectele, ceea ce îi împiedică să meargă înainte la învățătură. Și, în fine, „interesul căsniciilor, pacea și fericirea familiilor cer neapărat a se pune educația fetelor pe o cale mai sistematică și mai folositoare". Pentru aceste trei motive, Eforia dă anumite dispoziții pentru funcționarea pensioanelor și școlilor de băieți și fete.

Regulile esențiale pentru pensioanele de băieți sînt: autorizația în scris a Eforiei; elevii vor urma în pensioane numai clasele începătoare, iar clasele gimnaziale le vor face la colegiul național; „șefilor de pensionate ce vor merita încrederea Eforiei se va da voe a pregăti pă școlari pînă la al treilea clas gimnazial inclusiv, păzind rînduiala învățăturilor și întrebuințînd cărțile adoptate de colegiu"; școlarii vor da examenele la colegiu; șefii pensioanelor, care vor acorda reduceri de plată pentru elevii merituoși și săraci „vor dobîndi drept de încorageare din partea stăpînirii, după cum însăși va găsi cu cale". Directorul școlilor și inspectorul din Craiova va inspecta pensioanele; în orașele de provincie examenele la pensioane se vor face în asistența profesorilor de la școlile normale și a membrilor din comitetul de inspecție, care vor inspecta pensionul cel puțin o dată pe lună; șefii pensioanelor vor trimite Eforiei lunar un catalog cu numele elevilor și cu mersul la învățătură; mai urmează unele reguli de disciplină și sănătate.

Pentru școlile private de băieți se fixează anumite reguli: „nimeni nu va putea să deschiză școli private de nu va da examen pentru toate învățăturile cla-

selor normale şi nu va dovedi moralitatea sa". „Nici o şcoală privată nu se va putea înfiinţa fără autorizaţie scrisă a Eforiei şi fără a se înfăţişa programa învăţăturilor împărţite pe clase"; „pentru şcoalele private în limbi străine, limba romînă trebuie să figureze cea dintîi în programă, căci nu se îngăduie într-acest prinţipat şcoala fără a învăţa într-însa şi limba naţională"; urmează dispoziţii pentru examene şi inspecţie.

Pensioanele de fete nu se pot deschide decît cu autorizaţia scrisă a Eforiei, dată pe baza unui program de cursuri, care va cuprinde religia, învăţături diferite, lucrul şi economia casei, împărţite pe clase. În fiecare clasă se va afişa o copie după programă; nici o modificare în programă nu se va face fără autorizaţia scrisă a Eforiei. Direcţiile pensioanelor vor trimite la sfîrşitul fiecărui trimestru catalog cu numele şi mersul la învăţătură al elevelor. „Scopul şi datoria cea de căpetenie a direcţiei va fi de a forma fiice religioase, modeste, vrednice şi econome, nepierzînd din vedere că aceste tinere şi fragede odrasle sînt chiemate a cîrmui o casă, o familie, a creşte copii, a îndulci soarta unui bărbat şi prin urmare a se ferici şi ele prin fericirea lui".

Şcolile particulare de fete au aceleaşi reguli esenţiale ca şi cele de băieţi.

Toate pensioanele şi şcolile particulare, de băieţi şi fete, care nu vor respecta cu străşnicie regulile fixate „se vor închide îndată, fără nici o consideraţie".

Se pare că Eforia a căutat să realizeze prin aceste reguli pe care le-a impus şcolilor şi pensioanelor private, două măsuri de absolută trebuinţă în această vreme: să se impună limba romînă alături de limbile străine; să creeze o programă de învăţămînt care să nu se deosebească de aceea urmată în şcolile publice, ca să realizeze un nivel uniform de învăţămînt în şcolile începătoare şi gimnaziale. Prin aceste reguli Eforia se înfăţişează ca singura instituţie de

stat ce tutelează școlile de orice grad în cuprinsul Țării Romînești.

La încheierea anului școlar 1845—1846 se organizează la Colegiul Sf. Sava festivitatea obișnuită pentru distribuirea premiilor, sub patronajul lui Gheorghe Bibescu. Cu acest prilej Petrache Poenaru ține cuvîntarea de deschidere a serbării. Trecuse un an de cînd domnitorul anunțase reforma învățămîntului și la Eforie continuau discuțiile pentru fixarea liniilor de principiu ale acestei reforme. Era în joc existența școlii naționale și Poenaru făcea toate silințele să-i salveze ființa. Epoca marilor amărăciuni pentru organizatorul învățămîntului din Țara Romînească abia începuse și aceasta se resimțea în cuvîntarea sa

Despre reformă vorbește chiar el, arătînd că Eforia continuă să studieze îmbunătățirile ce le presupunea această reformă. Anunță că, cursul limbii latine, „izvorul din care trebuie să se adape cultura limbii noastre", s-a îmbogățit cu două catedre. Dar nu acesta era rostul reformei pe care o anunțase Bibescu; el voia o schimbare radicală a învățămîntului nostru. Și acest lucru îl știa Poenaru, dar a trebuit să spună, de formă, ceva despre reformă.

Cuvîntarea lui este seacă, monotonă, fără avînt și mai ales, fără acea bogăție de idei pedagogice care umpleau altădată aceste cuvîntări. El se mulțumește numai să spună că latura științifică a învățămîntului din colegiu, fizica și chimia, ar trebui mai mult dezvoltate, mai ales că mașinile trebuincioase s-au obținut prin darul paharnicului Ioan Filipescu și al lui Stavrache Nicolescu. Chiar apelul la tineret, atît de vibrant și cald altădată, este sterp și molatic.

Astfel această cuvîntare, ca și aceea dinaintea ei, este stăpînită de mîhnirea că școala națională se afla la o grea răspîntie.

Reforma școlară cerută de Gheorghe Bibescu a trebuit să fie gata în ianuarie 1847. Eforia, cu toată șovăiala pe care o punea în lucrare Poenaru, predase proiectul în primele zile din februarie, iar domnitorul îl prezentă imediat Adunării Obștești, care îndată

l-a „dezbătut cu cea mai mare luare aminte“, fără să-i aducă vreo modificare. La 21 februarie 1847 reforma învățămîntului a fost promulgată.

Noua legiuire a învățămîntului, care în fond era un regulament al școlilor, în care se dezvoltau principiile înscrise în Regulamentul Organic, stabilea trei trepte de învățămînt: școli comunale, care nu erau decît fostele școli sătești, existente în sate cu cel puțin 50 de familii sau în grupe de două-trei sate, așa cum propusese altă dată Magheru, propunere pe care n-o acceptase Poenaru; școli elementare-normale la orașe, în care se predau gramatica, aritmetica, geografia și istoria în limba romînească; și învățături academice, cu 12 clase, unde pentru filozofie, științe fizico-matematice și istoria universală se va alege o limbă străină, din cele două existente. Limba romînă dispare și se păstrează numai gramatica acestei limbi. În schimb se înființa un colegiu francez, a cărui conducere trebuia s-o aibă profesorul Monty, cu profesori și cărți aduse de la Paris. O singură inovație prețioasă aducea această reformă: *gratuitatea învățămîntului în școlile comunale și în cele elementare-normale*, pe cînd în celelalte se puseseră *taxe foarte mari*, încît cu greu puteau ajunge la aceste școli copiii oamenilor săraci. Se mai adăugau o școală de fete cu 12 bursiere și o școală militară pentru cadrele ofițerești ale oștirii naționale.

Deși reforma dobîndise putere de lege încă de la 21 februarie 1847, aplicarea ei urma să se facă din toamna viitoare, o dată cu deschiderea noului an școlar. Pînă la sfîrșitul anului școlar în curs urma să continue Colegiul Sf. Sava cu cinci clase și cursurile speciale de legi, agricultură și știință aplicată. Pentru buna funcționare a colegiului francez, cît și a învățăturilor academice, d-rul Picolo, corespondentul Eforiei din Paris, primise instrucțiuni să cumpere manuale franceze și să angajeze, cu contract, profesorii necesari. În vara anului 1847 se știa în București că vor fi angajați tînărul Georges Perrot, viitor profesor la Colegiul Louis le Grand și mai tîrziu vestit arheo-

log, Varaigne-supleant şi Hurard-repetitor, ambii la colegiul Rollin.

Prin reforma impusă de Bibescu deveneau actuale părerile sale despre şcoala naţională, exprimate cu doi ani inainte: „iluzii asupra trebuinţelor învăţăturilor publice"; „cuvinte sau opinii care, aruncate în duhuri fragete nu pot da de cît rezultate vătămătoare". De aceea, el pretinde atunci de la „bărbaţi cu minte întinsă o mai mare băgare de seamă asupra părţii morale a educaţiei" şi „sfătuia să nu se ieie în deşert numele de patrie pe care nu oricine şi la orice vîrstă, îl poate înţelege"[1]. Acestea arătau poziţia reacţionară, antipopulară, a domnitorului Bibescu, poziţie care era comună întregii boierimi retrograde.

În toamna anului 1847 nu s-au putut deschide „învăţăturile academice". Lipseau profesori, lipseau manuale; nu oricine ar fi putut face cursul în limba franceză sau italiană. Chiar unul dintre fraţii Goleşti, căruia i se dăduse catedra de matematică, a cerut să predea în limba romînă. Chiar la gramatica limbii romîne, singurul obiect care se preda în romîneşte, nu se putea începe cursul decît în februarie 1848. Nici chiar colegiul francez al lui Monty nu se prezenta mai bine.

Poenaru însă se străduia din răsputeri să împiedice deschiderea colegiului francez şi sosirea profesorilor de la Paris. La sfîrşitul lui ianuarie colegiul nu se deschisese, iar pentru acest motiv Petrache Poenaru scrie lui N. Picolo la Paris că deoarece colegiul se va deschide după Paşti, e cazul ca să se întîrzie „plecarea oaspeţilor pînă în mai", cînd socotea el că nu se mai putea începe şcoala, fiind prea tîrziu, ceea ce ar fi dus la o amînare pînă în toamnă. Amînările acestea au indispus pe profesorul Perrot care a refuzat să mai vină în Muntenia, cu tot contractul încheiat.

Împotriva acestui sistem de a aduce profesori străini prin contract, reacţionează opinia publică, iar

---

[1] N. Iorga, *op. cit.*, p. 266.

Eliade Rădulescu cristalizează într-o satiră acest act prin următoarele versuri alegorice:

„Grădinare, grădinare,
Ia gîndește-te mai bine
La primejdia cea mare
Să ni faci școale străine“.

Profesorul I. Axente Severu într-o scrisoare din 6 aprilie 1848, trimeasă din București lui Simion Bărnuțiu în Transilvania, spune printre altele: „cu reforma școalelor nu e împăcat nimenea, nici că poate fi“. Și tot el amintește cazul unui „respectabil“ părinte care se duse să-și înscrie copilul la Academie (colegiu), unde se dădea examen de admitere. Auzind însă că materiile de studiu se predau în limba franceză, iar de limba romînă „nu era nici pomană“, puse următoarea întrebare: „Domnule, voiu să știu învățase-va în școală și romînește, că numai pentru sfrănțozește și italienește nu vroiu să-mi dau copilul aici, pentru că e tînăr și nu voiu să-și uite limba romînă“. Monty, directorul institutului, recunoscînd dreptatea acestui părinte și căutînd să-și creeze atmosferă favorabilă, chiar a doua zi introduse în programa școlii și clase cu limba de predare romînă „deși nu fuse pînă aci nici vorbă de ea“[1].

Cu toate aceste amărăciuni provocate de „reforma“ învățămîntului, pornită din inițiativa lui Gh. Bibescu, Petrache Poenaru este orînduit, din ordinul domnitorului, într-o comisie compusă din Barbu Știrbei, viitorul domn, Iancu Filipescu și Blaremberg, care avea să studieze posibilitățile și locul unde trebuia să se ridice o statuie în mărime naturală și să se clădească un teatru măreț, după modelul celor din Apus, ambele ca un omagiu de recunoștință adus generalului Kisseleff pentru înțelepciunea și priceperea cu care a guvernat Principatele[2] în timpul administrației rusești.

---

[1] *Omagiu lui I. Bianu,* București, 1927, pp. 161—163; N. Iorga, *op. cit.,* pp. 267—268.

[2] Vezi George Potra, *Din Bucureștii de altădată,* București, 1941, p. 40.

Cuvîntarea[1] lui Petrache Poenaru din 29 iunie 1847, care urma după promulgarea reformei învățămîntului din 21 februarie, are foarte multe asemănări cu cele din 1845 și 1846. Directorul Eforiei, care recurge la tot felul de mijloace ca să paralizeze tendințele noului învățămînt[2], apare în această cuvîntare ca un adulator, care încearcă să înșele aparențele prin cuvinte, dar care ascunde o mare teamă pentru școala națională. Silința de a fi plăcut lui Bibescu ascundea această stare sufletească.

El încearcă să laude reforma împotriva convingerilor și sentimentelor sale. „Întocmirea de a se așeza învățături de întîia necesitate prin toate satele, învățături mijlocii prin toate orașele de căpetenie ale județelor, învățături clasice și științifice în Capitală, este una dintre cele mai potrivite regulări prin care instrucția publică se întinde gradual de la cel mai avut, la cel mai sărac și dă fiecăruia cunoștințele ce-i sînt necesarii pentru a sa carieră". În realitate însă reforma lui Bibescu crea o barieră puternică între săraci și bogați. Săracilor — țărani și orășeni — li se închidea drumul școlii după terminarea învățămîntului elementar (comunal și normal-elementar), împiedicîndu-i să treacă la învățăturile academice unde limba de predare era franceza. Reforma aristocratizase astfel învățămîntul secundar, pe care-l rezervase numai boierilor. Poenaru, deși înțelegea acest lucru, luptă din răsputeri împotriva școlii celei noi, trebuind să-i spună însă lui Bibescu cuvinte care să nu-i trezească atenția și bănuiala acțiunii sale.

Caracterul aristocratic al școlii lui Bibescu apare și mai evident în cea de-a doua latură a sa: școala fetelor. Poenaru înfățișează lămurit această idee. „Așezămîntul ce măria voastră voiți a întocmi pentru creșterea fetelor de treapta cea mai influentă a societății... va da în scurt timp, cu atît mai sigur

---

[1] „Universul" III, nr. 27, 6 iulie 1847, pp. 105—107; „Vestitorul romînesc", XI, nr. 54, 12 iulie 1847, pp. 213—214.

[2] Marcel Romanescu, *op. cit.*, p. 21.

doritul rezultat, cu cît este cunoscut adevărul că exemplul de sus e norma cea mai energică pentru îmbunătățirea popoarelor".

Cu toate împrejurările grele pentru școala națională în care are loc această ultimă serbare școlară din domnia lui Gheorghe Bibescu și cu toată mîhnirea care cuprinsese sufletul lui Poenaru pentru opera sa amenințată, el nu poate să nu spună, în frumoase cuvinte, unele precepte pedagogice pe care le găsise în *Emile* al lui J. J. Rousseau. „Dezvoltarea înțelegerii nu ar fi îndestulă pentru prosperitatea socială, dacă totdeodată cu dînsa nu s-ar urni și cultura inimii. Această cultură însă se cuvine să se înceapă de la leagăn. *Tot copilul se naște bun*, dar numai muma poate să-i păstreze această bunătate ce natura a pus într-însul; singură ea, ca cel mai de aproape mentor, poate să-i insufle acele idei sănătoase pe care se întemeiază toată fericirea omului în parte și a nației întregi".

În fața reformei din 1847, școala satelor era o realitate. Cu toate greutățile ce stăteau în calea acestei școli, Poenaru reușise totuși să-i dea un ritm de creștere progresivă pe fiecare an. Activitatea școlilor normale din capitalele de județe, activitatea școlilor preparande de la reședința plășilor, precum și munca de inspecție și îndrumare desfășurată de inspectori și de revizori au contribuit ca numărul școlilor și al școlarilor din sate să păstreze o constantă tendință de sporire. Astfel în 1843 erau 2 203 școli sătești cu 43 079 de școlari; în 1845 numărul lor sporise la 2 301 cu 43 502 de elevi; în fine, în 1847 Țara Romînească avea 2 309 școli cu 48 545 de școlari, iar în 1848, în preajma izbucnirii revoluției, numărul școlilor ajunsese la frumoasa cifră de 4 783[1]. Aceste cifre dovedesc cu prisosință că școala sătească începuse să devină o realitate în lumea satelor și că ea răspundea dorinței de a se bucura de lumina cărții,

[1] Acad. R.P.R., *ms.* 5981, f. 7.

pe care începe să o simtă țărănimea. Această realitate însemna un progres în comparație cu trecutul, dar era destul de departe de ceea ce trebuia să fie.

f) Școala națională în timpul Revoluției din 1848

Aplicarea reformei lui Gheorghe Bibescu a fost întreruptă de Revoluția din 1848. Aceasta a avut cu totul un alt caracter și o altă desfășurare decît cea din Moldova. În Țara Romînească procesul de formare a burgheziei era mult mai înaintat, iar între masa orășenească și țărănime existau legături pe care unii dintre viitorii conducători ai revoluției au căutat încă dinainte, de multă vreme, să le întărească cît mai mult și să lupte prin grai și scris în favoarea țăranilor. Conducătorii cei mai înaintați ai revoluției, în frunte cu Nicolae Bălcescu, cereau desființarea clăcii pentru a se putea crea o baza de luptă cît mai largă și mai puternică împotriva feudalității.

Masele țărănești și orășenești au constituit forța socială principală a revoluției. Ele au reușit să impună în programul revoluției o parte din revendicările lor de bază și s-au legat strîns de soarta acesteia, salvînd-o în cîteva rînduri de la prăbușirea pe care forțele reacționare i-o pregăteau. Toate acestea au făcut ca Revoluția din 1848 să aibă un caracter burghezo-democratic.

În pregătirea revoluției au jucat un rol important o serie de societăți culturale secrete, și în special „Frăția“, care activau demult în rîndurile burgheziei progresiste și cîștigaseră de partea lor foarte multe elemente care militau împotriva privilegiilor feudale, pentru o reorganizare a societății pe baze care să corespundă mai bine necesităților dezvoltării capitalismului. De asemenea, în armata de curînd creată o bună parte din oștirea de rînd și chiar din ofițerime, fusese atrasă în pregătirea revoluției. Trebuie să adăugăm că în Muntenia exista și o puternică tradiție revoluționară încă din vremea răscoalei condusă de Tudor Vladimirescu, la care unii dintre conducătorii revoluției luaseră chiar parte.

Pe lîngă aceste cauze interne care au generat Revoluția din 1848, trebuie să spunem că izbucnirea ei a fost influențată întrucîtva și de evenimentele revoluționare ce se desfășurau în Europa, evenimente care fuseseră cunoscute și în parte trăite de tinerii romîni care studiaseră la Viena, Berlin și în special la Paris. Numai în capitala Franței, pe la 1845, se găseau circa 140 de studenți romîni care s-au întors în țară influențați de idei progresiste.

Din punct de vedere al intereselor școlii naționale, Revoluția de la 1848 a avut un rol deosebit, dînd o lovitură puternică încercărilor boierimii reacționare de a opri pătrunderea burgheziei și a țărănimii în școlile mai înalte și desființînd școala de castă pe care o crease reforma din 1847.

În general, Gheorghe Bibescu nu era precis documentat asupra celor ce se petreceau în Europa în primăvara anului 1848. El nu aflase, sau dacă aflase nu dăduse nici o importanță revoluției care începuse la Paris în februarie și nu aprecia nici valul revoluționar care cuprinsese Italia, Germania și Imperiul Habsburgic, în cadrul căruia o forță deosebită aveau revoluțiile din Ungaria și Transilvania. Toate știrile care-i veneau din Europa apuseană și centrală n-au avut darul să-l facă să înțeleagă că revoluția este în stare să înfrîngă forțele reacțiunii, că masele s-au ridicat la luptă împotriva exploatării și a tiraniei. Bibescu se complăcea în funcția de domn și zîmbea fericit vieții sale de huzur. El nu era informat despre clocotul revoluționar care cuprinsese țara, nici despre ecoul pe care îl avusese adunarea de la Islaz din ziua de 9 iunie. În fața forțelor revoluționare în plină creștere, el este silit să semneze Proiectul de Constituție înfățișat la Islaz, dar abdică după puține zile[1].

Spiritul înnoitor revoluționar, concretizat în proclamația de la Islaz, manifestă o revoltă justificată și împotriva tendințelor de înstrăinare din învăță-

---

[1] *Anul 1848 în Principatele Romîne*, București, 1902, vol. I, pp. 489–501.

mînt. Într-adevăr această proclamaţie protestează „asupra relei cugetări de a degrada şi a ucide naţionalitatea prin scoaterea limbii naţionale din şcoale, decretă o învăţătură pentru toţi egală, progresivă, integrală pe cît va fi cu putinţa, după facultăţile fiecăruia şi fără nici o plată"[1].

Ca urmare a principiilor enunţate de proclamaţia de la Islaz, guvernul provizoriu al Ţării Romîneşti decretează la 25 iunie 1848: „Eforia Şcoalelor se desfiinţează şi domnul ministru (al Credinţei şi al Instrucţiei Publice) are a porunci d-a dreptul către corpul profesorilor"[2].

În ajunul revoluţiei, Petrache Poenaru, cu toate că era în curent cu ce se pregătea, şi împărtăşea ideile revoluţiei, a manifestat multă rezervă şi nu s-a încadrat în rîndurile luptătorilor activi pentru triumful revoluţiei. Nu-i cunoaştem nici un fel de activitate în perioada pregătirii revoluţiei, ba din contra dădea să se înţeleagă, prin toate manifestările lui, că era un om „liniştit", „un moderat", pe care Bibescu Vodă îl pofteşte la palat împreună cu Ion Eliade Rădulescu şi Simion Marcovici, pentru a se sfătui cu ei ce trebuie să facă faţă de agitaţiile burgheziei şi clocotul maselor populare care nu aşteptau decît momentul să pornească la revoluţie.

Această atitudine de rezervă în care s-a ţinut Petrache Poenaru — cu toate că el se situase în atîtea rînduri pe poziţii înaintate şi militase pentru progres — se explică prin limitele concepţiei sale, prin ideea greşită, de esenţă idealistă, că masele se pot elibera de mizerie şi asuprire numai prin cultură, nu prin lupta revoluţionară împotriva claselor exploatatoare şi a forţelor politice asupritoare. Rolul lui Petrache Poenaru se va exercita totuşi, în cursul revoluţiei în legătură cu problemele învăţămîntului. Astfel, la 3 august, Locotenenţa domnească, printre cele opt comisii care aveau să elaboreze „proecte desluşitoare şi potrivite cu trebuinţele cele de acum

---

[1] *Anul 1848 în Principatele Romîne,* Bucureşti, vol. II, pp. 86—87.

[2] *Ibidem.*

ale naţiei", înfiinţează şi o comisie pentru organizarea şcolilor din care fac parte: Petrache Poenaru, Eliade Rădulescu, August Treboniu Laurian, Cezar Bolliac şi doctorul Nicolae Kretzulescu. Pentru Poenaru, ctitor al atîtor temeinice aşezăminte culturale, desfiinţarea colegiului romînesc de la Sf. Sava, prin reforma lui Bibescu din 1847, fusese o mîhnire pe care numai activitatea în comisia de dezrobire a ţiganilor şi în cea de organizare a învăţămîntului a putut să i-o şteargă. Ca membru în comisia şcolară el spera să organizeze învăţămîntul pe baze naţionale.

Comisia pentru organizarea şcolilor trebuia să dezvolte principiile înscrise în proclamaţia de la Islaz pentru crearea unui învăţămînt gratuit, egal pentru toţi locuitorii ţării, fără a se ţine seamă de religie, categorie socială şi naţionalitate. Comisia n-a putut însă să lucreze. În faţa revoluţiei stăteau atîtea probleme, care cereau o grabnică rezolvare, încît problema şcolară a fost lăsată pentru mai tîrziu.

În cele din urmă, revoluţia burghezo-democrată din Ţara Romînească a fost înfrîntă, ca urmare a acţiunilor forţelor reacţionare din ţară şi dinafară şi a trădării săvîrşite de burghezie. Aceasta a făcut ca şi proiectele reformatoare privitoare la învăţămînt să nu se poată realiza. În acest timp activitatea lui Petrache Poenaru se concentrează în cadrul comisiei pentru dezrobirea ţiganilor care cerea mai multă urgenţă.

6

ACTIVITATEA PUBLICĂ A LUI POENARU ÎNTRE 1848—1864.

Caimacamul Constantin Cantacuzino, care fusese numit la conducerea Ţării Romîneşti sub presiunea armatelor turceşti şi ruseşti după 13 septembrie 1848, funcţionase în 1843 ca membru al Eforiei numit de Gheorghe Bibescu. El încă de atunci nu se

Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

ΧΟΡΗΓΕΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ... ΚΥΡΙΟΝ ... ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΔΙΠΛΩΜΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΡΙΖΕΙ ΑΥΤΟΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟΝ ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΜΕΛΟΣ ...

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ, ...

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

Diploma de membru corespondent dată lui P. Poenaru de Societatea de arheologie din Atena.

(1 septembrie 1839)

№ 19276 Анȣл 1848 Іȣліе

... де ані 10 каре

а фост нъпъ акȣм роб ꙟн поссесіа D. ...

... се лібереазъ, потрівіт прінчіпелор

констітȣціеі църіі, ші інтръ де акȣм ꙟнаінте ꙟн

класа локȣіторілор ліберї аї църіі Ромънеші.

COMISIA LIBERĂRII ROBILOR

Іоасаф Zнаговеанъ.

К. Боліак.

П. Поенаръ.

Adeverință de eliberare din robie a unui țigan

(București, iulie 1848)

ВОКАБѸЛАР

ФРАНЦЕZО-РОМЪNЕСК

дѹпъ

ЧЕА DIN ѸРМЪ ЕDIЦIЕ А DIКЦIОNАРѸЛѸI DЕ АКАДЕМIА
ФРАНЦОZЕАСКЪ, КѸ АДЪОГАРЕ DЕ МѸЛТЕ ZIЧЕРI,
КѸЛЕСЕ DIN DЕОСЕБIТЕ DIКЦIОNАРЕ

de

П. ПОЕNАР,

Dіректор ал шкоалелор націонале,

Ф. ААРОN ші Г. ХІАЛ,

Професорі ла колеџіѹ Сф. Сава.

ТОМѸЛ ÎNТÎI.

А-Н

БѸКѸРЕЩІ

Ѫn Тіпографіа Колеџіѹлѹі Сф. Сава.

1840

„Vocabular franțezo-românesc“, tipărit de P. Poenaru, F. Aaron și Gh. Hill.
(București, 1840 1841).

МIЕРКѸРI 1 МАРТIЕ | N° 5 | АNѸЛ I | 1836

MUZEU NATIONAL

ГАZЕТЪ ЛIТЕРАЛЪ ШI INДѸСТРIАЛЪ.

„Muzeu Național“, gazetă literară și industrială, întemeiată de P. Poenaru
(București 1836)

arătase prea înțelegător față de munca pe care o desfășura Poenaru la conducerea școlilor naționale. Conservator, retrograd și reacționar el își inaugură stăpînirea samavolnică cu desființarea tuturor actelor date sub Guvernul Provizoriu revoluționar. Cu o zi mai înainte, la 27 septembrie 1848, reînființase Eforia Școalelor și numise în consiliul de efori pe Alexandru Filipescu și Emanoil Băleanu, alături de Petrache Poenaru, pe care îl înlocuise la direcția școlilor cu C. N. Brăiloiu. De acum începe, pentru fostul director al școlilor, o epocă nouă, în care rolul său de întemeietor și de organizator al școlilor naționale își pierde din ce în ce importanța sa, pentru a se sfîrși cu totul în 1864.

Constantin Cantacuzino poruncește la 30 septembrie 1848 ca Colegiul Sf. Sava și seminarul de la biserica Antim să fie evacuate imediat, iar în localurile lor să fie instalate trupele de ocupație turcești și rusești. Poenaru intervine la 8 octombrie ca cel puțin biblioteca, muzeul și tipografia să fie lăsate pe loc „întru cît erau așezate în dependințe ce se puteau despărți de celelalte case de la Sf. Sava, printr-un parmalîc de uluci“[1]. La cererea celor doi comandanți ai oștirilor străine, caimacamul Cantacuzino dă ordin Eforiei, la 1 noiembrie 1848, să închidă școlile. Este adevărat că școlile din capitală și din celelalte orașe din țară nici nu puteau să funcționeze din pricină că profesorii, în cea mai mare parte ardeleni, fuseseră destituiți sau fugiseră peste munți de teama prigoanei împotriva revoluționarilor. Motivarea închiderii era simplă: pînă se vor găsi pămînteni destoinici în locul celor îndepărtați. Școlile sătești avură aceeași soartă, fiindcă învățătorii lor nu mai aveau unde să se pregătească, fiind închise școlile normale și preparande.

Închiderea școlilor a fost urmată de arestarea tuturor profesorilor și învățătorilor care participaseră la revoluție, după cum erau arestați și o serie de funcționari, comisari propagandiști, foști voluntari,

---

[1] Marcel Romanescu, *op. cit.*, p. 24.

ofiţeri, foştii deputaţi săteni din comisia pentru împroprietărire. Mănăstirile Plumbuita şi Văcăreşti gemeau de arestaţi politici; la Snagov au fost închişi ţăranii răsculaţi din Teleorman[1]. Cea mai mare parte dintre învăţători se găseau închişi şi supuşi judecăţii unui tribunal alcătuit special sub preşedinţia lui Mihalache Cornescu, fost logofăt al dreptăţii şi, în 1848, preşedinte al Curţii apelative de comerţ.

Boierii, care l-au duşmănit întotdeauna pe Poenaru pentru înfiinţarea şcolilor săteşti, găsesc acum prilejul nimerit să se răzbune. Ei îl acuză că a „pregătit revoluţiunea întrebuinţînd pe învăţătorii săteşti pentru propaganda ei"[2]. Intervenţiile lor tainice pe lîngă tribunalul care cerceta şi judeca pe revoluţionari fac pe Cornescu să-l invite spre a răspunde de modul cum a alcătuit corpul didactic şi cum s-a comportat în timpul revoluţiei. Cercetarea activităţii lui Poenaru a ţinut cîteva luni şi s-a sfîrşit printr-un proces. La 27 octombrie 1848, cînd se afla sub cercetare, el scrie lui Grigore Otetelişanu: „mult doresc să ne vedem şi fiindcă *acum nu sînt legat de nici o slujbă publică* aşi fi venit acolo pentru cîteva zile, dar... s-au ivit nişte necazuri grele, care mă ţin în capitală"[3]. Se pare că la această dată abia începuseră cercetările. După o lună, la 25 noiembrie 1848, el scrie iarăşi: „Departe de dumneavoastră nu am altă mîngîiere *la necazurile ce-mi amărăsc sufletul* decît a afla de bine despre scumpii mei"[4].

Totuşi, tribunalul lui Mihalache Cornescu, deşi asculta servil ordinul caimacamului, n-a avut curajul să-l condamne. Procesul s-a încheiat printr-o achitare. Încă din decembrie 1848 se zvonise în Bucureşti că Barbu Ştirbei se va urca pe tron. Judecătorii, sau poate însuşi Cantacuzino, care ştiau legăturile de prietenie dintre Poenaru şi viitorul domn, n-au avut curajul să dea o sentinţă de condamnare. La 22 mai

---

[1] Marcel Romanescu, *op. cit.*, p. 25, nota 200.
[2] Acad. R.P.R., *ms.* 5981.
[3] *Ibidem, ms.* 4516, f. 195.
[4] *Ibidem,* f. 197.

1849 el scrie unchiului Grigorie: „De astă dată scăpînd de persecuţia ce se pornise asupră-mi, vă adresez aceste rînduri cu inima mai veselă şi ştiu că şi dumneavoastră pe acestea le veţi primi mai cu bucurie“[1].

După convenţia de la Balta Liman, Barbu Ştirbei deveni domn. Poenaru, care se aştepta poate să redobîndească funcţia de director al şcolilor, a suferit o amară dezamăgire. Noul domn, deşi nu-şi schimbase cu nimic stima şi preţuirea ce le avea faţă de fostul său colaborator în conducerea Eforiei, îi păstră funcţia de efor şi-l însărcină ca, împreună cu Simion Marcovici şi C. N. Brăiloiu, să întocmească un nou program şcolar. El voia să înceapă, în opera de redresare a statului, o acţiune urgentă pentru repunerea şcolilor naţionale în funcţia lor de instituţie de cultură şi de luminare a poporului. În aprilie 1850, Ştirbei arată mai clar ideile sale despre rostul şcolii: „Învăţămîntul trebuie privit nu ca un scop, ci ca mijloc. Instrucţia publică trebuie să fie potrivită cu nevoile poporului şi să nu aibă în vedere exclusiv convenienţele cîtorva familii privilegiate; ea trebuie deci să fie naţională, să mulţumească nevoile deosebitelor clase şi să păstreze coloarea locală“[2]. Aceste cuvinte trebuiau să slujească de îndreptar comisiei care trebuia să întocmească programul şcolar.

În septembrie 1850 programul a fost gata. Comisia păstrase pentru *şcolile elementare* din oraşe aceleaşi materii care existau în 1847; Ştirbei însă adăugă noţiuni de fizică, matematică şi istoria ţării. Aceste şcoli aveau patru clase şi deci patru ani, iar numărul lor sporise: cîte una în fiecare oraş, două la Craiova, iar în Bucureşti — cinci, cîte una de fiecare culoare administrativă, ceea ce ar corespunde azi raioanelor din oraş. *Învăţămîntul mediu,* predat în colegii sau gimnazii de şase ani, în care s-au inclus şi cla-

---

[1] Acad. R.P.R., *ms.* 4516, f. 199.

[2] N. Iorga, *Viaţa şi domnia lui Barbu Ştirbei,* în „Analele Academiei Romîne“, XXVIII, p. 11.

sele complimentare, avea două structuri diferite: clasică şi matematică (ştiinţifică). Obiectele erau: geografia, istoria, latina, logica, retorica, filozofia, desenul şi caligrafia în toate clasele gimnaziale; apoi ştiinţele naturale, matematica, fizica şi chimia. Pentru limbi se lăsa la alegerea elevilor, în ultimii trei ani, ori franceza, ori germana; numai limbile grecească, rusească şi turcească erau facultative. *Învăţămîntul superior sau universitar* se făcea în facultăţi — şcoală de inginerie şi şcoală de legi — sub conducerea unui rector. Se hotărî redactarea de urgenţă a manualelor didactice, începînd cu cele pentru latină, fiindcă domnitorul socotea că „cele de mai neapărată trebuinţă ar fi cărţile latino-romîne, avînd unul şi acelaşi profesor a preda de o dată limba latină şi romînă". La cererea Eforiei se introduse şi religia.

Pentru 1 ianuarie 1851, cînd trebuiau să înceapă toate şcolile, în afară de cele săteşti, se alcătuise un nou consiliu de efori din care făceau parte, în afară de Petrache Poenaru şi Alex. Filipescu-Vulpe, care fuseseră menţinuţi, dr. Apostol Arsachi, prim-ministru în 1862 şi Ion Em. Florescu, prim-ministru în 1891. Director al Eforiei fusese numit profesorul Simion Marcovici, fost secretar intim al lui Bibescu şi secretar la Marea Postelnicie. În sînul Eforiei funcţiona o comisie specială pentru supravegherea cursurilor, prezidată de Ion Em. Florescu şi compusă din Poenaru şi dr. Apostol Arsachi. Eforia hotărîse ca toate numirile la facultăţi să se facă prin concurs, iar la şcolile judeţene în urma unui examen riguros. Se reînfiinţează Şcoala ostăşească din 1847, se reorganizează seminariile şi se creează un conservator de muzică. Clasele complimentare, care se desfiinţaseră în 1850 se reînfiinţează în decembrie 1851, numai două de astă dată, şi se adaugă Colegiului Sf. Sava care începe să funcţioneze.

În 1851 Barbu Ştirbei acordă titluri de boierie cîtorva profesori. Cu acest prilej Poenaru este ridicat la rangul de mare agă. În acest an Eforia trimite la studii în străinătate mai mulţi bursieri, în vederea

acoperirii nevoilor pe care le avea învățămîntul: Pikipios și D. Nica merg la Constantinopol ca să învețe limba turcă; la Galata-Serai sînt trimiși C. Bordeanu, I. Lăzărescu, Grigore Călinescu și C. Burileanu pentru studiul medicinei; Gh. M. Tattarescu, P. Alexandrescu, P. Mateescu și Th. Aman se duc la Roma pentru pictură, la Viena se trimit Aninoșanu, Marcovici, I. Lupulescu și V. Anton pentru inginerie, iar I. Gh. Țînțăreanu la medicină, și încă mulți alții se îndreaptă către diferite centre de studii și cultură din Apus[1].

În prima lună din 1852, cînd nimeni nu se aștepta, Barbu Știrbei înlocuiește de la direcția școlilor pe Simion Marcovici cu C. Bosianu. Acesta era un tînăr abia întors de la studii din Apus, care va fi de mai multe ori ministru și care în 1865 va ajunge chiar președinte al consiliului de miniștri.[2]

Schimbarea se făcuse cu un anumit scop: noul numit să reorganizeze învățămîntul superior, mai ales facultatea de drept unde spori cursurile. Reforma sa însă cuprinde tot învățămîntul din țară și pornește de la selectarea corpului didactic prin concurs. În această vreme școlile sătești nu funcționau. Bosianu convinge Eforia să introducă concurs pentru orice catedră liberă. Astfel numirile de la colegiile din București și Craiova, cît și la cele 13 școli primare din capitalele de județe, încep să se facă, din 1852, numai pe bază de concurs. Tot el frînează tendința ce se manifesta atunci de a se face școli primare mixte.

Lipsa de școli primare de fete a îndemnat pe părinți să-și înscrie fetele la școlile de băieți. Eforia, la propunerea lui Bosianu, interzice acest lucru și împiedică astfel pe fete să se îndrepte pe drumul de lumină al școlii. Această interdicție a dat prilejul să se creeze în orașe o sumă de pensioane de

---

[1] Vezi N. Iorga, *Istoria învățămîntului românesc*, pp. 286—287.
[2] Vezi Marcel Romanescu, *op. cit.*, p. 29, nota 218.

fete, unde plata era foarte mare şi pregătirea cu totul îndoielnică.

O altă măsură introdusă în acest an, care izbea de astă dată în profesorii cei mai buni, este interzicerea cumulului la catedre. Măsura însă nu s-a aplicat multă vreme şi nevoile şcolilor au făcut ca ea să cadă în desuetudine. Se remarcă în această vreme o mare afluenţă spre colegiu. Numărul înscrişilor în clasa întîi la Colegiul Sf. Sava a fost de 190 de şcolari, care nu mai puteau fi cuprinşi într-o singură clasă şi Eforia creează o a doua, care este începutul gimnaziului Gheorghe Lazăr ce se va înfiinţa în curînd, urmat de gimnaziul Matei Basarab.[1]

Populaţia şcolară sporise considerabil în Bucureşti. Şcolile statului nu puteau cuprinde pe toţi copiii care se îndreptau spre şcoală dornici de învăţătură. Pe de altă parte cei săraci, care erau cei mai mulţi, nu se puteau duce nici la pensioanele particulare unde plata era mare şi unde condiţiile de admitere cereau o serie de lucruri care depăşeau puterile materiale ale părinţilor. Nevoia a făcut însă ca pe lîngă biserici, să ia fiinţă nişte cursuri începătoare de scris-citit pe care le iniţiaseră paraclisierii (ţîrcovnicii) acestor biserici, aşa cum se făcuse la sate, din îndemnul Eforiei cu aproape douăzeci de ani înainte. Funcţionau astfel în Bucureşti 13 cursuri pe lîngă biserici, din care numai unul avea o cameră unde se adunau şcolarii, iar celelalte se ţineau în curte, numai pe vreme bună şi cu o ladă de nisip ca singurul material didactic. Poenaru, care iniţiase şcolile săteşti pornind cu dascălii bisericeşti, trebui să recunoască această realitate a şcolii bucureştene şi s-o sprijine. Interveni deci la Logofeţia Credinţii să oblige pe epitropii acestor biserici ca să găzduiască aceste cursuri. Se ridicară fel de fel de pretexte şi problema n-a fost rezolvată decît în parte. Totuşi, cursurile continuară cu toată neînţelegerea epitropilor.

---

[1] *Monografia liceului Gh. Lazăr din Bucureşti*, 1860—1935. Buc. 1935, p. 48.

Înmulţirea şcolilor private, care acopereau lipsa şcolilor primare şi a colegiilor, dar mai ales a şcolilor de fete, îndeamnă Eforia să privească mai atent pensioanele care atrăseseră foarte mulţi elevi şi făceau afaceri mănoase. Este adevărat însă că unele pensioane funcţionau în perfecte condiţii didactice, ceea ce făcu ca Eforia nu numai să le recunoască utilitatea, dar chiar să le acorde subvenţii. Unul dintre aceste pensioane cu multă faimă, care începuse să funcţioneze în Bucureşti din 1834, era „Internatul Geanelloni"[1], instalat în strada Vestei nr. 13, condus în 1854 de fiul iniţiatorului, Robert Geanelloni. Întemeietorul Ludovic Geanelloni, probabil de origină italiană şi venit în ţară în nu se ştie ce împrejurări, a întemeiat acest aşezămînt cultural în anul 1834, în imediata apropiere a Colegiului Naţional Sf. Sava, care se afla în clădirile situate împrejurul mănăstirii Sf. Sava, pe locul Universităţii de azi. Pensionul lui Geanelloni, fiind unul dintre cele mai bune se bucura de toată atenţia protipendadei bucureştene.

„Internatul Geanelloni", care primea subvenţie din partea statului[2] avea o bună organizare şi conducere. Pe lîngă director, care avea conducerea superioară, administrativă şi pedagogică, funcţionau un cenzor şi patru prefecţi de studii, care locuiau în internat. Învăţămîntul în internat avea două divizii: una primară, cu patru clase, care începe cu scris-cititul, merge gradat cu gramatica, aritmetica, geografia şi catehismul; şi una gimnazială, cu şapte clase, în care se urmează studiile prevăzute în programul special al liceului. Studiile primare se predau în institut, iar cele gimnaziale la Colegiul Sf. Sava. Examenele, chiar cele primare, se dau la şcolile publice. Plata internatului era de 60 galbeni pe an, semiinternii plăteau 36 galbeni iar externii 24, „fie primar, fie gimnazial". Cursurile speciale, preparaţiile şi repetiţiile individuale constituiau plăţi

---

[1] George Potra, *Pensionul lui Geanelloni*, în *loc. cit.*
[2] N. Iorga, *op. cit.*, p. 252.

excepţionale. „Trusoul" sau calabalîcul cerut elevilor era foarte numeros: 8 cămăşi, 6 cearşafuri, două uniforme, două perechi de cizme, pat de fier, două saltele, serviciu de masă, opt farfurii etc. Aceasta făcea ca pensionul să fie accesibil exclusiv copiilor provenind din rîndurile boierimii sau al burgheziei.

În 1855, Poenaru bucurîndu-se încă de încrederea lui Barbu Ştirbei, încearcă să redeschidă şcolile săteşti, atît de greu lovite în 1847. În 1847 funcţionau în ţară 2 518 şcoli, cu 57 351 elevi, dintre care 2 309 erau şcoli săteşti, cu 48 545 elevi, feciori de ţărani. Aceste şcoli îşi recrutau corpul didactic din cele 18 şcoli normale, unde se pregăteau 2 416 candidaţi-învăţători. Aceste cifre dovediseră că şcolile comunale din sate începuseră să atragă populaţia sătească. Poenaru căutase un moment favorabil să redeschidă aceste şcoli. El îi propuse acest lucru lui Ştirbei în ianuarie 1855, motivînd că sătenii continuă să plătească cîte 2 lei pe an şi că aceşti bani merg la şcoala de agricultură. Domnul nu respinse făţiş propunerea, dar ocoli o rezolvare favorabilă a sa. El spuse că şcoala de agricultură este tot în folosul ţăranilor şi aprobă să se deschidă numai şcoli săteşti centrale în fiecare judeţ, unde nevoia o va cere. Astfel şcoala sătească, aşa cum fusese concepută şi realizată de Poenaru, continua să rămînă închisă. Ştirbei-Vodă n-a vrut să treacă peste opoziţia pe care o făceau marii boieri acestei şcoli.

În 1856, Barbu Ştirbei este silit să părăsească tronul, potrivit hotărîrilor luate în Congresul de la Paris, care încheia războiul Crimeei. Cu acest prilej, P. Poenaru scrie pentru Ştirbei textul cuvîntării pe care acesta o ţine la 25 iunie, cînd predă conducerea ţării Sfatului Administrativ Extraordinar în frunte cu caimacamul Alexandu Ghica, fostul domn. „Rare ori s-a întîmplat ţara — spune Ştirbei Vodă — să fie aşa de cumplit ispitită de un şir de evenimente extraordinare şi nenorocite, precum a fost Patria noastră de la 1849 pînă astăzi ... Astăzi o epohă nouă se deschide pentru ţara noastră. Un comisar din partea puterii suzerane, dimpreună cu ai celor-

lalte mari puteri, au a se aduna în Bucureşti, ca să ia ştiinţă şi să se lumineze despre trebuinţele şi dorinţele locuitorilor, spre a se putea asigura acestii ţări un viitor statornic şi ferice. În acest interval de tranziţie urmînd a se înfiinţa o oblăduire vremelnică, pînă ce se va aşeza noua organizaţie ce este a se chezăşui acestui prinţipat, noi ne retragem astăzi din domnie şi încredinţăm Sfatului Administrativ Extraordinar oblăduirea provizorie a ţării ... Nouă ne mai rămîne acum o datorie a îndeplini, aceia adică de a face apel la bunele sentimente ale compatrioţilor noştri, îndemnîndu-i la o unire şi concordie, cînd fiecare cunoaşte că astăzi interesele Patriei cer neapărat jertfirea de orice privinţă personală şi de orice interes de partid"[1].

Alexandru Ghica, în calitate de locţiitor de domn, cunoştea bine atît pregătirea lui Poenaru, cît şi munca sa pe ogorul şcolar. El îl numi, în 1856, judecător la Curtea din Bucureşti, menţinîndu-l şi în consiliul Eforiei, unde înlocuise pe dr. Arsachi şi pe Florescu, oamenii lui Ştirbei, cu I. A. Filipescu şi Aristide Ghica, doi tineri cu vederi largi[2], la care adaugă pe Al. G. Golescu, unul dintre fruntaşii Revoluţiei din 1848. În locul lui C. Bozianu, numeşte ca director al Eforiei pe Gheorghe Costaforu, în decembrie 1856, în care calitate a funcţionat pînă la 20 august 1858. Acesta, după ce face o lungă călătorie prin Italia, Belgia şi Elveţia, propune o nouă şi adîncă organizare a învăţămîntului, dar nefiind înţeles suficient părăseşte postul şi în locul său este numit Vasile Boerescu, un tînăr cu vederi înaintate, un bun luptător pentru cauza Unirii ţărilor romîne.

Poenaru puse din nou chestiunea şcolii săteşti sub Alexandru Ghica. Acesta care şi ca domn sprijinise ideea împotriva tuturor boierilor, nu putea s-o respingă. Împrejurările erau însă prea grele şi arestările din 1849, de pe urma cărora suferiseră majoritatea învăţătorilor din sate, erau prea vii în mintea

---

[1] Manuscris în colecţia autorului.
[2] N. Iorga, *op. cit.*, p. 292.

tuturor ca să atragă numărul necesar de candidaţi-învăţători. Pe de altă parte, nici Poenaru nu mai avea elanul din 1841. S-a încercat atunci atragerea tinerilor prin sporirea lefii de învăţător şi prin numirea în aceste posturi a acelora care aveau terminate chiar numai cîteva clase secundare. Nu s-a reuşit însă. În toamna anului 1857 abia s-au putut găsi 471 de învăţători[1]. De-abia în 1866 numărul şcolilor săteşti se urcă la 1966, iar alte 231 erau în proiect de realizare.[2]

În această perioadă, problema principală ce se cerea rezolvată era aceea a unirii Ţărilor romîne şi a constituirii, pe această cale, a statului naţional romîn. Dezvoltarea capitalismului cerea cu necesitate lărgirea şi consolidarea pieţei interne, înlăturarea dependenţei faţă de Imperiul Otoman şi reorganizarea statului. Forţa motrice principală care a luptat în direcţia Unirii au fost masele ţărăneşti şi orăşeneşti, care împleteau lupta pentru crearea statului naţional cu lupta pentru realizarea unor adînci prefaceri de ordin social-economic, şi în primul rînd, cu lupta pentru desfiinţarea clăcii şi împroprietărirea ţăranilor. În cadrul luptei pentru Unire şi pentru reorganizarea statului se situa şi problema lărgirii învăţămîntului, a răspîndirii ştiinţei de carte la oraşe şi sate. Tocmai în această perioadă însă activitatea lui Poenaru pentru ridicarea învăţămîntului începu să devină din ce în ce mai palidă. Evenimentele politice care au dus la Unirea din 1859 au scos la iveală oameni noi, tineri şi însufleţiţi care deschideau drumuri pe care nu le cunoştea bătrînul ctitor al şcolii naţionale. Munca intensă căreia i se dedicase timp de aproape trei decenii începea să lase urmele ostenelii şi ale bătrîneţii. El devine din ce în ce mai mult un izolat, un bătrîn cu merite mari, dar care ajunsese incomod pentru generaţia tînără. Totuşi, el a fost alături de cei ce voiau Unirea Principatelor şi s-a rostit pe faţă în acest sens,

---

[1] N. Iorga, *op. cit.*, pp. 294—195.
[2] *Ibidem*, p. 316.

ca şi pentru o adunare obştească reprezentativă, pentru garantarea libertăţilor publice. Nu-şi pune însă candidatura nici la divanul ad-hoc, nici la adunarea pentru alegerea domnului din 1859“[1].

În 1859 are o activitate redusă în consiliul Eforiei; ia parte numai la trei şedinţe cînd de fapt s-au discutat lucruri fără prea mare însemnătate. Se pare că nu se înţelegea cu ceilalţi efori, care nici ei nu se înţelegeau între ei. La 11 februarie 1861, la recomandarea lui Petrache Poenaru, Eliade Rădulescu este numit în consiliul Eforiei Şcoalelor. Nici aşa însă nu s-a putut aduce în consiliu armonia şi munca constructivă. În primele cinci luni din 1861 s-a schimbat de şase ori componenţa Eforiei; el singur a rămas nemişcat în urma acestor transformări. In această situaţie Cuza Vodă vine cu o măsură radicală: desfiinţează Eforia la 24 iulie 1861 şi o înlocuieşte cu un „consiliu superior al instrucţiunii publice al Principatelor Unite“. Poenaru este numit în acest consiliu la care participă numai de două ori: o dată la 22 august 1862, cînd „propune ca orice licenţiat sau doctor din ţară sau străinătate să dea lecţii întîi elevilor din gimnaziu şi apoi la facultate“[2]; şi a doua oară la 31 august cînd s-a discutat programul facultăţilor de litere şi ştiinţe. Poenaru era împotriva concursului care fusese introdus de C. Bosianu ca singura probă de numire în învăţămînt. Această propunere a lui Poenaru n-a fost acceptată de consiliu şi nici chiar de fostul său elev, Alex. Odobescu, care era atunci ministru al Instrucţiunii Publice.

La 1 septembrie 1862, cînd s-a discutat în consiliul superior programul şcolilor săteşti, Poenaru nu era în ţară. El fusese obligat să se ducă la Londra[3], deoarece fusese numit comisar al ţării noastre pentru expoziţia universală care trebuia să se deschidă acolo. Din cauze diplomatice însă, cu toată inter-

---

[1] Marcel Romanescu, *op. cit.*, p. 31.
[2] *Ibidem*, p. 32.
[3] Arh. St. Buc., *R.E.A.Z.*, dosar 215/1861; 225/1861.

venția lui Vasile Alecsandri, care pe acea vreme era ministru la Paris, și a lui Petrache Poenaru prin nenumăratele lui cunoștințe ce le avea în Anglia, nu s-a admis ca țara noastră să aibă pavilion independent și separat de cel al Turciei. Așa că misiunea lui Petrache Poenaru se termină repede și se întoarce în țară[1].

Din această călătorie s-a păstrat totuși o scrisoare[2] adresată soției sale, în care își comunică impresiile. Ca și în scrisoarea din 27 octombrie 1831, cînd îi scrie lui Zenovie Pop ce a văzut în Anglia, se vede încă ochiul pătrunzător, mintea gata să prindă și să înțeleagă, și sufletul avid de nou care nu dispăruseră din călătorul de altădată.

Scrisoarea sfîrșește cu cîteva rînduri în franțuzește și nemțește adresate fiicei sale Smărăndița, în care-i dădea sfaturi pentru sănătate.

În 1864, Poenaru este numit de Cuza Vodă membru în Consiliul de Stat, unde rămîne pînă la 11 februarie 1866, cînd are loc lovitura de stat reacționară, care a dus la detronarea primului domn al Principatelor Unite și la instaurarea regimului burghezo-moșieresc. În această calitate el a luat parte la întocmirea legii din 1864, care avea să unifice învățămîntul din cele două Principate Unite. Ministru al Instrucțiunii Publice era N. Kretzulescu,

---

[1] Marta Anineanu, *Catalogul corespondenței lui Vasile Alecsandri*, București, 1957, pp. 452—454.

[2] „Englezii — scrie el — sînt oamenii cei mai fără etichetă, cînd primesc pe cineva la ei acasă. Cînd ai vedea, Calliopi, ce original e prînzul lor. Eri la masă am început de la rasol de pește fără supă, cu salată de castraveți și cartofi în loc de pîine. După aceasta a venit budinca, bucata (mîncare) națională englezească, cu mult rom într-însa, care se numește *plum pudding*, apoi friptura numită *roast beef*, adică bou fript, și adevărat că bucata care se servește pe masă e atît de mare încît ți se pare că e un bou întreg. În fine s-au adus poamele (fructele) de patru feluri... și vreo cinci feluri de vinuri, cărora a trebuit să fac onoare „bon gré, mal gré", închinînd pentru toți membrii familiei, după obiceiul de aici".

Ioan C. Filitti, *op. cit.*, în *loc. cit.*, pp. 421—422; scrisoarea originală aparține lui Emanoil Hagi-Mosco.

care alcătuise o comisie cu Poenaru, Creţescu şi Bosianu şi cărora le ceru ca legea să fie gata cît mai repede.

Comisia alcătuită din elemente burgheze şi neavînd la îndemînă suficient material propriu de experimentare a învăţămîntului din ţara noastră — a căutat să împrumute cît mai mult din legiuirile străine. În felul acesta legea a fost pregătită în cea mai mare grabă, cercetată şi mai repede şi promulgată, ceea ce a făcut ca legea învăţămîntului din 1864 să fie „o operă complet lipsită de originalitate"[1]. Prin ea se fixau trei cicluri de învăţătură: şcoala primară de patru ani, şcoala secundară de şapte ani, şi învăţămînt superior cu facultăţi de trei ani, exceptînd facultatea de medicină unde cursurile durau cinci ani. Catedrele se obţineau prin concurs, iar şcolarii puteau trece de la o categorie de învăţămînt la alta numai pe bază de examen.

Legea din 1864, cu completările ei de mai tîrziu, a contribuit foarte mult la dezvoltarea învăţămîntului, potrivit cu nevoile burgheziei.

Se pare că în 1859 se hotărîse scoaterea la pensie a lui P. Poenaru. În acest scop ministerul respectiv îi cere în scris să arate funcţiile publice în care a slujit şi timpul cît a ocupat aceste funcţii. El răspunde la 7 februarie 1859, arătînd că a intrat în funcţie la 1 februarie 1832, ca „directore al şcoalelor publice", deci timpul cît s-a aflat în serviciu public era de 25 de ani şi 5 luni[2].

Cu toate acestea el continuă serviciul, ceea ce înseamnă că nu ieşise la pensie. După detronarea lui Cuza, în 1866, suprimîndu-se Consiliul de Stat, P. Poenaru se retrage între cărţile sale, ca un om împăcat cu rostul său, după aproape treizeci şi cinci ani de muncă intensă în serviciul ţării.

---

[1] N. Iorga, *op. cit.*, pp. 325—326.
[2] Manuscris în colecţia autorului.

Capitolul IV

ALTE ACTIVITĂŢI ALE LUI P. POENARU

În afară de activitatea de director al Eforiei Şcoalelor pe care a desfăşurat-o continuu între 1832 şi 1848, şi de activitatea în cadrul Eforiei, care urmează după Revoluţia din 1848 şi durează pînă în 1864, Petrache Poenaru a avut foarte multe şi variate activităţi, pe care le săvîrşeşte paralel cu activitatea principală. Pregătirea sa didactică din ţară, întregită la Viena şi la Paris, s-a desfăşurat mai mult în latura ştiinţifică, fie ingineria topografică, fie ştiinţele fizico-chimice, aşa că unele dintre aceste activităţi se încadrează în această pregătire tehnico-ştiinţifică pentru care el a avut o înclinare deosebită. Din călătoriile de studii făcute în toate regiunile industriale din Franţa şi Anglia, Poenaru a cules o sumă de constatări şi observaţii care ar fi vrut să se aplice în ţara sa. Atras însă prea mult de munca pentru organizarea învăţămîntului mediu şi primar, el a lăsat de-o parte pregătirea sa ştiinţifică şi observaţiile culese şi s-a dedicat mai mult marii sarcini de a crea o şcoală naţională. Cu toate acestea atunci cînd i s-a cerut concursul în anumite probleme ştiinţifice, tehnice, agricole, edilitare, urbanistice etc., el nu şi-a precupeţit timpul şi priceperea.

Vom examina mai jos această multiplă şi variată activitate desfăşurată de Poenaru în tot timpul vieţii sale.

1.

DEPUTAT ÎN ADUNAREA OBŞTEASCĂ (1841)

Legăturile lui Petrache Poenaru cu Craiova, şi în special cu judeţul Dolj, l-au determinat să candideze pentru un loc de deputat al acestui judeţ. Alegerea a avut loc la 22 noiembrie 1841 cînd au fost chemaţi să hotărască cei optzeci şi unu de boieri din Craiova şi din judeţul Dolj. Preşedintele comisiei de alegeri era maiorul Costache Fălcoianu ocîrmuitorul judeţului, care încheie un proces-verbal, semnat şi de Iordache Oteteleşanu, în care se constată că clucerul Petrache Poenaru, „asupra căruia s-au adunat cele mai multe glasuri", a fost numit deputat al judeţului Dolj[1]. Se înţelege că acest succes electoral Poenaru îl datorează activităţii sale de pînă atunci cît şi unchilor săi, foarte bine cunoscuţi în Dolj.

Obşteasca Adunare a fost convocată în primele zile din ianuarie 1842, cînd s-a procedat la validarea aleşilor. Doi dintre deputaţi au fost infirmaţi: medelnicerul Cipănescu din judeţul Prahova „pentru neorînduielile ce s-au urmat la alegere", şi Costică Brăiloiu pe care Barbu Ştirbei îl va numi în 1850 în comisia pentru pregătirea programului şcolar. Motivul invalidării era lipsa titlului de proprietar în respectivul judeţ.

După validarea deputaţilor s-au ales cele patru comisii (financiară, administrativă, bisericească şi judecătorească) şi cei patru secretari ai Adunării Obşteşti, între care a fost ales şi Petrache Poenaru. Slujba de secretar îi dă foarte mult de lucru, ceea ce îl face să se plîngă des în scrisorile către unchii săi.

Cu prilejul arendării vămilor Giurgiu şi Turnu au avut discuţii în Adunarea Obştească, cu privire la „drepturile şi îndatoririle reciproce ale proprie-

---

[1] Acad. R.P.R., *Arhiva Petrache Poenaru,* mapa I, acte personale.

tarilor şi ale clăcaşilor". S-aŭ propus unele uşurări pentru ţărani în ceea ce priveşte arenda pentru pămîntul ce provenea din prisos. „Acestea — scrie Poenaru la 19 ianuarie 1842 — pe lîngă altele mai multe erau nişte propuneri foarte drepte care, făcînd ţăranului un trai mai tihnit poate şi el să se îndemne mai mult la lucru şi, prin urmare, să fie şi proprietarul mai folosit de munca sa". Iar mai departe el scrie: „Şi aşa n-au primit nici o îmbunătăţire a soartei ţăranului... Am cercat să pui şi eu umărul să nu se prăstegăliască în prăpastie gogoneţul noroc al bietului plugar, dar în zadar că o mulţime de alte braţe de Vruarciu [?] i-au făcut vînt la vale şi a pierit în adîncurile negrului egoism"[1].

Această scrisoare ni-l arată pe Petrache Poenaru ca pe un adept al reformelor menite să ridice ţărănimea din situaţia deosebit de grea în care se afla. Dar poziţia sa se menţinea pe un plan strict contemplativ, ea nu se îmbina cu o acţiune fermă şi practică în favoarea ţărănimii.

2.

TEZAURUL DE LA PIETROASA

La nord de satul Pietroasa de Jos, pe malul stîng al pîrîului Urgoaia, deasupra coastei numită via Ardelenilor, s-a găsit în primăvara anului 1837 o comoară de piese de aur în greutate totală de 18,795 kg, cunoscută de atunci sub numele de „Tezaurul de la Pietroasa" sau „Cloşca cu pui". Împrejurările în care a fost descoperit acest tezaur sînt foarte simple: doi ţărani, care scoteau piatră pe malul amintitului pîrîu, au găsit la o mică adîncime, între două blocuri de piatră, un număr de vase şi podoabe de aur încrustate cu pietre preţioase. Descoperitorii, dîndu-şi seama că obiectele găsite

---

[1] P. V. Năsturel, *op. cit.*, în *loc. cit.*, pp. 303–340.

sînt de preţ, s-au hotărît să le ascundă şi să nu împărtăşească nimănui taina lor. După un an, în 1838, ei destăinuiesc faptul şi altor ţărani, dintre care unul primeşte să ascundă comoara în podul casei sale. La cîtăva vreme, ţăranii, voind să afle preţul comorii, au intrat în legătură cu un oarecare Verusi, antreprenor de construcţii, la care lucrau şi care s-a informat în Bucureşti despre valoarea obiectelor. Verusi cumpără cu patru mii de piaştri întregul tezaur, cerînd ţăranilor să nu sufle un cuvînt despre această vînzare, dar cînd au ridicat obiectele din podul casei le-a scăpat o brăţară cu inscripţie.

Verusi, ca să poată transporta mai nebăgat în seamă comoara cumpărată, sfărîmă cu toporul obiectele cele mari, iar tava cea mare a rupt-o în patru bucăţi. Cu acest prilej au sărit multe pietre preţioase de la locul lor de încrustare, care au fost măturate şi zvîrlite la gunoi. Copiii dînd peste ele şi atraşi de sclipirea lor le adunară şi astfel vestea s-a răspîndit în sat. Aşa a aflat arendaşul moşiei, proprietatea Episcopiei Buzăului, care intră în legătură cu Verusi şi obţinu, ca preţ al tăcerii, un inel şi o sumă de bani. În cele din urmă însă temîndu-se că se va afla faptul şi va fi implicat într-un proces, arendaşul denunţă Episcopiei pe toţi care au luat parte la această descoperire. Verusi a îngropat comoara ca s-o poată salva, dar pînă la urmă a fost silit să indice locul.

Autorităţile administrative au pornit cercetările arestînd pe cei implicaţi, urmărind să dea de locul unde fuseseră ascunse obiectele. Paralel cu aceste cercetări, Mihail Ghica, fratele domnitorului Alexandru Dimitrie Ghica şi şeful Departamentului Trebilor din Lăuntru, trimite la 12 iulie 1838 pe Petrache Poenaru, însoţit de „conţopistul" Pantazi Popescu, cinovnicul Departamentului în judeţul Saac. Ordinul are nr. 958 şi fixează scopul cercetărilor: „fiindcă la satul Pietroasa, în judeţul Buzău, după săpăturile ce au urmat pentru scoaterea de peatră, s-au găsit nişte antichităţi, şi atît pentru

descoperirea cătăţimelor, cît şi pentru mai adînca cercare în pămînt la acest loc s-au orînduit într-adins cinovnic al Departamentului. Dar după trebuinţă urmînd a se alcătui şi o relaţie istorică asupra acelor antichităţi, de aceia Departamentul orînduieşte pe dumneata şi te pohteşte ca să mergi însuţi la faţa locului, unde unindu-vă şi cu cinovnicul orînduit, prin marafetul ocîrmuirii locale, stăruind a se face cu de-adînsul cuvenitele săpături spre a se descoperi orice alte antichităţi ce se bănueşte că vor mai fi, dovedindu-se şi cîte s-au găsit, să binevoeşti a aduce Departamentului desluşit raport cu relaţia ce vei alcătui după trebuinţa ce urmează"[1].

În aceeaşi zi se cere visteriei să achite delegaţilor suma de 336 de lei, „plata progromului (călătoriei) la paisprezece cai de poştă cu mergerea de aici pînă la Bucov la Pietroasa şi întoarcerea înapoi"[2]. Cu privire la comoara de la Pietroasa, Departamentul din Lăuntru raportează în scris domnitorului, arătînd că descoperitorul se numea Ion Tîmplarul, împreună cu alţii, care scoteau piatră pentru a face stîlpi trebuincioşi seminariului din Buzău şi care au vîndut comoara lui Anastase Arnăutu. Domnitorul Alexandru Dim. Ghica porunceşte la 14 iulie 1838 să se continue săpăturile, „iar bucăţile găsite pînă acum se vor depune în Muzeul Naţional de aici cu asigurarea cuvenită".

La 13 iulie 1838 Poenaru scrie unchiului său, Grigore Otetelişanu: „eu plec mîine la satul Pietroasa în judeţul Saac, trimis de vornicie ca să fac cercetare pentru nişte obiecturi preţioase ce s-au găsit supt pietri într-o ocnă de unde se scot bolovani de piatră. Din acele obiecturi guvernul a pus în mînă pînă acum numai o coroană de aur ce cîntăreşte 395 dramuri şi este împodobită cu pietre scumpe: smaragduri şi rubinuri din care însă cele mai multe sînt căzute sau scoase"[3].

---

[1] Acad. R.P.R., *ms.* 5684.
[2] *Ibidem.*
[3] Ioan C. Filitti, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 383.

Între cei arestați a fost și Dumitrache, postelnic din județul Buzău, care face mai multe plîngeri către domn, arătînd că este nevinovat și este ținut închis pe nedrept. „Știu — zice el — că oricît de vinovat să fie cineva și trebuie să se dea mai întîi în judecată și apoi să se osîndească, iar eu, dimpotrivă, mă văd osîndit nevinovat și nejudecat". Cere să fie trimis în judecată, „că va fi cu mare păcat să mă prăpădesc aici închis nejudecat și necercetat"[1]. Procesul s-a judecat în 1839, dar cei doi țărani care descoperiseră comoara muriseră în timpul cercetărilor. Verusi, care speculase naivitatea descoperitorilor și era autorul sfărîmării obiectelor, precum și cel care încercase să pună mîna cu orice preț pe tezaur, a fost achitat.

Într-o scrisoare din 1838, probabil din iulie, Poenaru scrie lui Grigore Otetelișanu: „Alaltăseară m-am întors aici după ce-am umblat pă la Ploiești, la Bucov, la Buzău și la Văleni cu banul Mihalache Ghica, parte pentru descoperirea antichităților ce s-au găsit la satul Pietroasa, parte pentru a pune la cale zidirea școlilor pe la numitele orașe. Obiectele de antichități ce am putut descoperi pînă acum sînt toate niște vase religioase de aur cu figuri mitologice; toate cîntăresc 15 oca, aurul este mai curat decît al galbenilor și așa prețul aurului covîrșește peste 6 000 de galbeni, afară de prețul antichității, care la vre-un muzău de ale neamurilor cele mai luminate s-ar plăti cel puțin înzecit pă cît costă aurului"[2].

Cercetările lui Poenaru n-au dus la descoperiri noi. El depune un raport scris despre cele constatate și o listă a tuturor obiectelor găsite, pe care le descrie sumar, cu indicarea greutății în ocale[3] și dramuri. Această listă, semnată de Mihai Ghica, P. Poenaru și N. Iliescu, indică 13 obiecte mari,

[1] Acad. R.P.R., *ms.* 5684.
[2] V. P. Năsturel, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 188.
[3] Acad. R.P.R., *ms.* 5684; Ocaua avea 1 kg și 291 grame; ea era împărțită în 400 dramuri; un dram avea 3,33 grame.

diferite şi altele mai mărunte provenite din sfărîmături, care au cîntărit 14 ocale, 253 dramuri şi $\frac{3}{11}$, adică 19,919 kg. Dintre toate obiectele găsite, în 1838, numai un taler cu figuri este întreg, în afară de statueta din mijloc care a fost dezlipită; toate celelalte obiecte au suferit grave avarii. Tezaurul a fost predat de P. Poenaru în mîna lui Mihai Ghica şi păstrat, la început, în casa de fier a departamentului deşi porunca domnitorului Alexandru Ghica a fost să fie depus la Muzeul Naţional. Se pare că titularul departamentului prinsese drag de acest tezaur şi ar fi vrut să şi-l însuşească. În 1842, după ce Alexandru Ghica nu mai era domn şi fratele său nu mai era ministru, tezaurul a fost depus la muzeul din Colegiul Sf. Sava, iar în 1864 a fost încredinţat Muzeului Naţional de Antichităţi, organizat de Alexandru Odobescu.

Tezaurul de la Pietroasa s-a numit popular „Cloşca cu pui de aur“. Numele acesta i s-a dat din pricina cîtorva fibule care se terminau cu cap de pasăre. Comoara a fost dusă la Paris în 1867 şi prezentată la expoziţia universală de acolo. În acelaşi an a fost dusă la Londra şi expusă timp de şase luni în „Senth Kensington Museum“. În 1872 a fost prezentată la expoziţia internaţională din Viena. „Cloşca cu pui de aur“ a fost furată din muzeu în 1875. Cu acest prilej a suferit noi avarii; talerul cel mare, pe care Verusi îl tăiase în patru sferturi dar fusese refăcut la Paris, a fost din nou tăiat de hoţul care furase comoara.

Contribuţia lui Poenaru la găsirea acestui tezaur a fost destul de preţioasă. El a luat parte la cercetări, la regăsirea obiectelor şi la fixarea lor într-o descriere precisă şi exactă prin indicarea greutăţii fiecărui obiect. El este cel dintîi care-şi dă seama de valoarea istorică şi artistică a tezaurului şi cere să fie încredinţat Muzeului Naţional, înfiinţat de el.

Tezaurul de la Pietroasa, de o mare valoare ca material în sine şi de o importanţă ştiinţifică şi artistică de nepreţuit, — o mîndrie a ţării noastre —,

a fost studiat de literatul şi arheologul Alex. Odobescu într-o monumentală lucrare[1] scrisă în franţuzeşte şi publicată în cele mai bune condiţii ale tehnicii tipografice.

3.

POENARU ŞI DEZROBIREA ŢIGANILOR

Proclamaţia de la Islaz, primită cu însufleţire de miile de oameni, în mare majoritate ţărani, adunaţi acolo ca să înceapă acţiunea de răsturnare a tiraniei, înscrisese şi dezrobirea ţiganilor. „Popolul romîn, leapădă de pe sine neomenia şi ruşinea de a ţinea robi şi declară libertatea ţiganilor celor particulari. Cei ce au suferit pînă acum ruşinea păcatului de a avea robi, sînt ertaţi de popolul romîn, iar patria, ca o mamă bună, din vistieria sa, va despăgubi pe oricine va reclama că a avut pagubă din această faptă creştinească“[2].

Cu două zile mai tîrziu, prin pana şi stilul lui Petrache Poenaru, Guvernul Provizoriu publică proclamaţia nr. 118, din 26 iunie 1848, în care se spune: „Timpii de robie au trecut, şi ţiganii sînt astăzi fraţii noştri. Guvernul provizoriu, în puterea jurămîntului făcut pe Cîmpul Libertăţii (Cîmpul Filaret), îi declară liberi prin voinţa popolului romîn şi aşteaptă de la stăpînii lor dovadă de patriotism şi de dragoste pentru dreptate şi frăţie“.

Tot prin această proclamaţie, de la 26 iunie 1848, se anunţă alcătuirea Comisiei pentru eliberarea robilor, formată din Cezar Bolliac, Petrache Poenaru şi părintele Ioan, egumenul de la mănăstirea Snagov, cunoscut sub numele de Ioasaf Snagoveanu. Comisia avea un serviciu de cancelarie, cu funcţionari necesari şi sediul la Curtea administrativă unde birourile vor fi deschise pentru public, în toate zilele lucră-

---

[1] Alex. Odobescu, *Le trésor de Petrossa*, Paris, 1889—1900.
[2] *Anul 1848 în Principate*, vol. I, p. 495.

toare, de la 10 dimineața pînă la orele două după amiază[1].

Activitatea lui Petrache Poenaru, în acest domeniu, era de mult cunoscută, fiindcă la începutul anului 1840 dăduse ordin profesorilor județeni să nu facă nici o deosebire între țigani și romîni, din punct de vedere școlar. Iată ce spunea el cu această ocazie: „Nici o legiuire din Regulamentul Organic nu oprește pe țigani de a se bucura și ei de dreptul ce au toți locuitorii acestei țări, să învețe carte și să se lumineze ca să cunoască mai bine datoriile lor . . ."[2].

În ceea ce-l privește pe Cezar Bolliac, primul poet semănător de idei progresiste din țara noastră, acesta cu ocazia dezrobirii țiganilor din Moldova de către domnitorul Mihail Sturdza, publică un articol[3], sub formă de scrisoare, în care dojenește pe boierii din Muntenia care n-au găsit cu cale să imite acest gest frumos. Iată ce spune el: „În lunile acestea s-a săvîrșit o faptă mare într-o parte a Romîniei; unde ați fost d-voastră de n-ați auzit-o? În Moldova s-au slobozit toți țiganii mănăstirești și birul lor s-a hotărît a fi de aici înainte un fond pentru răscumpărarea țiganilor boierești . . . Aici nu sînt vorbe, sînt fapte și fapte mari. Formați societăți, declamați, scrieți, lăudați, satirizați, puneți în lucru toate resorturile intelectuale și morale și robia cade, căci e căzută pe jumătate și d-voastră veți fi binecuvîntați de generațiile viitoare ca niște adevărați apostoli ai misiei cerești, a frăției și libertății".

Prezentînd astfel activitatea lui Petrache Poenaru și a lui Cezar Bolliac, în legătură cu situația robilor, ne dăm seama că ei erau cei mai indicați a face parte din această comisie. Efectiv însă prea puțin putea să

---

[1] *Anul 1848 în Principate,* vol. I, p. 345.

[2] V. A. Urechiă, *op. cit.*, vol. *II,* p. 150: Marcel Romanescu, *op. cit.*, p. 22 nota 175.

[3] „Foaia pentru minte, inimă și literatură" din 1844, pp. 315—316.

[4] Cezar Bolliac, *Meditații și poezii* (cu o prefață de Petre V. Haneș), „Minerva", București, 1915, pp. 66—74.

dea ajutor Cezar Bolliac, fiindcă îndeplinea, încă de la 24 iunie 1848, calitatea de vornic (primar) al Capitalei, care-i răpea aproape tot timpul; de altfel, încă de la începutul lui iulie, toate hîrtiile şi dispoziţiile comisiei nu erau semnate decît de ceilalţi doi. În realitate, singurul care cu adevărat a muncit în această problemă a fost numai Petrache Poenaru, ajutat de funcţionarii serviciului ce întemeiase.

Problema dezrobirii ţiganilor era însă complicată. Mişcarea revoluţionară era grăbită să lichideze repede şi radical cu această anacronică ruşine socială. Poenaru cu spiritul lui practic şi metodic îşi ia unele măsuri de precauţie. El ştia că are de luptat cu încăpăţînarea conservatoare a boierilor care, în majoritate, avînd robi ţigani folosiţi la numeroase servicii gospodăreşti, s-ar fi despărţit cu greu de ei. De aceea, completînd proclamaţia din 26 iunie cu cîteva dispoziţii practice, prin presă şi afişaj, la 8 iulie, pofteşte pe proprietari să înainteze comisiei o listă autentificată de autorităţile locale cuprinzînd numărul, sexul şi vîrsta robilor „precum şi de felul vieţuirii ce au avut pînă acum acei oameni, adică: de au fost slugă în casă sau aşezaţi pe la moşii ca clăcaşi“, spre a li se putea elibera în schimb bilete de despăgubire. Robii ţigani însă nu se vor putea bucura de libertate decît după ce comisia va da acele bilete proprietarilor[1].

Constatînd că majoritatea proprietarilor de robi ţigani nu erau de loc interesaţi în eliberarea acestora, Comisia, recte Petrache Poenaru, anunţă la 12 iulie, că toţi robii au fost declaraţi liberi[2] la 10 iulie şi îşi pot lua bilete de dezrobire de la comisie. În ceea ce priveşte pe proprietarii care cer despăgubiri, acestora li se acordă un termen de două luni „care este în destul şi pentru acele persoane ce se află peste graniţă, — pentru înfăţişarea documentelor cerute. Cei care nu se vor prezenta în acest termen

---

[1] *Anul 1848 în Principate,* vol. II, p. 345.
[2] *Ibidem,* p. 439.

vor fi socotiţi că au renunţat la despăgubire, adică „se leapădă de asemenea cerere".

La 13 iulie 1848, comisia aduce la cunoştinţa Ministerului de Interne că „s-a văzut năpădit de o mulţime de ţigani, atît din Capitală cît şi din prin judeţe, cu reclamaţii că... posesorii lor îi ţin în silnicie tot robi". În această situaţie, pentru a înlătura „grele neorîndueli" ce se pot pricinui, comisia roagă Ministerul de Interne să dea ordin atît poliţiei din Capitală cît şi tuturor autorităţilor în subordine din ţară „să cunoască de acum liberi pe toţi ţiganii şi a nu mai îngădui pe foştii lor posesori a-i ţine în silnicie, îngrijind numai acele autorităţi locale ca toţi ţiganii să rămîie nestrămutaţi de pe la oraşele sau satele unde acum ei se află aşezaţi, şi ca toţi aceştia să fie ocupaţi în meseriile lor şi să nu umble haimanale, pricinuind vreo nelinişte soţietăţii"[1].

Numărul boierilor care şi-au eliberat robii de bunăvoie, fără să pretindă despăgubiri de la stat, a fost foarte redus.

Ministerul de Interne, pentru a grăbi cît mai mult eliberarea ţiganilor, înmulţeşte numărul funcţionarilor însărcinaţi cu acest serviciu şi pentru ca să aibă „pentru ale sale lucrări un local mai încăpător şi mai întins", sediul comisiei este mutat într-o altă clădire ocupată pînă atunci de Comitetul Carantinelor[2].

Cu toate acestea, comisia raportează Ministerului de Interne că e năpădită de robi şi pentru uşurarea lucrărilor propune să trimeată în fiecare judeţ[3] cîte 2 000 bilete de dezrobire pentru a fi împărţite de administraţiile locale. Zece zile mai tîrziu însă, adică la 30 iulie 1848, comisia revine asupra propunerii sale spunînd că a dat vreo zece mii de bilete de eliberare şi astfel „s-a mai uşurat înglotarea, şi pentru cîţi din foştii robi vin rînduri, rînduri de pe

---

[1] *Anul 1848 în Principate,* vol. II, p. 478.
[2] *Ibidem,* p. 590.
[3] *Ibidem,* pp. 634—635.

MAGAZINꙋ ISTORIKꙋ

пентрꙋ

DACIA

Sꙋбт Редакціа

а лꙋі

А. ТРЕБ. ЛАꙋРІАНꙋ

Проф. de Філософіе ın Колеџꙋл Naціонал,

ші

NІКОЛ. БЪЛЧЕSКꙋ.

Томꙋл II.

БꙋКꙋРЕЩІ.

Кꙋ тіпаріꙋл Колеџꙋлꙋі Naціонал

1846.

„Magazin istoric pentru Dacia", tipărit de N. Bălcesçu și Aug. Treb. Laurian, cu sprijinul lui P. Poenaru, în tipografia Colegiului sf. Sava.

(București 1845—1847)

ЖNВЪЦЪТꙋРІ

пентрꙋ

ПРЪSІРЕА DꙋZІЛОР

ші

КРЕЩЕРЕА ГѪNDАЧІЛОР DE МЪТАСЪ

adꙋnate ші Жntoкміte пе кліма

ЦЪРІЙ РОМЪNЕЩІ

de

Клꙋчерꙋл ші Кавалер

ПЕТРꙋ ПОЕNАРꙋ

Мѣдꙋлар ал фелꙋрі de Соціетъці, de Агрікꙋлтꙋрꙋ ш. а.

С'а тіпъріт Жn Бꙋкꙋрещі ла анꙋл 1849.

Жn Тіпографіа К. А. Росеті ші Вінтерхалдер.

„Prăsirea duzilor și creșterea gîndacilor de mătasă", tipărită de P. Poenaru,

(București, 1849.)

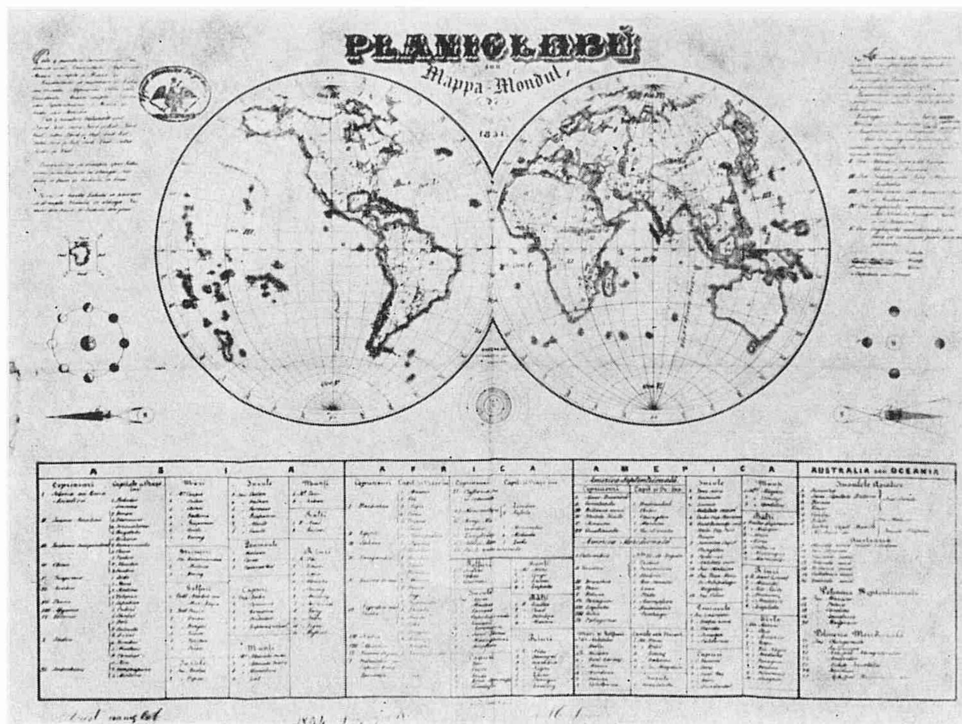
Semnăturile lui P. Poenaru, cu litere cirilice și latine: 1825, 1826, 1830, 1836.

Diploma de membru de onoare dată lui P. Poenaru de „Asociația transilvăneană pentru literatură romînă și cultura poporului romîn“.

(Sibiu, noiembrie 1861)

THEODOR AMAN
(1831—1891)
(elevul lui Petrache Poenaru)

Primul planiglob tipărit la noi în ţară, în tipografia Colegiului sf. Sava
(Bucureşti, 1854)

la județe, se poate prididi aici slobozirea biletelor"[1].

Ca să nu se facă vreo încurcătură prin țară, Petrache Poenaru dă zor să distribuie pînă la 10 august circa 20 000 de bilete, iar apoi raportează că nu mai socotește necesar trimiterea biletelor prin județe[2]. La observațiile Ministerului că termenul de înfățișare a proprietarilor la București ar fi prea scurt, Poenaru răspunde că comisia nu obligă pe nimeni să vină în Capitală „ci cere numai ca acele persoane să-și înfățișeze numai lista de robi și dovezile de posesie la Administrația județului, și apoi acea Administrație adeverind lista înfățișată să o adresezc la Comisie și pe temeiul unei asemenea adeveriri, Comisia să trimită îndată posesorilor biletele cerute"[3]. Unii proprietari pretextînd că asemenea dovezi nu există pentru țiganii de moștenire, Locotenența domnească, prin rezoluția lui C. A. Rosetti admite ca în lipsa actelor doveditoare, proba să se facă în fața tribunalelor, iar acestea prin hotărîrea lor vor arăta dacă proprietarii merită despăgubirea sau nu „rînduind stăpînirea un avocat pentru aceasta în fiecare județ"[4].

Cu toate acestea în urma situației raportate de Florian Aaron, noul administrator al județului Dolj, și la adresa Ministerului de Interne[5], Locotenența domnească aprobă să se înființeze și la Craiova o comisie pentru eliberarea robilor țigani, pentru cele cinci județe ale Olteniei, ca o comisie ajutătoare aceleia din București. Prin decretul 501 din 31 august 1848, comisia este alcătuită de Dimitrie Filișanu prezidentul municipalității Craiova, Grigore Bengescu zis cel tînăr, și Cneazul[6].

Nu știm dacă această comisie a funcționat sau nu; cea de la București și-a continuat lucrările sub con-

[1] *Anul 1848 în Principate,* vol. III, p. 61.
[2] *Ibidem,* pp. 434—435.
[3] *Ibidem.*
[4] *Ibidem,* pp. 261, 528.
[5] *Ibidem,* pp. 605—606.
[6] *Ibidem,* p. 698; vol. IV, p. 2.

ducerea pricepută a lui Petrache Poenaru, care a muncit enorm şi a luptat energic cu încăpăţînarea boierilor retrograzi.

Activitatea lui Petrache Poenaru în timpul Revoluţiei de la 1848, în ceea ce priveşte eliberarea robilor ţigani, a fost preţioasă şi de cea mai perfectă bună-credinţă, avînd a lupta cu cerbicia boierilor retrograzi.

O dată cu înfrîngerea revoluţiei, cea mai mare parte a conducătorilor acesteia au fost arestaţi. Printre cei arestaţi se găseau şi cei doi tovarăşi ai lui Poenaru din comisia pentru dezrobirea ţiganilor, anume Cezar Bolliac şi Ioasaf Snagoveanu care au fost surghiuniţi în Turcia.

Reprezentantul boierimii şi omul de încredere al turcilor, Constantin G. Cantacuzino, a fost numit caimacam al ţării. Prin măsurile luate de acesta, forţele reacţionare au căutat să nimicească înfăptuirile revoluţiei şi, în modul cel mai grăbit, să revină la situaţia dinainte. Desigur că şi opera lui Poenaru va avea aceeaşi soartă. Caimacamul Cantacuzino, cu toate că fusese coleg la Eforie cu Poenaru, fiind însă un exponent al boierimii reacţionare, s-a grăbit să decreteze desfiinţarea tuturor actelor revoluţionare privitoare la ţigani şi ruperea biletelor de dezrobire. Prin decretul 184 din 28 septembrie 1848 dat de Fuad Efendi, „comisarul împărătesc în Prinţipatele Dunărei“ şi Constantin Cantacuzino caimacamul Ţării Romîneşti, se spune că toţi ţiganii particulari de pe la moşii sau în slujba caselor stăpînilor lor, care au fost eliberaţi „în vremea revoluţiei de îndatoririle cărora legiuirea organică îi supune, reintră în starea lor de mai înainte“. Iar, „biletele slobozite fiecăruia din acei ţigani, de la 11 iunie din urmă pînă la 13 septembrie curgător, să se ia înapoi şi să se desfiinţeze, deoarece, ceea ce s-a făcut în timpul revoluţiei, în această problemă — atinge neapărat chestia prosperităţii ţării“. Rămîn valabile numai eliberările care au fost făcute de bunăvoie „fiind acesta un drept ce îl au [proprietarii] în puterea legilor ţării“. Se specifica, doar, că proprietarii

erau obligați „să trateze pe țigani după legile iubirii de oameni și asemănat cu dispozițiile Regulamentului Organic[1], ceea ce, desigur, avea un caracter pur declarativ, demagogic.

Mulți din țiganii eliberați nici nu se mai gîndeau însă să se întoarcă la foștii lor stăpîni, ba unii, ca să li se piardă urma, trecuseră și se stabiliseră în alte județe. Pentru acest motiv, probabil la cererea boierilor, Departamentul Trebilor din Lăuntru, la 1 octombrie 1848, trimite o serie de circulare către poliția din București și cîrmuirile de județe prin care li se atrage atenția că toți țiganii sînt obligați să se întoarcă la respectivii lor proprietari „și toate acturile slobozite de acel guvern se desființează cu desăvîrșire". Astfel nobila activitate a lui Petrache Poenaru în cadrul comisiei de dezrobire a țiganilor a fost zădărnicită de marii boieri retrograzi care au triumfat după înfrîngerea revoluției de la 1848.

4

FUNCȚII ADMINISTRATIVE

Pe lîngă funcția de director al școlilor pe care Petrache Poenaru a îndeplinit-o neîntrerupt între 1832 și 1848, el a mai fost însărcinat cu alte funcții administrative pe care le-a îndeplinit paralel cu aceea din cadrul Eforiei. Aceste funcții i s-au încredințat datorită faptului că el era pregătit în mai multe domenii, această pregătire fiindu-i apreciată întotdeauna.

Astfel, în 1836, Alexandru Ghica îl numește „șef de masă" la Marea Postelnicie, care pe vremea aceea era Ministerul de Externe al țării. Două motive par să fi determinat această numire. Mai întîi faptul că Poenaru vorbea și scria în cîteva limbi moderne: germana, pe care o învățase în timpul studiilor din Viena, și franceza, pe care o știa din anii petrecuți în

---

[1] *Anul 1848 în Principatele Romîne*, vol. IV, p. 572.

Franţa, le vorbea curent; tot la Viena învăţase italiana, iar limba greacă modernă o cunoştea din ţară, unde această limbă se vorbea obişnuit în primele decenii ale secolului trecut. Marea Postelnicie, care întreţinea corespondenţă şi relaţii diplomatice cu Turcia, cu Rusia şi cu alte ţări, avea nevoie de un băştinaş perfect cunoscător de limbi străine, mai ales de limba franceză care era limba diplomatică a vremii.

Apoi, Poenaru, care în timpul studiilor din străinătate îşi făcuse relaţii, purta corespondenţă pentru informaţii ştiinţifice cu prietenii săi din Franţa. Colonelul Puissant[1], care-i fusese profesor la Paris, a continuat să-l informeze despre fabricarea celor mai bune instrumente topometrice şi topografice; cu economistul Adolphe Blanqui[2], un nume foarte cunoscut în jurul anului 1850, schimba păreri despre economia politică a vremii, iar cu geograful Huot[3] a dus o corespondenţă ştiinţifică foarte interesantă, comunicîndu-i din ţară observaţiile sale în legătură cu marile cutremure din secolul al XIX-lea. Prin aceştia şi alţii[4] el era în curent cu mişcarea ştiinţifică din Paris, lucru pe care nu-l făcea nimeni altul în ţară.

Misiunea sa la Marea Postelnicie era de a redacta corespondenţa diplomatică ce urma să fie semnată de domn, de a traduce în romîneşte corespondenţa primită şi de a însoţi pe călătorii străini care vizitau ţara. Astfel în 1842 el însoţeşte în ţară pe Appert şi pe Edouard Thouvenel, care sub Napoleon al III-lea a fost ambasador al Franţei la Constantinopol şi apoi ministru de Externe. Aceştia vorbesc frumos de Poenaru în lucrările lor[5].

Nu se cunoaşte în amănunt funcţia de la Marea Postelnicie. Se pare că Poenaru lucra aici numai temporar, cînd era nevoie de munca sa; restul timpului îl folosea pentru lucrările de la Eforia Şcoale-

---

[1] Acad. R.P.R., Corespondenţă, nr. 24008.
[2] *Ibidem*, nr. 24003, 24004.
[3] *Ibidem*, nr. 24010.
[4] *Ibidem*, nr. 24002, 24007.
[5] C. D i n u, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 255.

lor, unde prezenţa sa era necesară în mod permanent. În orice caz el păstrează funcţia de la Marea Postelnicie numai în timpul domniei lui Alexandru Ghica.

Gheorghe Bibescu, la 30 mai 1842, după recomandaţia lui Constantin Cantacuzino, secretar al statului, îl numeşte şef al secţiei întîi din cancelaria sa, „de care se grăbeşte Secretariatul cu plăcere a face dumitale cunoscut că îndată să şi intri în lucrarea îndatoririlor ce s-au pus asupră-ţi prin orînduirea în arătatul post"[1]. El continuă să facă în noul serviciu aceeaşi slujbă pe care o făcea la Marea Postelnicie.

La 3 iulie 1843 Poenaru trece director la Logofeţia treburilor bisericeşti, păstrîndu-şi însă şi slujba de director al şcolilor naţionale. Această funcţie echivala cu aceea de secretar general de minister şi-l punea în ordinea ierarhică imediat după ministru (logofăt). În această calitate, fiind şi deputat, el a răspuns în locul ministrului unor interpelări din Adunarea Obştească. Răspunsul său, mai ales că a fost pronunţat de pe scaunul ministerial a provocat un mare scandal din partea boierilor, care nu vedeau cu ochi buni activitatea sa la şcolile săteşti. Poenaru rămîne în ambele funcţii pînă la 1848.

Am văzut că Revoluţia din 1848 desfiinţase Eforia Şcoalelor şi că, C. Cantacuzino, ajuns caimacam în septembrie, a reînfiinţat-o dar nu mai numeşte pe Poenaru director al şcolilor, ci îl pune în consiliul de efori. Barbu Ştirbei fiind numit domn, deşi schimbă componenţa consiliului de efori, păstrează pe Poenaru în aceeaşi calitate.

Totuşi, noul domn dă vechiului său colaborator din cadrul Eforiei Şcoalelor naţionale diferite însărcinări de răspundere, ceea ce confirmă preţuirea de care se bucura Poenaru. Astfel, la 19 iulie 1850, îl numeşte cap de secţie[2] la Secretariatul Statului, unde rămîne pînă la 28 ianuarie 1854, după cum declară

[1] Acad. R.P.R. inventar — achiziţii, nr. 443 bis.
[2] Manuscris în colecţia autorului.

singur în ianuarie 1858. Păstrează şi funcţia de efor al şcolilor, dar această funcţie este fără onorariu. Secretar al Statului era Alexandru Ghica, iar Simion Marcovici lucra în secţia unde fusese numit Poenaru.

La 28 ianuarie 1854, Poenaru este numit la Logofeţia Dreptăţii, „pentru lucrarea hîrtiilor în limba franceză“, unde rămîne pînă la 3 martie 1854, cînd trece la Comisia Documentală, „pentru regularea şi înscrierea documentelor mănăstireşti“, unde rămîne pînă la 31 octombrie 1855. La această dată este adus din nou în funcţia de cap de secţie la Ministerul Trebilor Dinafară, unde la 15 februarie 1856 este numit director. În toate aceste peregrinări el şi-a păstrat însă locul de efor al şcolilor. Ca director în Departamentul Externelor, Poenaru este în situaţia să cunoască toată frămîntarea politică a vremii de la sfîrşitul războiului Crimeei şi din timpul Congresului de la Paris, în care s-a pus problema Principatelor Romîne. Această funcţie îl făcea să lucreze permanent cu Barbu Ştirbei, care trebuia să părăsească ţara în scurtă vreme. Această apropiere explică faptul că Poenaru, cum am văzut, redactează cuvîntarea lui Ştirbei de renunţare la tron. După plecarea lui Ştirbei, la 10 iulie 1858, Poenaru demisionează din funcţia de director.

În răstimpul dintre plecarea lui Ştirbei şi alegerea lui Cuza, ţara este condusă de Alexandru Ghica, fostul domnitor, în calitate de caimacam şi de „căimăcămia de trei“. Alexandru Ghica, la 14 septembrie 1856, numeşte pe Poenaru membru (judecător) la Curtea Apelativă de Comerţ.

5

LUCRĂRI ŞI SERVICII TEHNICE

Petrache Poenaru, după cum am văzut mai sus, a studiat în capitala Franţei ingineria topografică, sub conducerea locot. colonelului Puissant. Alături

de profesorul său şi împreună cu ceilalţi colegi, Poenaru ia parte la ridicarea unei hărţi generale a Franţei. Lucrările sale sînt foarte apreciate de Puissant care îi dă un certificat despre munca sa la ridicarea hărţii[1]. El continuă apoi studiile la politehnică, în mineralogie, geologie, chimie, fizică şi matematică.

Reîntors în ţară, ca profesor, el a predat ştiinţele la Colegiul Sf. Sava, căutînd mai mult să îndrumeze pe elevi spre aplicarea acestor ştiinţe. O problemă care dădea mult de lucru inginerilor topografi era hotărnicia moşiilor boiereşti. Marii boieri, care aveau numeroase şi întinse moşii, întîmpinau greutăţi mari în delimitarea moşiilor şi în fixarea hotarelor mai ales cu pămînturile răzăşeşti. Nesfîrşitele procese iscate din pricina imposibilităţii de a se fixa pe teren vecinătăţile indicate în actele de proprietate se puteau rezolva şi înlătura prin ridicarea planurilor topografice pe care le făceau inginerii hotarnici. Aceştia erau însă foarte puţini şi cererea celor care voiau să aibă planul moşiilor era foarte mare. Pentru aceasta Poenaru a pornit imediat să pregătească un număr cît mai mare de ingineri hotarnici.

Grigore şi Iordache Otetelişanu, cei doi unchi dinspre mamă ai lui Poenaru, ei înşişi ingineri hotarnici nu puteau prididi cererilor boierilor de a li se hotărnici moşiile şi de a ridica planurile acestor moşii. Barbu Ştirbei, care între 1832—1840 era efor al şcolilor şi lucra deci cu Poenaru, a fost silit să insiste pe lîngă acesta ca Grigore Otetelişanu să-i hotărnicească moşia Slobozia, învecinată cu moşia Glavacioc a Eforiei Şcoalelor, pe care Poenaru o dăduse unchiului său s-o hotărnicească. Ştirbei nu-şi cunoştea nici măcar vecinii; el rugase în aprilie 1838 pe Poenaru să întrebe pe unchiu-său, „ca să-i sorocească a merge la faţa locului spre cercetarea hotarelor“[2].

---

[1] Marcel Romanescu, *op. cit.*, p. 8.
[2] Acad. R.P.R., *ms.* 4516 f. 62—63.

La 11 septembrie 1837, Poenaru scrie lui Grigore Oteteleşanu: „La circularele ce s-au făcut de Logofeţie către tribunaluri şi de acestea către proprietarii moşiilor învecinate cu ale Glavaciocului pentru sineturi, nu s-a văzut pînă acum nici o împlinire a scopului propus. Şi crez că putem aştepta şi zece ani de acum înainte fără a vedea săvîrşită lucrarea ce se cere. La aceasta nici Eforia, nici Logofeţia nu poate face nici o silă, fiindcă o asemenea lucrare ar trebui să fie mai întîi legiuită şi străşnicită prin pravili. ... Vino, deci, neică, ca să poţi săvîrşi hotărnicia la o moşie numai, înainte de iarnă, şi să nu găsească cinevaşi pricină de cîrtire. Inginerii cei noi eşiţi din colegiu aşteaptă pă dumneata cu mare bucurie"[1].

Deci, în 1837, începuseră să iasă din Colegiul Sf. Sava primele serii de ingineri hotarnici. Poenaru, care preda obiectele de temei pentru formarea inginerilor, nu se mulţumea numai cu cele făcute în clasă: teorie, desen, calcule etc. El completa cunoştinţele elevilor cu aplicaţii practice pe teren. Astfel el vesteşte pe unchiul său Grigore, încă de la 21 februarie 1838, că va veni cu elevii la moşia Glavacioc: „am hotărît că pentru practica ce trebuie să arăt şcolarilor la ridicare de planuri prin lucrare trigonometrică, să merg cu vreo zece şcolari la moşia Glavacioc şi să lucrăm acolo săptămîna cea mare şi cea luminată. Pă lîngă lucrarea inginerească ce li se va arăta de către dumneata, şi lucrarea de hotărnicie, adică cercetarea sineturilor, descoperirea semnelor, alcătuirea ocolnicii ş.c.l. Socotesc că această chipzuire va fi primită şi de dumneata şi că în săptămîna luminată vei veni negreşit la Glavacioc. Pe această încredinţare întemeindu-mă, eu am şi făcut din partea Eforii chemare vecinilor răzeşi pentru 10 ale lunii lui aprilie"[2].

La 10 martie 1838, Poenaru scrie din nou lui Grigore Oteteleşanu, stăruind să nu lipsească, pen-

[1] Acad. R.P.R., *ms.* 4516, f. 38—39.
[2] *Ibidem.*

tru a da direcţia ce trebuie luată la ridicarea planului. El repetă rugăciunea către unchiu-său şi la 21 martie, stăruind să aducă şi un stînjen al lui Şerban Vodă[1].

În aprilie 1838 Petrache Poenaru primeşte instrumentele pe care le comandase la Paris. Între aceste instrumente necesare lucrărilor de ridicare a hărţilor sînt: eclimetru, „un ceasornic de soare, orizontal, cu un tunuleţ care se sloboade la amiaz prin focul unei lentile pusă în linia meridiană", un compas de argint, un pluviometru şi un odometru de argint pe care îl trimite lui Grigore Otetelişanu, „socotind că poate să fie mai trebuincios la lucrarea ce se face acolo"[2]. Poenaru ia parte cu elevii săi la ridicarea planului moşiei Glavacioc şi ajută astfel la munca unchiului său, care contractase cu Eforia executarea acestei lucrări. Se pare că lucrează şi la alte moşii, nu numai cu unchii săi, dar chiar singur.

În domnia lui Gheorghe Bibescu se hotărîse să se facă o nouă delimitare a judeţelor şi plăşilor, fiindcă stricîndu-se vechile hotare se creaseră situaţii anormale în administraţia ţării. Cu conducerea acestor lucrări a fost însărcinat Poenaru, care îşi alăturase mai multe ajutoare. Pentru judeţele din Oltenia fusese însărcinat unchiul său Iordache Otetelişanu[3], căruia îi scrie la 6 octombrie 1844 şi-i trimite „harta cea mare a ţării".

În lucrarea sa pentru rotunjirea judeţelor el începe în octombrie şi porneşte de la Brăila; este ajutat de paharnicul Mihai Rathtivanu[4]. Această lucrare, săvîrşită pe judeţe şi cu mari întreruperi din pricina iernii, continuă şi în martie 1845, cînd scrie unchiului său Grigore: „Eu peste vreo 5 zile plec ca să urmez cu rătunjirea judeţelor ce au rămas nesă-

---

[1] Acad. R.P.R., *ms.* 4516. f. 60–61.
[2] *Ibidem*, f. 62–63.
[3] Ioan Filitti, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 385.
[4] General P. V. Năsturel, *op. cit.*, în *loc. cit.*, pp. 766–767.

vîrşite. Acestea sînt 6 pe care socotesc că le voi putea colinda în 15 zile"[1].

Într-o scrisoare fără dată. probabil din 1845, Poenaru dă unchiului său unele indicaţii pentru lucrarea de rotunjirea judeţelor arătînd cum a procedat el: „Mergînd în capitala judeţului am poftit numai pe boierul ales al acelui judeţ a se însoţi cu noi la lucrare, fără a chiema şi pe aleşii boeri din judeţele învecinate, fiindcă dacă am fi urmat aşa ne-ar fi trebuit să aşteptăm multă vreme pînă să-i împreunăm pă toţi şi apoi cum ne-am mai fi putut uni toţi în păreri? Numai la judeţul Buzău s-a întîmplat de s-au găsit de faţă 2 boieri aleşi din 2 judeţe şi au şi iscălit amîndoi în jurnal. Chemam tot de o dată şi pe supt-cîrmuitorii atît pe ai judeţului în care se făcea lucrarea, cît şi din ai judeţelor învecinate, pe aceia ale căror plăşi se hotărăsc cu judeţul ce era în lucrare. După desbaterea ce se făcea cu boierul judeţean şi după desluşirile ce lua comisia de la supt-cîrmuitori şi de la alţi locuitori din oraş se încheia îndoit jurnal şi îndoite liste de împărţirea satelor supt iscălitura amîndorura comisarilor, a boierului judeţean şi a secretarului. Unul dintr-aceste jurnale se trimitea îndată la Departamentul din Lăuntru cu raport, iar altul se păstra în dèla comisiei... Pentru împărţirea judeţului în plăşi şi pentru alegerea *taktului* în fiecare plasă ne slujeam iarăşi cu desluşirile ce ni se da de supt-cîrmuitori şi ne luminam din disputele ce le făcea între dînşii înaintea noastră pentru împărţirea satelor"[2].

În 1839, în urma unei inundaţii făcută de Dîmboviţa, se numeşte o Comisie de cercetare a pricinilor neregularităţii nivelului Dîmboviţei în Bucureşti, din care face parte şi Poenaru. Nu se cunosc rezultatele la care ajunge comisia, dar Poenaru, într-o scrisoare către Eliade, îşi expune părerile sale, afirmînd că una dintre cauzele neregularităţii sînt mo-

[1]—[2] General P. V. Năsturel, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 770.

rile de pe Dîmboviţa care fac ca apa să iasă din matcă şi să se reverse peste maluri[1].

Barbu Ştirbei, care apreciase pregătirea tehnică a lui Poenaru încă de cînd studia la Paris, îl numeşte la 5 martie 1850[2] membru în Comisia Tehnică a Lucrărilor Publice unde a funcţionat pînă în 1859. Din contribuţia sa la lucrările acestei comisii ştim că în 1853, împreună cu colonelul Ion Em. Florescu, cercetează la faţa locului pricinile care fac ca Oltul să se abată din matca lui la Beica (în apropierea oraşului Slatina) şi indică ce ar trebui săvîrşit spre a se curma acest neajuns[3].

De asemenea, Alexandru Ghica, pe vremea cînd era caimacam, îl numeşte în noiembrie 1856 membru în Eforia Drumurilor. Nu se cunoaşte activitatea sa în această eforie.

6

AUTOR DE MANUALE DIDACTICE

Una din marile nevoi ale învăţămîntului erau cărţile de şcoală şi materialul didactic. Dacă tablele lancasteriene, obligatorii şi esenţiale în primele două clase începătoare, s-au putut tipări chiar în anul 1832, cînd s-a aplicat regulamentul şcolilor întocmit de Poenaru, lipsa celorlalte cărţi de şcoală a continuat să fie încă cea mai mare piedică pentru bunele rezultate ale învăţămîntului. Poenaru şi-a dat seama de această lipsă şi a îndemnat mereu pe profesori să facă manuale.

Un alt fapt, care făcea şi mai greu de rezolvat lipsa manualelor didactice era că în Bucureşti nu se găsea o tipografie înzestrată cu utilajul necesar ca să imprime cărţile de şcoală pentru obiectele ştiinţifice,

---

[1] „Curierul romînesc", X, 1839, pp. 309—310.

[2] Manuscris în colecţia autorului.

[3] I. C. Filitti, *Scrisori inedite ale lui P. Poenaru,* în „Arhivele Olteniei", XIII, nr. 74—76, p. 395.

cum erau fizica şi chimia. Acest lucru impunea ca tipărirea acestor cărţi să se facă peste graniţă, la Sibiu, la Buda sau la Viena.

Între puţinii autori care s-au încumetat să alcătuiască cărţi de şcoală este şi Poenaru. Pentru nevoile catedrei de la Colegiul Sf. Sava şi de la alte şcoli din ţară el traduce *Geometria* lui Legendre pe care o prezintă Eforiei prin raportul din 29 decembrie 1834. Se alcătuieşte o comisie compusă din profesorii Simion Marcovici, D. Pavlide şi N. Picolo pentru a examina manuscrisul şi pentru a întocmi raportul asupra calităţilor sale didactice. La 8 ianuarie 1835 comisia recomandă tipărirea manualului motivînd foarte stîngaci că tratatul amintit: „se află tălmăcit în toate limbile cele cultivate, se predă mai în toate colegiile şi licee[le] şi este potrivit cu trebuinţa cursului elementar de matematică în şcoala de la Sf. Sava“[1]. Cartea, care trebuia să apară la Sibiu, se tipăreşte totuşi în tipografia lui Eliade şi intră în mîinile şcolarilor în 1837. Poenaru, pasionat topograf, adăugase la carte cîteva învăţături practice pentru aplicarea geometriei la ridicarea planurilor.

Pentru a uşura tipărirea manualelor didactice, Eforia, la insistenţa lui Poenaru, cumpărase din Paris o tipografie, pe care o instalase la Colegiul Sf. Sava. Faptul deschidea perspective noi pentru şcoala naţională. Tipografia funcţiona în 1841 sub conducerea lui Andrei Adamovici.

Poenaru continuă să rezolve problema manualelor didactice necesare catedrei sale. El traduce din latineşte după Appeltauer *Elementele de algebră,* la care aduce unele modificări cerute de şcoală, şi le prezintă Eforiei cu raportul din 31 octombrie 1839. „Din lecţiile de matematică — spune raportul — ce am dat eu în Colegiul Sf. Sava, avînd tradusă în romîneşte algebra lui Appeltauer, am gătit-o acum pentru a se pune în tipar. Şi fiindcă altă asemenea carte nu se află pînă acum tipărită în limba rumî-

---

[1] Arh. St. Buc., *Ministerul Instrucţiunii,* dosar 8308/1835, f. 5.

nească și este trebuincioasă pentru cursul de matematică ce se face în colegiu, plecat rog pe cinstita Eforie să binevoiască a da dezlegare spre a se tipări și această carte cu cheltuiala din casa Școalelor, după condițiile ce sînt puse și pentru alte asemenea tipărituri“[1].

Consiliul Eforiei, alcătuit din Mihai Ghica, Alexandru Filipescu și Barbu Știrbei, aprobă tipărirea în 500 de exemplare, din care 200 să se dea autorului, 50 pentru a se da ca premii la examene și 250 să se vîndă ca să se scoată cheltuiala tiparului ce va intra din nou în Casa școalelor. La 14 decembrie 1842 cartea era gata și costase 3 062 de lei.

Introducîndu-se limba franceză ca obiect de învățămînt în colegiu, lipsa unui dicționar francez-romîn se făcea din ce în ce mai simțită. Atunci, Poenaru, în colaborare cu Aaron Florian și G. Hill încep, în 1839, întocmirea unui asemenea dicționar, care este terminat după trei ani de muncă. Eforia primește bucuros manuscrisul și-l dă la tipar. Lucrarea apare în două volume mari cu titlul: *„Vocabular franțezo-romînesc după cea din urmă ediție a dicționarului de Academia Franțozească, cu adăogare de multe ziceri, culese din deosebite dicționare de P. Poenaru, directorul școalelor naționale, F. Aaron și G. Hill, profesori la colegiul sf. Sava, București“.*

Condițiile de tipărire prevedeau ca, după realizarea sumei de cost a tiparului, celelalte exemplare ce vor prisosi să se împartă între autori „ca să le vînză în al lor folos“. La 4 mai 1845 autorii înaintează o cerere ministerului în care arată că „se află pînă astăzi răbdători de mîngîierea ce ar fi putut nădăjdui pentru răsplata acestei grele lucrări și încă trebui să mai treacă cîțiva ani pînă a veni și subsemnaților rîndul de a trage vreun folos dintr-această muncă a lor, în vreme ce casa tipografiei a adunat pînă acum pe seama sa din vînzarea aceștii cărți 34 127 lei, mai lipsindu-i numai 10 863 lei spre a se

---

[1] Arh. St. Buc., *Ministerul Instrucțiunii,* dosar 5018/1839 p. 1.

despăgubi de toată cheltuiala ce a făcut cu această tipărire. Şi pentru această sumă tipografia mai are în a sa dispoziţie 1280 exemplare de preţ peste 80 000 lei". Autorii cer să li se avanseze în contul drepturilor ce le-ar reveni din vînzarea dicţionarului suma de 30 000 lei; ei propun reducerea preţului de vînzare de la 2 galbeni cît se fixase de Eforie, la un galben şi jumătate, ca vînzarea să se facă mai repede.

Manolache Florescu, pe atunci ministru la Departamentul Instrucţiei Publice, primind cererea o prezintă cu raport favorabil domnitorului Gheorghe Bibescu, care pune pe ea următoarea rezoluţie: „Noi luînd în băgare de seamă folosul ce au izvorît din tipărirea acestui vocabular pentru obşte, fără a fi lăsat încă nici un fel de răsplătire pentru a lor osteneală cei ce l-au făcut, spre încurajarea acestora, primim a lor cerere".

Alte manuale de şcoală n-a mai tipărit Petrache Poenaru. Munca încordată pentru organizarea învăţămîntului, cît şi celelalte însărcinări oficiale şi activităţi diferite nu i-au mai dat răgaz să realizeze mai mult. El ajută însă bucuros pe toţi cei care au vrut să dea tiparului cărţi de interes didactic, ştiinţific şi literar. Activitatea sa publicistică continuă însă la reviste şi la ziare, unde duce o muncă neobosită pentru luminarea celor mulţi.

7

ACTIVITĂŢI DIFERITE, ŞTIINŢIFICE ŞI CULTURALE

Personalitatea lui Petrache Poenaru s-a manifestat în multe activităţi culturale şi ştiinţifice. Stăpînind o cultură bogată şi variată, însuşită în ani lungi de studii, el se arăta mereu dornic de a-şi apropia noi cunoştinţe. Dar în măsura în care se lăsa stăpînit de dorinţa de a-şi spori cultura, în aceeaşi măsură simţea nevoia să împartă din bogata lui comoară strînsă cu migală şi pasiune. Născut

pentru profesia de dascăl, încă din tinerețe a fost îndemnat către școală, către școlari, către mulțimea dornică de lumină. În toate acțiunile sale, în toate domeniile în care s-a manifestat, el apare ca învățător, ca cel ce-și deschide sufletul și mintea, ca să împartă, să dăruiască.

Poenaru a inițiat și a condus ziare. În ziaristica sa se simte învățătorul, cel ce dăruiește cu gest larg din comoara cunoștințelor sale. El n-a fost savantul închistat într-un sistem arid și pedant, ci s-a manifestat ca un modest și discret semănător de idei, de cunoștințe folositoare.

Însușirea de „învățător“ ce caracterizează pe Poenaru, ca om și operă, apare în plină lumină în cuvîntările sale ținute la serbările de sfîrșit de an școlar și în scrisul său gazetăresc. În cuvîntări se înfățișează, cum am văzut mai înainte, pedagogul, profesorul care vorbește școlarilor, care face din sfat și dojană suporturi de înălțare spre țelul pe care-l urmărește școala de a crea omul bine pregătit, pentru progresul patriei și colectivității. În scrisul său gazetăresc apare învățătorul, cel ce știe să vorbească nevoii și sufletului, cel ce face din sfat drum de lumină și înțelegere.

La 5 februarie 1836 apare „Muzeul național“ — gazetă literară și industrială — la care colaborau Petrache Poenaru, Florian Aaron și Simion Marcovici. Era o gazetă ce se tipărea în tipografia Colegiului Sf. Sava și care apărea în două limbi: romînă și franceză, ultima pentru clasa boierească și arendașii străini. Scopul gazetei era limpede și precis: să răspîndească cunoștințe de economie agricolă, „cele mai potrivite cu starea acestui pămînt“, și de economie industrială, la care se vor adăuga bucăți literare „și articole despre istoria națională și se vor lua în băgare de seamă mai cu de-adinsul cercările și observațiile ce se vor face în lăuntrul acestui Principat“. Gazeta mai publica traduceri literare și știri politice. Orice articol apărea pe două coloane: una în romînește și alta în franțuzește. Cititorii nu se împăcau cu acest caracter bilingv al gazetei, fiindcă marea

majoritate nu ştiau limba franceză; ei au cerut să rămînă numai o gazetă romînească. Redactorii s-au conformat dorinţei cititorilor şi începînd cu nr. 9 din primul an, gazeta a apărut numai în romîneşte.

„Muzeul naţional", sub acest titlu, a apărut pînă în 1838, cînd redactorii şi-au încetat colaborarea. Reapare apoi în 1857 sub titlul: „Muzăul naţional-ilustrat săptămînal de ştiinţe, agricultură, industrie, literatură şi artă". Redactor al gazetei era Al. Marcu, cu sprijinul lui Poenaru.

În primăvara anului 1838, în urma propunerii geografului Huot şi Bouchétté, Poenaru este ales membru corespondent al Societăţii de ştiinţe naturale din Paris[1], ca urmare a unui memoriu ştiinţificeşte documentat asupra cutremurului din Bucureşti, care a avut loc în ianuarie 1838. Şi tot în acel an, la 4 mai, la propunerea lui Huot şi Caron, este anunţat că a fost ales membru corespondent al Societăţii de agricultură[2] şi de arte din Paris, iar la 1 septembrie 1839 este ales membru al Societăţii de arheologie din Atena[3].

Cînd şcolile săteşti începură să-şi sporească numărul şi populaţia şcolară din sate să fie din ce în ce mai atrasă de şcoală, Poenaru simţi nevoia unei gazete care să se răspîndească în sate şi să completeze acţiunea de luminare pe care o începuseră şcolile. El puse chestiunea în discuţia consiliului de efori şi, după multă insistenţă, obţinu aprobarea unei gazete populare. Poenaru, după ce-şi asigură colaborarea cîtorva profesori de la Colegiul Sf. Sava, la 1 octombrie 1843, tipări primul număr din „Învăţătorul satului", care apărea de două ori pe lună în format 40×25; abonamentul anual costa trei sfanţi pentru cei din mediul rural şi patru sfanţi pentru cei din mediul urban.

---

[1] Acad. R.P.R., *Corespondenţă* nr. 24002; Alex. Odobescu, *Petrache Poenaru. Cuventare asupra vieţii şi activităţii sale,* p. 12.

[2] *Ibidem,* nr. 24009.

[3] Acad. R.P.R., *Arhiva Petrache Poenaru,* mapa I, acte personale.

Primul număr din „Învăţătorul satului“ a apărut cu un articol scris de Poenaru în care se anunţa programul şi se preciza scopul urmărit de gazetă. Din acest articol-program extragem următoarele: „Foaia s-a numit «Învăţător al satului», pentru că cu adevărat prin a ei lucrare cea mai de căpetenie a noastră stredanie va fi să dăm sătenilor învăţăturile ce vom socoti mai însuşitoare pentru *îmbunătăţirea stării ţăranului*, prin încunoştiinţarea mijloacelor înlesnitoare la lucrarea pămîntului, şi prin deosebite povăţuiri spre îndreptarea năravurilor. De va întreba cineva, oare ţăranul care nu ştie carte putea-se-va înştiinţa de aceste învăţături? Noi vom răspunde că deşi cei mai mulţi ţărani nu ştiu să citească. dar în fiecare sat se află, de nu mai mulţi, măcar cinci-şase oameni care ştiu să citească, ba încă *în judeţele dupeste Olt o mare parte din numărul ţăranilor se văd cu călimările de brîu*, dovadă că aceia ştiu nu numai să citească, ci şi să încondeeze, ca să-şi însemneze cîte ceva pe hîrtie la trebuinţele lor. Aceştia dar, oricît de mic ar fi numărul lor într-un sat, sunt destui pentru împrăştierea cunoştinţelor ce se vor da printr-această foae... Citind această foae, mulţi vor zice în gîndul lor, poate să fie bună cutare doftorie, sau cutare chip de creşterea dobitoacelor, sau cutare mijloc de lucrare a pămîntului, să fac şi eu o cercare“[1].

„Învăţătorul satului“ a apărut regulat pînă în 1848, cînd guvernul provizoriu revoluţionar hotărăşte ca Nicolae Bălcescu să ia conducerea gazetei în locul lui P. Poenaru şi să-i schimbe numele în „Foaie sătească“. După înfrîngerea revoluţiei, foaia nu mai apare timp de un an, ca să reapară în 1849 sub vechiul titlu. Reapariţia însă nu ţine decît pînă în 1852, cînd „Învăţătorul satului“ îşi încetează existenţa.

[1] Nerva Hodoş şi Al. Sadi Ionescu, *Publicaţiunile periodice romîneşti (ziare, gazete, reviste)*, tom. I, Bucureşti, 1913, pp. 339—341.

Colaborarea lui Poenaru la „Învățătorul satului", care din 1848 s-a numit „Foaia satului", s-a restrîns la răspîndirea cunoștințelor și sfaturilor cu caracter agricol între săteni, la publicarea cuvîntărilor ținute cu diferite prilejuri și la comunicarea diferitelor circulări cu caracter școlar, date în calitate de director al școlilor naționale. Poenaru nu făcuse studii speciale de agricultură, dar petrecuse un timp, în Franța, pe moșia economistului Adolphe Blanqui, unde studiase multe din problemele agricole din vremea aceasta și vizitase marile pepinerii din sudul Franței. Apoi inițiase „Societatea agronomică" și școala de agricultură de la Pantelimon. Sub impresia celor văzute în Franța el se gîndise la alte metode de exploatare a pămîntului care aplicate în țară ar fi dat rezultate mult mai bune. Impresiile sale din Franța și gîndurile sale pentru agricultura romînească le comunicase în lungile scrisori de informare pe care le trimisese la Sibiu lui Zenovie Pop.

În primul număr din „Învățătorul satului" Poenaru publică articolul *Învățături pentru lucrarea pămîntului,* dînd sfaturi plugarilor săteni despre modul cum trebuie făcută munca agricolă. Continuă apoi prin următoarele articole: *Despre sădirea copacilor, Sămănătura de grîu mai tîrzie, Păstrarea cartofilor, Scurgerea locurilor băltoase, Lucrarea pămîntului pentru îngrășarea locurilor de muncă, Sădirea de pometuri, Mijloc de a cunoaște sămînța care este bună* etc. O problemă care l-a interesat în mod deosebit este cultura viermilor de mătase. El văzuse în Franța cît de răspîndită este creșterea acestor viermi în satele din anumite regiuni și ce industrie bogată se crease din filatura gogoșilor de mătase și din țesătura firelor acestea atît de prețuite, și întrezărise și pentru țara sa, atît de potrivită pentru cultura viermilor de mătase, această posibilitate. Poenaru începe să scrie în „Învățătorul satului" o serie de articole în acest domeniu: *Cum să se îngrijească duzii sămănați pe răzoare, Cum să se îngrijească școala de duzi, Despre altoirea duzilor, Despre pregătirea duzilor la loc stătător,*

Pentru tunderea duzilor, Despre sădirea duzilor în garduri vii, Despre creşterea gîndacilor de mătase, Despre încăperile unde se cresc gîndacii şi aşezarea lor pe poliţi, Prăsirea gîndacilor de mătase, Despre hrana gîndacilor de mătase, Învăţătura pentru creşterea gîndacilor de mătase, Pentru clocirea sămînţei de gîndaci de mătase etc. Toate aceste articole au fost strînse în 1849 şi publicate într-o carte cu titlul: *„Învăţături pentru prăsirea şi creşterea gîndacilor de mătase, adunate şi întocmite pă clima Ţării Romîneşti"*.

Poenaru face din „Învăţătorul satului" mijlocul cel mai bun pentru răspîndirea circularelor care cuprindeau măsurile şi dispoziţiile date şcolilor săteşti, subrevizorilor şi profesorilor şcolilor normale. Toate aceste comunicări sînt redactate de Poenaru, care punea în ele nu numai vederile clare ale organizatorului de şcoli şi de cursuri de pregătirea învăţătorilor, ci şi pricepere de pedagog.

În numărul 9 din 1844 se publică „ţirculare de regulile după care sînt întocmiţi sub-revizorii plăşilor, pentru priveghere asupra şcoalelor comunale de prin sate", în care se hotărăşte că aceşti subrevizori „se aleg din învăţătorii satelor care sînt mai bine deprinşi la toate învăţăturile ce au urmat şi care se deosibesc în a lor bună purtare şi împlinirea îndatoririlor ce sînt asupra-le". Revizorul judeţean şi subrevizorii din plăşi sînt datori să inspecteze şcolile comunale cît mai des, să constate dacă învăţătorii în timpul iernii ţin şcoala deschisă în mod regulat, „dacă şcolarii urmează cu spor la învăţătură, . . . dacă materialul şcoalei este ţinut în bună stare, dacă învăţătorul locuеşte în şcoală sau alăturea cu dînsa, şi dacă îşi primeşte drepturile sale în bani şi bucate".

După fiecare inspecţie va face raport către profesorul judeţean, iar acesta, la trei luni o dată, va trimite un raport de activitate Eforiei.

De două ori pe an, primăvara şi toamna, subrevizorii sînt obligaţi să adune de la învăţători catagrafiile (recensămîntul) tuturor copiilor „atît cei ce

învață în școală cît și cei ce nu învață, parte bărbătească și femeiască", și să le trimită în două exemplare, din care unul se va păstra la județ, iar altul se va trimite Eforiei.

Pentru obligația lor de cercetare a școlilor, subrevizorii vor primi „zeciuială din oricîți bani va lua învățătorul pe fiecare șase luni de la enoriașii satului său, îndată ce acesta va lua banii în mînă. Iar pentru rămășița ce va fi neîmplinită la sfîrșitul semestrului, învățătorul va da foaie sub-revizorului ca acesta să se înțeleagă cu pîrcălabul și cu aleșii satului și să o împlinească. Iar de la cele două chile de bucate, ce primește învățătorul de la sat, nu se va lua nici o zeciuială de către subrevizor".

Pentru zeciuiala ce ia din leafa învățătorilor subrevizorul, „este îndatorat a *trepăda* în toată vremea pentru trebuințele acestora cîte privesc la ale lor îndeletniciri în școală", a le aduce cărțile trebuincioase repartizate de la centru, „a se înțelege cu aleșii satului pentru împlinirea dreptului lor în bani și în bucate. Și în sfîrșit pentru orice neînlesnire vor arăta învățătorii că cearcă în sfera slujbei lor". „La vremea venirii învățătorilor de prin sate la școala normală, spre mai multă deprindere la învățătură, subrevizorii vor fi datori a aduce în școală pe învățătorii care vor întîrzia a veni. Și de va cunoaște profesorul (județului) de trebuință, va rămîne și însuși subrevizorul la școala normală, ca să se deprinză și el mai bine la învățătură".

Subrevizorul, pentru drumurile ce face în cercetarea școlilor comunale, nu are voie „a face vreo cerere de la sate sau de la învățători, nici pentru transport, nici pentru hrana sa sau a calului său". „Subrevizorul în tot locul se va purta cu cinste și cu bună orînduială, atît către învățători, cît și către toți locuitorii satelor, căci dovedindu-se abătut în niscareva netrebnice urmări, va fi negreșit nu numai depărtat din slujbă, dar și pedepsit".

În numărul 10 din 1844, tot în „Învățătorul satului" se publică condițiile ce trebuie să îndeplinească candidații pentru postul de învățător.

În primul rînd candidații de învățători sînt aleși de profesorul școlii normale din fiecare județ, dintre acei tineri recomandați de ocîrmuirea satelor că sînt cîntăreți sau paracliseri la biserică, sau dacă nu sînt din această categorie, din ceilalți tineri care știu „măcar numai să citească și să scrie slobod". Pentru a deprinde cunoștințele ce au nevoie, candidații trebuie să urmeze în timpul verii, trei sau patru ani, cursurile școlii normale și numai atunci pot fi numiți învățători.

Poenaru, în drumurile sale de inspecție prin țară, a întîlnit multe abuzuri ale moșierilor și arendașilor în relațiile lor cu țăranii clăcași, deoarece „unii din proprietari socotesc că folosul lor este să *stoarcă de la clăcași cît de mulți bani*", iar clăcașii văzîndu-se prea mult „folosiți" (exploatați) nu mai respectă nici cele legiuite.

Pentru înlăturarea acestor abuzuri și neînțelegeri, în 1846, Poenaru republică[1] articolele 139—146 din Regulamentul Organic și, după ce le analizează, caută să lămurească pe cei interesați. Se dau indicații cum să se facă măsurătoarea locurilor ce se lucrează în arendă; se dau chiar două tabele calculate.

În cursul lunii septembrie 1846, Gheorghe Bibescu cercetează școlile normale din mai multe orașe capitale de județ, unde examinează atît pe învățători cît și pe școlari. La Cîmpulung au fost examinați doi subrevizori, dintre care unul fiind pus să citească scrierea veche „nefiind destul obicinuit se cam împiedica". Domnitorul „l-a povățuit să fie mai silitor la învățătură, fiindcă de la un subrevizor se cere a ști mai mult decît ceilalți învățători comunali".

Poenaru care se pare că a însoțit pe Bibescu Vodă în această inspecție, publică în „Învățătorul satului" faptele cele mai însemnate petrecute; el o face cu gîndul de a stimula conștiința învățătorilor și elanul copiilor la învățătură.

În 1847 Poenaru începe să publice părți din rapoartele venite din județe, lăudînd acolo unde rezul-

---

[1] „Învățătorul satului", nr. 8 și 9, 1846.

tatele sînt frumoase dovedind muncă stăruitoare și dojenind pe cei care nu-și fac datoria. Aceste rapoarte se publică în cinci numere consecutive din gazetă și stîrnesc în țară o mare emulație între învățători și revizori. „Un asemenea zel pentru înaintarea învățăturilor — scrie Poenaru despre situația școlilor sătești din unele județe — Eforia nu-l poate trece cu vederea, ci simte o deosebită bucurie a-l împărtăși publicului printr-această Foaie".

Alteori se dau prin „Învățătorul satului" informații despre sporirea claselor la colegiile din București și Craiova. ca părinții să știe unde și cînd să-și îndrepte feciorii ca să găsească loc de învățătură. Se publică burse, locuri vacante de profesori, concursuri și în general tot ce interesează școala.

Poenaru a fost întotdeauna bine informat despre tot ce se scrie în limba romînă, atît în Moldova, cît și în Transilvania. El primește ca abonat „Curierul romînesc", „Albina romînească" și „Foaia pentru minte, inimă și literatură". Ia parte la discuțiile provocate de aceste publicații și contribuie la găsirea unor soluții. Astfel, în 1858, cînd Timotei Cipariu atinge chestiunea alfabetului chirilic, el, împreună cu Nichefor și Nestor, elaborează un proiect de ortografie cu litere latine. Din îndemnul său, Eforia înlătură buchiile chirilice din cancelaria sa și adoptă ortografia simplă. însă fondată pe rațiune și pe natura limbii noastre"[1].

Sprijinitor al artelor plastice. Prin cultura, priceperea și dorința de a face cît mai mult pentru țară, Petrache Poenaru este și un sprijinitor serios al artelor plastice. Puținii care se pricepeau să zugrăvească biserici și să facă și portretele ctitorilor, cu asemănare aproximativă, erau în majoritatea lor oameni fără o pregătire specială, iar meșteșugul picturii îl făceau ca o profesie oarecare bazîndu-se pe deprinderea ce-o căpătaseră în anii de ucenicie pe lîngă vreun meșter cu nume din acea vreme.

---

[1] M a r c e l R o m a n e s c u, *op. cit.*, pp. 30–31.

Încă din 1832, prin regulamentul școlilor întocmit de el, Poenaru introduce predarea caligrafiei pentru ca elevii să se deprindă cu un scris frumos și curat. La această îndeletnicire școlărească, din clasa a IV-a a școlii începătoare, elevii trebuiau să urmeze desenul, care în afară de faptul că dezvolta gustul pentru frumos, era socotit foarte util pentru acei care ar dori să urmeze ingineria sau să rămînă numai simpli meșteșugari și meseriași.

În cele două școli superioare — Colegiul Sf. Sava din București și Școala Centrală din Craiova — Poenaru a acordat o deosebită grijă predării desenului și caligrafiei și a căutat să numească ca profesori oameni talentați și cultivați.

La Craiova, Poenaru încredințează predarea desenului și caligrafiei tînărului pictor Constantin Lecca[1], iar la București în aceeași calitate numește pe Wallenstein (Valstein). Acesta. cu toate că era de origine străină, a dat dovadă de multă dragoste pentru țara în care a trăit. La început, Wallenstein s-a angajat ca profesor la Eforie pentru un salariu destul de modest, sperînd ca în timpul ce-i va rămîne liber, să se poată ocupa, pe cale particulară, cu pictura și în special cu facerea portretelor, prin casele boierești, cum era moda în acea vreme. Dar o dată intrat în serviciul Eforiei, în afară de programul școlii care era destul de încărcat, Poenaru l-a folosit în toate împrejurările, chiar la întemeierea acelui Muzeu național pe lîngă spitalul Colțea, care cuprindea: științe naturale, arheologie, numismatică, istorie, pictură etc.

Această activitate îi absorbea tot timpul zilei așa că nu mai putea lucra particular nimic, pentru care motiv, în 1836 cere să fie încadrat cu un salariu mai mare ca să poată să-și întrețină familia. La referatul favorabil ce i-l face Poenaru, Wallenstein primește o leafă mai mare. Iar mai tîrziu, cînd din cauza unei munci excesive i se slăbește vederea, tot

---

[1] Vezi Theodorescu Barbu, *Constantin Lecca*, București, 1938.

Poenaru, prin departamentul respectiv, îl recomandă domnitorului a fi ajutat material pentru a se putea duce peste hotare să-şi îngrijească boala de ochi de care suferă. Domnitorul îi acordă 2 000 de lei şi permisiunea de a merge unde va crede mai nimerit în străinătate.

Cu ajutorul lui Poenaru, pictorul şi profesorul Wallenstein deschide prima expoziţie de artă din ţară, în 1836, în sala cea mare a Colegiului Sf. Sava. Expoziţiile ce-au urmat au contribuit la dezvoltarea în rîndurile publicului bucureştean a gustului pentru artele frumoase.

După pensionarea lui Wallenstein, la catedra de desen şi caligrafie de la Sf. Sava este transferat Constantin Lecca care funcţionează pînă în anul 1859. Între acesta şi Petrache Poenaru a existat o prietenie sinceră, iar împrejurările i-au făcut şi rudenii, Lecca căsătorindu-se cu Victoria Oteteleşanu[1], fiica Catincăi Oteteleşanu, rudă a lui Poenaru, iar frumoasa Cleopatra, fiica pictorului, cu Grigore Poenaru[2], feciorul Evghenitei şi nepotul lui Petrache Poenaru.

Din îndemnul lui Poenaru, Lecca a pictat „unele monumente vechi din ţară“[3], a făcut tablouri cu subiect istoric, iar unele dintre acestea le-a dăruit colegiului care avea o adevărată pinacotecă şi cea mai mare bibliotecă din ţară.

Printre nenumăratele şi frumoasele portrete făcute de pictorul Constantin Lecca sînt şi acelea ale lui Petrache Poenaru şi a soţiei sale Caliopi[4], care se mai păstrează încă, şi pe care le-am reprodus în cuprinsul acestei lucrări.

Printre elevii lui Poenaru şi Wallenstein, la Colegiul Sf. Sava trebuie amintiţi: portretistul miniaturist Ion D. Negulici (1812—1851) şi marele pictor de mai tîrziu Theodor Aman.

---

[1] Foaia de zestre din 1 aprilie 1836, în colecţia autorului.
[2] Actul de cununie din 1865, în colecţia autorului.
[3] C. Dinu, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 263.
[4] În colecţia familiei Mateescu Gheorghe din Bucureşti.

Petrache Poenaru împreună cu Ion Cîmpineanu, ambii membri ai Eforiei, intervin pe lîngă domnitorul Alexandru Dim. Ghica să trimită pe talentatul Negulici la studii în străinătate. Chemat din Moldova, unde se afla, Negulici este însărcinat, înainte de a pleca la Paris, să alcătuiască un album care să cuprindă tot ceea ce era mai caracteristic și mai frumos în țara noastră „cu scopul de a deștepta solicitudinea puterilor apusene“[1] în favoarea principatelor noastre.

În raportul înfățișat domnitorului de Eforia Școalelor se spunea că, „cunoștința picturii fiind prea puțin întinsă într-această țară, nu se află printre romîni profesori deprinși în asemenea învățătură. Și ca să se poată forma pe viitor artiști destoinici de a lăți între romîni acest gust, Eforia a chibzuit ca pentru dispozițiile ce le are la arta picturei Negulici, unul dintre tinerii de aici“[2] să fie trimis în străinătate, la Roma sau la Paris să-și desăvîrșească studiile începute.

Domnitorul aprobă raportul prezentat și hotărăște ca să i se dea o bursă de 200 de galbeni pe an și 80 de galbeni „pentru cheltuiala drumului pînă la Paris“. Și cu toate că plecarea lui în străinătate a avut loc în toamna anului 1841, bursa i s-a dat cu data de 1 ianuarie a aceluiași an ținîndu-se în seamă că pînă la acea dată Negulici lucrase în țară la întocmirea albumului mai sus amintit.

La propunerea lui Poenaru, Theodor Aman este trimis de către Eforia Școalelor la studii în străinătate[3]. La întoarcerea lui de la Paris, Aman s-a bucurat de toată prețuirea și încrederea dascălului care văzuse că Eforia făcuse bună alegere prin trimiterea lui în străinătate.

Se poate presupune că de multe ori au stat de vorbă împreună și tot așa cum l-a sfătuit mai înainte pe Constantin Lecca, aceleași sfaturi a dat Poe-

---

[1] Dracopol Ispir, dr. Lucia, — *Pictorul Negulici, 1812—1851*, București, 1939, p. 64.

[2] Arh. St. Buc., *Ministerul Instrucțiunii*, dosar 3408/1840.

[3] Bogdan Radu, *Theodor Aman*, E.S.P.L.A., București, pp. 11—12.

naru şi lui Aman de a compune tablouri cu subiecte din istoria poporului nostru. Desigur că Petrache Poenaru este acela care a insistat mult pe lîngă Aman să facă portretul lui Tudor Vladimirescu. Fostul grămătic al lui Tudor nu putea să uite figura marelui luptător pentru eliberarea poporului. Pe C. D. Aricescu îl îndemnase să scrie istoria evenimentelor din acea vreme, dîndu-i preţioase informaţii verbale şi scrise, iar pe Aman să-l convingă să imortalizeze pe pînză pe acelaşi erou, după indicaţiile precise de ordin fizic şi moral pe care i le-a dat, pentru ca să fie reprezentat cît mai aproape de realitate. În afară de cei amintiţi mai sus, Poenaru a fost în bune relaţii şi cu pictorul August Strixner[1] care-i face portretul cam în aceeaşi vreme cu a bunului şi vechiului său prieten Eliade Rădulescu[2] cu care ucenicise la şcoala grecească[3] şi la şcoala marelui dascăl Gh. Lazăr.

Sprijinul ce l-a acordat Poenaru artelor plastice a fost desigur şi mai mare, dar din cauza multor documente pierdute nu-l cunoaştem în întregime.

Activitatea lui Poenaru, atît de variată după cum am văzut, se completează încă cu aceea pe care el a desfăşurat-o ca membru al diferitelor societăţi din ţară şi străinătate. Din ianuarie 1835 este membru în „Societatea agronomică". În 1833 ia parte la organizarea „Societăţii filarmonice", „născută din fuziunea vechei societăţi secrete a boierilor bejenari la Braşov în 1821 cu societatea întemeiată la 1827 de C. Golescu şi Eliade" şi contribuie la deschiderea şcolii dramatice din Bucureşti şi la apariţia „Gazetei Teatrului Naţional". Din acţiunea promovată de această gazetă începe în 1846 zidirea teatrului. În 1845 Poenaru face parte dintre membrii care au fondat „Asociaţia literară a Romîniei", în activi-

---

[1] C. Dinu, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 263.

[2] Vîrtosu E., *I. Eliade Rădulescu*, Bucureşti, 1928.

[3] „Curierul romînesc", nr. 70—71, 1839; „Curierul de ambe sexe", vol. II, pp. 239—253; D. Popovici, *I. Eliade Rădulescu: Opere, Ediţie critică — cu introducere, note şi variante*, Bucureşti, 1943, tom. I, pp. 414—424.

tatea căreia se numără şi lucrarea „Prietenul tinerimii“, ce a fost tipărită în mai multe ediţii, în mii de exemplare, şi distribuită elevilor merituoşi.

La 4 noiembrie 1861, Asociaţia Transilvania din Sibiu, pentru literatura romînă şi cultura poporului romîn, îi face cunoscut că l-a ales membru de onoare[1]. Spre bătrîneţe, face parte din „Societatea pentru învăţătura poporului romîn“, înfiinţată în 1866, unde depune o activitate stăruitoare. În 1869 este ales vicepreşedinte al acestei societăţi şi după moartea lui Eliade Rădulescu, în 1872, este ales preşedinte[2]. În această calitate el se opune desfiinţării şcolilor normale şi, datorită autorităţii trecutului său închinat şcolii, reuşeşte să împiedice această mare greşeală.

În şedinţa din 10 septembrie 1870, Poenaru este ales membru activ al Academiei Romîne, pe atunci numită Societatea Academică Romînă. Două zile mai tîrziu, A. Treboniu Laurian, preşedinte la această dată, îi comunică în scris alegerea: „Societatea Academică Romînă, luînd în consideraţiune meritele voastre literarie şi scientifice, precum şi însemnatele serviţie ce a-ţi adus Instrucţiunii publice, şi prin aceasta a întregei naţiuni Romîne a crezut de a sa datorie a ilustra această Societate prin numirea domniei voastre şi în şedinţa din 10 septembrie curent v-a ales de membru actual al Societăţii Academice Romîne“[3]. La 8 septembrie 1871 are loc primirea lui Poenaru în plinul societăţii, cu care prilej trebuia să ţină discursul de recepţie despre *George Lazăr şi şcoala romînească*. La această dată Poenaru era însă slăbit şi bolnav, astfel că nu şi-a putut citi discursul; lectura a fost făcută de prietenul său Gh. Sion.

*
* *

---

[1] Acad. R.P.R., *Arhiva Petrache Poenaru*, mapa I, acte personale.

[2] C. Dinu, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 260.

[3] Acad. R.P.R., *Arhiva Petrache Poenaru*, mapa I, acte personale.

Și acum la sfîrșitul acestor cuvinte despre Petrache Poenaru, dacă ar fi să prindem în cîteva linii figura sa luminoasă, el rămîne un mare ctitor al școlii romînești din prima jumătate a secolului trecut, — școală pe care a realizat-o călcînd pe urmele lui Gheorghe Lazăr, și pe care a căutat să o ridice la nivelul nevoilor societății din vremea sa.

El s-a străduit activ să deschidă drum elementelor de bază ale științei și culturii în lumea satelor, prin intermediul școlii, pe care o considera singurul instrument care ar putea să îndrepte situația grea a maselor populare.

Poenaru nu a fost un luptător pentru răsturnarea revoluționară a orînduirii feudale retrograde. El a sesizat însă în bună măsură prefacerile pe care procesul dezvoltării istorice le impunea societății romînești, căutînd să le netezească drumul prin intermediul școlii care să ajute masele populare în vederea înfăptuirii năzuințelor lor. În acest sens, cu toate limitele concepțiilor sale, determinate de poziția sa de clasă, Poenaru se înscrie ca o figură progresistă în istoria culturii romîne.

Petrache Poenaru a fost, înainte de orice, profesor, slujitor pregătit și devotat al catedrei, al școlii. Toată activitatea pe care a depus-o în calitate de conducător al școlilor naționale, este străbătută de o mare dragoste pentru om, de dorința nestrămutată de înălțarea omului prin luminarea minții și reflectă sufletul său larg de profesor devotat misiunii sale. Să creezi în cîțiva ani două mii de școli sătești, să aduci în întunericul satelor binefacerea cărții, să trezești în sufletul unei țărănimi apăsată de lipsuri, de împilare și de nedreptate dorința de lumină a minții — toate acestea nu s-au putut face decît dintr-un larg și nešovăitor spirit de muncă și jertfă.

Însuflețită de acest spirit chemarea sa pentru organizarea școlilor a găsit un larg răsunet în rîndul atîtor mii de oameni, tineri și bătrîni, dornici să-și dea concursul la opera de luminare a poporului. Candidații-învățători, care primiseră să vină în capitalele județelor și să învețe în școlile normale meș-

teşugul de a fi dascăl, ştiau prea bine că se îndreaptă către o muncă plină de greutăţi şi privaţiuni, căci cei doi lei pe an pe care-i plăteau sătenii dintr-un grup de cîteva zeci de case, nu ofereau decît o viaţă plină de lipsuri. În cuvîntarea pe care a rostit-o în faţa candidaţilor-învăţători P. Poenaru le-a adresat un călduros apel de a lupta pentru înlăturarea acestor greutăţi şi astfel să ducă la sporirea şcolilor săteşti, punînd bazele operei de luminare a satelor prin învăţătură.

Aceeaşi situaţie grea, plină de lipsuri şi nevoi, o aveau şi profesorii de la oraşe şi chiar cei de la colegiile din Bucureşti şi Craiova. El însuşi, profesor şi director, obligat să-şi ajute mama şi fraţii, care aveau în el singurul sprijin, nu o ducea mai bine. La înmormîntarea profesorului Costache Moroi, care a avut loc la 13 aprilie 1847, Poenaru aduce ultimul omagiu în numele Eforiei Şcoalelor Naţionale. Cu acest prilej el nu şovăie să spună adevărul despre viaţa mizeră a profesorilor din acea vreme: „Neliniştirea despre mijloacele susţinerii sale la bătrîneţe şi despre acelea ale creşterii copiilor săi, îi aspirase oarecum umorul, parcă nu mai putea crede nimănui, parcă nu mai aştepta nimic aici pe pămînt... pentru că starea dascălului este îmbucătura de toate zilele". Şi Costache Moroi nu fusese un simplu dascăl, ci profesor la cursurile speciale de drept, cu un salariu care întrecea de două ori pe al celorlalţi profesori.

După 13 septembrie 1848, cînd revoluţia a fost înăbuşită şi începuse prigoana împotriva dascălilor, învăţătorii şi profesorii care mai rămăseseră liberi nu mai aveau nici un mijloc de existenţă. Şcolile se închiseseră şi salariile se suspendaseră din ordinul caimacamului Cantacuzino. Spectrul foametei apăruse în toate familiile de învăţători şi profesori. Poenaru, cu sufletul cald şi înţelegător al profesorului, cheamă la Eforie pe cei care scăpaseră de prigoană şi-i pune la lucru ca să le poată plăti munca. Gestul său izvora din aceeaşi nesecată dragoste faţă de om după care s-a călăuzit totdeauna în faptele sale.

Cît timp a fost director al Eforiei Școlilor Naționale el a păstrat și funcția de provizor al Colegiului Sf. Sava. El locuia acolo, în mijlocul școlarilor, într-o singură cameră, de unde privirile și dragostea sa de profesor se revărsau calde față de elevi. Puținii elevi care și-au amintit clipele petrecute ca bursieri ai colegiului, între care și Alexandru Odobescu, povestesc cu emoție despre zilele de școală, petrecute sub povața lui Poenaru și arată respectul și iubirea lor față de modestul profesor. La încheierea serbării școlare din 1847, elevii, din proprie inițiativă, au cîntat două cîntece, unul dedicat domnitorului și altul lui Petrache Poenaru[1]. Se pare că ambele au fost scrise în versuri de Cezar Bolliac.

În discursul de recepție de la Academia Romînă, Petrache Poenaru evoca din noianul amintirilor figura lui Gheorghe Lazăr, căruia îi fusese elev și coleg. El se oprește la ultimele clipe pe care marele învățător le-a petrecut la București. „Dar puterile lui Lazăr se sleiseră, greutatea suferințelor sale îl obosise, curajul său slăbise și caracterul său se întunecase; căzînd în fine în infirmitate, fu nevoit învățatul bărbat a părăsi Bucureștii".

Un asemenea moment evocă Alexandru Odobescu, elevul lui Poenaru, la 22 octombrie 1889, cînd se sărbătorea un sfert de veac de la întemeierea Universității din București. El fixează figura lui Poenaru din ziua cînd își ținuse discursul de recepție la Academie[2]. „Precum anticii senatori romani purtau în brațe, la ocaziuni solemne, chipurile strămoșilor iluștri, astfel ni se prezentă și bătrînul Poenaru în Academia Romînă, la 1871, cu figura legendară a lui Gheorghe Lazăr, întrupată într-o schiță biografică. Glasul bătrînului narator era prea slăbit acuma pentru ca însuși să-și poată citi lucrarea. În ședința din 8 septembrie 1871, altul dintre noi dete în locu-i lectură prețioasei cuvîntări prin care Tatăl școalelor romîne din București rostea pomenirea de veci a

---

[1] „Universul", III, nr. 27, 6 iulie 1847, pp. 105—107.
[2] Alexandru Odobescu, *op. cit.*, pp. 19—20.

Moşului lor, obîrşia şi capul unei familii, acum numeroase, din care noi dascălii, ne mîndrim a ne coborî".

Dar cînd şcolile normale se găseau în primejdie, bătrînul făuritor al lor, s-a ridicat cu vigoarea de altădată pentru a opri lovitura ce se pregătea împotriva şcolii săteşti. Odobescu continuă: „Atunci cu o necrezută ardoare, cu o indignaţiune neţărmurită, se scoală din a sa amorţeală bătrînul Poenaru şi arătînd tuturor şi pretutindeni — unora ca o aspră mustrare, altora ca o vie îmbiere — şubreda sa fiinţă trupească, întărită ca într-o minune numai prin nemărginitul său amor şi devotament către şcoala romînească, el nou Lazăr reîntors printre cei cu viaţă, scapă de la osîndă şi de la pieire învăţătura sătenilor romîni".

Prin concepţia sa, Petrache Poenaru, unul dintre întemeietorii şcolii din ţara noastră, aparţine curentului iluminist de la începutul secolului al XIX-lea pe care îl caracterizau serioase limite de clasă. El considera că nedreptăţile sociale pot fi înlăturate prin cultură, că bunăstarea maselor populare şi eliberarea lor de sub asuprirea boierimii poate fi obţinută prin şcoală, prin răspîndirea ştiinţei de carte. În concepţiile sale se reflectă ideologia burgheziei romîneşti în formare, iar activitatea sa are un caracter democratic moderat. Dar cu toate acestea, Petrache Poenaru are merite incontestabile în întemeierea şi organizarea învăţămîntului în ţara noastră, şi activitatea sa reprezintă o contribuţie importantă la lupta forţelor înaintate ale societăţii romîneşti pentru progres, împotriva tendinţelor retrograde ale marii boierimi reacţionare.

Astăzi, cînd setea de cultură şi realizările poporului nostru în acest domeniu s-au ridicat pe o treaptă atît de înaltă, cînd analfabetismul a fost lichidat total încă în cursul primului cincinal, iar din rîndurile poporului se ridică constructorii vieţii noi, socialiste, opera de pionierat desfăşurată de Petrache Poenaru în domeniul organizării învăţămîn-

tului acum mai bine de un veac, își găsește adevărata ei prețuire.

Drumul cu adevărat larg spre cultură și știință a fost deschis maselor populare o dată cu răsturnarea regimului burghezo-moșieresc de către oamenii muncii conduși de Partidul Comunist Romîn. În cadrul revoluției culturale desfășurate în țara noastră s-au schimbat radical conținutul și structura învățămîntului, „Una din cele mai de seamă cuceriri ale revoluției socialiste, spune tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, constă în aceea că cultura a devenit un bun al maselor populare, a pătruns în viața lor de zi cu zi. Fiecare cetățean al țării are posibilitatea să-și manifeste talentul și capacitatea creatoare. Prin reorganizarea și lărgirea învățămîntului de toate gradele, prin asigurarea bazei materiale — construirea de noi spații de învățămînt, laboratoare, cămine, cantine — prin asigurarea școlilor cu personalul didactic necesar, prin acordarea de burse, s-au creat mari posibilități ca tineretul să se bucure de binefacerile învățăturii, ca economia și cultura să dispună de cadre tot mai multe și mai bine pregătite“[1].

Întemeiată pe știința marxist-leninistă, pe cunoașterea adevărului științific despre natură, viață și societate, școala noastră de azi este pusă în slujba construirii socialismului și comunismului. „Școala — spunea tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej la Congresul învățătorilor din R.P.R. din aprilie 1952 — este izvorul principal de cadre pentru construirea socialismului. De aceea este necesar ca școala noastră să predea elevilor cunoștințe științifice în legătură indisolubilă cu practica, cu activitatea în producție“. Școala noastră nouă își îndeplinește cu cinste această sarcină. În anii puterii populare s-au ridicat din rîndurile clasei muncitoare și țărănimii numeroase cadre de valoare, capabile să rezolve cu succes complexele probleme ale economiei și culturii pe care le pune construcția socialistă.

---

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări 1959—1961*, Editura Politică, București, 1961, p. 450.

În primăvara anului trecut s-a încheiat opera de colectivizare a agriculturii. Socialismul a învins definitiv în Republica Populară Romînă la orașe și la sate. Directivele Congresului al III-lea al P.M.R. și hotărîrile Sesiunii Extraordinare a Marii Adunări Naționale din aprilie 1962 prevăd ample măsuri pentru dezvoltarea învățămîntului de toate gradele în etapa desăvîrșirii construcției socialiste în țara noastră. Extinderea învățămîntului de cultură generală, a școlilor profesionale și de meserii, a cursurilor serale și fără frecvență pentru tinerii muncitori din producție asigură întregului tineret accesul larg spre știință și cultură. Remarcabile sînt realizările în domeniul învățămîntului sătesc. „Întregul tineret sătesc de vîrstă școlară, arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, în număr de 1 860 000 a fost cuprins în învățămîntul general de 7 ani, statul asigură fiilor de țărani largi posibilități de a ajunge pînă la cele mai înalte trepte ale învățămîntului și culturii"[1]. Hotărîrile Sesiunii Extraordinare a Marii Adunări Naționale prevăd organizarea învățămîntului agrozootehnic pentru masele largi de țărani colectiviști, în cursuri de 3 ani și se introduce pregătirea agrozootehniei în școlile de cultură generală de la sate.

În urma victoriilor istorice, obținute sub conducerea partidului, învățămîntul a devenit în mîinile poporului, eliberat de orice forme de exploatare, un instrument de mare importanță în făurirea bunăstării și fericirii sale.

---

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport prezentat la Sesiunea Extraordinară a Marii Adunări Naționale,* Editura Politică, București, 1962, pp. 17—18.

Anexa

LISTA CRONOLOGICĂ
A ÎNTREGULUI MATERIAL DOCUMENTAR DIN ANEXĂ (I, II, III)

1824 septembrie 22. Bucureşti. P. Poenaru cere domnitorului Grigorie Ghica să-i acorde o bursă pentru străinătate. (I).

1824 septembrie 28. Bucureşti. Mitropolitul, împreună cu trei boieri, recomandă domnitorului pe P. Poenaru să fie numit bursier al statului, în străinătate, iar după terminarea învăţăturii „să poată folosi neamului romînesc." (I).

1824 octombrie 3. Bucureşti. Medelnicerul Dumitrache anunţă pe Zenovie Pop că a obţinut de la Eforie o bursă de 2 500 lei anual şi 500 lei pentru cumpărarea de instrumente geometrice pentru P. Poenaru. (II).

1824 octombrie 4/16. Bucureşti. Medelnicerul Dumitrache roagă pe Zenovie Pop să se intereseze de P. Poenaru şi să-l aibă în grija lui; şi despre o serie de cărţi religioase ce s-au primit de Eforia din Bucureşti. (II).

1825 februarie 1. Viena. P. Poenaru anunţă pe prietenul său Andrei Gheorghiu, din Craiova, că se pregăteşte de examene şi că n-a primit banii trimişi de unchiul său Grigore, pentru a-i cumpăra instrumente. (I).

1825 martie 18. Viena. P. Poenaru roagă pe Zenovie Pop din Sibiu ca datoria garantată de unchiu-său Grigore să-i fie trecută pe numele său. (I).

1825 aprilie 6. Viena. P. Poenaru comunică lui Andrei Gheorghiu întîmplări politice, economice, sociale, invenţii, distracţii, curiozităţi mai importante din Viena, (I).

1825 mai 13. Viena. P. Poenaru îi scrie lui Andrei Gheorghiu marea durere ce-a avut cînd a aflat că i-a murit tatăl, căruia spera să-i fie un sprijin la bătrînețe. (I).

1825 iulie 5. Viena. P. Poenaru mulțumește lui Zenovie Pop de grija ce-i poartă prin trimiterea banilor și recomandărilor ce-i dă. (I).

1826 ianuarie 10. Viena. P. Poenaru scrie lui Zenovie Pop din Sibiu că a mulțumit Eforiei Școalelor pentru plusul de 500 lei pe an ce i-a acordat. Roagă să fie anunțat cît i se cuvine pe lună după această majorare, ca să știe cum să se chivernisească. (I).

1826 mai 24. Viena. P. Poenaru roagă pe Andrei Gheorghiu să-l ierte că nu i-a trimis datoria deoarece a fost bolnav și a cheltuit mulți bani cu doctorii și medicamentele. (I).

1826 iunie 30. Viena. P. Poenaru anunță pe Zenovie Pop că a scris la București să i se aprobe continuarea studiilor la Paris. (I).

1827 decembrie 9. Paris. P. Poenaru îi comunică lui Zenovie Pop din Sibiu despre preocupările sale școlare. (I).

1828 iunie 20. București. Medelnicerul Dumitrache anunță pe P. Poenaru că Eforia i-a aprobat prelungirea studiilor în străinătate pînă în aprilie 1830. (II).

1828 octombrie 29. Meulan. P. Poenaru comunică lui Zenovie Pop rezultatul vizitelor sale în fabricile din Franța. (I).

1829 noiembrie 17. București. Medelnicerul Dumitrache trimite lui Zenovie Pop banii pentru Petrache Poenaru, arătînd că veniturile Eforiei s-au strîns cu mare greutate din cauza războiului și a ciumei. (II).

1829 decembrie 15. Paris. P. Poenaru anunță pe Zenovie Pop că a primit banii ce i se cuveneau pe trei luni înainte și că a lucrat în fabrici de zahăr, hîrtie, la argăsitul pieilor și la spălatul lînii. (I).

1829 decembrie 19. Paris. P. Poenaru comunică lui Zenovie Pop prelungirea duratei studiilor în Franța cu încă

un an, în care timp i se vor trimite 20 000 de franci pentru a cumpăra diferite instrumente, modele şi cărţi necesare în tară. (I).

1830 ianuarie 22. Paris. P. Poenaru descrie lui Zenovie Pop nerăbdarea cu care aşteaptă să-şi termine studiile şi să se întoarcă în ţară. (I).

1830 aprilie 3. Roville. P. Poenaru scrie lui Zenovie Pop că în urma recomandării ce a primit de a scrie mai clar, a hotărît să scrie în limba franceză, fiindcă în „limba valahă" nu găseşte toate cuvintele şi termenii de care are nevoie. Aminteşte localităţile pe care le-a vizitat, fabricile, minele şi fermele în care a lucrat. (I).

1830 mai 17. Roville. P. Poenaru dă informaţii lui Zenovie Pop despre fîntînile arteziene. Nu recomandă să angajeze pentru moşiile din Ţara Romînească un administrator din Franţa şi cere ca guvernul Ţării Romîneşti să facă în ţară o fermă model, iar particularii o societate pentru îmbunătăţirea agriculturii. (I).

1830 iunie 20. Bucureşti. Eforia Şcoalelor cere Vistieriei Statului să i se dea cel puţin 10 500 de franci pentru bursierii de la Paris. (II).

1830 iulie 6. Bucureşti. Medelnicerul Dumitrache anunţă pe Zenovie Pop că Eforia Şcoalelor a încuviinţat ca P. Poenaru să studieze meşteşugul metalelor şi i s-a aprobat o bursă de 6 000 de franci pe an şi 2 000 de franci pentru a cumpăra nişte instrumente. (II).

1830 iulie 30. Nancy. P. Poenaru roagă pe Zenovie Pop să-i trimită bani pînă va primi alţii de la Bucureşti, deoarece suma avută la el a pierdut-o la Lyon. (I).

1830 august 15. Paris. P. Poenaru anunţă pe Zenovie Pop că Eforia Şcoalelor a dat ordin stolnicului Dumitrache să-i trimită 6 000 de franci pentru a putea face practică în întreprinderile industriale din Franţa, Anglia, Germania şi Ungaria. (I).

1830 septembrie 28. Grenoble. P. Poenaru arată lui Zenovie Pop localităţile din Franţa unde a studiat practic mineralogia şi metalurgia. Recomandă plantarea duzilor şi

creşterea viermilor de mătase care ar aduce venituri mari ţării şi stăpînilor de moşii. (I).

1830 noiembrie 29. Montpellier. P. Poenaru scrie lui Zenovie Pop că a vizitat: Grenoble, Saint-Étienne şi Montpellier unde a şi rămas, neputînd pleca mai departe, fiindcă banca Meuron, prin care primea banii, a dat faliment. (I).

1831 martie 13. Paris. Petrache Poenaru prezintă lui Zenovie Hagi Const. Pop un fel de raport asupra vizitelor pe care le-a făcut la minele de cărbuni, fabricile de hîrtie, sodă şi la diferite uzine şi întreprinderi din Franţa. (I).

1831 aprilie 23. Paris. P. Poenaru îi comunică lui Zenovie Pop cheltuielile făcute în Franţa şi nemulţumirea sa faţă de Eforia Şcoalelor. (I).

1831 mai 15. Paris. P. Poenaru anunţă pe Zenovie Pop că pleacă în Anglia, rugîndu-l să-i trimită la timp banii ce i se cuvin. (I).

1831 mai 28. Londra. P. Poenaru îi comunică lui Zenovie Pop greutăţile sale financiare şi dorinţa de a cunoaşte industria engleză. (I).

1831 iunie 26. Bucureşti. Medelnicerul Dumitrache cere lui Zenovie Pop să trimită din Sibiu două lexicoane tipărite la Buda, în cinci limbi, fiind necesare şcolilor. (II).

1831 august 30. Londra. P. Poenaru îl anunţă pe Zenovie Pop despre greutăţile întîmpinate din cauza neprimirii banilor şi despre plecarea din Londra să viziteze unele întreprinderi metalurgice. (I).

1832 martie 25. Bucureşti. P. Poenaru anunţă conducerea Eforiei Şcoalelor despre reuşita unor profesori suplinitori, propunînd unde să fie numit fiecare. (I).

1832 mai 1. Bucureşti. Contract încheiat între Eforia Şcoalelor şi J. A. Vaillant în legătură cu direcţia pensionului de băieţi din Colegiul Sf. Sava. (I).

1832 mai 5. Bucureşti. Eforia Şcoalelor numeşte pe P. Poenaru profesor provizoriu pentru geometrie şi algebră la Colegiul Sf. Sava. (I).

1832 iunie 14. Bucureşti. P. Poenaru anunţă Eforiei Şcoalelor că a deschis cursul de geometrie la Colegiul Sf. Sava. (I).

1832 iulie 5. Bucureşti. P. Poenaru anunţă Eforiei Şcoalelor că profesorul Coniţchi a început cursul de limba rusă. (I).

1832 iulie 5. Bucureşti. P. Poenaru anunţă Eforiei Şcoalelor că profesorul Wallenstein şi-a început cursul de desen. (I).

1832 august 28. Bucureşti. Cuvîntarea lui P. Poenaru la Colegiul Sf. Sava, cu ocazia examenului de sfîrşit de an şcolar şi a distribuirii premiilor. (III).

1833 aprilie 27. Bucureşti. P. Poenaru raportează Eforiei Şcoalelor că J. A. Vaillant, directorul pensionului, nu-şi îndeplineşte obligaţiile ce are, nesocoteşte şi acuză şcoala naţională şi vrea să deschidă un pension propriu. (I).

1833 iulie 11. Bucureşti. P. Poenaru propune Eforiei Şcoalelor să aprobe plata întreţinerii pentru cinci elevi bursieri din fostul pension condus de J. A. Vaillant. (I).

1834 aprilie 10. Bucureşti. P. Poenaru anunţă pe Nicolae Gănescu, care învaţă medicina şi farmacia la Moscova, că i s-a trimis ajutorul cerut prin generalul Kisseleff. (I).

1836 iulie. Bucureşti. Cuvîntarea comisului P. Poenaru, directorul şcolilor naţionale, la sfîrşitul anului şcolar 1835—1836 „cu prilejul împărţirii darurilor." (III).

1837 iulie. Bucureşti. Cuvîntarea comisului P. Poenaru, directorul şcolilor naţionale, la sfîrşitul anului şcolar 1836—1837. (III).

1840 iunie 30. Bucureşti. Cuvîntarea marelui clucer P. Poenaru, directorul şcolilor naţionale, cu ocazia distribuirii premiilor. (III).

1843 martie 27. Bucureşti. Raportul Eforiei Şcoalelor înaintat domnitorului Gheorghe Bibescu pentru numirea unui supraveghetor şi corespondent al tinerilor romîni trimişi la învăţătură în Paris. (III).

1843 iulie. București. Cuvîntarea marelui clucer P. Poenaru, directorul școlilor naționale, la serbarea de sfîrșit de an școlar, în Colegiul Sf. Sava. (III).

1844 iunie 25. Craiova. Cuvîntarea lui P. Poenaru, directorul școlilor naționale, ținută la 25 iunie 1844, la Craiova, cu ocazia „împărțirii darurilor la școlarii cei mai înaintați". (III).

1845 iulie 1. București. Cuvîntarea rostită de marele clucer P. Poenaru, directorul școlilor naționale, cu prilejul împărțirii premiilor în Colegiul Sf. Sava. (III).

1846 mai 8. București. P. Poenaru înaintează domnitorului cererea de a se numi un ajutor de conservator al Muzeului Național și de a se aproba un ajutor bănesc pentru profesorul S. Vallenstein. (I).

1846 mai 8. București. Profesorul Scarlat Vallenstein este recomandat domnitorului pentru acordarea unui ajutor bănesc. (I).

1846 mai 15. București. Scrisoare publică adresată de Petrache Poenaru lui Ioan Maiorescu în legătură cu bunul mers al învățămîntului din Craiova și județul Dolj. (III).

1846 iunie 29. București. Cuvîntarea marelui clucer Petrache Poenaru, directorul școlilor naționale, la serbarea de sfîrșit de an de la Colegiul Sf. Sava. (III).

1847 iulie 7. București. P. Poenaru răspunde unchiului său că a primit vestea morții fratelui său Costache, rugînd pe cumnată-sa să accepte să îngrijească el de creșterea nepotului său Constantin. (I).

1847 decembrie 26. București. P. Poenaru scrie procurorului Grigore Bengescu la Craiova, în legătură cu o carte împrumutată. (I).

1858 ianuarie 28. București. P. Poenaru intervine pentru numirea lui Minescu, cîntăreț la biserica Sf. Ion, ca institutor la școala primară din culoarea de Roșu. (I).

1858 august 29. București. P. Poenaru scrie unchiului său Grigore Otetelișanu despre cura ce a făcut la Marienbad, de asemenea că i-a cumpărat un brîu foarte bun pentru durerile reumatice. (I).

1858 octombrie 22. București. P. Poenaru mulțumește verișoarei sale Elena Economu pentru pomișorii și vinul trimis. Fiind în ajunul Unirii își manifestă credința și speranța că toți cetățenii vor vota pentru a oferi țării o soartă mai bună. (I).

1859 februarie 7. București. P. Poenaru, la cererea Ministerului de Interne, arată slujbele și salariile avute de la 1 februarie 1832 pînă la sfîrșitul anului 1856. (I).

1874 septembrie 10. București. Testamentul lui P. Poenaru prin care lasă averea ce are nepoatei sale Maria și soției sale Caliopi cu obligația pentru aceasta să ajute doi nepoți de-ai lui pînă la terminarea studiilor. (I).

Anexa

I. *Scrisori, memorii, rapoarte, adrese, petiții etc. ale lui Petrache Poenaru*

1.

1824 septembrie 22. București. P. Poenaru cere domnitorului Grigorie Ghica să-i acorde o bursă pentru străinătate.

Prea Înălțate Doamne,

Fieșcare unde cunoaște izvorul milei acolo după dreptate și aleargă. Și eu prea plecatul sluga Mării Tale, în strîmtorarea ce mă aflu, altă nădejde neavînd, la milostivirea Marii Tale năzuesc cu umilință arătînd că mai nainte cu doi ani pentru multă rîvnă ce mi-a dăruit pronia dumnezeiască spre învățătură, căzînd cu rugăciune la unii din boierii craioveni, de unde sînt născut și crescut, am aflat putinciosul ajutoriu de cheltuială și am mers la Viena unde m-am străduit învățînd cîteva din limbi și din științe filosoficești, precum aceasta din atestaturile ce am de la profesorii de acolo să dovedește.

Acum sfîrșind cheltuiala, și dumnealor boierii de care fusesem sprijinit nemai putîndu-mă ajuta, am fost silit a mă trage din mijlocul învățăturilor, și pentru că [numele?] celor miluiți de înălțimea ta au ajuns pînă la cele mai depărtate locuri, m-am îndemnat cu bună nădejde a alerga și eu la luminate picioarele înălțimii tale, fierbinte rugîndu-mă a te milostivi, să fiu și eu primit în numărul celor sprijiniți de patrie la cheltuiala învățăturii și orice știință mi se va porunci a învăța, adecă ori legile, sau filosofia, sau matematica teoriticească și practicească, ca cele mai de trebuință științe în patria noastră, mă voi sili din toată putința a mă face destoinic, ca după întoarcerea aici să slujesc în școalele patriei.

Luminate Doamne! Sînt sărac şi fiu din părinţi de neam, ştiut de toţi dumnealor boierii, dar scăpătaţi. Toată nădejdea mea razimă, după Dumnezeu, în silinţa ce voi pune la învăţătură, din neînlesnirea însă a ajunge la acest scopos nu mă pociu rădica într-alt chip, fără numai prin sprijineala cea mai milostivă şi părintească a înălţimii tale. Dreapta Mării Tale, cea întinsă spre ajutoriul celor căzuţi, să mă ridice şi pă mine prea plecatul, ca să pociu urma învăţăturile în luminata Evropă încă patru ani şi printr-acestea să mă fac şi eu vrednic propăveduitoriu iubirii Măriei Tale de cele spre folosul patriei.

Milostive Doamne! Sînt pămîntean, iar nu strein, voi cunoaşte datoriile mele către patrie că spre această rîvnă mă silesc, şi în toate zilele vieţii mele voi mărturisi către toţi mărimea facerii de bine a Măriei Tale către mine, şi oricum te vei milostivi Măria Ta,

Al Înălţimei Tale

prea plecat
Petrache Poenaru

sin vtori vistier Constandin Poenar *ot* Craiova[1]

[Pe această jalbă, din ordinul domnitorului, se pune următoarea rezoluţie]:

„Prea sfinţia ta părinte mitropolite şi dumneavoastră boierilor efori ai şcoalelor, să cercetaţi jalba aceasta şi să ne arătaţi în scris".

1824 septembrie 22.
biv vel sluger

2.

1824 septembrie 28. [Bucureşti]. Mitropolitul, împreună cu trei boieri, recomandă domnitorului pe P. Poenaru să fie numit bursier al statului, în străinătate, iar după terminarea învăţăturii „să poată folosi neamului romînesc".

---

[1] Acad. R.P.R., *ms.* 4516, f. 8.

Prea Înălţate Doamne,

După luminata porunca Mării Tale ce ni se dă la această jalbă a lui Petrache Poenariul *sin vtori* vistier Constandin Poenariul *ot* Craiova, intrînd în cercetare, ne-am *plirofori-sit* că acest ucenic romîn, mai întîi învăţînd cartea elinească la şcoalele ţărăi, şi cunoscîndu-să de către dascălii cei de atunci cu mare silinţă la ace[le] învăţături, în cele după urmă, la leat 1819, s-au şi aşezat în rîndul dascălilor *para-dosind* la ucenici peste un an şi mai bine. Apoi din răz-vrătirea ţării s-au tras şi el de la şcoală în părţile Craiovei la părinţii săi, de unde după rîvna ce au avut spre învăţă-tură căzînd cu rugăciune la unii din boierii de acolo, l-au şi ajutorat care cu ce s-au *proerisit* şi s-au dus la şcoalele din Viena spre învăţătură, de sînt doi ani trecuţi în care curs au şi trecut vreo cîtevaşi învăţături, precum din ates-taturile dascălilor de acolo ce le văzurăm la mîinile lui să cunoaşte. Din care să înţălege că numitul este cu mare silinţă, vrînd a se procopsi desăvîrşit ca să poată folosi neamul rumînesc. Ci fiindcă după cererea ce o face prin chiar jalba sa, să leagă, că de va avea ajutoriul ţării în soroc de patru ani pînă să săvîrşească tot cursul învăţă-turii, şi de să va da măcar cîte taleri 2 500 pă tot anul ca să-i fie pentru hrana vieţii, îmbrăcămintea şi cumpărătoa-rea cărţilor, dă făgăduială ca să vie aici la patria sa, spre a fi şi el între dascălii ţării, precum sînt şi ceilalţi patru ce-i avem la şcoalele *ot* Paris.

Am chibzuit că pă lîngă acei patru ucenici ce sînt aleşi şi trimişi cu cheltuiala şcoalei să să mai adaoge şi acest Petrache Poenariul cu care să să facă cinci, şi căruia să-i poarte Casa şcoalelor cheltuiala numai în soroc de patru ani *po* taleri două mii şi cinci sute pă tot anul, înce-pîndu-să sorocul de acum de la zi întîi ale lui octombrie viitoriu, îndatorîndu-să de către noi supt enstrucţie în scris ca numai învăţătura matematicii să o înveţe, adecă şi cu theoria şi cu practica, fiind cea mai de folos şi trebuincioasă neamului rumînesc, pentru care l-am îndatorat de au şi dat înscris prin zapis la Casa şcoalei, prin chezăşia dumnealui *biv vel* paharnic Neculaie Brăiloiu cu care să şi rudeşte, ca după sorocul acestor patru ani să fie dator a veni drept în Bucureşti ca să-l orînduim a *paradosi* în limba rumî-

nească acest meşteşug al matimaticei la şcoalele ţării în soroc de opt ani după datorie cu plată de simbrie, precum să va da şi la ceilalţi. Iar după acest soroc de opt ani poate să rămîie slobod în voinţa sa.

Şi de să va găsi cu cale şi de către măria ta această chibzuire a noastră, ne rugăm să ni se dea şi de către înălţimea ta luminată poruncă de urmare, sau cum va fi bunăvoinţa Mării Tale.

1824 septembrie 27.

Grigore al Ungrovlahiei
vel postelnic Constandin Bălăceanu
Iordache Golescu
Nestor *vel* lofogăt

[rezoluţia domnească]:

Io Grigorie Dimitrie Ghica voevod i gospodar zemli Ungrovlahiscoe

Prea sfinţia ta părinte mitropolite şi dumneavoastră boierilor efori ai şcoalelor primită fiindu-ne această anafora a preasfinţii tale şi a dumneavoastră, o întărim domnia mea şi poruncim ca întocmai să să facă urmare.

1824 septembrie 28.
vel logofăt[1]

3.

1825 februarie 1. [Viena]. P. Poenaru anunţă pe prietenul său Andrei Gheorghiu, din Craiova, că se pregăteşte de examene şi că n-a primit banii trimişi de unchiul său Grigore, pentru a-i cumpăra instrumente.

---

[1] Acad. R.P.R., *ms.* 4516, f. 9.

Cu frățească dragoste mă închin dumitale,

M-am bucurat foarte primind dorită scrisoarea dumitale de la 20 ianuarie și iată răspunz printr-aceasta.

Pricina pierderii plicului cu scrisorile mele dintîi a fost că greșisem adresul la Rușava, și, tocmai pă urmă, dîndu-mă în vorbă cu chir Ianache mi-a spus că nu iaste așa, fiindcă pierdusem adresul ce-mi dedeseși dumneata.

Acum nu am vreme să repetăluesc tot acelea, fiindcă s-au început examenurile și știi că la aceste ocazii să lăcurește aurul în ulcea, și trebuie să-i dau foc cît oi putea.

Tot dintr-această pricină, mă rog să mă erți că și acum îți scriu pă scurt.

Părinților și unchilor cu multă plecăciune sărut cinstita mînă.

De acei 200 f.[iorini] ce-mi scrii că mi s-au trimis pentru cumpărarea instrumenturilor unchiului Grigorașcu, înștiințez că încă nu i-am primit; ci avînd ocazion îi voi trimite cîte voi putea cumpăra de 40 fl.

Frate chir Andrei, fiindcă nu știi în ce mă aflu, poți avea dreptate să te paraponisești de mine. De esti însă prieten adevărat și neștiind, crede-mă și mă iartă.

Și sînt al dumitale ca un frate

P. Poenaru

Acei 32 f.[iorini] i-am plătit lui Hr. [Herr] Kopesky; pentru rămășiță voi îngriji a o răspunde ori aici, sau acolo.

Sînt foarte mulțumitor bunătății ce-mi arăți, lăsîndu-mă a-i plăti pă îndelete[1].

4.

1825 martie 18. [Viena]. P. Poenaru roagă pe Zenovie Pop din Sibiu ca datoria garantată de unchiu-său Grigore să-i fie trecută pe numele său.

---

[1] Colecția autorului.

Cu plecăciune mă închin dumitale,

Este ştiut că din socoteala cheltuielii mele pă anul trecut, ce am primit din cinstită casa dumitale am mai rămas dator 496 fiorini. Unchiu-meu îmi scrie de la Craiova că cu toate că s-au legat prin zapis a plăti aceşti bani în scurtă vreme, însă este la mare grijă neavînd nici un feliu de mijloc a-i răspunde.

Cunosc bunăvoinţa acestui om; au îngrijit pentru mine la orice mi-a fost spre folos, şi la trecut prin putinţă am crescut supt povăţuirile şi sprijineala dumnealui, şi sînt dator pentru aceasta în toată viaţa, netăgăduită mulţumire. Cunosc şi lipsa în care să află atît dumnealui cît şi părinţii miei şi ştiu că foarte cu greu le este a împlini aceşti bani; oare nu voi avea urgie de sus făcîndu-mă pricină năcazului dumnealor pentru aceasta?

Bunătatea şi sprijineala ce am cunoscut şi de la dumneata, cocoane Zamfirache, nu voi uita a o mărturisi în toată viaţa; aceasta îmi dă şi acum a nădăjdui că judecînd dumneata cu blîndeţe, starea în care mă aflu, vei binevoi a primi această prea plecată a mea rugăciune ce îndrăsnesc a face:

La cinstită casa dumitale pre care dumnezeiasca provindenţie şi iscusinţa dumneavoastră au înflorit-o, nu ar fi lucru cu anevoe să fiu aşteptat de aceşti bani cu soroc de trei ani de acum înainte. De aceia, fierbinte mă rog, fă-ţi pomană, cocoane Zamfirache, a primi zapisul mieu pentru această datorie, prin care mă voi lega ca în soroc de trei ani de acum înainte să plătesc aceştia cu dobînda lor. Întracest zapis să vor iscăli atît părinţii miei cît şi unchiu-mieu, de chezaşi, ca de care cumva eu la soroc ori nu voi fi în viaţă, sau nu voi avea banii gata, să să împlinească fără altă prelungire, ori din casa părintească sau din casa unchiu-mieu.

Mă rog să nu fie dumitale cu supărare această rugăciune a mea, ci oricum vei binevoi a hotărî, să mă învrednicesc de cinstit răspunsul dumitale, dîndu-mi-să şi voie a fi şi de acum înainte pre cum am fost.

Al dumitale plecat

Petrache Poenaru

Cocoanei maicii dumitale cu plecăciune sărut mîna, asemenea şi cocoanei soţiei dumitale.

Mă rog să să trimiţă această scrisoare la Bucureşti[1].

5.

1825 aprilie 6. [Viena]. P. Poenaru comunică lui Andrei Gheorghiu întîmplări politice, economice, sociale, invenţii, distracţii, curiozităţi mai importante din Viena.

Cu frăţească dragoste mă închin dumitale,

Mai bine de o lună este de cînd s-au început cercetările în şcoală şi nu puteam avea nici măcar un ceas de prisos ca să pociu răspunde dumitale la cele scrise. De abia în săptămîna aceasta au luat şi acestea sfîrşit. Acum am vreo patru zile pentru sărbătorile Paştilor, răgaz, şi poci scrie atîta de pe larg, încît poate să ţi se urască citind.

Crez că-ţi va fi dor de Viena şi pofteşti să afli ce să mai face într-însa. Ştii că lucrurile cele mai de căpetenie aici sînt puţin supuse schimbării, de aceia pociu zice că dintr-acestea mai toate sînt precum le-ai lăsat. Vei fi ştiind din gazetă că împăratu şi împărăteasa pleacă de aci în 8 aprilie la Milano. Meternih să află de mult la Paris, multe să sună în aer pentru aceasta, dar pentru că nu mă pociu răzima de vînturi să trecem dintr-aceste abstracte în altele mai învederate lucruri.

De toate părţile pă uliţi să aud plăngerile fiacărilor că o să le scază preţul, de o parte să zice că o să le puie poliţia taxă, de altă parte i-a speriat venirea unui englez aici cu un feliu de caleaşcă care să porneşte de o dampf-maşină[2] şi aleargă în Prater, fără cai, foarte iute. Odată însă numai s-a produţărit şi să vede că nu a avut trecere, fiindcă cîrmirea nu să putea face lesne, şi să abătea de multe ori din drum. Să zice că o acest feliu de diligenţă s-a făcut de aici pînă la Minhen [München].

---

[1] Colecţia autorului.

[2] Strămoşul automobilului de azi — *N. A.*

Am făcut haz pă un fiacăr care zicea: „cărturarii] din vremea de acum în toate să amestecă, pînă şi fiacări vor să să facă; unii să căsnesc, zice, să umble cu balonu în văzduh, alţii pă pămînt cu un cal ca cu doisprezece, şi alţii cu fumul, (Kampf zicea el în loc de Dampf), dar cum văz eu, zicea, tot cu mîrţoagele noastre o să-i tîrîm şi pă ei".

Profesorul Meisner, de la Politehnicul Institut, a luat privileg ca să facă de aici pînă la Praga un feliu de drum pă care să poată umbla cară încărcate cu aceiaşi înlesnire cu un cal, ca cu doisprezece.

Facultetul Mediţinei nu a apucat să să mire îndestul de somnul cel lung al soldatului, ce vei fi citit în gazetă că a dormit aici în spital 18 luni, şi iată să ivi alt fenomen mai ciudat: În satul *(indescifrabil)* este un tînăr care mai pă toată săptămîna, de două ori, ca un somnabul face felurimi de minuni. Cu ochii închişi săvărşeşte trebile cele mai delicate, citeşte în depărtare de 15 pînă la 20 de paşi scrisoarea închisă; numeşte pe fieştecare strein ce-i stă înainte măcar să nu-l fi cunoscut niciodată. Ghiceşte orice din cele trecute, din cele de acum, sau şi din cele viitoare.

Unii vor să întărească printr-această arătare ideea fatalismului, că adecă toate cîte se întîmplă, şi toate mişcările omului sînt hotărîte a fi aşa fără greşeală, care va să zică, sînt supuse toate la o oarbă urmare. Alţii dovedesc indeterminismul, că adecă toate lucrările omeneşti sînt mai nainte desăvîrşit hotărîte a să urma după regula naturei; iar alţii fatalismul misticesc, care va să zică toate întîmplările pămînteşti, cum şi mişcările omului sînt hotărîte după voinţa unei prea înalte fiinţe.

Ori cum va vrea cineva, zic, dintr-aceasta însă să dovedeşte că fiinţa omului şi mai nainte de întrupare şi după despărţirea de trup a fost şi va fi cevaşi mai presus de fire.

Să las această critică care turbură creierii şi mă întorc să-ţi fac cunoscut cîteva fragmenturi din faptele acestui somnambul. Un tînăr baron care de curînd să însurase şi luase pă o văduvă bătrînă dar bogată, cu tocmeală în scris ca murind ea să-l lase clironom pă avuţie, fiind cunoscut cu doftorul care caută pă acest somnambul s-au dus cu dînsul ca să-l vază şi el. Mai nainte de a intra amîndoi, somnambulul a zis către mumă-sa: „doftoru vine cu un

tînar baron din Viena care ar vrea să mă apuce undeva singur ca să mă întrebe de o să trăiască nevasta lui mult, şi nu ştie că o să-l plîngă ea mai nainte".

Sluga doftorului văzînd că acesta este mare ghicitor a găsit vreme cu prilej şi l-a întrebat ce numere să pue la lotărie ca să cîştige. El i-a răspuns că acelea ce o să iasă sînt luate; sluga l-au mai întrebat care o să iasă la a doilea lotărie, el i-a zis că nici pă acelea nu le va putea avea. Sluga i-a zis că numai să facă bine a i le spune şi apoi de celelalte va îngriji el; atunci i-a zis mînios că în zadar voeşte să ştie, fiindcă acelea nu sînt pentru el şi l-a înjurat groaznic, vrea încă să-şi puie mîna pă el, de nu năzuia la sobă care fiind de fier făcea pă bietu tînăru magnitisit de cădea fără putere îndată ce să apropia de dînsa, unde almintrelea în furia lui este mai tare decît un urs.

Apoi poţi să socoteşti ce ar fi păţit biata slugă a doftorului. De atunci nu a mai suferit pă doftor să vie cu sluga aceia.

Cînd îl apuca acest magnetism îl ţine cîte o zi şi jumătate. De două săptămîni de zile l-a rădicat de acolo, unde l-a dus nu să ştie, fiindcă prea multă lume să îmbulzea ca să-l vază.

Destul de omul prefăcut fără de voia lui, acum iată cevaşi şi de omul ce să preface de bună voe: Raimond de cînd s-a prefăcut în cîine este mai drag publicului decît pînă ce era om; şi adevărat într-această formă şi altora şi lui şi nu este atîta primejdios, căci în cîine de dobitoc face rană cu colţii în pulpă, lesne a să vindeca, iar în fineţii de om pătrunde cu vorba inima cuiva, într-atîta, încît şi acela să otrăveşte de năcaz, şi el nu-şi are odihnă.

De la toţi auziam că ştucul cel nou *[indescifrabil]* alcătuit de însuşi Raimond a întrecut pă toate cîte pînă acum s-a jucat în Leopoldstadt. Am cercat şi eu să merg să văz acest ştuc în zilele dintîiu, dar nu era cu putinţă să apuc loc. De la 6 ceasuri era teatru plin, diabia după ce s-a jucat de 13 ori am apucat şi eu la 7 ceasuri înlăuntru, (căci nu aveam vreme ca să intru de la şase). Toată rola viţioasă o joacă Florian (aşa să chema cîinele în care s-a prefăcut Raimond) şi aşa de amorat îşi împlineşte datoriile încît nu să cunoaşte nici decum că supt Florian este Raimond.

În teatru de la Kernertor toată iarna a fost operă italienească, iar în săptămîna trecută s-a răspîndit toţi Velcii; Doiceli la Paris, Lablache [?] la Veneţia, David la Neapel, Fodor la Milano; s-a dus şi d^{lla} Unger cu d^{lla} Brugnali la Neapel.

Acum Kernertor-theatăr să zice că o să rămîie pă mîinile cele din teatru de la *[indescifrabil]* căci acesta o să să *meremetisască* de al doilea, ca să facă lojele mai largi. Apoi poţi să socoteşti ce scîrbă de operi o să fie în vara aceasta, dar către [cît] pentru mine mai bine este aşa, căci de era[u] tot italienii mă sgîndăream şi eu cîte odată a merge să-i ascult şi apoi trebuia să mănînc trei patru zile mai puţin ca să iconomisesc din mîncare, aceia ce plăteam la teatru.

Foarte nemulţumit am petrecut iarna aceasta, întîi că ajungînd aici prea tîrziu, am fost încărcat foarte de învăţături şi nu aveam nici decum vreme să-mi petrec şi eu vreodată în linişte. Al doilea pentru că, după cum ştii, petrecaniile cele mai alese costisesc aici mult. La cele mai mici nu face cineva şi nici un haz dacă nu va fi întovărăşit de un prieten tot de o limbă, de ocazie, şi cu aceleaşi obiceiuri. Unde este eleganţie acolo îşi petrece cinevaşi şi singur numai cu privirea, unde aceasta lipseşte, numai o conversaţie familiară cu un priete[n] poate să-i facă obiecturile între care să află interesante.

În credinţă îţi spui, frăţioare, fără să voesc a-ţi face compliment, multă bucurie aveam înainte, în trecut, oricînd ne întîlneam; aveam cui să vorbesc fără făţărie, aveam pă cine asculta asemenea vorbindu-mi. De multe ori, acum, aflîndu-mă la cîte un loc, ori lucrurile după dinafară, sau obiectul vorbei, sau vreo altă întîmplare îmi aduce aminte că la o acest feliu de ocazie am avut oarecînd mare plăcere; şi cînd mă gîndesc care să fi fost aceasta, găsesc că atunci am fost amîndoi la un loc.

Crez, frate, că ţi se va fi urît acolo, ca şi mie aici; acolo de a-i şi voi să cheltueşti ca să aibi plăcere, nu ai unde, lipseşte eleganţia chiar în cele mai de sus, aici stăpîneşte eleganţia chiar în cele mai de jos, sînt silit a cheltui şi nu am de unde.

Eu aici, acum, alt cunoscut mai de aproape nu am decît pă chir Ianache prietenul dumitale, pentru că cunosc că

este tînăr cu bune talenturi şi vorbeşte adevărul. Te doreşte şi dumnealui mult; ne întîlnim cîte odată p-acasă, alteori în cafenea, acolo petrecem cînd cu vorba cînd cu şahul, cînd cu privirea. Într-o sară fiind amîndoi împreună, după ce am isprăvit şi unu şi altu povestirea de novitalele de ziua, ne-am apucat să facem calemboures, dintr-una într-alta am *catandisit* la dumneata, şi voind ca din numele dumitale să-ţi facem prin calembur o polecră [poreclă], chir Ianache a făcut din Andrèas, Daneras. Eu am zis că este mai frumos din Andrei, Daneri, ci oricare îţi va fi la gust, bine ar fi să primeşti în iscălitură, că, Gheorghiu, să-ţi spui drept, nu-mi place. Te-ai născut între romîni, iar nu între ellini.

Înştiinţează-mă cînd ai vreme ce să mai urmează între romînii de acolo, că eu destule înşirui de cele ce să fac între godii de aici.

Acum m-am mutat din cetate la Landstrasse, ci îmi veţi scrie cu acest adres: *Ungargasse N° 421 im 1ten Stock die Thür rechts.*

După scrisoarea dumitale am luat de la chir Ianache cincizăci fiorini icosari, de am cumpărat din instrumenturile ce-mi scrie unchiu-meu să-i trimiţ, cele mai trebuincioase, şi i le voi trimite cînd voi găsi vreo ocazie.

Îmi pare rău mult, frate, că nu m-am ţinut de vorbă a plăti aceia ce-ţi sînt dator de atîta vreme. Ce să fac, grije am avut şi am, dar pă ce putinţă mi-a fost şi mă umplu de ruşine să zic că şi acum deocamdată peste putinţă îmi este a scădea cevaşi din ceea ce-mi este orînduit pă lună.

În anul acesta am început învăţături care cer multă cheltuială. Vei fi auzit că sînt îndatorat de la Bucureşti să învăţ mathematica theoriticeşte şi practiceşte. La practică trebueşte să-şi aibă fieştecare instrumenturile sale şi să plătească profesorilor deosăbit, căci acesta este un studium extraordinarium. Scriu însă adrese la Bucureşti şi nădăjduesc că îmi vor înmulţi leafa.

Să nu socoteşti că un ceas măcar îmi lipseşte din gînd datoria ce am către făcătorii şi voitorii miei de bine; asemenea şi pentru dumneata am necontenită îngrijire ca să fiu mulţămitoriu de binele ce mi-ai făcut şi cît să va putea mai curînd să plătesc aceşti bani cu dobînda lor.

Strîmtorat sînt, chir Andrei, anul acesta mai mult decît am putut socoti; m-aşi întoarce într-acolo, dar *filotimia* nu mă lasă mai nainte de a săvîrşi aceia de care m-am apucat, nu ştiu unde mă aflu de întristare, şi numai ca să-mi fac oareşice *gaeret* îţi scrisă-i jucărei. Pă lîngă altele sînt la mare grije cum să fac să scap de dascălul ce tocmisem pentru acolo şi să trimiţ pă altu, căci acesta cu patima lui nu o să fie primit. Nenorocirea mea că nu am putut să aflu de aceasta mai nainte de a face tocmeala cu dînsul; am cercetat atunci destul, dar ştii că aici oamenii şăd cu anii într-aceiaşi casă şi nu să cunosc unu pă altu. Acum l-am tras la judecată cerînd banii ce i-am dat, şi s-a hotărît ca să iau cărţile pentru bani, el nu vrea să-mi dea nici acestea; ceia ce am plătit advocatului s-a hotărît să-mi întoarcă el, dar cine ştie cînd va fi aceasta.

Am găsit pă altu acum, dar acesta cere ca să-i dau aici chezaş vreo casă neguţătorească, că să va păzi contractul întocmai.

Frăţiorule sînt dator mult casii Brăiloilor, m-a ajutat în multe rînduri, şi-mi pare rău foarte, de mă va socoti de nemulţumitor, nefiindu-mi prin putinţă a-i sluji la cele ce-mi porunceşte. De aceia îndrăsnesc să te rog, ca de nu-ţi va fi spre pagubă, să scrii la casa dumnealui chir Ţapu ca să dea chezăşie pă contractu ce voi face cu dascălul ce l-am găsit acum. Fă-mi şi acest bine, de poţi, şi voi cunoaşte de mare bunătate a dumitale şi dorire ca să înlesneşti sporirea tinerimii Craiovei în învăţături; ştiu că, ca un adevărat patriot, nu vei fi la aceasta *adiafor*.

Şi sînt al dumitale ca un frate

Petrache Poenaru

Arată, mă rog, din parte-mi coconului Grigoraşcu Bengescu plecate închinăciuni şi pentru ceia ce-mi porunceşte îl voi înştiinţa îndată ce vor trece sărbătorile Paştilor, căci acum fiind bibliopoliile [bibliotecile] închise nu pociu cerceta pentru acele cărţi. Mai nainte de acestea nu am avut vreme din pricina cercetărilor.

Acest plic era să-l trimiţ cu poşta trecută, dar mai aveam o scrisoare să scriu şi a venit unu la mine pă care nu

puteam să-l gonesc, spuindu-i că am treabă, şi aşa a rămas pentru astăzi.[1]

6.

1825 mai 13. [Viena] P. Poenaru îi scrie lui Andrei Gheorghiu marea durere ce-a avut cînd a aflat că i-a murit tatăl, căruia spera să-i fie un sprijin la bătrîneţe.

Cu frăţească dragoste mă închin dumitale,

Departe de locul unde m-am pomenit în lume, departe de cei ce mi-au dat întîia hrană, de cei de un neam, zic, de cei de un sînge şi de cei ce m-au născut, aflîndu-mă aici între streini, mi să uşura greutatea strîmtorării şi ostenelii cînd gîndeam la bucuria ce mi s-ar pricinui de m-aşi învrednici, după întoarcerea mea acolo, a împlini poruncile prea doriţilor părinţi la trebuinţele ce vor avea. De aceia şi mult mi să alina năcazurile cînd mi să vestea că pricinuitorii existenţiei mele să află sănătoşi.

Cu ce dulceaţă era[u] însoţite lacrămile ce am vărsat de bucurie cînd m-am învrednicit, de sînt vreo cîteva luni, să găsesc pă amîndoi în viaţă.

O! cu ce amărăciune sînt însoţite aceste de acum ce, fără a mă putea stăpîni, vărs avînd ştire că, — o! şi ce groaznică ştire — nu o să mai văz pă acela căruia trebuia să-i fiu ajutoriu la bătrîneţe, şi nu m-am învrednicit.

Ca să mai răsuflu de strîmtorările din toate zilele mă pornisem dumineca trecută să ies la vreun sat cînd întîlnind pă dorit prietenul dumitale chir Ianache, îmi dete scrisori. Cu mare bucurie am primit şi una de la dumneata; răzînd o citeam, dar cum am isprăvit? Cu inima înghieţată, cu tăere de picioare şi pîraie de lacrimi!

Îmi vei zice, frate, eşti bărbat. Aşa voiam şi eu să fiu, dar inima îmi este la această ocazie ca de fămee. Nu pociu

---

[1] Colecţia autorului; scrisoare pe hîrtie cu filigran: *Holland*, scrisă pe şapte pagini.

să uit că acela mi-a fost părinte, a îngrijit pă cît a ştiut şi pă cît a putut de creşterea şi binele mieu; Dumnezeu să-i odihnească sufletul în lăcaş ceresc şi să bucure pă obidita soţie şi a mea dorită maică cu cele bune!

Din cele ce-m[i] scrii, mă încredinţăz că cu adevărat îmi voeşti binele şi rămîi datoriu a mulţumi dumitale pentru aceasta în toată viaţa.

Cu a doilea scrisoare voi răspunde la toate puncturile pă larg.

Şi sînt al dumitale ca un frate şi slugă

Petrache Poenaru[1]

7.

1825 iulie 5. [Viena]. P. Poenaru mulţumeşte lui Zenovie Pop de grija ce-i poartă prin trimiterea banilor şi recomandărilor ce-i dă.

Cu multă plecăciune mă închin dumitale.

Cîtă bucurie îmi pricinueşte aducerea aminte în tot ceasul de nemărginită facerea de bine ce cunosc de la dumneata, cocoane Zamfirache, atît mai mare întristare am cînd văz că după ce sînt neputincios a arăta, prin vreun alt chip, mulţumirea ce sînt datoriu bunătăţii dumitale, apoi nici vreme nu-mi rămîne a aduce dumitale prin scris, mai adese[a] plecatele mele închinăciuni.

Îmi aduc aminte, zic, în tot ceasul de bunătatea dumitale, pentru că pă mult puţin ce mi s-a orînduit aici de cheltuială, ai binevoit dumneata a-mi rîdica toată grija de a aştepta pînă a-şi aduce aminte, nu ştiu cine, de a-mi trimite la vreme, sau peste vreme, aceia ce mi s-a orînduit.

Cu cît de amărîtă mi-ar fi fost petrecerea aşteptînd şi netrimiţîndu-mi-să la vreme, cu atîta mai plăcut mi sa pare şi acest puţin ce bunătatea dumitale mi-a siguripsit pă

[1] Colecţia autorului

toată luna, pentru care în credință, nu știu cum mai mult să mulțumesc dumitale.

Mă rog, cocoane Zamfirache să binevoești a nu mă șterge din catalogul plecaților dumitale, deși foarte rar mă arăt, căci cunoștința de mulțumire ce mi-a tipărit în inimă bunătatea dumitale, nu va șterge din minte datoria ce am, a fi și a rămînea în toată viața al dumitale plecat.

Petrache Poenaru

Cocoanei maicei și cocoanei soției dumitale cu plecăciune sărut mîna.

Lui chir Stan[1] mă închin cu plecăciune; coconițelor dumitale arată mă rog din parte-mi frățești închinăciuni; pă Costache și pă *(indescifrabil)* dulce îi sărut.

Două sute fiorini 20 după scrisoarea dumitale, pentru socoteala lui chir Nicolae Iota, am primit aci de la dumnealui chir Benvenuti și am dat îndoit răvaș de primire[2].

8.

1826 ianuarie 10. Viena. P. Poenaru scrie lui Zenovie Pop din Sibiu că a mulțumit Eforiei Școalelor pentru plusul de 500 de lei pe an ce i-a acordat. Roagă să fie anunțat cît i se cuvine pe lună după această majorare, ca să știe cum să se chiverniseașcă.

Cu multă plecăciune mă închin dumitale,

Cocoane Zamfirache, dintr-o scrisoare ce am primit de la București văz că mi se adaogă la leafa ce am avut pînă acum încă cinci sute de lei pă an, de la începutul lui noemvrie trecut. Într-aceasta rezemîndu-mă și pentru că mă aflu acum greu bolnav, am îndrăsnit a lua de la dumnealui chir Benvenuti optzeci de fiorini *nori*[?]

Mă rog, cocoane Zamfirache, să mă înștiințezi cît îmi vine acum pă lună, ca să știu cum să mă iconomisesc.

---

[1] Stan Popovici, asociatul firmei Const. Hagi Popp din Sibiu.

[2] Colecția autorului.

Am răspuns dumnealor boierilor mulțumind pentru adăugarea ce au făcut, însă i-am rugat ca să-mi orînduiască leafa în galbeni împărătești, cîte 180 pă an, fiindcă văz că, cursul banilor turcești tot scade.

Iartă-mă cocoane Zamfirache de îndrăzneala ce luai; boala nu mă lasă să scriu mai mult, ci rămîi al dumitale plecat

Petrache Poenaru

[pe un bilețel înăuntrul scrisorii se află următoarea însemnare]:

„Mă rog cînd îmi vei scrie să adresarisești scrisoarea la Politechnicu Institut că acolo învăț acum Mathematica sublimă, și mă poate găsi lesne"[1].

9.

1826 mai 24. Viena. P. Poenaru roagă pe Andrei Gheorghiu să-l ierte că nu i-a trimis datoria deoarece a fost bolnav și a cheltuit mulți bani cu doctorii și medicamentele.

Viena, [1]826 mai 24

Cu frățească dragoste mă închin dumitale,

De multe ori am dorit, prietene chir Daneri, să aflu de sănătatea dumitale, dar drept să-ți spui, frățiorule, nu am îndrăsnit să-ți scriu, puind în gînd că mai mult te voi supăra zăticnindu-te din treabă cu cetirea scrisorii, în vreme că nenorocirea mă aduce să nu mă pociu ținea de vorba ce am dat dumitale cînd m-ai ajutat mai mult decît un frate.

Așteptam cu mare bucurie să mi să adaoge de la București leafa, avînd hotărîre, ca îndată ce voi avea știre de aceasta, să fac poliță a să plăti dumitale aceia ce sînt datoriu, ca să nu aibi mîhnire asupră-mi de atîta așteptare. Dar cum văz Ghemiu[?] [Ghenăus] al Patriei a hotărît să mă incutroape de nenorociri cît mă voi afla în străinătate, ca mai mult să doresc pămîntul părintesc.

---

[1] Colecția autorului.

Nu-mi ajungea alte destule strîmtorări, ci mai dete peste mine şi o lingoare ce mă cuprinde din răceală şi mă ţine în pat peste şapte săptămîni. Ştii cum sînt lucrurile aici şi poţi socoti cît m-a costisit această nevoe.

Acum mulţumesc meşteşugului omenesc şi puterii cereşti, trupul îmi este sănătos, dar sufletul foarte amărît căci 500 de lei, sporiul pă anul acesta la leafa ce am, am fost silit să-i cheltuesc cu pustia de boală ce m-a chinuit, şi încă am mai făcut şi datorie de o sută fiorini *(indescifrabil)* pentru care mi s-a pus soroc scurt şi strajnic a-i plăti.

Văz, frate, că şi acum rămîiu de ruşine cu făgăduiala mea. De cînd m-am îndreptat, am scris la Bucureşti iarăşi rugîndu-mă să mi să orînduiască leafa în galbeni austriaceşti 160 pă an, ca să nu fiu supus strîmtorării şi din pricina scăderii cursului în moneda turcească. Aştept răspuns şi de mi să va da dreptate, oi să rog pă dumnealui medelniceru Dumitrache, ca din leafa după anul viitoriu, să dea dumitale şi dumnealui spătarului Nicolăiţă aceia ce sînt datoriu. Iar de voi avea nenorocirea să mă mai chinuiască mustrarea cugetului de atîta nemulţumire ce arăt făcătorilor miei de bine, alt nu-m[i] rămîne decît să te rog a mă aştepta pînă ce mă voi întoarce acolo.

În 26 martie am trimis o scrisoare unchiului Iordache [Otetelişanu] adresarisită prin dumneata, mă rog, mai întîi, să mă ierţi de îndrăsneala ce iau şi te supăr, poate, adresarisind scrisorile prin dumneata. Al doilea, să binevoeşti, de care cumva nu să va fi primit acea scrisoare, a mă înştiinţa, ca să scriu alta.

Ştii unde mă aflu, şi de vei gîndi şi în ce mă aflu îmi vei crede, şi-mi vei da îndrăsneala a mă numi şi de acum înainte al dumitale ca un frate şi slugă

Petrache Poenariul

Scrisorile să mi se adresarisească, mă rog, la Institutul Politechnicesc.

Maica-mea şi unchilor cu multă plecăciune sărut cinstită mîna. Binevoeşte a arăta din parte-mi căzutele închinăciuni şi celorlalte rudenii, între cari să înţălege şi mai marele mie văr dumnealui şetrariul Ioniţă Rîioşanu[1].

---

[1] Colecţia autorului.

10.

1826 iunie 30. Viena. P. Poenaru anunță pe Zenovie Pop că a scris la București să i se aprobe continuarea studiilor la Paris.

Cu multă plecăciune mă închin dumitale,

Știut este dumitale, cocoane Zamfirache, că numai pă doi ani încă mi să dă cheltuială de la București, și că m-am făgăduit după aceasta să merg în patrie avînd știința de învățăturile matematicii.

Pînă acum m-am silit cît am putut de am învățat pă lîngă altele și ditr-aceste învățături: matemateca elementară, matemateca sublimă și fisica. În doi ani ce-mi mai rămîn trebuie să învăț mihanica, arhitectonica, trigonometria practicească și astronomia. Acestea aici să *paradosesc* atîta de pă îndelete încît de abia le-aşi putea isprăvi în trei ani.

Am înțeles că în Paris nu numai cursul acestor științe este mai scurt, ci și instrumenturile și mașinile sînt mai multe și mai desăvîrșite.

Prea plecatul dumitale, eu doritoriu fiind foarte ca să învăț această știință, cu tot *șartul*, într-acești doi ani ce-mi mai rămîn, am hotărît ca să mă duc la Paris, și am scris pentru aceasta dumnealor boierilor efori ai școalei de la București prin dumnealui medelnicer Dumitrache, rugîndu-i ca întîi să-mi facă leafa în galbeni împărătești 160 pă an; al doilea să-mi trimiță douăzeci galbeni pentru cheltuiala drumului de aici pînă la Paris. Și nădăjduesc că în puțină vreme voi avea știre că mi s-a ascultat această plecată a mea rugăciune.

De aceia îndrăsnesc a ruga și pă dumneata ca să binevoești a mă învrednici să fiu și pă aceste locuri supt bună protecția dumitale, fără de care nu îndrăsnesc a mă mișca din loc, căci aceștiia am mai mult a mulțămi de toată plăcerea și odihna ce am la învățături.

Cocoane Zamfirache, știi că mulți tineri din familiile cele mai mari de la București au mers la Paris să învețe, nerămîind în școalele de aici pentru două pricini, una pentru

că la Paris cursul fieştecăria ştiinţă este mai scurt decît aici, alta pentru ca să aibă mai multă înlesnire a învăţa bine limba franţozască care (după cum dumneata ştii) este foarte de trebuinţă în tot locul.

Mie îmi pare foarte bine că am avut norocirea să fiu sprijinit şi sfătuit de dumneata a rămînea aici la învăţătură, unde am avut ocazia a învăţa limba vecină care poate să-mi fie odată, mie şi patriei mele, mult mai de trebuinţă decît cea franţozească.

Mai mult însă m-aşi bucura cînd şi patrioţii mei ar învăţa tot această limbă, dar de vreme că cei mai mulţi trec la Paris, doresc şi eu să nu fiu fără ştiinţă de această limbă, ca să nu fiu la urmă defăimat de aceia ce o ştiu. Apoi deosebit mie îmi este foarte de trebuinţă a mă afla cîtăva vreme la o şcoală cu tineri din familia mea ce au mers să înveţe la Paris, ca să fim uniţi de acum, încă din tinereţe, în reflexii asupra folosului patriei, căriia sînt datoriu a sluji din toată putinţa.

Fierbinte mă rog, cocoane Zamfirache, să mă ierţi de supărarea ce adesea fac dumitale, şi de vei fi avînd inştiinţare de la Bucureşti că mi s-a primit rugăciunea ce am făcut, să binevoeşti a-mi trimite cît mai curînd acei douăzeci galbeni pentru cheltuiala drumului, şi recomandaţie la Paris ca să primesc acolo pă toată luna atîţia franci cîţi mi să vor cuveni după analoghia de 160 galbeni austriaceşti pă an, începînd de la octomvrie viitoriu, poftind şi pă dumnealui chir Benvenuti ca să-mi dea banii pă două luni înainte, adecă pă avgust şi pă septemvrie, fiorini 80 nori[?]. Iar de nu vei avea nici o ştire să mă ajuţi, mă rog, a nu întîrzia a ajunge de a ajunge la vreme în Paris, scriind dumneata la chir Benvenuti ca la începutul lui avgust să-mi dea, deosebit de 80 fiorini nori, banii pă două luni înainte, alţi 80 fiorini pentru cheltuiala drumului, trimiţîndu-mi şi recomandaţie ca să primesc la Paris de la vreo casă cîte o sută franci pă lună, începînd de la octomvrie.

Şi măcar de nu mi se va împlini nici odată (care nu crez) rugăciunea ce am arătat că am făcut la Bucureşti, dumneata tot nu vei rămînea păgubaş de aceşti optzeci fiorini nori ce mi să vor da peste aceia ce mi s-a orînduit pă lună; căci după ce cu oprirea de sporiul acelor 500 de

lei, ce de la octomvrie al anului trecut mi s-a făcut la leafa-mi, să vor împlini acei 80 fiorini nori ce am luat mai mult la vremea boalii mele astă iarnă. Să poate opri această sumă pînă ce să vor împlini și aceștilalți optzeci fiorini ce mi să vor da pentru cheltuiala drumului. Și eu mă voi strîmtora iconomisindu-mă și la Paris tot cu cîte o sută fiorini sau și franci pă lună.

Bunătatea dumitale și sprijineala de care pînă acum m-ai învrednicit îmi dă îndrăsneală a nădăjdui că această plecată a mea rugăciune nu să va trece cu vederea.

Și iarăși mă rog ca să binevoești a-mi întîmpina cît mai curînd acest ajutoriu, fiindcă spre sfîrșitul lui iulie trebue să plec de aici ca să ajung din vreme la Paris, să mă poci pune în orînduială mai nainte de a începe învățăturile după vacanție.

Și cu totul îndatorat a mulțumi bunătății dumitale, în toată viața, rămîi plecată sluga dumitale.

Petrache Poenaru[1]

În Viena, [1]826 iunie 30.

11.

1827 decembrie 9. Paris. P. Poenaru îi comunică lui Zenovie Pop din Sibiu despre preocupările sale școlare.

Cu multă plecăciune mă închin dumitale,

În 2 ale trecutei luni cu mare bucurie am primit cinstita scrisoarea dumitale de la 10 ale lui octomvrie trecut. Nu sînt vreadnic să mulțumesc bunătății dumitale atît de recomandația la București, cît și de înlesnirea ce mi să face a primi de la casa W. Meuron... banii orînduiți de Eforia Școalelor Patriei. Văz că boerii poruncesc ca într-un an de acum înainte să isprăvesc toate învățăturile, dar știu că de s-ar încredința că toată pricina cererii mele a mai zăbovi în pămînt strein, un an mai mult, nu este alta decît pentru ca să dobîndesc cunoștiințe mai temeinice spre slujba ce mi

---

[1] Colecția autorului.

se va cere, mi-ar da foarte bucuroşi sorocul ce am cerut. Scoposul dumitale la ajutorinţa ce-mi faci nu poate fi, ca cele ce voi învăţa p-aci să le ştiu numai pentru mine, la care mi-ar fi ajuns vremea ce am întrebuinţat pînă acum, ci să le împărtăşesc şi altora în patrie, care cere şi cunoştiinţe mai temeinice şi deprindere în mai multe chipuri, şi după urmare şi vreme mai îndelungată.

Nădăjduiesc că de să vor mai socoti, vor găsi cuviincioasă şi această plecată a mea rugăciune, căci de voi fi silit să săvărşesc într-un an, de acum înainte, învăţăturile ce am început, trebue să adaog strădanie, şi apoi sănătatea mea va rămînea nevătămată.

Invăţăturile la care acum mă străduesc mai cu dinadinsul sînt: la chimie, la mecanique et la géodesie; de doftorie m-am lăsat de tot, de vreme ce patria a găsit aşa cu cale.

Cocoane Zamfirache, crez că să va părea şi dumitale lucru de mirare auzind că de cînd mă aflu aici la Paris nici o scrisoare de la Craiova nu am primit, cu toate că eu nu am lipsit a scrie multora acolo, în cîteva rînduri; plicul cel mai după urmă l-am adresarisit prin cinstită Casa dumneavoastră, celelalte pă la Ruşeva. Acum, nu ştiu, scrisorile mele nu au mers la Craiova, sau cele de acolo nu s-au găsit aici, căci almintrelea nu-mi pot închipui pricina tăcerii tuturor cărora am scris.

Mă rog să am ertăciune de îndrăzneala ce luai şi acum adresarisind prin cinstită Casa dumneavoastră şi această scrisoare la unchiu-meu.

Am zăbovit a răspunde dumitale, aşteptînd pînă se va putea a înştiinţa pe dumneata deoadată prin ce ocazie trimiţ 3 livres *(indescifrabil)* diaphanie [?] după cum îmi porunceşti, pentru că într-aceste zile are să plece de aici oare la Bucureşti, dar fiindcă acum a hotărît să mai rămîie pînă la primăvară, îmi pare rău frate că nu pociu să împlinesc ceia ce mi să porunceşte.

Cît de curînd voi afla vreo altă ocazie, voi face mijloc a-l însărcina cu această mică colecsie[?].

Cocoanei cu plecăciune sărut cinstita mînă şi rămîi al dumitale plecat

Petrache Poenaru

Scrisorile să mi să adresarisească, mă rog, rue St, Martin au conservatoire des arts et métiers[1].

12.

1828 octombrie 29. Meulan. P. Poenaru comunică lui Zenovie Pop rezultatul vizitelor sale în fabricile din Franța.

Cu plecăciune mă închin dumitale,

Doresc foarte, cocoane Zamfirache, a afla de starea sănătății dumneavoastră și mi-ar sălta inima de bucurie de ași avea vreo veselitoare vestire pentru aceasta. Mă rog învrednicește-mă de dobîndirea acestei nestinsă dorire. Toate bunătățile lumii nu mi-ar putea tocmi de voiu avea nenorocirea să fiu multă vreme atîta uitat, precum am fost pînă acum de protectori, și de rudenii chiar.

În multe rînduri am îndrăsnit a adresarisi prin cinstita casa dumitale scrisori la Craiova, rudeniilor, dar pînă acum din nicio parte nu am primit răspuns, și nu știu cum să tălmăcesc pricina, sau cum să-mi potolesc neodihna; numai la aceasta gîndesc. Parisul, cu toate bunătățile lui, mi să pare pușcărie întunecoasă și de multe ori îmi vine să-l pustiesc mai nainte de vreme ca să-mi văz rudele, prietenii și făcătorii de bine și să mă însuflețesc de aerul pămîntului ce mi-a dat zilele. Ași fi dorit mult ca să mă întorc anul acesta în Paris, dar dragostea ce am aduna de aici mai multă învățătură folositoare în pămîntul unde trebuie să-mi petrec viața, îmi îndelungește răbdarea a mai rămînea încă un an, ca să poci sluji după datorie Patriei, și făcătorilor mei de bine.

Pînă acum m-am îndeletnicit mult la fisică, himie, mehanică și la iconomia rurală; am vizitarisit multe fabrici și am făcut însemnare, dessin, cu deamăruntul de mehanismul fieștecăria fabrici, sau unelte trebuincioase în pă-

---

[1] Colecția autorului.

mîntul nostru, precum sînt: mașini de lucrarea pieilor, lînii și al inului, mori umblătoare prin puterea apei, dobitoacelor sau aburilor; mașini pentru fabricația zahărului de sfecle, industrie nouă și foarte productivă; pluguri iconomicoase și alte mărunte unelte arătoare.

Acum, de sînt trei luni, mă străduesc la aplicația matematicei și măsurarea pămîntului; această practică mi să cere de patrie și de nu ași fi avut norocirea să cunosc aici o persoană de enfluenție ași fi rămas de rușine, căci la Paris această învățătură nu este publică, și ca să plătesc profesori aleși nu mi-ar fi dat mîna.

Cunoscut este dumitale că în Paris este o foarte bună instituție ce privește măsurătoarea și închipuirea hartei, de Țara Franțozească, are titlu[l] *de École d'application au dépôt de la guerre pour les inginieur géographes employés a la confection d'une nouvelle carte de France.* Într-această școală practicesc numai ucenicii, cei ce săvărșesc învățăturile în Școala Politehnicească și alții nu pot intra fără recomandații puternice.

Eu am avut norocirea să mă învrednicesc de o astfeliu de protecție și de trei luni trecute mă aflu între acești ucenici aici la *Meulan sur Seine* unde practisim supt direcția a trei profesori. Fieșcăruia ni s-au dat instrumenturi ca să măsurăm cîte o parte de loc de patru miluri cvadrate împrejurul acestui oraș și să facem harta, care ajutîndu-se la alte măsurători, din alți ani, să să facă hartă nouă de Țara Franțozească. Acum am mai isprăvit măsurătoarea de părțile ce ni s-au dat fieștcăruia, și ne întoarcem peste puțin la Paris ca să facem hartele, apoi pă iarnă ni să face un curs de astronomie și de geognosie; și în vara viitoare o să facem alte harte, slujindu-ne la măsurătoare de obse[r]vație astronomicească.

Cocoane Zamfirache, într-aceste zile am primit o scrisoare a dumnealui stolnicului Dumitrache prin care îmi vestește că dumnealor boierii efori au primit rugăciunea ce am făcut, a mai rămînea un an la Paris, spre învățătură. Nădăjduiesc că voi fi și de acum înainte supt bună protecția dumitale și la sfîrșitul anului viitoriu, vin să aduc dumitale în persoană plecatele mele închinăciuni și mulțumiri de atîtea faceri de bine.

Mă rog c[ocoane] Zamfirache, de ai vreme, sfătuește-mă prin orice mijloc, la ce articuli de ale industriei aşi putea să mă streduesc mai cu folos pentru pămîntul nostru, căci acum aşi putea cu înlesnire, să iau multe cunoştinţe, în de-alde acestea, şi la întoarcere mă voi socoti foarte norocit de voi putea sluji la orice mi să va porunci.

Cocoanei, cu plecăciune [îi] sărut mîna şi sînt al dumitale plecat

P. Poenaru[1]

Lăcaşul mieu la Paris va fi:
Rue des Beaux-arts No. 1

13.

1829 decembrie 15. Paris. P. Poenaru anunţă pe Zenovie Pop că a primit banii ce i se cuveneau pe trei luni înainte şi că a lucrat în fabrici de zahăr, hîrtie, la argăsitul pieilor şi la spălatul lînii.

Cu plecăciune mă închin dumitale,

După bunătatea ce ai avut, cocoane Zamfirache, a primi plecata mea rugăciune, am luat de la dumnealui Mr Meuron, la începutul lui dechembrie curgătoriu, banii pă trei luni înainte, adică pă dechembrie, ghenarie şi februar. Nu poci să închipuesc dumitale cîtă mulţumire de suflet şi cît folos îmi aduce această înlesnire de a mă putea muta dintr-un loc într-altu pentru pracsis prin făbricile ce socotesc că s-ar putea aşeza şi în ţara noastră; căci acum după ce m-am deprins în ştiinţele trebuincioase la înţălegerea de orice feliu de aplicaţie în industrie, destul este, ca să zic aşa, să dau cu ochii de o maşină sau de oricare apucătură şi pricep lucrarea cu pătrundere, apoi o însămnez spre neştearsă aducere aminte.

Fabricile prin care eu străduesc mai cu deadinsul a practisi sînt acelea care să ţin de mînă cu agricultura, căci

[1] Colecţia autorului.

acestea pot fi mai de folos Patriei. De aceia, mai întîi, am lucrat două luni de zile într-o fabrică de zahăr din sfecle şi m-am deprins în toate mărunţişurile aceştii fabricaţii, iar acum, după cîteva alte deprinderi în argăsitul pieilor şi în spălatul līnei, mă aflu lucrînd într-o fabrică de hîrtie a dumnealui M[s] Didot; apoi trebuieşte să lucrez într-o rafinărie şi mai la urmă într-o fabrică de unturi de sămînţă. Acestea însă mă costisesc o sumă de bani, foarte grea, pentru starea mea de acum, căci ori unde am voit să lucrez mi s-a cerut supt nume de bacşiş — pour le contremaître et les ouvriers 100 sau 150 de franci; încă pentru fabricaţia zaharului acest bacşiş m-a costisit 180 de franci. Şi sînt silit să mă strîng groasnic din cheltuielile din toate zilele, purtînd costumul lucrătorilor, mîncînd şi culcîndu-mă pîn gargote cu dînşii, ca să mă poci economisi cu 50 sau şaizeci de franci pă lună, că mai mulţi nu-mi rămîn, după ce plătesc bacşişul cerut şi plata diligenţei pentru transport de la o fabrică la alta.

Acum din banii ce am luat, pă trei luni înainte, îmi rămîn numai două sute de franci care de abia îmi vor ajunge pînă la sfîrşitul lui ghenarie şi apoi nu ştiu cum mă voiu mai iconomisi dacă nu voi avea în grab[ă] ajutoriu.

Ah, dacă ai şti, cocoane Zamfirache, cum mă lupt cu două gînduri cu totul împotrivă; — unul înnegrindu-mi sufletul cu aducerea aminte de strîmtorarea şi lipsa în care mă aflu, îmi zice să nu cei [cer] a mai rămînea măcar o zi mai mult în ţară străină şi să caut cea mai dintîi ocazie şi să mă întorc în pămîntul părintesc; iar celălalt fermecîndu-mă, ca să zic aşa, prin dovedirea de folosul cunoştiinţei în industrie, mă aprinde de o rîvnă nestinsă a mai aduna de aceste cunoştiinţe pozitive, şi mă îndeamnă a mai suferi strîmtorări cîtăva vreme.

Mă ruşinez într-adevăr, cocoane Zamfirache, a mai aduce dumitale supărare, dar ce să fac, altă scăpare nu am.

Astăzi scrisăi la Bucureşti rugînd pă dumnealor boierii efori să binevoiască a-mi da, deosăbit de opt sute de franci pentru cheltuiala drumului, încă un suplement de o mie de franci pentru ca să poci practisi şi prin alte fabrici, şi dacă nu vor voi să-mi dăruiască această sumă, să mi să ţie în samă din leafa ce mi se va da la întoarcere. Ştiind însă că nu să prea grăbesc a răspunde, dar nădăjduind

că vor primi rugăciunea mea aceasta, îndrăsnesc a ruga pe dumneata să binevoeşti a-mi întîmpina această sumă, cît mai curînd. Cu aceşti bani aşi putea lua în puţină vreme cîteva cunoştinţe care vor putea fi de mare preţ în pămîntul nostru. Crez că şi dumneata însuşi vei putea fi prea mulţumit de buna întrebuinţare a acestor bani, iar eu mă voi socoti foarte norocit putînd sluji trebuinţele dumitale.

De voi avea nenorocirea a nu să găsi cuviincioasă de către dumneata această rugăciune, mă rog încai să nu să zăbovească înştiinţarea pentru M^s Meuron ca să-mi dea 800 de franci pentru cheltuiala drumului şi să plec la începutul lui fevruarie.

După hotărîrea dumnealor boierilor efori am să iau bani încă pă două luni, adecă pă martie şi aprilie. Mă rog să se înştiinţeze aici şi pentru aceasta, căci de la casa dumitale mi s-a fost dat credit numai pînă la sfîrşitul lui fevruarie.

La aceste plecate ale mele rugăciuni, oricum înţelepciunea dumitale va găsi cu cale, mă rog să chibzuiască ca să nu rămîi pă drumuri cu mîinile în sîn şi fără de cheltuială, căci după cum am arătat mai sus, ceea ce-mi rămîne acum din bani, deabia îmi va ajunge pînă la sfîrşitul lu[i] ghenarie.

Şi sînt al dumitale plecat

P. Poenaru[1]

1829 dechemvrie 15.

14.

1829 decembrie 19. Paris. P. Poenaru comunică lui Zenovie Pop prelungirea duratei studiilor în Franţa cu încă un an, în care timp i se vor trimite 20 000 de franci pentru a cumpăra diferite instrumente, modele şi cărţi necesare în ţară.

---

[1] Colecţia autorului.

Cu plecăciune mă închin dumitale.

De sînt cîteva luni scrisesem la București ca să să chibzuiască o sumă de douăzeci de mii de franci pentru cumpărătoare de cîteva instrumenturi de fisică și geodosie, de cîteva cărți de știință și meșteșuguri și de cîteva modeluri de unelte agricole, după catalogul ce trimisesem. Astăzi primii răspuns la acesta, și mi să zice că acum deocamdată nu este putință a să întîmpina acești bani, că dumnealor boierii efori, însă, au hotărît să mai rămîi eu p-aici un an, și pînă atunci să va putea încherba această sumă de douăzeci de mii de franci, și voi fi orînduit a îngriji construirea și cumpărătoarea obiectelor ce am arătat.

La aceasta eu scrisăi spre răspuns, că de vreme ce dumnealor boieri efori au hotărît să mi se mai dea ajutoriu la învățătură încă pă un an, socotesc că mai de folos ar fi pentru desăvîrșirea învățăturilor la care mă îndeletnicesc, de mi s-ar da în luna lui mai, înainte, toți banii după un an, cu care aşi putea în cinci sau șase luni a umbla practisind pîn fabricile cele mai depărtate de Paris; căci de aşi voi să rămîi un an întreg, mi-ar trebui pentru aceasta cel puțin șase mii de franci, pentru că, cu două sute de franci pă lună nu poci să întîmpin și cheltuiala traiului și aceia a drumului și apoi și bacșișul ce mi se cere pîn fabrici.

De aceia am cerut, ca deosebit de banii ce-mi mai rămîn a lua pînă în luna lui mai, să mi să dea la acest soroc încă trei mii de franci înainte, ca să mă poci îndeletnici, fără altă grijă, cîteva luni la cele ce pot fi de folos Patriei, — și nădăjduesc că dumnealor boierii vor primi bucuroși această plecată a mea rugăciune.

Așa dar, dumneata poți (fără să te temi de a pierde) să mă orîndueşti cît mai curînd a primi aci o mie de franci ca să nu rămîi în Paris pierzînd vremea în zadar, de nu voi putea face în nici o parte vreo călătorie.

Plecatul dumitale

P. Poenaru[1]

---

[1] Colecția autorului.

15.

1830 ianuarie 22. Paris. P. Poenaru descrie lui Zenovie Pop nerăbdarea cu care aşteaptă să-şi termine studiile şi să se întoarcă în ţară.

Cu plecăciune mă închin dumitale,

Scrisoarea ce mi s-a trimis de la Bucureşti, la care *empericlisesc* dumitale răspunsul s-a zăbovit la Msr Meuron, pentru că nici acum nu ştia unde mă aflu ca să mi-o trimiţă.

Mai deunăzi, cînd am scris la Bucureşti şi dumitale, primisem numai vestire de la dumnealui vornicu Iordache Golescu că s-a hotărît de către Eforie ca să mai rămîi eu încă un an p-aici, fără a-mi arăta învăţăturile ce am să mai urmez, şi pă aceia răzămîndu-mă scrisesem pentru trei mii de franci, pentru şase luni numai. Iar acum văzînd din scrisoarea cinstitii Eforii că mă însărcinează a practisi şi în exploatarea minelor, fac cerere de şase mii de franci pentru un an întreg. Şi crez că de vor voi a citi cu luare aminte cele ce scriu pentru dovedirea de trebuinţa aceştii sume, îmi vor primi fără zăbavă rugăciunea. Pentru care mă rog şi dumitale, cocoane Zamfirache, ca îndată ce vei primi această otorizaţie să faci ştire la Mr Meuron ca să-mi dea banii pă trei luni înainte, să-mi dea şi nescaiva recomandaţii în părţile pă unde mă voi duce ca să poci avea înlesnire la intrare pîn făbrici; şi cînd îi voi scrie să-mi trimiţă credit pentru triminiile următoare, pă la locurile unde mă voi afla.

Cu îndestulă asuprire, cocoane Zamfirache, a dorirei sufletului ce-mi arde a scăpa cît mai curînd din străinătate, hotărîi a mai rămînea încă un an depărtat de Patrie. După împlinirea însă a acestui soroc, nimic nu mă va putea opri de a alerga, să-mi umplu inima de bucurie aflîndu-mă între rudenii, prieteni şi patrioţi, şi poate învrednicindu-mă a împărtăşi, cu vreun altu eu, spre uşurare, sau spre îndoită plăcere şi bucurie, momenturi grele sau dulci şi mîngăioase ce poci întîmpina în viaţă; căci ce este mai

dulce decît *(indescifrabil)* casnică, şi decît mulţumirea ce poate avea auctoriul văzîndu-şi timpul încoronat de sucsesul *(sic)* ostenelilor ce a făcut pentru a-i pune pe calea cea dreaptă.

Exemplul dumneavoastră, cocoane Zamfirache, ce mi să închipueşte totdeauna viu înaintea ochilor de o unire într-un suflet şi de cea mai luminată creştere a copiilor, îmi este singur îndestulă dovadă de fericirea ce poate gusta omul în sînul unei familii de o soartă ca aceasta. Dar, ah, nici această soartă nu să întinde peste mai multe familii; omenirea ar fi mai puţin supusă a să rătăci din calea virtutei şi a cădea în prăpastia netrebniciei.

La strîmtorarea ce am pîn străinătate mi să adaogă şi tristele gînduri, cufundat fiind în întunerecul neştiinţei de soarta ce mă va întîmpina şi pă mine, nădăjduesc însă ca de mi să va face înlesnirea ce cei [cer] de la Bucureşti, varietatea de ocupaţie şi de obiecturile ce mi să vor înfăţişa la călătorie îmi va răsăpi aceste grele gînduri şi voi petrece anul acesta mai cu plăcere.

Cocoanei cu multă plecăciune sărut cinstită mîna şi rămîiu al dumitale

plecată slugă

P. Poenaru[1]

Mă rog, cocoane Zamfirache, să înştiinţezi la casa dumnealui Meuron ca să urmeze am-[i] da banii şi peste sorocul de martie pînă ce îmi va sosi vreun răspuns de la Bucureşti[2].

16.

**1830 aprilie 3. Roville*[3]. P. Poenaru scrie lui Zenovie Pop că în urma recomandării ce a primit de a scrie mai clar,

---

[1] Colecţia autorului.
[2] Fără adresă pe verso; probabil, scrisoarea a fost trimisă în plic separat.
[3] Scrisorile cu acest semn* sînt scrise în limba franceză.

a hotărît să scrie în limba franceză, fiindcă în „limba valahă“ nu găseşte toate cuvintele şi termenii de care are nevoie. Aminteşte localităţile pe care le-a vizitat, fabricile, minele şi fermele în care a lucrat.

Domnule,

În ultima d-tale scrisoare mă sfătuiesti să scriu într-un fel mai inteligibil; sînt de părere că mulţimea de termeni pe care nu-i găsesc în limba valahă şi pe care mă văd silit să-i construesc eu însumi, dau limbagiului un stil cu totul nou şi cu atît mai absurd cu cît este mai arbitrar, nefiind încă consacrat prin adoptarea generală.

Pentru a lecui neajunsul pe care mi-l reproşaţi nu văd alt mijloc decît acela de a vă scrie, pe cît îmi este cu putinţă, în limba franceză şi a vă cere indulgenţă pentru numeroasele barbarisme pe care le-aţi putea întîlni în scrisul meu.

Prin bunătatea pe care aţi avut-o, domnule, de a-mi trimite suma de o mie patruzeci de franci, am putut să părăsesc, în ziua de 2 februarie, Parisul unde nu aveam nimic esenţial de făcut în legătură cu misiunea mea. Căci în această capitală deşi sînt destule fabrici de tot felul, fabricanţii, în cea mai mare parte, sînt atît de interesaţi sau atît de geloşi de procedeele lor, încît nu permit cel mult, decît să vezi repede şi o singură dată fabrica lor, însă niciodată să şi urmăreşti lucrările. Şi dacă unii dintre ei îngădue să lucrezi în fabrica lor, aceasta o fac în condiţii foarte oneroase: in unele din aceste fabrici s-a împins sistemul pînă la a-mi cere de la două pînă la cinci mii de franci ca preţ al uceniciei mele şi un angajament de şase luni. Am părăsit deci această prăpastie unde nu se respiră decît prin aur şi m-am dus în nişte locuri unde am putut culege cîteva noţiuni noui, folositoare ţării mele. Am stat mai întîi, cîtăva vreme, la Troyes (Aube) unde cunoşteam pe un camarad al meu de studii, fiul unui fabricant, care m-a introdus in toate manufacturile acestui oraş comercial. Am studiat cu de-amănuntul fabricarea şi epuraţia uleiurilor de sămînţă, am desenat mecanismul şi am descris cu exactitate procedeele. Acolo am mai văzut mori de sistem

englez ale căror avantaje nu mai sînt contestate, o papetărie superbă şi torcătorii de lînă şi de bumbac de cea mai nouă contribuţie. Am urmărit fabricaţia ţesăturilor de lînă, ca fiind singurile torcătorii ce ar putea fi introduse, cu folos, în Valahia.

De la Troyes am venit aici la Roville, lîngă Nancy, unde de o lună admir frumoasele rezultate ale ingenioaselor procedee aplicate agriculturii. Cunoaşteţi, domnule, faima de care se bucură în Franţa ferma experimentală a domnului Dombasle. Pe lîngă acest savant practician mă străduesc acum să-mi perfecţionez studiile în agricultură, căci ferma d-sale e cea mai potrivită pentru scoaterea în evidenţă a avantajelor bunelor procedee în cultură. Pămînturi dintre cele mai sărace care s-au mai văzut, cer sforţări dîrze şi combinaţii datorite unui talent deosebit. Mai mult de trei sferturi din pămîntul acestei ferme este format din aluviuni depozitate de Moselle care udă valea Rovillei; nisip şi pietriş amestecat numai cu o treime de pămînt vegetal acoperă o cîmpie de o sută douăzeci de hectare. Alte cincizeci de hectare cu pămînt mai fertil, dar foarte argilos, sînt situate pe coastele foarte povîrnite ale dealului, în aşa fel încît prin poziţia lor în pantă repede, în oricare altă parte unde cultura e rău înţeleasă, [prezintă] mari dificultăţi; aici însă putem spune că s-ar despica chiar şi stîncile cele mai aride şi nu li s-ar îngădui să fie neroditoare.

Dl. Dombasle îşi consacră toată existenţa pentru progresul agriculturii, el nu cruţă nici trudă, nici grije pentru a face să prospere ferma sa exemplară. Şi pentru a propaga cunoştinţele printre aceia care exercită cea mai nobilă şi mai utilă dintre profesii, el primeşte elevi francezi şi străini care, în schimbul unei mici retribuţiuni, găsesc în această fermă pentru instrucţia în agricultură, teoria unită cu practica. Pe cea dintîi în cursuri care privesc economia rurală, ca acelea în legătură cu cultura în general, cu botanica, cu mineralogia şi cu contabilitatea care este busola cea mai infailibilă a oricărei întreprinderi, iar pe cea de a doua în lucrări pe care le ai în fiecare zi subt ochi.

Dl. Dombasle a instalat la ferma sa un atelier de construcţie de instrumente agricole pe care le fabrică pentru numeroasele cereri pe care i le adresează din diferite col-

țuri ale Franței aceia care s-au putut convinge de avantajele pe care le oferă instrumentele întrebuințate la exploatarea fermei din Roville.

Eu mă felicit mult de ideea pe care am avut-o de a fi venit să urmăresc lucrările din această fermă în acest anotimp care mi se pare cel mai important pentru agricultură, căci semănătura reclamă cea mai mare grijă.

Regret că nu pot sta aici toată vara, căci va trebui să plec într-o lună pentru a mă consacra studiului exploatării minelor, dar atîta timp cît voiu fi încă în mijlocul numeroșilor cultivatori practicieni care se găsesc aici, voi face tot posibilul pentru a mă instrui cu de-amănuntul asupra celor mai bune procedee pentru muncile din cursul anului și să completez astfel observațiile pe care le voi fi putut face eu însumi.

Am și desenat toate instrumentele care sînt întrebuințate aici la cultură și sper că voi putea să învăț pe lucrătorii noștri să le fabrice pentru folosul general al țării. Aș dori totuși ca guvernul să mă autorize să obțin fabricarea aici a cîtorva modele în miniatură, care ar lumina pe lucrător mai mult decît simpla vorbă, iar eu nu ași fi silit să stau mereu pe lîngă el pentru a avea grije de toate detaliile construcției. Plecînd de aici, mă voi duce la Epinal, în Vosgi, și dacă guvernul meu acceptă propunerile pe care i le-am făcut, îmi voi continua călătoria pentru practica în manufactură și mineralogie după planul pe care vi l-am indicat în scrisoarea mea din 22 ianuarie 1830. Am arătat atunci cu de-amănuntul causele pentru care nu pot face astfel de studii cu mai puțin de cinci sute de franci pe lună, și văd acum că nu m-am înșelat în calculele prealabile pe care le făcusem ale cheltuielilor pe care această ocupație mi le-ar pricinui în călătorie. Mă și văd în nevoie de a vă anunța, domnule, că la 1 mai nu voi avea un ban, căci din o mie patruzeci de franci pe care i-am primit la 27 ianuarie nu-mi mai rămîn acum decît două sute cincizeci de franci, care de abia îmi vor ajunge pînă la sfîrșitul acestei luni.

In penultima mea scrisoare vă făcusem cunoscut că ucenicia mea în cîteva fabrici, pricinuindu-mi cheltuieli care depășesc două sute de franci pe lună, m-am găsit în deficit pentru toată luna februarie. Am fost silit deci să încasez

suma de 1 040 fr. chiar la 1 februarie şi nu la 1 martie cum aţi ordonat.

Părăsind Parisul am cumpărat pentru 150 fr. cărţi şi instrumente în legătură cu exploatarea minelor. De la 1 februarie pînă în prezent cheltuielile de călătorie, de întreţinere şi de ucenicie în fabrici şi aici, la fermă, au fost de 650 fr., aşa încît cei 1 040 fr. în loc să-mi ajungă pînă la sfîrşitul lui iulie vor fi cheltuiţi pînă la aprilie, şi vor fi cheltuiţi numai în trei luni în loc de cinci. Aceasta se datoreşte, cum am arătat în ultima mea scrisoare, faptului că în călătorie viaţa e mult mai scumpă ca la Paris chiar, şi că peste tot unde vrei să te instruieşti, prin practică, ai mereu cheltuieli extraordinare.

Din cele de mai sus vă daţi seama, domnule, că va trebui să aveţi bunătatea de a autoriza casa d-lor Meuron et C-ie să-mi dea la 1 mai un alt trimestru dacă acest lucru s-a hotărît la Bucureşti, iar dacă nu să-mi avansaţi o sumă oarecare şi atunci va trebui să-mi întrerup călătoria şi să stau în acest oraş pentru ca să aştept ordinele guvernului meu, fie pentru a-mi continua studiile, fie pentru a mă întoarce în patrie. Dar pentru ca scrisoarea d-voastră să poată avea timpul de a merge la Paris şi de a ajunge aici, vă rog să scrieţi îndată, iar dl. Meuron va putea să-mi trimeată cu multe zile înainte cambia, — care nu a fi plătibilă decît la 1 mai — ceea ce poate oferi mai multă siguranţă pentru ca banii să nu cadă în alte mîini, decît dacă ar fi plătibilă la vedere.

Teama pe care o am de a rămînea aici fără nici un ban la sfîrşitul acestor luni, mă obligă de a vă mai ruga să vă gîndiţi în ce strîmtorare m-aşi putea găsi dacă aţi întîrzia de a veni în ajutorul meu cu o sumă de bani pentru 1 mai.

Aştept cu nerăbdare răspunsul d-lor efori la scrisorile mele din 22 ianuarie pentru a şti dacă cererea mea de şase mii de franci pentru acest an, plătibili pe trimestru şi anticipat, e acceptată sau nu, pentru ca să-mi orînduesc treburile în consecinţă, căci nu mai ţiu să stau în străinătate în această penibilă restricţiune, în care mă găsesc, ca să zic aşa, în fiecare clipă. Şi încă mulţumită lui Dumnezeu, am avut fericirea să am protecţia d-voastră, fără de care aşi fi fost lipsit chiar şi de această mică bursă, fiind obligat

să aştept mult peste termen, pînă să-mi fie trimeasă din Bucureşti, aşa cum se întîmpla adeseori cu ceilalţi tineri care au fost trimeşi înaintea mea.

Fiind recunoscător pe viaţă pentru aceste binefaceri cu care bunătatea d-voastră m-a copleşit, voiu fi totdeauna cu cel mai profund respect.

Domnule
foarte umilul şi supusul servitor al D-voastră

P. Poenaru[1]

Vă rog, domnule, să presentaţi prea respectuoasele mele omagii doamnei Popp.

17.

1830 mai 17. Roville. P. Poenaru dă informaţii lui Zenovie Pop despre fîntînile arteziene. Nu recomandă să angajeze pentru moşiile din Ţara Romînească un administrator din Franţa şi cere ca guvernul Ţării Romîneşti să facă în ţară o fermă model, iar particularii o societate pentru îmbunătăţirea agriculturii.

Domnule,

In ziua de 12 a acestei luni am primit scrisoarea din 7 aprilie pe care mi-aţi făcut cinstea de a mi-o trimite, şi alătur prezentei o dare de seamă pe care mi-o cereţi asupre puţurilor artesiene. Această industrie a fost perfecţionată mult în Franţa de cîtăva vreme şi s-au făcut în lucrările acestei arte o sumedenie de observaţiuni, care, pentru a fi comunicate în scris, ar necesita o lucrare mult mai mare decît se poate face prin scrisori. Doresc, din tot sufletul, să puteţi isbuti în găsirea unei frumoase ţîşniri de apă căci succesul pe care l-aţi obţine ar servi ca exem-

---

[1] Colecţia autorului.

plul cel mai recent şi mai apropiat al Valahiei, atunci cînd voi propune guvernului introducerea acestei industrii.

Dacă nu aţi fi fost prea grăbiţi, aşi fi încîntat să găsesc în aceasta. la întoarcerea mea, un prilej de a vă servi.

Administratorul pe care îl cereţi să vi-l găsesc aici pentru pămîntul d-voastră, nu ar putea niciodată să se potrivească la noi în ţară: mai întîi pentru că necunoscînd valaha, nu s-ar putea înţelege cu ţăranii noştri, şi apoi pentru că beneficiile care ar rezulta din îmbunătăţirea pe care ar putea-o aduce culturii, ar fi în întregime absorbită de marile amputamente care ar trebui să i se dea. Într-adevăr, aici în Franţa, dacă cineva se pricepe cîtuşi de puţin în ale agriculturii fără să aibe alte cunoştinţe, se poate plasa cu uşurinţă ca administrator pentru două-trei mii de franci pe an. Şi prin urmare nu ar părăsi Franţa decît pentru a avea îndoitul beneficiului pe care l-ar putea găsi aici.

Guvernul ar putea face astfel de sacrificii pentru a instala o fermă model, unde tinerii de la noi din ţară s-ar putea instrui în această artă dumnezeiască, pentru a o răspîndi apoi, la rîndul lor, în toate colţurile Valahiei. Dar pînă ce guvernul se va pătrunde de această necesitate, ar fi uşor să se formeze o societate de particulari, care, pentru a încuraja îmbunătăţirea agriculturii şi a obiceiurilor, ar stabili premii pentru cele mai bune produse agricole şi pe cea mai bună purtare a slugilor; s-ar da aceste premii în bani ghiaţă sau în medalii şi instrumente agricole perfecţionate.

Nu mă înştiinţaţi în scrisoarea d-voastră dacă aţi primit scrisorile pe care vi le-am trimis pentru Bucureşti la 22 ianuarie, şi sînt foarte îngrijorat că nu v-au sosit, cu atît mai mult cu cît văd că a trecut timpul în care ar fi trebuit să primesc un răspuns.

In ziua de 3 a lunii trecute, v-am înştiinţat că din suma de o mie de franci pe care o primisem la Paris, nu mi-a rămas nimic la sfîrşitul lui aprilie, şi v-am rugat să-mi avansaţi o sumă oarecare pentru începutul lunei mai, aşteptînd ca d-nii efori să răspundă la scrisorile mele. Nu am avut cinstea să primesc pînă acum răspunsul d-voastră în această privinţă şi mă găsesc de la începutul acestei luni cu totul fără bani şi într-o strîmtorare care mă înnebuneşte,

neavînd mijloace să fac față cheltuielilor de cea mai strictă necesitate.

Vă rog, deci, să-mi trimeteți cît mai repede cu putință creditul' pe adresa d-lor Meuron pentru ca să încasez îndată pe luna iunie o sumă de cel puțin cinci sute de franci, și se va ține seamă de această sumă la bursa pe care guvernul vă va autoriza să mi-o dați pentru acest ultim an în care voi mai sta în străinătate.

Primiți, domnule, asigurarea celui mai adînc respect cu care am cinstea să fiu

al d-voastră prea umil și prea supus servitor

P. Poenaru[1]

18.

1830 iulie 30. Nancy. P. Poenaru roagă pe Zenovie Pop să-i trimită bani pînă va primi alții de la București, deoarece suma avută la el a pierdut-o la Lyon.

Cocoane Zamfirache,

Din cele ce scriu unchiului mieu Iordache să face dumitale cunoscut că la această prefacere de vremuri, între alți pătimași sînt și eu unul din cei mai nevinovați și că la lipsa în care mă aflu am mare trebuință de ajutorul dumitale. Așa dar mă rog, cocoane Zamfirache, nu zăbovi a-m[i] întîmpina nescaiva bani de cheltuială pînă va veni răspunsul de la București. Suma de șase sute de franci ce am pierdut la Lyon era rămășița din suma de o mie și patruzeci de franci ce primisem în luna lui iunie trecut pă cinci luni înainte (după scrisoarea dumitale). Acum nu-m[i] rămîne nici măcar un creițariu, și singură nădejdea mea este la grabnic răspunsul dumitale.

Plecatul dumitale

P. Poenaru[2]

---

[1] Colecția autorului.
[2] *Ibidem.*

19.

1830 august 15. Paris. P. Poenaru anunţă pe Zenovie Pop că Eforia Şcoalelor a dat ordin stolnicului Dumitrache să-i trimită 6 000 de franci pentru a putea face practică în întreprinderile industriale din Franţa, Anglia, Germania şi Ungaria.

Cu plecăciune mă închin dumitale,

Iată închiz dumitale extractul de suma banilor ce am primit pînă acum de la Mr Meuron aici la Paris, din care să face cunoscut că eu la noemvrie în 2, 1827, pînă la noemvrie în 23, 1829, am cheltuit cîte 208 franci pe lună, iar de la noemvrie în 23, 1829, pînă la sfîrşitul lui iulie 1830, care fac opt luni, aflîndu-mă necontenit pă drumuri pentru învăţăturile practiceşti ce mi să mai cer de către cinstita Eforie, s-a suit cheltuiala pînă la 338 de franci pă lună (într-aceştia însă să coprind şi banii ce am pierdut cu răzvrătirea, după cum am înştiinţat dumitale mai deunăzi).

Acum mă aflu lipsit de tot de cheltuială şi şez în Paris în aşteptare.

Dintr-o scrisoare a dumnealui vornicului Iordache Golescu, efor al şcoalelor, ce a primit fiul dumisale aici, cu leat de la 24 ale trecutului iunie, văz că cinstita Eforie, prin otorizaţia stăpînirii de acum, a orînduit pă dumnealui stolnicu Dumitrache să-mi întîmpine suma de şase mii de franci ce am arătat-o că-mi este trebuincioasă pentru pracsisul în mineraloghie şi în cîteva alte industrii aici în Franţa, apoi în Englitera, în Ghermania şi în Ungaria.

De vei fi avînd dumneata ştire de aceasta trimite voe la Mr Meuron ca să-mi dea credit pă unde voi umbla, de cinci sute de franci pă lună, şi voi pleca îndată de la Paris; iar de nu, mă rog, binevoieşte a-i scrie să-mi dea măcar suma de două sute de franci pă lună ca să am de cheltuială aici la Paris pînă ce mi să va trimite vreo hotărîre desăvîrşită de la cinstita Eforie.

Şi rămîi al dumitale plecat

Petrache Poenaru[1]

---

[1] Colecţia autorului.

Mă aflu într-atîta lipsă de bani încît nu avusăi mijloc să plătesc și altă scrisoare ce trebuie să scriu la București. De aceia mă rog dumitale să trimiți pă aceasta dumnealui stolnicului Dumitrache.

20.

1830 septembrie 28. Grenoble. P. Poenaru arată lui Zenovie Pop localitățile din Franța unde a studiat practic mineralogia și metalurgia. Recomandă plantarea duzilor și creșterea viermilor de mătase care ar aduce venituri mari țării și stăpînilor de moșii.

Domnule.

În ziua de 20 a lunii trecute, am primit cu mare bucurie scrisorile pe care mi le-ați trimes din București, și pentru ca să nu pierd nimic din timpul acestui ultim an în care îmi este îngăduit să stau în străinătate, am și pornit îndată în călătorie pentru a vizita, în Franța, locurile unde mă pot exersa în mineralogie și metalurgie.

De la Paris m-am dus mai întîi la Creuzot, depart. Saône-et-Loire, unde am urmat timp de douăsprezece zile lucrările din [în] minele din Naville care se exploatează, — și tratarea minereului de fier în fierăriile construite după sistemul englez. De acolo m-am dus la Lyon unde speram să găsesc cufărul pe care îl pierdusem la începutul turburărilor, cum am avut cinstea să vă înștiințez la timp, dar, nădejde zadarnică, nu am putut descoperi nimic, și ceea ce regret mai mult în această pierdere sînt hîrtiile cu notele care mă costaseră atîta trudă.

Am profitat de șederea mea la Lyon pentru a vizita ateliere de mătăsuri, din simplă curiozitate, căci nu sper ca această industrie să poată fi introdusă la noi. Am văzut admirabilele mașini à la Jacquard care reproduc pe ștofă, ca prin minune, desenurile cele mai frumoase și mai variate.

De la Lyon m-am dus la Chassy unde am urmărit, cîteva zile, lucrările din minele din care se extrage cea mai fru-

moasă aramă din Franța. De acolo am revenit la Lyon, unde m-am îmbarcat îndată pe un vapor pe Rhône și m-am coborît la Vienne, depart. Isère. Acolo am văzut lucrările din minele de plumb argintifer; m-am dus apoi la Valence, apoi la Romans (Drôme). În aceste două orașe și mai ales în cel de al doilea se face un mare comerț de mătase: tot teritoriul din împrejurime e acoperit cu duzi și principala industrie a locuitorilor din ținutul acela e creșterea viermilor de mătase. Țăranii aduc la tîrg în loc de ouă de găină, ca în alte părți, ouă de viermi de mătase sau gogoși. Există antreprenori care fac să îmbobocească pînă la 50 de uncii de grăunțe (ouă de vierme de mătase) și consacră domenii de două sute de hectare plantate în întregime cu duzi. Torcătorii cumpără apoi gogoașele și scot mătasea de o finețe desăvîrșită: un fir de o lungime de 30 000 picioare nu cîntărește decît o uncie. Torcătorii vînd mătasea torcătorilor din Lyon cu 25—30 franci livra.

La Romans, unde lumea se ocupă pe o scară mai mare cu această industrie și unde aveam bune scrisori de recomandație, am putut să mă instruesc cu de-amănuntul asupra grijii pe care o cere acest fel de ocupație, dar am regretat mult că nu am fost în ținutul acela în epoca în care se cresc viermii de mătase, pentru ca să văd cu proprii mei ochi ceea ce numai mi s-a povestit acum. Mă felicit totuși de a fi găsit încă în activitate torcătoriile, operația cea mai însemnată în lucrarea mătăsii. Am luat exact desenul mașinii întrebuințate și care fiind de o mare simplicitate ar putea fi construită de asemenea în țara mea, unde dudul ar prospera mai mult ca în această parte a Franței folosită pentru această cultură, tocmai pentru că e puțin favorabilă oricărui alt produs agricol.

Din toată mătasea care intră în fabricile din Lyon, Franța nu poate să producă decît o zecime cel mult, cea mai mare parte vine din străinătate și mai ales din Piemont. Țara noastră poate avea, așadar, o parte în acest debușeu și ar avea un avantaj asupra celorlalte țări în sensul că pămînturile nu ne-ar reveni atît de scumpe ca în Franța sau în Italia.

V-ași îndemna, domnule, să plantați mulți duzi pe proprietățile d-voastră. convins fiind, că. mai tîrziu, veți fi

cu prisosință despăgubit de cheltuielile și de venitul terenului pe care acești pomi prețioși l-ar ocupa.

De la Romans am venit aici la Grenoble pentru ca să vizitez, în Alpi, diferite mine care se exploatează. Văd că și aici, ca pretutindeni în Franța, puțurile artesiene sînt la modă; îmi pare însă că în acest sol nu se va obține nici un succes. Chiar inginerul care a format această întreprindere disperă văzînd truda sa încununată de nereușită, căci la primul puț, după o muncă de șase luni, de abia a putut săpa pînă la 180 de picioare adîncime și negăsind în tot terenul pe care l-a străpuns decît nisip mișcător, a fost silit să părăsească acest puț, pentru că îi era cu neputință să înfigă mai departe lăzi sau tuburi pentru a opri nisipul. În al doilea puț unde lucrează de 8 luni, el nu a ajuns decît la 150 de picioare adîncime. Aici, pentru a se putea săpa în nisipuri pînă la 200 de picioare a început a băga lăzi cu mult mai largi ca în alte puțuri, dar găsește încă obstacole destul de mari. Nisipurile se suie adeseori în tuburi și astupă o mare parte a puțului săpat, în așa fel încît dacă dintr-o lovitură de sondă se sapă un picior de nisip, nisipurile astupă trei sferturi, în timp ce se retrage sonda pentru a o destupa. Dacă acest banc de nisip va continua dincolo de 200 de picioare, inginerul spune că va fi silit să părăsească lucrul deoarece fiecare picior pe care va voi să-l sape mai departe îl va costa cel puțin douăzeci de franci.

Acest fel de obstacole fac să-mi scadă mult entuziasmul pe care-l aveam pentru această artă, dar, din fericire, aceste cazuri dificile nu se prezintă decît rareori.

Dacă, după cum v-ați gîndit, s-ar putea destupa sonda fără a o scoate nu ar mai fi obstacole care să nu fie biruite, dar, din nefericire, lucrurile nu stau chiar așa. Pretutindeni unde am avut prilejul să văd sondaje, m-am și informat pă lîngă ingineri care dirijează lucrările, și tot ce mi s-a putut spune e că s-au încercat diferite mijloace pentru a destupa sonda fără a o scoate, cel puțin cînd ea sfredelește în terenuri foarte mobile și aproape lichide, dar niciuna din aceste sforțări nu a fost încununată de un rezultat satisfăcător.

Mîine plec de aici pentru a mă duce la Allevard, la frontiera Franței dinspre Savoia, cu scopul de a vedea minele de fier și furnalele de purificare a oțelului.

De acolo mă voi întoarce, prin Lyon, la Saint-Etienne (Loire) unde se găsește o școală de mine, precum și numeroase uzine. De la Saint-Etienne voi merge la Rodez, depart[amentul] Aveyron, pentru ca să mai văd minele de fier și de huilă ale ducelui de Décazes. De acolo voi trece, poate, în Pirinei pentru a vizita și alte mine, sau mă voi întoarce la Paris pentru a merge dincolo, în nordul Franței, nu numai pentru minele de huilă care se exploatează acolo, cu folos, dar și pentru a vedea, în această regiune clasică, procedeele fabricației sfeclei și a grăunțelor oleaginoase.

După aceia, sau voi trece în Anglia, pentru a vizita regiunile de mine sau mă voi duce îndată la Freiberg, în Saxonia, căci pînă în prezent nu m-am hotărît încă pentru Anglia, pentru motivul că acolo aşi cheltui mult folosind puțin, fabricile fiind în țara aceia nu atît de accesibile ca în Franța. Şi tare mă tem că, în ciuda scrisorilor de recomandație pe care le-aşi putea avea pentru cîteva firme, îmi vor refuza intrarea în stabilimentele industriale care mă interesează, așa cum au făcut cu atîția alți străini.

Dacă în ultima d-voastră călătorie în Anglia ați făcut vreo cunoștință care ar putea să-mi fie de folos, vă rog să mă recomandați ei.

La plecarea mea din Paris, am încasat conform ordinelor d-voastră, la dl. Meuron, suma de două mii franci, din care am întrebuințat jumătate pentru a cumpăra o parte din cărțile și instrumentele care îmi erau de folos în excursii pentru studiul practic al mineralogiei și al metalurgiei; restul instrumentelor și al cărților pe care trebuie să le cumpăr pentru încă o mie de franci, mi-l voi procura cînd voi părăsi definitiv Parisul pentru a mă duce în Germania. Vă rog, prin urmare, să binevoiți a preveni despre acest lucru pe dl. Meuron, la Paris, și să-l autorizați să-mi mai dea, pe trimestru, restul bursei mele pentru acest ultim an oriunde m-aşi găsi, afară numai dacă nu ați dori să mă recomandați îndată în Anglia sau cel puțin în Germania.

Vă rog să mă scuzați de întîrzierea cu care v-am făcut cunoscut planul călătoriei mele, căci de abia acum am avut o clipă de răgaz.

Îmi rămîne acum să vă dovedesc recunoștință pe viață pe care v-o datoresc pentru sforțările pe care le-ați făcut,

de cînd am avut fericirea de a vă cunoaşte, pentru a mă face să obţin tot ceea ce am dorit pentru instruirea mea.

Şi sunt cu cel mai mare respect prea supusul şi prea umilul d-voastră servitor

P. Poenaru[1]

Vă rog. domnule, să prezentaţi respectuoasele mele omagii doamnei Popp..

21.

* *1830 noiembrie 29. Montpellier.* P. Poenaru scrie lui Zenovie Pop că a vizitat: Grenoble, Saint-Etienne şi Montpellier, unde a şi rămas, neputînd pleca mai departe, fiindcă banca Meuron, prin care primea banii, a dat faliment.

Domnule,

La 28 septemvrie am avut cinstea să vă scriu de la Grenoble (Isère) pentru a vă înştiinţa că, la plecarea mea din Paris, am încasat la ordinele d-voastră, de la dl. Meuron, suma de două mii de franci şi v-am rugat să mă autorizaţi la aceiaşi casă pentru restul sumei de opt mii de franci pe care mi-au alocat-o din Bucureşti pentru călătoria mea mineralogică.

Mai tîrziu, de la Saint-Etienne (Loire) am scris şi d-lui Meuron, la Paris, să-mi trimeată o sumă de 500 fr. la Rodez (Aveyron) unde trebuie să mă duc pentru a vedea minele d-lui Décazes şi pentru a mă întoarce de acolo la Paris. Am plecat apoi de la Saint-Etienne şi, crezîndu-mă sigur că am să primesc la timp cei 500 de franci, am continuat călătoria după planul pe care mi-l făcusem mai înainte, pînă, ce sosind, acum cîteva zile, aici la Montpellier (Herault) si nemai avînd bani pentru a-mi continua drumul, m-am oprit în acest oraş pentru a aştepta să mi se trimeată din Rodez banii pe care îi presupuneam trimeşi de mult de la Paris. Dar care mi-a fost uimirea! cînd am aflat astăzi că

[1] Colecţia autorului.

dl. Meuron et C—ie a dat faliment şi că, prin urmare, nici un ban nu mi-a fost trimes de această casă la Rodez.

Vă puteţi închipui, domnul meu, cît mă nelinişteşte această ştire supărătoare şi cît îmi turbură ocupaţiile! Mă găsesc aici cu totul lipsit de bani şi într-un oraş unde nu cunosc pe nimeni de la care să pot avea cel mai mic ajutor bănesc. Fac datorii la han pentru hrana şi locuinţa mea fără să pot scoate nici un folos din această şedere forţată aici. Hangiul îmi va prezenta socoteala, la sfîrşitul lunii, şi îmi va cere banii. Ce îi voi spune atunci? Credeţi-mă domnul meu, că înnebunesc numai gîndindu-mă la aceasta. Nădăjduesc totuşi că veţi binevoi să mă scoateţi din această situaţie penibilă cît mai repede cu putinţă, şi pentru aceasta veţi avea bunătatea să-mi trimeteţi, fără întîrziere, un credit unei alte case din Paris, şi să angajaţi această casă să-mi trimeată îndată, prin curier, aşa cum se obişnueşte în comerţ, suma de o mie de franci, aici la Montpellier, depart. Herault, la Hotel du Midi.

Mi-am luat libertatea să zic fără întărziere, căci hangiul ar putea, la urma urmei, să nu mai aibe răbdare şi luîndu-mă drept un mincinos, să mă silească pentru a-i plăti, să vînd pe nimic cărţile şi instrumentele care m-au costat atît de scump. Şi apoi ştiţi, domnul meu, că acum cheltuielile şi timpul pe care le-am cerut pentru instrucţia mea sînt definitiv limitate, şi sînt tare mîhnit de a mă vedea silit să întrebuinţez atît de prost, atît banii cît şi timpul. Aştept deci cu o vie nerăbdare ajutorul d-voastră şi sînt[1]........

22.

1831 martie 13. Paris. Petrache Poenaru prezintă lui Zenovie Hagi Const. Pop un fel de raport asupra vizitelor pe care le-a făcut la minele de cărbuni, fabricile de hîrtie, sodă, şi la diferite uzine şi întreprinderi din Franţa. Arată cum s-ar putea fabrica convenabil zahărul, exploata fierul şi sarea la noi în ţară; de asemenea despre întemeierea unei grădini botanice şi a unui cabinet de mineralogie în Bucureşti.

---

[1] Colecţia autorului: lipseşte partea finală a acestei scrisori.

La sosirea mea aci la Paris, am găsit la d-nul Meuron două scrisori, pe care mi-aţi făcut onoarea a mi le adresa, din 3 şi 27 noiembrie. Am văzut, domnule, din ultima din ele bunăvoinţa pe care vă place a ataşa slabelor observaţiuni pe care le-am făcut în călătoria mea industrială, un interes cu atît mai măgulitor pentru mine care sînt jignit văzînd că capacităţile mele rămîn cu mult sub datoriile pe care am a le îndeplini faţă de Patrie şi de binefăcătorii mei. Indulgenţa cu care aţi binevoit a primi scrisorile mele scrise într-o limbă pe care nu o cunosc destul, în care cu toate acestea pot reda limbajul industrial mai inteligibil decît aş putea s-o fac în limba valahă, mă încurajează a continua a vă da în aceeaşi limbă alte detalii asupra restului călătoriei mele în Franţa.

In scrisoarea mea din 28 septembrie trecut am sfîrşit expunerea călătoriei industriale pe care o făcusem pînă atunci anunţîndu-vă că trebuia apoi să parcurg o parte din Alpi pentru a vedea acolo tratamentul fierului care se exploatează acolo în mari cantităţi. Acest gen de uzine mi-au oferit în această regiune mai mult interes decît acele pe care le văzusem pînă atunci; căci în aceste locuri unde lemnul nu e rar se tratează minereul de fier cu cărbunele de lemn. În cea mai mare parte a celorlalte mine din Franţa, ca şi în Anglia, se lucrează fierul cu cărbunele de pămînt; dar cărbunele de lemn are avantajul de a da un fier omogen mai puţin casabil şi mai maleabil, ceea ce face că se preferă întotdeauna fierul lucrat cu cărbunele de lemn celui tratat cu cărbune de pămînt, şi dacă se renunţă peste tot a se servi de cărbunele de lemn, este pentru că acest combustibil a devenit aşa de rar încît superioritatea pe care o dă calităţii fierului nu mai poate compensa scumpetea lui.

Nu ştiu dacă în Valahia se găseşte cărbune de pămînt, dar pe cîtva timp ne putem foarte bine lipsi de el, căci lemnul este la noi destul de abundent, şi aproape fără valoare în părţile cele mai îndepărtate de oraşe; exploatarea fierului ar oferi deci ţării, între alte avantajii, şi acela de-a utiliza imensele păduri din munţi şi a le da în consecinţă o mare valoare.

La 15 octombrie am trecut la Saint-Étienne (Loire) unde se află mine foarte bogate de huilă, multe uzine pentru fabricaţia fierului şi o şcoală practică pentru a forma ingi-

neri de mine. În acest loc, unde exploatarea minelor este foarte periculoasă, am văzut precauţiile care se iau pentru securitatea vieţii lucrătorilor, cari sînt expuşi la mii de pericole: cînd trebuie să combată cu apa care ţîşneşte de sub stînci pe care le sparg, cu aşa o impetuozitate că deseori n-au timp să fugă, cînd se află cufundaţi şi asfixiaţi în gazul acid carbonic căruia prăbuşiri frecvente îi dau drumul să iasă din locurile cari ard; cînd gazul hidrogen carbonat care se formează în galerii părăsite ia foc, şi printr-o explozie din cele mai îngrozitoare face să sară în aer şi arde tot ce se află acolo.

Toate aceste pericole fac ca şefii să devină circumspecţi şi dibaci, şi pe lucrători întreprinzători şi îndemînateci ceea ce face ca minerii din acest loc sînt cei mai căutaţi în toate celelalte întreprinderi de acest gen din Franţa. Inginerul şef al minelor şi profesorii pe cari i-am cunoscut în acest oraş m-au prevenit că dacă vom avea nevoie de lucrători în Valahia, ne vor trimite din cei mai capabili. La St.-Étienne am mai avut ocazia să văd cum se fac drumurile de fier, care se fac acuma cu mai puţin efort decît canalele, şi care oferă asupra acestora avantagii incontestabile pentru uşurinţa transportului.

De la St.-Étienne m-am dus la Annonay, departamentul de Ardèche; acolo am văzut fabricile de hîrtie ale d-lui Canson care sînt cele mai celebre din Franţa, şi graţie bunei recomandaţii pe care o aveam pentru proprietarul acestor fabrici, şi în calitate de străin, am obţinut favoarea a fi iniţiat în secretele procedeului inventat de el de-a lipi hîrtia nu foaie cu foaie, cum se face în celelalte fabrici de hîrtie, dar tot deodată cînd mai este încă o pastă lichidă, înainte de-a fi fabricată; prin această manieră nu numai că hîrtia e lipită în mod mai egal în toată massa ei, decît ar fi prin lipirea obicinuită, dar ea reduce încă cu mult costul mîinii de lucru.

În aceste fabrici se întrebuinţează şi maşini inventate de curînd în Anglia pentru a face ceea ce se numeşte hîrtia continuă; adică cîrpele zdrobite şi reduse în pastă lichidă continuă să curgă la una din extremităţi ale maşinilor şi cîteva minute după aceeaşi pastă iese în continuu prin cealaltă extremitate sub formă de hîrtie gata şi de tot uscată, şi se înrulează pe un cilindru într-o lungime inde-

finită. Toate aceste maşini merg cu o repeziciune şi o exactitudine admirabilă, în aşa fel că dacă ţi-ai arunca batista în ea, în mai puţin de un sfert de oră ai putea să scrii pe aceasta.

La Annonay am mai văzut şi felul de-a albi ceara, care e mai simplu decît mi-l închipuiam. La unul din fabricanţii de ceară albă am văzut întrebuinţîndu-se pentru a ridica apa la o înălţime de 250 de picioare un instrument de care auzisem mereu spunîndu-se în fizică că este o invenţie foarte ingenioasă, dar inaplicabilă în mare, aceasta arată că savanţii în teorie se înşală foarte des în practică. Instrumentul de care vorbesc este o pîrghie hidraulică pe care celebrii fizicieni fraţii Mongolfier au inventat-o şi instalat-o chiar ei în mai multe părţi ale acestui oraş şi deoarece după ei mulţi practiciani neconcepînd bine teoria acestui instrument, greşiseră execuţia în mare, toţi teoreticienii au conclus din aceasta că instrumentul este inaplicabil în practică. Este foarte adevărat că pentru a fi pus în mişcare trebuie multă apă cu o oarecare cădere, şi că cu cît e mai mare în înălţimea la care doreşti să ai apa, cu atît mai puţin poţi să o ridici; totuşi pentru aceasta nu trebuia condamnat acest instrument care în unele localităţi prezintă mari avantagii asupra tuturor celorlalte mijloace de-a ridica apa.

Ştiţi, domnule, că aceşti fraţi savanţi sînt şi inventatorii balonului aerostatic: la Annonay, care este oraşul lor natal, a avut loc prima experienţă în 1783. Acolo am făcut cunoştinţă cu fii lor, cari toţi se ocupă de industrie şi mi-au arătat multe lucrări foarte remarcabile, rezultate din ştiinţa pe care se poate spune, au moştenit-o de la iluştri lor părinţi. Mi-au dat informaţii foarte detailate despre navigaţia pe fluvii cu vapoare cu aburi şi despre construcţia podurilor de sîrmă de fier, căci un inginer din familia lor domnul Ségnin a reuşit să învingă impetuozitatea Rhône-ului, fluviul cel mai rapid din Franţa şi tot acelaşi a dat drumul trecerii pe marele fluviu în mai multe locuri prin poduri suspendate de sîrmă de fier.

Am văzut că acest soiu de poduri, cu aspectul lor magnific pe care-l oferă vederii, are şi marele avantaj de-a putea fi construit cu mult mai ieftin decît podurile de piatră şi

de-a nu prezenta obstacolul pe care cele din urmă îl opun navigației prin picioarele lor.

Am regretat foarte mult că nu am avut destul timp ca să urmăresc toate detaliile acestei construcții prin mijloacele care mi se ofereau în acest loc. Puținul timp care mi s-a dat pentru a călători trebuia să-l întrebuințez, înainte de toate, pentru practica în mineralogie, căci așa este angajamentul meu, și n-am stat la Annonay decît o zi, apoi m-am dus la minele din Alais, departamentul du Gard. Aci zăcămintele minereului de fier și a cărbunelui de pămînt au prezentat un mare interes sub raportul geognostic și călăuzit de observațiile savantului inginer șef a acestor mine, domnul Brard, am studiat pe acest teren indiciile cari pot fi prezumate false sau certe, asupra prezenței minereului de fier și a cărbunelui de pămînt pe cari ni le ascunde pămîntul. Multe alte localități prezintă ca aceasta cînd unul, cînd altul un astfel de indiciu și din cauză că nu s-a deosebit unul de celălalt, inginerii au fost foarte des induși în eroare și au făcut cheltuieli inutile.

De la Alais am trecut la Marseille unde am studiat fabricația sodei de care se face mare consum în sticlării și săpunării. Această fabricație ar crește valoarea minelor noastre de sare gemă și ar facilita instalarea de alte fabricații în care se întrebuințează produsele care rezultă din extracția sodei. Tot acolo am văzut un procedeu nou în rafineria zahărului, care aplanează multe dificultăți care se întîlneau pînă acum în această artă; și aceasta mă face să sper că Valahia va putea într-o zi să se libereze de tributul pe care-l plătește străinătății pentru zahărul pe care-l consumă; căci nu văd ca dificil în producția zahărului indigen decît ceea ce se referea la rafinărie, și deoarece acest procedeu a fost simplificat și că poate fi și *(indescifrabil)* a lucrătorilor noștri. Nu știu ce alt obstacol s-ar opune fabricației zahărului din sfeclă, care în afară de avantajul pe care-l are de-a ne libera de importul zahărului străin, ar mai oferi și un alt avantaj mult mai mare, acela de-a ameliora cultura pămînturilor și de-a crește în consecință valoarea lor.

De la Marseille trebuia să mă duc la Rhodez, departamentul de l'Aveyron pentru a vedea uzinele pe care domnul duce de Décazes le-a instalat pentru tratarea fie-

rului după maniera englezească; dar necazuri neprevăzute m-au oprit la Montpellier, așa cum știți, aproape trei luni.

Inainte de-a mă înbolnăvi am încercat să profit de șederea mea forțată în acest oraș, și luminat de informațiile, pe care domnul Marcel de Sèvres, distins profesor în mineralogie, mi le-a dat despre natura terenului terțiar ale împrejurimilor acestui oraș, am observat un mare număr de fenomene care ofereau mijloace foarte clare și precise pentru a-mi da seama de diversele schimbări pe care globul terestru le-a suferit.

În Montpellier sînt cîțiva grădinari pepinieriști cari cultivă în mare tot felul de plante care pot prospera în clima dulce a acestei țări, și pe cari le expediază în interiorul Franței și în străinătate. Unul din cei mai renumiți dintre acești pepinieriști m-a făcut să cunosc plantele cele mai utile în arte și care ar prospera și în țara noastră cu toată asprimea iernilor noastre. Mi-a arătat mulțumirile ce i s-au adus prin mai multe scrisori pentru răsadurile pe care le-a trimis și cari cu toată origina lor din sud au prosperat și în nord, grație bunelor instrucțiuni pe care el le-a dat pentru îngrijirea care trebuia să li se dea la epoca sădirii lor.

Vom putea deci și noi să ne adresăm cu încredere acestui pepinierist pentru a avea plante tinctoriale cum este roiba pentru culoarea roșie, rozeta sălbatică (reseda tinctoria) cum *(indescifrabil* numele semințelor de Avignon, pentru culoarea galbenă; plante meridionale pentru întocmirea unei grădini botanice în București; plante de ornament pentru grădinile *(indescifrabil)*. Prin el am putea avea și soiuri mai bune de viță și de duzi *(indescifrabil)* decît acele pe care le avem pe solul nostru. Aceste expedieri le-ar putea face cu ușurință pe mare, de la Marsilia la Galați.

În ultima mea scrisoare din 6 februarie vă anunțam, domnule, că din suma de o mie de franci pe care mi-o trimiseserăți, după ce am plătit ce datoram la Montpellier nu-mi rămînea decît 100 de franci, în tocmai ce-mi trebuia pentru a face călătoria pînă aci la Paris, unde trebuia să plec direct fără nici o întîrziere; dar cum drumul meu nu se abătea decît cu puțin de instalațiile domnului Décazes, m-am gîndit că ar fi fost păcat de-a trece așa de aproape

şi de-a nu mă opri cîteva zile pentru a vedea acest stabiliment care nu face decît să *(indescifrabil)* şi care totuşi este deja aşa de faimos. Am vîndut deci ceasul meu şi cu o altă sută de lei pe care mi-am procurat-o astfel, am putut să stau la Firmy[?], lîngă Rhodez, vreo douăzeci de zile, şi tot ce am văzut în uzinele pe care domnul Décazes le-a stabilit în acest loc a fost de cel mai mare interes pentru mine, căci acolo, se poate spune toate lucrările sînt la începutul lor. Am avut ocazia a vedea în detaliu mijloacele cele mai expeditive şi cele mai ieftine care au fost întrebuinţate, pentru a regula şi pune în activitate o mulţime de lucrări preparatorii cum ar fi terasamentele, clădirile, pozarea maşinilor, construcţia canalelor, drumurilor în piatră sau în fier, deschiderea de filoane deja găsite, şi căutarea, prin sondaj, a altor filoane necunoscute *(indescifrabil)*. Şi acolo am văzut numeroasele dificultăţi care se întîmpină pentru a instala uzine de acest fel, şi mai ales într-o ţară care, în multe privinţe este foarte asemănătoarè ţării noastre: e puţin locuită şi de oameni puţin dispuşi la lucru; n-are nici drumuri nici canale pe o circonferinţă de aproape treizeci leghe a fost aşa de *(indescifrabil)* turmentat de revoluţii ale globului terestru, că nu prezintă decît munţi foarte rîpoşi şi prăpăstii înfricoşătoare.

Este adevărat că această parte de ţară este cea mai bogată a Franţei în mine de fier şi cărbune de pămînt: aceste două substanţe se găsesc alături în masse foarte considerabile şi aproape la suprafaţa pămîntului; dar extragerea lor este şi ea întovărăşită de o mie de dificultăţi şi de pericole chiar foarte mari, pentru că mai mulţi din aceşti munţi se află înflăcăraţi de un timp imemorial; unii s-au stins şi cum sînt plini de crăpături în toate sensurile de-a le înmormînta de vii; ceilalţi mai scot fum şi propagă fumul în munţii cari n-au fost încă atinşi. Fumul şi gazele ucigătoare se introduc în galeriile lucrărilor printr-o sumedenie de fissuri, pe care focul le produce în pămînt; şi trebue trudă de necrezut pentru a feri pe minieri de vecini aşa de funeşti a căror prezenţă loveşte de moarte, ca trăsnetul, pe cei pe cari îi ating.

Judecînd după aceasta concepeţi, domnule, că cheltuielile pe care le cere acest stabiliment sînt imense. Într-adevăr

directorul m-a asigurat că pentru a pune în lucru toate uzinele pe care şi-a propus a le instala va fi nevoie de treizeci de milioane de franci, şi că după aceasta cînd totul va fi în plină activitate întreţinerea nu va putea costa mai puţin de cincisprezece sute de franci cheltuială pe an.

Lucrările pentru a ridica acest stabiliment gigantic au început de trei ani pe socoteala unei societăţi pe care a format-o domnul duce de Décazes, şi vor fi terminate tocmai peste un an. Va fi cel mai mare stabiliment din Franţa, căci în toate celelalte nu sînt decît două sau trei furnale înalte, cel mult, şi forje cu ciocane, pe cînd aci vor fi opt furnale înalte, mereu în plină activitate, şi forje cu laminoare după maniera engleză, ceea ce expediază mult mai mult lucru decît ciocanele.

Toate aceste vor fi puse în mişcare de cinci maşini cu aburi, a căror forţă unită va fi de aproape trei sute de cai. Numărul oamenilor cărora această imensă exploatare va furnisa zilnic de lucru va fi de trei mii.

Am remarcat că pentru acest stabiliment, ca şi pentru mai multe altele din Franţa, s-a adus din Anglia aproape toate maşinile cu aburi şi altele. Mi s-a dat ca motiv că cu toate cheltuielile de transport ele revin totuşi cu mult mai ieftine decît acele construite în Franţa, pentru că în Anglia fonta se vinde foarte ieftin, şi aceasta pentru că minereul de fier în Anglia se găseşte întotdeauna împreună cu cărbunele de pămînt, astfel că acelaş puţ, aceleaşi galerii, aceleaşi drumuri şi aceiaşi lucrători servesc pentru extracţia şi transportul a amăndorura substanţele deodată, pe cînd în Franţa, în cele mai multe localităţi, minele de fier şi cele de cărbune de pămînt se află destul de îndepărtate unele de celelalte pentru a dubla costul de exploatare.

Am mai văzut că toţi lucrătorii cari lucrează la laminoare pentru transformarea fontei în fier sînt englezi, pentru că acest fel de a lucra fierul este o invenţie englezească cu totul nouă. Lucrătorii francezi nu sînt încă destul de exersaţi în acest lucru. Cîţiva dintre aceşti englezi sînt plătiţi pînă la douăzeci de franci pe zi, şi totuşi m-au asigurat că nu era unul care să nu se afle fără bani la finele fiecărei săptămîni, pentru că fripţi cum sunt, cum se poate spune,

pînă la oase de focul viu a masselor mari de fier pe care le mînuie, ei se află în continuu atrași pentru a stinge setea lor fierbinte ei beau, la fiecare zece minute aproape, o sticlă de vin, astfel că cheltuiesc așa cea mai mare parte a lefei în băutură.

Și zidarii sînt tot englezi nu numai pentru că sînt mai abili decît francezii, în construirea furnalelor înalte, dar și pentru că lucrează mai repede, și aceasta e un mare avantaj pentru că cu cît se întîrzie mai mult pentru a pune instalația în funcțiune, cu atît se pierd interesele din capital *(indescifrabil)* care în fiecare zi cresc.

Minierii sînt unii, francezi, cei mai mulți din St.-Étienne, alții nemți din Saxa; aceștia prin ocazia pe care o au în țara lor de-a se exersa în mai multe feluri de mine sînt mai abili în acest lucru decît francezii și chiar decît englezii.

În 1iu a curentei luni am plecat de la Rhodez pentru a veni aci la Paris, și deoarece drumul mă ducea prin Clermont (Pui-de-Dôme) m-am oprit în acest oraș trei zile pentru a studia în împrejurimi terenul vulcanic al Auvergne-i. Am făcut acolo o mică colecție de eșantilioane, pe care am s-o trimit la București cu alte minerale pe care le-am cules în restul călătoriei mele, pentru a face parte dintr-un cabinet mineralogic care se va putea forma în capitala noastră încetul cu încetul.

De la Clermont am venit direct aci la Paris, unde aștept mai întîi suma de o mie de franci pe care o mai aveți disponibilă pentru contul meu și pe care v-am rugat să mi-o trimeteți ca urmare la ordinele administrației școalelor și restul de bani pe care l-am cerut, fie pentru a continua călătoria mea mineralogică în Anglia, în Saxa și în Ungaria, pînă în luna septembrie viitor, sau pentru a mă reîntoarce imediat în Valahia.

Aș dori, domnule, la întoarcerea mea, a vă supune cîteva proiecte industriale, a vă ruga de-a mă lămuri asupra stării de lucruri din Valahia și a vă cere sfaturile asupra mijloacelor de execuție. În fine pentru ca să știm pe ce vom întemeia calculul nostru cînd vom vorbi de acestea, o să ne trebuie date pozitive despre resursele fiecărei localități proprie ramurilor de industrie care s-ar putea întreprinde acolo de aceea îmi iau libertatea a vă ruga să examinați

dinainte: 1) care ar putea fi debitul produselor a cutărei sau cutărei industrii, pe care o veţi considera convenabilă a fi introdusă sau numai perfecţionată în ţară; 2) care este actualmente preţul mîinii de lucru; 3) care este acela a materiei prime.

Cred că cu aceste date principale vom putea stabili un calcul prealabil cu privire la deficitele şi beneficiile unei întreprinderi manufacturiere fără a ne îndepărta cu mult de realitate.

Regret, domnule, că nu pot să vă trimit acum obiectele pe care mi le cereţi, căci mă aflu totalmente lipsit de bani, dar sper că am să pot să vi le aduc la întoarcerea mea; şi dacă pînă atunci aveţi a-mi da alte comisioane vă rog a-mi scri la timp, şi îmi voi face plăcerea cea mai mare de-a împlini ordinele d-voastră.

Omagiile mele doamnei Popp, şi sînt cu cel mai profund respect, Domnule,

al d-voastră foarte umil şi foarte
plecat servitor
P. Poyénar[1]

adresa mea este tot:
rue de Tournon Nr. 17,
la d-nul Băleanu

23.

* *1831 aprilie 23. Paris.* P. Poenaru îi comunică lui Zenovie Pop cheltuielile făcute în Franţa şi nemulţumirea sa faţă de Eforia Şcoalelor.

Domnule,

La 6 februarie am avut cinstea să vă scriu din Montpellier înştiinţîndu-vă că primisem scrisoarea d-voastră, din 22 decemvrie, însoţită de suma de o mie de franci pe care mi-aţi trimes-o prin dl. Sina şi ca să vă rog să-mi trimeteţi

[1] Acad. R.P.R., *Inventar achiziţii* nr. 66/1955.

aici la Paris cît mai repede cu putință ceilalți o mie de franci pe care îmi spuneați că îi aveți încă în mînă pentru contul meu.

V-am făcut cunoscut atunci că din suma de o mie de franci pe care o primisem, după ce am plătit ceea ce datoram la Montpellier, nu mi-au rămas decît o sută de franci pentru cheltuielile călătoriei la Paris.

La 13 martie, cînd după sosirea mea în Capitală, v-am trimes descrierea ultimei mele călătorii, v-am anunțat că suma de o sută de franci cu care plecasem din Montpellier neajungîndu-mi pentru cheltuelile de drum pînă aici, am fost silit să-mi vînd ceasul și că, sosind la Paris, m-am găsit cu totul lipsit de bani. Am nădăjduit, deci, că veți binevoi să nu întîrziați cu trimeterea sumei pe care o aveați disponibilă, așteptînd ca Administrația Școalelor să vă autorize să-mi dați și restul sumei pe care mi-o promisese. Dar văd acum, cu o neliniște care mă mîhnește, că a trecut dublul intervalului de timp în care îmi parvin de obiceiu scrisorile d-voastră și răspunsul nu sosește încă. Nu știu cărui fapt să atribui această întîrziere, se va fi rătăcit oare scrisoarea, sau răspunsul d-voastră.

Dacă mi s-a întîmplat această nenorocire, îmi vor trebui încă două luni pentru ca să aștept un alt răspuns la această scrisoare. Și Dumnezeu știe dacă atunci nu voi fi la capătul acestei dezordini, acestei indispoziții, care în fiecare clipă îmi turbură ocupația, mă face să-mi pierd timpul cel mai prețios și nu-mi permite să scriu nicio scrisoare fără a mă plînge și a reclama pentru făgăduelile care mi s-au făcut și pe care nu vor nici să le îndeplinească, nici să mi le retragă definitiv, dar care se întrerup din neglijența și recea indiferență pe care o au pentru rezultatele pe care și le-au propus în interesul Patriei cînd m-au angajat să-mi continui studiile.

Vă rog, domnul meu, să nu mă lăsați mai mult timp în acest chin, căci mă copleșesc grijile ce mi le pricinuește lipsa de mijloace în procurarea a ceea ce e strict necesar pentru existența mea în străinătate și mai ales în împrejurările actuale care sînt foarte grave. De frică să nu dați de vreo casă care ar fi în stare de faliment sau care, temîndu-se de împrejurări, nu ar vrea să mă plătească,

vă rog să-mi trimeteţi dublu credit şi să nu credeţi că îndrăznesc să abuzez de încrederea d-voastră.

Dacă nu aţi primit pînă acum, de la Bucureşti, nici un aviz cu privire la mine, îndrăznesc să sper că veţi binevoi să reamintiţi şi din partea d-voastră, Administraţiei Şcoalelor, situaţia în care mă aflu, şi să o convingeţi că e nevoe urgentă să-mi dea un răspuns hotărîtor: dacă trebuie să continui studiile pe care m-a angajat să le urmez timp de un an sau să mă întorc în Valahia, căci această stare nehotărîtă în care sînt lăsat să lîncezesc nu face decît să umple toate clipele mele cu mîhnire, care îmi ruinează sanătatea şi mă descurajează în muncă, fără să reducă cheltuelile.

Vă rog, domnul meu, să-mi daţi mijloacele de a adresa la cineva la Viena, efectele mele pe care trebue să le trimet, prin transport, cînd voiu pleca de aici. Şi de a-mi face cunoscut formalităţile pe care trebuie să le îndeplinesc atît pentru obiectele de care va trebui să mă servesc în Austria ca şi pentru acelea care ar putea trece în Valahia transit.

Am onoarea să fiu, domnule[1]...

24.

* *1831 mai 15. Paris.* P. Poenaru anunţă pe Zenovie Pop că pleacă în Anglia, rugîndu-l să-i trimită la timp banii cei i se cuvin.

Domnule,

În ziua de 26 a lunii trecute am primit scrisorile şi suma de o mie de franci pe care mi-aţi trimes-o prin casa d-lui Sina, aici la dl. Rougemont.

Din scrisoarea d-lor efori văd că au consimţit să complecteze suma pe care mi-au promis-o anul trecut. Şi de

[1] Colecţia autorului; lipseşte sfîrşitul scrisorii.

oarece mă anunţaţi că în curînd îmi veţi trimete cei trei mii de franci pe care trebuie să-i mai primesc, am crezut că trebuie să aştept aici această sumă şi să nu părăsesc Parisul decît numai cînd voiu avea toţi banii în mînă, pentru a nu avea griji în călătorie. Dar deoarece văd că aceşti bani întîrzie să vie, mă găsesc într-o încurcătură din care nu pot ieşi decît luînd o hotărîre destul de hazardată Aceia de a pleca, căci dacă aşi mai sta încă aici pentru a aştepta cei 3 000 de franci, aşi cheltui şi banii şi timpul în mod inutil la Paris, şi apoi ceea ce mi-ar rămînea şi din bani şi din timp nu mi-ar ajunge pentru a face călătoria căreia această sumă a fost destinată.

Îmi propun deci să plec mîine în Anglia, dar, cum am spus mai sus, această hotărîre e destul de hazardată, căci din suma de o mie de franci pe care mi-aţi trimes-o acum în urmă, nu-mi rămîn decît patru sute, pe care voiu fi silit să-i cheltuesc în Anglia în douăzeci de zile numai şi, apoi, dacă pînă atunci nu vor fi sosit ceilalţi bani, Dumnezeu ştie ce necaz va mai trebui să-mi otrăvească, mai mult ca oricînd, şederea într-o ţară unde fără bani nu ai nici trup nici suflet.

Nu mă tem să risc acest lucru decît numai în cazul în care aţi socoti de cuviinţă de a nu-mi trimete cei trei mii de franci pînă ce nu veţi fi primit răspunsul meu. Dar sper că nu veţi fi gîndind astfel, căci ar însemna să stau încă două luni, în mod inutil, la Paris, şi apoi cum aşi fi putut să fac o excursie mineralogică în Anglia, în Saxonia şi în Ungaria, în două luni numai?

Mă cutremur cînd mă gîndesc că mi s-ar putea întîmpla în Anglia acelaş inconvenient care m-a făcut să sufer atîta la Montpellier, dar avantajul de a putea să iau în ţara aceia informaţii preţioase asupra industriei mă fac să înfrunt totul şi să mă expun la toate neplăcerile care ar putea să mi se întîmple dacă mi-ar lipsi banii.

Din Londra îmi voiu trimete adresa d-lui Rougemont pentru ca să-mi trimită acolo cei trei mii de franci pe care mi i-aţi trimete prin el.

Cred că ar fi bine să primesc toată această sumă deodată, pentru ca să nu fiu silit să vă plictisesc cu scrisorile mele pentru bani, ceea ce este pentru mine un adevărat chin şi un continuu deranj pentru ocupaţiile mele.

Încă nu ştiu cît timp voi sta în Anglia. Aceasta depinde de cheltuielile pe care le vor pricinui excursiile mele în ţara aceia. Cred totuşi că nu voi sta mai mult de două luni, căci trebuie să-mi rezerv o parte din vara ce vine pentru călătoria în Saxonia şi în Ungaria.

Ah! de ce nu am avut fericirea să nu fiu turburat de atîtea ori de lipsa de bani. Aş fi avut timpul, să stau, din luna noemvrie, patru luni în Anglia, trei în Saxonia şi acum m-aş fi găsit în Ungaria, unde aş fi stat toată vara şi aş fi putut astfel să mă instruiesc în fiecare loc mult mai amănunţit de cum voi face acum într-o călătorie atît de grăbită. Dar ce e de făcut? Trebuie să isprăvesc, în sfîrşit, cu statul în străinătate pentru ca să nu dau prilej să se creadă că abuzez de binefacerile Patriei cerînd încă un supliment de timp şi de cheltuieli de călătorie.

De altfel mi-e silă de pană cînd trebuie să o iau în mînă pentru a cere bani. Pe de altă parte dorinţa vie pe care o am de a mă întoarce în ţară nu-mi promite decît prea puţină plăcere pentru timpul pe care îl mai am de călătorit, şi aş avea şi mai puţină dacă ar trebui să mai prelungesc şederea mea în străinătate.

Vă mulţumesc, domnul meu, de informaţiile pe care mi le-aţi dat asupra industriei care ar fi de folos în ţara noastră. Şi mai îndrăsnesc a vă ruga să luaţi, dacă e cu putinţă, informaţii asupra consumaţiei importului, producţiei indigene şi asupra taxelor ce se plătesc pentru fiecare articol. Aceste detalii mi-ar fi foarte folositoare de ştiut de îndată ce mă voiu întoarce, şi vă rog să mi le comunicaţi cînd voiu avea cinstea să vă văd la Sibiu.

Vă sunt deasemenea obligat de a fi pomenit de mine doamnei Popp şi d-lui de Hackenau[1], a căruia intervenţie, ca şi ajutorul d-voastră a contribuit atît de mult să mă facă să simt de aproape fericirea popoarelor luminate şi, prin urmare, datoriile omului către societate.

Sluga d-voastră prea supusă

P. Poenaru[2]

---

[1] Fleischhakl de Hackenau, consulul Austriei la Bucureşti.
[2] Colecţia autorului.

25.

* *1831 mai 28. Londra.* P. Poenaru îi comunică lui Zenovie Pop greutăţile sale financiare şi dorinţa de a cunoaşte industria engleză.

Domnule,

În ziua de 16 a acestei luni am avut cinstea să vă înştiinţez că plec din Paris la Londra, numai cu patru sute de franci. Din această sumă am cheltuit pe drum o sută cincizeci, mă găsesc deci aici numai cu două sute cincizeci de franci.

Dacă aşi avea fericirea ca d-voastră să fi putut scrie fără întărziere pentru creditul pe care vi l-am cerut, aş putea să primesc avizul peste 35 de zile, căci cred că scrisorile între Paris şi Sibiu fac cel mult 22 de zile. Dar deoarece mă tem că aţi crezut necesar să aşteptaţi pînă ce vă trimet adresa mea din Londra, trebuie să fac în aşa fel ca să pot sta două luni cu cei 250 de franci care îmi rămîn. Şi pentru aceasta iată la ce regim trebuie să mă supun: la prînz nu mănînc decît pîine goală şi numai la cină îmi permit luxul de a adăoga o mîncare cu carne.

Această hrană nu mă costă decît un schelling şi jumătate pe zi, aproape 55 de franci pe lună, economie pe care nu aş fi putut-o face la Paris, unde aş fi fost huiduit dacă aş fi îndrăznit să intru curat îmbrăcat într-un birt prost, unde te mulţumeşti cu un fel de mîncare la cină, pe cînd aici văd mulţi fashionable în shop-houses mîncîndu-şi numai roast-beef-ul. În schimb, plătesc aici locuinţa mult mai scump ca la Paris, mă costă 10 shellingi pe săptămînă, ceea ce face aproape 50 de franci pe lună.

Dacă motivul şederii mele la Londra nu ar fi decît o simplă curiozitate de a vedea oraşul, fără să fiu obligat a face cunoştinţe, aş putea să nu am ca locuinţă decît un pat pentru dormit, ceea ce m-ar costa cu mult mai ieftin. Dar dorinţa mea e de a mă instrui în industria pe care acest popor a dus-o la un grad atît de înalt de perfecţiune. Şi pentru aceasta am fost obligat să-mi procur la Paris un număr destul de mare de scrisori de recomandaţie pentru persoane care pot să mă introducă în stabilimentele pe

care trebuie să le vizitez în Anglia. Aceste scrisori puindu-mă în contact cu multă lume din diferite pături ale societății mă obligă să am o locuință curată, căci, dacă mă pot ascunde pentru hrană, nu aş putea face acest lucru pentru locuință. Şi ştiţi cît de mult țin englezii, mai mult ca oricare alt popor, la exterior, şi cît de mult dispreţuesc pe toţi aceia care nu au mijloace să se bucure de ceea ce numesc confortabilul în felul de a trăi.

Vedeţi, domnul meu, că hrana şi locuinţa mă costă 105 franci pe lună şi că nu-mi rămîn decît 20 de franci pe lună care de abea îmi vor ajunge pentru lectura ziarelor, spălatul, lumina, văxuitul ghetelor. Şi nu ştiu cum să fac faţă altor cheltuieli accidentale pe care mi le vor pricinui persoanele cărora sunt recomandat, doarece cîteva din ele crezînd că îmi fac plăcere, îmi trimet bilete de invitaţie pentru a asista la ceremonii *(meetings)*, banchete şi alte curiozităţi. Pentru acestea nu-mi rămîne decît să-mi bat capul cum să găsesc mijloace de a le refuza. Pentru că, după cum ştiţi, nimic nu e gratis la Londra, peste tot trebuie să cheltuieşti ceva, fie pentru a plăti intrarea, fie pentru a contribui la chetă, sau, cel puţin, pentru a te duce în trăsură dacă e prea departe sau dacă plouă.

Dacă aş fi avut banii care îmi trebuiesc nu aş sta la Londra decît cincisprezece sau douăzeci de zile, cel mult, timp care mi-ar fi necesar să înmînez toate scrisorile de recomandaţie şi pentru ca să iau altele pentru locurile pe care trebuie să le vizitez în această ţară. În două luni voi putea astfel să termin excursiile în Anglia şi mi-ar rămînea încă trei luni de anotimp suportabil pentru a face restul timpului călătorii în Saxonia şi Ungaria. Dar dacă sînt obligat să stau în Londra încă două luni pentru ca să aştept banii, va trebui să renunţ la călătoria în aceste două din urmă ţări, şi după ce voi fi făcut călătoria din Anglia, să mă întorc îndată la Bucureşti.

Am şi trimes adresa mea d-lui Rougemont de Lowemberg, corespondentul d-lui Sina din Paris, pentru ca să-mi trimită aici suma de trei mii de franci, dacă i-aţi trimes ordinul. Însă dacă aţi aşteptat ca să vă scriu din Londra, vă rog să mă onoraţi cît mai repede posibil cu răspunsul d-voastră, însoţit de credit, pentru ca să încasez aici această sumă, sau dacă, din nenorocire, Direcţia Şcoalelor îşi bate

joc de făgăduelile sale şi nu pretinde sa fie punctuală, vă implor să-mi trimeteţi cel puţin banii necesari pentru a părăsi îndată Londra şi să mă duc direct la Sibiu. Căci, vai mie, dacă-mi lipsesc banii aici unde nu mi-ar face credit nici măcar pentru o zi. Locuinţa o plătesc săptămînal, cu anticipaţie şi pentru hrană e şi mai rău: în birturile proaste unde mănînc, îndată ce mîncarea e pusă pe masă, trebuie s-o şi plătesc înainte de a mă atinge de ea; se zice că aceasta se face to present instant.

De şase zile de cînd sînt aici, nu am văzut decît puţine curiozităţi ale Londrei, şi totuşi sînt uluit, căci, pe deoparte e admiraţia pentru ceea ce e minunat în acest oraş bogat, iar pe de alta teama de a rămînea într-o zi, aici, fără mijloace de existenţă, produc în mine, rînd pe rînd, mulţumire şi nelinişte. Şi din amestecul lor rezultă o stupefacţie care îmi turbură simţurile şi nu pot să observ nimic cu răbdare şi judecată.

Numai cînd mă voi găsi liber de grijea banilor, voi putea observa cu reculegere minunăţiile engleze şi să capăt o instrucţie folositoare în industria acestui popor eminamente speculator, şi atunci voi avea şi cinstea să vă dau şi cîteva detalii.

Ştiţi, domnul meu, că scrisorile nu pot să sosească aici, fără să fie timbrate la Paris. Vă rog deci să mi le adresaţi prin mijlocirea d-lui Petit, proprietar al Hotelului de l'Étoile du Nord, quai Saint-Michel, Nr. 13, sau prin altă mijlocire pe care veţi socoti-o sigură, căci nu prea mă pot bizui pe promptitudinea acestui domn.

Adresa locuinţei mele aici este: 27 King's St. Soho şi vă rog să vă notaţi bine acest ultim cuvînt (Soho), căci există mai multe King's St. în Londra.

Mi-am îngăduit să alătur prezentei o scrisoare pentru d. stolnic Dumitrache, la Bucureşti, şi alta pentru unchiul meu din Craiova, şi vă rog pe d-voastră ca şi pe d-na Popp, să primiţi omagiile mele foarte respectuoase.

Sluga d-voastră foarte umilă şi supusă

P. Poenaru[1]

Nr. 27 King's St. Soho la Londra
prin dl. Petit, proprietar, quai St. Michel, nr. 13 la Paris.

---

[1] Colecţia autorului.

26.

1831 august 30. [Londra]. P. Poenaru îl anunță pe Zenovie Pop despre greutățile întîmpinate din cauza neprimirii banilor și despre plecarea din Londra să viziteze unele întreprinderi metalurgice.

Către cinstită casa dumnealui H. C. Popp,

În 28 ale aceștii luni primind scrisoarea dumneavoastră de la 25 ale lui iunie și înțelegînd că încă de la 11 ale trecutului mai ați fost însărcinat pă Mr Pillet din Paris ca să-mi numere o mie de franci, am scris îndată pentru aceasta la Paris, și alaltăeri luînd răspuns și otorizație de la casa dumnealui Pillet am tras poliță de aici către această casă pentru 500 de franci. Iar pentru ceilalți 500 franci am rugat pă dumnealui Pillet să-i numere prietenului Hristodor la Paris (căruia îi sînt datoriu această sumă) și să ia de la dînsul cvitanție pă seama mea.

Nu știu din ce pricină Mr Pillet a ținut scrisoarea dumneavoastră pînă acum fără să-mi dea știre de creditul ce-mi deschisasăși la casa dumnealui. Dintr-această greșală mi să pricinuește acum mare zăticnire și strîmtoare, căci de aș fi avut fără zăbavă această sumă de bani aș fi rămas în Londra numai 15 zile, apoi m-ași fi dus îndată în părțile Engliterii unde să află așezămînturi de lucrarea metalurilor (singur scoposul venirei mele într-această țară) și pă astă vreme m-ași fi întors la Paris, și încă poate m-ași afla în Saxonia unde aș fi putut iarăși umbla pă cît mi-ar fi rămas vreme bună de călătorie, pe la așăzămînturile de metalurghie dintr-acest ținut.

Acum însă și vremea mi s-a scurtat, apropiindu-să de iarnă, și banii mi s-a împuținat, căci în loc de 15 zile, am fost silit să rămîi în Londra, așteptînd, mai mult de două luni și cheltuind o sumă de bani mult mai mare decît aceia ce am socotit deocamdată că-mi va fi de ajuns, și de nu aș fi avut ajutorul prietenului de la Paris aș fi fost lipsit și chiar de hrana din toate zilele.

Văz că-mi scrieți că peste cincisprezece zile îmi veți trimite și pă ceialalți 2 000 franci ce mai rămîn, dar mă

mir de ce nu aţi găsit de cuviinţă a mi-i trimite îndată ca să fiu odihnit şi să nu vă mai supăr.

Mîine plec de aici şi mă duc în cîteva părţi ale Engliterii ca să văz şi într-acest ţinut, lucrarea metalurilor, dar mă aflu necontenit cu frica în sîn, temîndu-mă nu cumva voi rămînea iarăşi în drum fără bani, căci după cum am arătat dumneavoastră mai sus, acum am numai 500 franci în mînă, carii de abia îmi vor ajunge pentru această umblare pă la cîteva din aşezămînturile metalurghiceşti după aici. Apoi de nu-mi vor veni la vreme alţi bani de cheltuială, nu ştiu cum voi face ca să mă întorc la Paris şi de acolo spre Patrie.

De a mai ruga pă dumneavoastră să grăbiţi cu trimiterea de banii ce mai rămîn, socotesc de prisos, căci nădăjduesc că nu veţi fi întîrziat pentru aceasta pînă acum.

Mă rog să am ertăciune de atîta supărare ce, fără să voesc aduc, poate, dumneavoastră, rămîi însă în toată viaţa mulţumitoriu de ajutoriul şi sprijineala ce aţi binevoit a-mi face în calea ce am apucat.

Plecatul dumneavoastră

P. Poenaru

27.

1832 martie 25, Bucureşti. P. Poenaru anunţă conducerea Eforiei Şcoalelor despre reuşita unor profesori suplinitori, propunînd unde să fie numit fiecare.

Cinstitei Eforii a Şcoalelor Naţionale

raport

Am cinste a arăta cinstitei Eforii că, candidaţii de profesori d.d. Vasilache Jorj, Alexe Marinovici, Mihail Drăghiceanu, Costache Stanciovici, Ioan Gherasim Gorjanu, Ioan Poenaru şi Costache Petrovici, urmînd cursul elementar şi cunoscîndu-să destoinici prin cel din urmă examen, au primit diplome de la dumnealor profesorii Şcoalii Centrale.

Ci fiindcă dintr-aceştia face trebuinţă a să împlini locurile vacante de mai jos arătate, dau în cunoştinţa cinstitei

Eforii, ca de să va găsi cu cale, să se orînduiască fieşcare după chipul următor:

d. *Vasilache Jorj* profesor de clasul I de înprumutata învăţătură în şcoala centrală din Bucureşti.

d. *Alexe Marinovici* profesor iarăşi de clasul I la împrumutata învăţătură în şcoala centrală din Craiova.

d. *Mihail Drăghiceanu* profesor la şcoala începătoare din judeţul Romanaţi.

d. *Costache Stanciovici* profesor la şcoala începătoare din judeţul Gorjului.

d. *I. Gherasim Gorjanu* profesor la şcoala începătoare din judeţul Secueni.

Şi cinstita Eforie va da desăvîrşita hotărîre.

P. Poenaru provizorul Şcoalelor Naţionale.

Nr. 22
martie 25, 1832
Bucureşti

28.

1832 mai 1. Bucureşti. Contract încheiat între Eforia Şcoalelor şi J. A. Vaillant în legătură cu direcţia pensionului de băieţi din Colegiul Sf. Sava.

În zidirea din Sf. Sava s-a aşezat cu voia stăpînirii şi supt direcsia d. Vaillant un pensionat de băieţi, unde ucenici, al cărora număr va fi numai pînă la treizeci, nu vor fi primiţi de altă vîrstă decît de la opt pînă la doisprezece ani.

Eforia Şcoalelor încredinţează supt îngrijirea d. Vaillant direcsia acestui pensionat supt condiţiile ce să arată mai jos:

Să va da pentru trebuinţa acestui aşezămînt din Casa Şcoalelor publice lemnele de pat pentru culcarea şcolarilor, mesele pentru sala de mîncare, şi cele pentru sala de învăţătură împreună cu băncile lor.

---

[1] Arh. St. Buc., *Eforia Şcoalelor Naţionale*, dosar 2231/1831, p. 177.

Tot materialul acesta va trebui să se dea cînd se va cere înapoi, în bună stare.

Să vor da încă pentru pension lemnele de foc ce vor trebui pentru încălzitul odăilor şi pentru cuhnie.

D. Vaillant din parte-i va da toată îngrijirea la orice priveşte buna orînduială a acestui aşezămînt; instrucsia, bunele obiceiuri în care stă buna educaţie vor fi scoposul unei privegheri de aproape din partea şefului, care pentru a da mai multă încredinţare, va vedea cu plăcere că i să face inspecţie şi de către alte persoane mai înalte.

Ucenicii îşi vor avea lăcaşul, focul, hrana, spălătura, lumina, hîrtia, condeele şi cerneala cu cheltuiala pensionului.

Vizitele doftorilor, doftoriile şi cărţile, precum şi meşteşugurile de plăcere vor fi în socoteala părinţilor.

Ca să ţie cea mai bună disciplină domnul Vaillant îşi va lua de ajutor, după trebuinţă, unu sau doi învăţători care vor face slujba de repetitori şi vor grăbi pă şcolari pentru învăţăturile clasului ce trebuie să urmeze. Asemenea va avea doi îngrijitori, oameni de credinţă, care supt a sa povaţă vor priveghea pă copii la toate mişcările lor, îi vor duce prin clasuri, îi vor povăţui la învăţătură, vor lua seama de dînşii la jocuri şi vor dormi cu dînşii într-aceiaşi sală.

Să dă în ştire mai nainte, că dacă cu toată această de aproape priveghere să vor afla niscareva şcolari cu rele năravuri aceia să vor scoate fără zăbavă din pension afară.

Cu toate că scoposul speţial al învăţăturii într-acest pension este limba franţozească şi latinească, şcolarii însă ai pensionului ţiind mai cu seamă de şcoala centrală şi complimentară vor urma toate cursurile acestor şcoale. De aceia învăţăturile vor coprinde afară din limbile arătate mai sus, limba rumînească, grecească, nemţească, slovenească, rusească, istoria, geografia, desenul şi matematica. Toate aceste sînt deosebite clasuri şi la fieşcare dintrînsele să află cîte un profesor.

Opt ceasuri pă zi să vor întrebuinţa la învăţături.

Să va trimite părinţilor pă fieşcare lună o arătare cu deamăruntul de starea sănătăţii şi de rezultatul la examenul ce să va face copiilor dumnealor.

Școlarii să vor putea duce la părinții lor numai de două ori pă lună, dumineca. Atunci vor ieși la opt ceasuri dimineața și vor intra la opt ceasuri seara.

În lipsa părinților, o slugă va trebui să vie ca să ia pă școlari și să-i aducă înapoi.

Pentru școlarii aceia a cărora părinți nu lăcuesc în oraș va trebui să să scrie în reghistrul pensionatului un corespondent care va putea răspunde la orice va face trebuință pentru școlari.

Părinții vor putea să vie să-și vază copiii în toate zilele de la $12^{1}/_{2}$ pînă la 2 ceasuri după-amiază. O sală să va găti într-adins ca să primească pă toți după cuviință.

Nici un profesor ce va lăcui în Sf. Sava nu va putea, de va fi însurat, să aibă într-acelaș lăcaș pă soția lui, nici să primească vizite de la dînsa, afară cînd îi va fi pentru căutare la boală.

Pedepsele ce să vor face copiilor: Niciodată nu să va *(indescrifrabil)* cineva într-atîta încît să pedepsească pă copii cu bătaia, pentru că pedepsele nu-și au scoposul a trudi trupul, ci a deștepta duhul.

Toate pedepsele să vor face într-un chip a ațîța iubirea de cinste, și să vor chibzui a fi cît de rari ca să fie mai simțite, știind că de vor fi dese și fără cale nu vor putea fi de nici un folos.

Părinții trebue să ia știre de aceste pedepse, și iată că li să fac cunoscut, din treaptă în treaptă, începînd de la cea mai ușure și ajungînd la cea mai strașnică.

Pentru:

1) lenevire, eșire din orînduială, răspunsuri necuviincioase (să va dojeni cu vorbe dulci).
2) repetiție de aceiași greșeală (va prescrie cîteva versuri în vremea odihni, într-o sală ce va fi ca o închisoare).
3) punere în pizmă a face aceiași greșeală (să va lipsi de plimbare joi și dumineca).
4) nesupunere, vorbe de necinste tovarășilor lui (să va opri de a să duce la părinții săi).
5) obrăznicie, gîlceavă cu tovarășii lui (va mînca la masa cea proastă).
6) vorbe de necinste îngrijitorilor de a sa învățătură (să va pune la închisoare).

7) împotrivire la îngrijitorii de a lui învăţătură (i să va întoarce haina pă dos înaintea tuturor şcolarilor).
8) repetiţie de aceiaşi greşeală (să va lipsi de vacanţie).
9) neîndreptare, nemoralitate (să va izgoni din pension).

Observaţie: pentru orice vină vor face şcolarii împotriva prof[esorilor] să vor pedepsi îndoit; de aceia pentru nesupunere la vreunu din prof[esori] să va pedepsi ca pentru înjurătura ce ar face unui îngrijitor.

Pentru preţul pensionului.

Plata pensionului va fi de cincizeci şi cinci de galbeni împărăteşti pă an, şi să va răspunde înainte pă fieşcare trimestru.

Legătura (cu calabalîcu).

Fieşcare şcolar va aduce cu sine nouă sau în bună stare legătura coprinzătoare de cele ce urmează, adecă:

1) tacîm de argint (lingură şi furculiţă).
2) 2 cearşeafuri
3) 6 şervete
4) 12 cămăşi
5) 12 basmale
6) 6 perechi de izmene
7) 12 perechi de ciorapi
8) 3 scufe de noapte
9) 6 batiste de gît albe
10) 3 cravate negre (mătase)
11) 2 şăpci
12) 6 perechi cizme sau pantofi
13) 3 rînduri de haine
14) 1 mindir
15) 1 saltea cu perna ei
16) 2 plapome
17) 1 vas de noapte
18) pieptene şi perie de cap.

Cu cincisprezece galbeni d. Vaillant s-ar însărcina să ţie în bună stare toate aceste de mai sus arătate lucruri după

ce să vor da odată numai, atunci ar da în anul dintîi al treilea rînd de haine care va fi uniformă.

Cînd vor eşi şcolarii de tot din pension după ce vor lăcui într-însul un an, cearşafurile şi şervetele vor rămînea înlăuntru pă seama spitalului din pension.

D. Vaillant din parte-i să îndatorează a păzi cu scumpătate toate condiţiile cu care să însărcinează. Să va sili a urma după intenţiile guvernului prin buna ţinere a acestui pensionat, buna orînduială şi îngrijirea ce va avea pentru şcolari spre a spori la învăţătură.

Eforia asigurează domnului Vaillant direcsia pensionatului pă optsprezece luni, şi, oricum, Eforia nu va putea face vreo altă dispoziţie fără a da de ştire d. Vaillant cu şase luni mai nainte.

J. A. Vaillant[2].

1 mai 1832, Bukarest

[text francez şi romîn, pe două coloane, cel francez e semnat de J. A. Vaillant].

29.

1832 mai 5. [Bucureşti]. Eforia Şcoalelor numeşte pe P. Poenaru profesor provizoriu pentru geometrie şi algebră la Colegiul Sf. Sava.

Astăzi la 5 mai 1832 adunîndu-să mădulările Eforiei Şcoalelor au luat în băgare de seamă trebuinţa ce este a să împlini clasul de geometrie şi de algebră ce acuma să află vacant. Şi fiindcă deocamdată este lipsă de profesor pentru aceste cursuri, s-a chibzuit a să însărcina vremelniceşte d. Petrache Poenaru pentru a preda geometria practică în clasul al 4-lea şi algebra în clasul al 5-lea.

De aceia să orîndueşte numitul, suplent de geometrie şi profesor de algebră, primind leafă pe lună cea hotărîtă prin budgetul anului următor.

Alexandru Filipescu, Ştefan Bălăceanu, B. Ştirbei[2].

---

[1] Arh. St. Buc., *Eforia Şcoalelor Naţionale*, dosar 3278/1832.
[2] *Ibidem*, p. 217.

30.

1832 iunie 14. [Bucureşti]. P. Poenaru anunţă Eforiei Şcoalelor că a deschis cursul de geometrie la Colegiul Sf. Sava.

Cinstitei Eforii a Şcoalelor Naţionale

raport

Fiindcă mulţi din şcolarii ce urmează în clasul de aritmetică, au înaintat în destul, ca să poată asculta şi clasul geometrii, nu lipsesc a face ştiut cinstitei Eforii, că acest curs s-a şi început de astăzi, iunie în patrusprezece.

Provizorul şcoalelor

P. Poenaru[1]

Nr. 65, 1832, iunie 14.

31.

1832 iulie 5. Bucureşti. P. Poenaru anunţă Eforiei Şcoalelor că profesorul Coniţchi a început cursul de limba rusă.

Către cinstita Eforia Şcoalelor

raport

Cu cinste fac ştiut cinstitei Eforii că de la 1 iulie d. Coniţchi a început cursul de limba rusească.

Cinstita Eforie va binevoi a da cuviincioasa deslegare.

Provizorul şcoalelor

P. Poenaru[2]

Nr. 75, 1832, iulie 5, Bucureşti.

---

[1] Arh. St. Buc., *Eforia Şcoalelor Naţionale,* dosar 2231/1831. p. 221.

[2] *Ibidem,* p. 225.

32.

1832 iulie 5. Bucureşti. P. Poenaru anunţă Eforiei Şcoalelor că profesorul Vallenstein şi-a început cursul de desen.

Către Cinstita Eforie a Şcoalelor

raport

Am cinste a face ştiut cinstitei Eforii că, astăzi în 4 iulie, d. Vallenstein a început cursul de desemn linier, aerien şi perspectiv.

Cinstita Eforie va da rezoluţia cuviincioasă spre a i să socoti leafa hotărîtă.

Provizorul şcoalelor

P. Poenaru[1]

Nr. 74, 1832 iulie 5, Bucureşti.

33.

1833 aprilie 27. Bucureşti. P. Poenaru raportează Eforiei Şcoalelor că Vaillant, directorul pensionatului, nu-şi îndeplineşte obligaţiile ce are, nesocoteşte şi acuză şcoala naţională şi vrea să deschidă un pension propriu.

Cinstitei Eforii a Şcoalelor Naţionale

raport

După rezoluţia cinstitei Eforii dată la raportul domnului Vaillant am intrat în cercetare despre cele ce să arată întracel raport.

Mai întîi domnul Vaillant zice în raportul său că, după cum să află acum organizate cursurile publice, îi este peste putinţă a priveghia şi a îngriji de şcolarii pensionari, întocmai după cum să cuvine.

---

[1] Arh. St. Buc., *Eforia Şcoalelor Naţionale*, dosar 2231/1831, p. 223.

Am căutat să văz care poate fi înpiedicarea ce opreşte pe domnul Vaillant de a avea priveghere cuviincioasă asupra şcolarilor pensionari. Şi m-am încredinţat că niciodată domnul Vaillant nu a fost oprit la punerea în lucrare a datoriilor sale, căci şcolarii pensionari să ducea pîn clasuri şi să întorcea în pension totdeauna întovărăşiţi de supt-învăţătorii orînduiţi carii putea să privegheze pe şcolari în destul de aproape, apoi pă cîtă vreme să afla pensionarii în clase era supt privegherea profesorilor.

2) Domnul Vaillant zice că numărul şcolarilor fiind mare în fieşcare clas, profesorii nu pot să îngrijească pentru toţi şcolarii deopotrivă.

La aceasta, eu în îndatoririle mele de provizor al şcoalei am fost neîncetat cu mare aminte, şi nici odată nu am văzut că vreunu din profesori ar fi făcut vreo deosebire între şcolari, îngrijind de unii mai mult decît de alţii. Ci înpotrivă am văzut că fieşcare profesor pătrunzîndu-să de ale sale datorii, şi cunoscînd dreptul ce are fieşcare şcolar într-o şcoală publică, s-a străduit şi să străduieşte neîncetat şi fără pregetare cu toţi şcolarii clasului său deopotrivă.

3) Domnul Vaillant zice că pentru pricinile ce s-au arătat mai sus găseşte cu cuviinţă a-şi trage şcolarii pensionari din clasurile publice şi a să însărcina dumnealui să le dea învăţăturile ce le trebuiesc, pînă cînd Eforia va rădica piedicile ce să împotrivesc de a să păzi buna orînduială şi a să face vreun bine în şcoala publică.

Cu aceasta domnul Vaillant va să zică că organizaţia de acum a şcoalelor pune multe piedici la înaintarea învăţăturilor. Domnul Vaillant nu arată însă care sînt aceste piedici ce să simt mai cu seamă pentru şcolarii pensionari, pentru că pentru ceilalţi şcolari vedem că organizaţia cea nouă a şcoalelor a pricinuit mult folos.

Cercetînd cu deamăruntul pricina înpiedicărilor ce arată d. Vaillant, că întîmpină şcolarii pensionari la înaintarea învăţăturii în clasurile publice, m-am încredinţat că aceste înpiedicări nu s-au pricinuit nici din vreo neîngrijire a profesorilor, nici din vreo greşeală la întocmirea ce s-a dat acum învăţăturilor, ci chiar din neorînduiala în care s-a aflat pensionul neîncetat.

Mai întîi, căci supt-învăţătorii orînduiţi de d. Vaillant nu îngrijea niciodată a duce pîn clasuri pă pensionari la ceasul hotărît, ci-i ducea ori mai nainte de vreme cu cîte o jumătate de ceas, sau mai tîrziu.

2-lea. Căci şcolarii pensionari nu aducea cu sine niciodată toate cele trebuincioase în clas[ă]: unora le lipsea cerneala, altora cartea, altora condeiul, altora hărtia. Şi aşa trebuia să şază pensionarii în clas[ă] fără nici o treabă. Dacă profesorii arăta supt-învăţătorilor această neorînduială, ei răspundea că, ca să îngrijească pentru aceasta în toate zilele, le-ar veni prea cu greu, de aceia toate cele trebuincioase să dau şcolarilor odată pentru toată săptămîna, şi că ei nu sînt [cu] nimic vinovaţi dacă şcolarii nu-şi păstrează hîrtia şi condeiul pînă la sfîrşitul săptămînii.

Mie însă mi se pare că supt-învăţătorii era[u] datori să cerceteze în toate zilele dacă şcolarii îşi au toate cele trebuincoiase.

3-lea. Domnul Vaillant nu lăsa pă pensionari în clasurile în care îi aşezam eu, după a lor putere de învăţătură, sau de-i lăsa într-acele clasuri nu găsea cu cale să-i îndatoreze a urma regulat toate învăţăturile acelui clas.

4-lea. Domnul Vaillant mai nainte de examenul trecut, şi-a tras şcolarii pensionari du prin toate clasurile publice ca să nu-i lase să iasă la examen.

Fără a intra în cercetare pentru starea din lăuntru a pensionului, văz că aceste din afară neorîndueli ce s-au arătat mai sus sînt îndestul a putea aduce pensionului toată nemulţumirea părinţilor. Domnul Vaillant însă să plînge de şcoala publică, şi arată că aceasta a fost pricina de n-a putut înainta pensionul. De aceia cere acum voe de la Eforie a să desface de regulile aceştii şcoale, şi să aşeze dumnealui altă şcoală pă seama pensionarilor cu alte regule.

Alăturînd această cerere a domnului Vaillant cu interesurile şcoalei publice văz, cu bună încredinţare, că nu să poate înplini una fără de a dărăpăna pă celelalte, căci:

1) Ce credit poate să mai dea lumea sistemii de învăţătură ce s-a aşezat acum în şcoala publică, în vreme ce tot în aceiaşi zidire să află altă şcoală cu altă sistemă de învăţătură, mai ales că interesul domnului Vaillant va fi atunci să discrediteze cît va putea mai mult şcoala publică

ca să dobîndească mai mulţi pensionari. Aşa dar interesul pensionului nu să va putea niciodată uni cu acela al şcoalei publice, şi şeful pensionului deşi cu numele să socoteşte supus Eforii, va fi însă totdeauna în opoziţie cu dînsa.

2) După planul de învăţături ce văz că a făcut d. Vaillant pentru pension, nu să arată nici un feliu de întocmire sistematică potrivită cu vîrsta copiilor şi cu trebuinţa ce are tinerimea în pămîntul nostru de unele învăţături mai mult decît de altele.

3) Ceasurile de învăţătură şi de recreaţie în pension nu să potrivesc cu ale şcoalei publice, şi cînt este predare jos în clasurile publice, pensionarii fac sus un zgomot care turbură liniştea profesorului şi a şcolarilor. Asemenea urmează şi cînd pensionarii să află jucîndu-să în grădină pă lîngă ferestrele salelor de predare.

Dintr-acestea urmează că supt acelaşi acoperiş nu să pot afla deodată un pension şi o şcoală publică, fără de a fi supuse amîndouă la aceleaşi regule.

Deosebit de acestea, d. Vaillant, cînd a deschis pensionul în Sf. Sava, a cunoscut însuşi trebuinţa ce este a să afla pensionul supt aceleaşi regule ce erau aşezate şi în şcoala publică despre urmarea învăţăturilor, căci prin contractul ce a dat atunci Eforiei s-a legat a păzi regulele aşezate în şcoală pentru învăţători, şi a îndatora pă pensionari să urmeze regulat învăţăturile în clasurile publice.

De aceia mi se pare că d. Vaillant fără cuviinţă cere acum a să depărta de regulele aşezate şi a călca contractul ce are cu cinstita Eforie.

Provizorul şcoalelor

P. Poenaru[1]

Nr. 19
aprilie 27, [1]833

34.

1833 iulie 11. Bucureşti. P. Poenaru propune Eforiei Şcoalelor să aprobe plata întreţinerii pentru cinci elevi bursieri din fostul pension condus de J. A Vaillant.

---

[1] Arh. St. Buc., *Eforia Şcoalelor Naţionale*, dosar 3278/1832, pp. 17—20.

Cinstitei Eforii a Şcoalelor

raport

Am cinste a face ştiut cinstitei Eforii că d. Vaillant, şeful pensionului, prin raportul său de la 26 iunie, însemnat cu nr. 200, arată că în luna lui iulie o să se tragă dintr-acest local şi ne mai putînd ţinea pe pensioniştii statului, îi sloboade de supt îngrijirea sa.

Aceştia în număr de cinci, adecă: M. Kinezu, I. Zalomit, S. Turnavitu, N. Nenovici şi N. Gărdăreanu, s-au dat deocamdată, pînă a să face vreo altă orînduială, supt privegherea profesorului Iordache Pop şi supt îngrijirea epistatului şcoalei, ca să li să poarte grija de toate cele trebuincioase.

Cinstita Eforie, binevoind, va da dezlegare spre a să slobozi lei una mie cinci sute pă trimestru curgătorului iulie, august şi septemvrie, cîte lei 100 pe lună pentru fieşcare pensionar, după cum s-a hotărît prin (paragraful al) 6-lea din statutu cheltuielilor.

Aceşti bani să vor slobozi în primirea numitului profesor G. Pop.

P. Poenaru provizorul[1]

nr. 26
1833 iulie 11
Bucureşti

[acest raport are alăturat scrisoarea originală a lui Vaillant]

35.

1834 aprilie 10. [Bucureşti]. P. Poenaru anunţă pe Nicolae Gănescu, care învaţă medicina şi farmacia la Moscova, că i s-a trimis ajutorul cerut prin generalul Kisseleff.

---

[1] Arh. St. Buc., *Eforia Şcoalelor Naţionale,* dosar 3275/1832, p. 229.

Către domnul N. Gănescu

Domnule,

După rugăciunea ce dumneata ai făcut înaltei Excelenţii Sale deplin împuternicitului Prezident, ghenăralului Kisselef , Eforia Şcoalelor trimite dumitale, şi acum, optzeci şi cinci galbeni împărăteşti.

Adresul lăcaşului dumitale în Mosca (*sic*) nefiindu-ne cunoscut, s-au adresat banii şi scrisoarea către domnul vice-director al Academiei Medico-Hirurghiceşti.

Dumneata vei binevoi a trimite la Eforie adeverinţă de primirea acestor bani.

Directorul şcoalelor
P. Poenaru[1]

36.

1846 mai 8. Bucureşti. P. Poenaru înaintează domnitorului cererea de a se numi un ajutor de conservator al Muzeului Naţional şi de a se aproba un ajutor bănesc pentru profesorul S. Vallenstein.

Eforia Şcoalelor
către
Cinstitului Departament al Credinţei

Prin alăturatele două raporturi ce Eforia adresează către Măria sa prea Înălţatul Domn, arată, prin unul trebuinţa ce este de *a se orîndui o persoană ajutor pe lîngă conservatorul Muzeului Naţional cu lei 100 pe lună;* prin altul Eforia răspunde, după înaltă rezoluţie, pentru jalba prin care profesorul S.[carlat] Vallenstein cere un ajutor pecunier de la milostivirea Mării Sale, spre a putea merge la băi pentru vindecarea patimei ce a dobîndit la ochi.

---

[1] Arh. St. Buc., *Ministerul Instrucţiunii*, dosar 4133/1831, p. 179.

Eforia cu cinste roagă pe cinstitul Departament ca să binevoiască a supune Înălţimei Sale aceste raporturi spre a se da Eforii înalta poruncă.

Director

P. Poenaru[1]

37.

1846 mai 8. Bucureşti. Profesorul Scarlat Vallenstein este recomandat domnitorului pentru acordarea unui ajutor bănesc.

Prea Înălţate Doamne.
Eforia Şcoalelor

raport

La înalta rezoluţie dată asupra jălbii d-lui profesor Vallenstein prin care năzuieşte la milostivirea Mării Voastre ca să-i sloboziţi oarecare ajutor la cheltuielile ce este silit a face cu căutarea la băi a patimii d-sale de ochi, Eforia plecat supune Mării Voastre că numitul profesor are într-adevăr trebuinţă a-şi face o cură pentru îndreptarea vederilor, şi cu atît ca profesor de desemn cît şi ca conservator al muzeului s-a arătat cu multă rîvnă la îndeletnicirile d-sale din care şi-a tras totdeauna mulţumirea Eforii. Şi prin urmare aceasta se încumetă a încredinţa că numitul va fi şi de aici înainte adînc recunoscător de milostivirea ce Măria Voastră veţi revărsa asupră-i la aceasta de acum a sa năzuire.

Alexandru Filipescu

P. Poenaru[2]

N. Iliescu

[*rezoluţia domnitorului*]:

---

[1] Arh. St. Buc., *Ministerul Instrucţiunii,* dosar 1515/1846.
[2] *Ibidem.*

Din paragraful exportației se va da numitului profesor suma de lei două mii.

1846 mai 8, București, nr. 512.

38.

1847 iulie 7. București. P. Poenaru răspunde unchiului său că a primit vestea morții fratelui său Costache, rugînd pe cumnată-sa să accepte să îngrijească el de creșterea nepotului său Constantin.

Iubite unchiule,

Astăzi primii amara vestire că frate-meu Costache și-a dat sfîrșitul în patru ale aceștii luni! Această vestire mi-a apăsat cu atîta mai greu inima, că de cîteva zile luasem știre de starea deznădăjduită în care se afla boala răposatului, și umblam să mă zmulg din pedecele ce mă țin mărginit aici, și să mă duc să-l văz. Din nenorocire nici nu m-am învrednicit a mă afla față la cele din urmă ale sale momente nici biata nevastă-sa care a rămas la Turnu fiind bolnavă din lepădare, precum veți fi auzit.

Ce amar pahar o să fie și acesta pentru biata maică-mea. Dumnezeu să o întărească și să se poată mîngăia că să află lîngă dumneavoastră, și că să împărtășește de aproape de acea dragoste frățească cu care totdeauna v-ați iubit și v-ați mîngăiat.

Am rugat pe cocoana Bica să îndemne pe nenorocita ei fiică a-mi lăsa în a mea îngrijire pe copilul cel mai mare, ca să-l am lîngă mine și să-i fac educația în locul și în memoria răposatului său părinte.

Binevoiți, cinstite unchiule, a slobozi maică-mea [mi] douăzeci galbeni în socoteala prea plecatului dv.

P. Poenaru

7 iulie

1847

[Pe foia unde se află adresa de mai sus, Grigore Otetelișanu face următoarele însemnări]:

La 1847 iulie 4 a încetat din viață nepotu Costache Poenaru.

Pentru încetarea din viață a lui Costache Poenaru nepotu-mieu și ca să sloboz #20 dumneaei lelitii Mandi, care i s-a și slobozit și cu cei 30# sloboziți nepotului Tache Copcea s-a cfituit cei 50# ce eram dator dumnealui nepotului Petrache.[1]

39.

1847 decembrie 26. [București]. P. Poenaru scrie procurorului Grigore Bengescu la Craiova, în legătură cu o carte împrumutată.

Domnul meu,

Cartea *Le Code Universitaire* ce am fost cerut de la librerul de aici ca să mi-o aducă de la Paris, deabia acum mi-a venit. De aceea vă rog, Domnul meu, să mă ertați că am zăbovit așa de mult de a vă întoarce exemplarul dumneavoastră.

Din nenorocire, librerul se vede că n-a deslușit în destul comisionarului său la Paris, fiindcă m-am pomenit că mi-a adus tot ediția din anul 1835, iar nu pe cea de la 1844, precum am văzut-o în gazete înștiințată, și a trebuit să cei [cer] pe aceasta de la Paris, prin alt canal.

Primiți, Domnul meu, încredințarea deosebitei stime cu care am onoarea a fi

al Dumneavostră

plecat serv

P. Poenaru

26 octomvre 1847

40.

1858 ianuarie 28. [București]. P. Poenaru intervine pentru numirea lui Minescu, cîntăreț la biserica Sf. Ion, ca institutor la școala primară din culoarea de Roșu.

---

[1] Acad. R.P.R., *ms.* 4516, f. 193—194

[2] Colecția autorului

Domnul meu,

Am avut onoarea a vă arăta cuvintele pentru care Eforia n-a putut, la cel din urmă concurs, să numească institutore aici în Bucureşti pe recomandatul Minescu, cîntăreţul de la biserica Sf. Ion.

Dar fiindcă În.[ălţimea] Sa prinţul Caimacam doreşte să dobîndească acest concurent o catedră aici în Capitală, Eforia considerînd că aspirantul, după cunoştinţele ce a arătat că are, este vrednic de înaltul favor, a chibzuit a-l aşeza la şcoala primară ce este a se deschide în despărţirea de Roşu şi cere, prin raportul ce a înaintat la al Dv. Minister, înalta autorizaţie pentru reînfiinţarea acei şcoli.

Vă rog dar, Domnul meu, a grăbi supunerea acelui raport În.[ălţimii] Sale, ca să se poată numi dl. Minescu institutore, şi să se bucure cît mai neamînat de favorul ce i se acordă.

Eu sînt

al Dv plecat

Poenaru[1]

28 ianuarie 1858

41.

[1858] august 29. Bucureşti. P. Poenaru scrie unchiului său Grigore Oteteliṣanu despre cura ce a făcut la Marienbad, de asemenea că i-a cumpărat un brîu foarte bun pentru durerile reumatice.

Venerabile unchiule,

La Marienbad am găsit un fel de flanelă care se poartă cu simţitor folos de cei ce pătimesc de durere de şale. Ea este făcută din fructul bradului, pinu. Numele acestui fruct nu-mi este cunoscut în romîneşte, iar în limba franceză se zice cône. Acest fruct tratîndu-se chimiceşte se

[1] Colecţia George D. Florescu

transformează în materie textilă (de tors) şi se întrebuinţează în confecţionarea de diverse obiecte care servesc de remediu în contra afecţiunilor reumatismale.

Am luat două de aceste flanele, una pentru mine şi alta pentru d-ta, ca să o întrebuinţăm cînd ne va mai turmenta durerea de care acum eu m-am mai uşura[t] după cura ce am făcut la Marienbad, precum sper că te vei fi uşurat şi d-ta după cura de la Olăneşti.

V-am scris alaltăeri prin poştă, înştiinţîndu-vă despre întoarcerea mea acasă, şi rugîndu-vă să ne înştiinţezi şi d-ta cum eşti acum la sănătate.

Aşteptăm cu multă dorire această ştire.

Al d-tale supus

Poenaru[1]

42.

1858 octombrie 22. Bucureşti. P. Poenaru mulţumeşte verişoarei sale Elena Economu pentru pomişorii şi vinul trimis. Fiind în ajunul Unirii îşi manifestă credinţa şi speranţa că toţi cetăţenii vor vota pentru a oferi ţării o soartă mai bună.

Iubită verişoară,

Nu mă gîndeam că veţi lua în serios vorba mea de glumă ce v-am adresat cînd vă aflaţi aci. „Că aş voi să fie pădurea mai aproape de Bucureşti, ca să pot avea cîţiva goruni întru grădina mea de aici".

Cînd văzui că ieri intră în casă la mine un creştin de om, un ţăran, copil adevărat al naturii şi în sinceritatea sa îmi zise: „Sănătate bună poftesc dvs., venim de la Rîmnic şi am adus de la cocoana Elenca nişte copăcei şi nişte vin", mi s-a părut că şi el glumeşte dar după ce citii scrisoarea văzui realitatea.

Cu cîtă bucurie aflai că sînteţi sănătoşi, cu atît îmi păru rău că după neplăcerile ce vi s-au ocazionat cu mutarea

---

[1] Colecţia George D. Florescu

de la Rîmnic, vă puneţi în osteneală a vă gîndi şi la gluma mea.

Vă mulţumesc iubită verişoară din toată inima, pentru semnul de iubire ce şi cu aceasta îmi daţi. Copăceii au venit bine şi-i voi sădi îndată în grădiniţa casei din faţă. Vinul este delicios, esenţa şi aroma lui naturală, curge lin prin toate vinele şi e capabil a transporta pe om în regiuni încîntătoare.

Noi pe aici cu tot gerul ce ne-a cuprins de timpuriu, nu ne lăsăm să ne răcească sîngele şi ne grăbim să ieşim la lupta la care ne cheamă noile instituţiuni ale ţării.

Sper că şi dvs. nu mai puţin vă sumeteţi mînecile şi veţi fi gata la trîmbiţă, ca să facem cu toţii să iese din urna electorală o soartă priincioasă pentru viitorul ţării.

Caliopi se recomandă suvenirului d-voastră.

Daţi vărului Iancu din parte-mi frăţească îmbrăţişare.

Al d-voastră cu totul doritor

P. Poenaru[1]

22 octombrie 1858

43.

1859 februarie 7. Bucureşti. P. Poenaru, la cererea Ministerului de Interne, arată slujbele şi salariile avute de la 1 februarie 1832 pînă la sfîrşitul anului 1856.

Onorabilului Ministeriu Dinăuntru,

Conform invitării ce mi s-a făcut prin adresa nr. 350, ca să arăt de cînd am intrat în funcţiuni publice şi cît timp am ocupat fiecare funcţiune, am onoare a expune cele următoare:

La 1 februarie 1832 am fost numit Directore al Şcoalelor Publice cu emolamente de 750 lei pe lună şi am rămas

---

[1] Colecţia d-nei Constanţa Poenaru

în această funcţiune pînă la 1 octomvrie 1848, cînd am fost destituit de Caimăcamie.

22 noemvrie 1841 am fost ales deputat al districtului Doljiu, la Adunarea Generală, pe periodul al 3-lea.

30 mai 1842 am fost chiemat a îndeplini de odată cu funcţiunea de Directore al Şcoalelor şi aceia de cap de secţiune la Ministeriul Trebilor Dinafară, cu emolamente de 1.000 lei pe lună, pînă la iulie 3, 1843, cînd am fost mutat la Ministeriul Cultului.

3 iulie 1843, Directore la Ministeriul Cultului pînă la 1 octomvrie 1848 cînd am fost destituit şi din această funcţiune, precum şi din aceia de Directore al Şcoalelor.

5 martie 1850 membru la Comisiunea Technică a lucrărilor publice, unde mă aflu şi acum în funcţiune, cu onorariu de 1.000 lei pe lună.

19 iuliu 1850, cap de secţiune la Ministeriu[l] Trebilor Dinafară, cu emolamente de 1.500 l[ei] pe lună, pînă la 28 ian[uarie] 1854 cînd am fost mutat la Ministeriul Justiţii.

20 octomvrie 1850, membru la Eforia Şcoalelor, fără onorariu, unde mă aflu şi astăzi îndeplinind aceiaşi funcţiune.

28 ianuarie 1854 ataşat la Ministeriul Justiţiei pentru lucrarea hîrtiilor în limba franceză, cu acelaş onorariu de 1.500 lei pe lună, pînă la 3 martie 1854 cînd am fost mutat la Comisiunea Documentală, pentru regularea şi înscrierea documentelor mînăstireşti, cu acelaş onorariu de 1.500 lei pe lună, pînă la 31 octomvriu 1855 cînd am fost chiemat iar la Ministerul Trebilor Dinafară.

31 octomvrie 1855, cap de secţiune la Ministeriul Trebilor Dinafară cu acelaş onorariu de 1.500 lei pe lună pînă la 15 fevruariu 1856 cînd am fost numit Directore la acelaş Ministeriu.

Noemvrie 1856, membru la Eforia Drumurilor, fără onorariu, unde mă aflu şi astăzi îndeplinind această funcţiune.

15 fevruariu 1856, Directore la Ministeriul Trebilor Dinafară cu emolamente de 1.500 lei pe lună, pînă la 10 iuliu 1856 cînd m-am tras din această funcţiune.

14 septemvrie 1856, membru la Curtea Apelativă de Comerciu, cu emolamente de 2.000 lei pe lună, unde mă aflu şi acum.

De unde rezultă că timpul cît m-am aflat eu în serviciu public este de 25 ani şi 5 luni[1].

[Petrache Poenaru].

7 fevruariu 1859.

44.

1874 septembrie 10. [Bucureşti]. Testamentul lui P. Poenaru prin care lasă averea ce are nepoatei sale Maria şi soţiei sale Caliopi cu obligaţia pentru aceasta să ajute doi nepoţi de-ai lui pînă la terminarea studiilor.

Dispoziţiuni testamentare

Din averea mea mişcătoare şi nemişcătoare ce se va găsi la finele vieţii mele se cuvine după lege nepoatei mele Maria, născută Iacovaky, partea jumătate, iar cealaltă jumătate o las să fie proprietate definitivă a soţiei mele Calliopi.

Insă din această parte de care pot eu dispune, las să se ajute la învăţătură nepoţii mei Petru Poenaru şi George Diculescu, subvenţionîndu-se aceştia cu cîte douăzeci şi doi napoleoni pe an pînă ce vor termina, unul învăţăturile gimnaziale, iar celălalt învăţăturile agricole.

Notific aici, să se ştie, că suma de una sută nouăzeci mii lei vechi ce s-a depus la Casa de Consemnaţiuni este datorită soţiei mele Calliopi, fiind provenită din suma de două mii trei sute galbeni ce se cuprind în foaia dotală a sa şi din capitalul de îndemnizarea pogoanelor cu care s-au împroprietărit foştii clăcaşi ai moşiei Călneul care a fost proprietate a numitei soţiei mele.

Acest act s-a scris olograf de mine subsemnatu la anu una mie opt sute şaptezeci şi patru, 10 septembrie.

1874 septembrie 10.

Petrache Poenaru[2]

---

[1] Colecţia autorului.

[2] Copie autentificată de Tribunalul Ilfov, Secţia a II-a, la 12 februarie 1876. Colecţia Emanoil Hagi-Mosco a cărui bunică după soţie este nepoata lui Petrache Poenaru.

II. *Scrisori în legătură cu Petrache Poenaru*[1]

[1] Din colecţia Acad. R.P.R. — Fond Hagi Constantin Pop; şi Arh. St. Bucureşti.

1.

1824 octombrie 3. Bucureşti. Medelnicerul Dumitrache anunţă pe Zenovie Pop că a obţinut de la Eforie o bursă de 2 500 lei anual şi 500 lei pentru cumpărare de instrumente geometrice pentru P. Poenaru.

Cu frăţească plecăciune mă închin dumitale,

Pentru chir Petrache Poenarul, cu ajutorul lui Dumnezeu, s-au *catordosit* ceia ce şi singur dorea a cîştiga, şi mai vîrtos hatîrul dumitale, silindu-mă şi eu din toată vîrtutea, s-au dat hotărîre să-i dăm cîte taleri 2.500 pă tot anul, în soroc de patru ani, afară din taleri 500 ce iarăşi avem să-i dăm ca să-şi cumpere instrumenturile gheometrii. Dintr-aceşti bani i-am şi dat taleri 250 în Bucureşti ca să aibă de cheltuială pînă aici la Viena, şi i-aşi fi dat şi mai mulţi, dar s-au temut a-i lua cu dînsul pă drum pentru vreun pericol; ci viind, de va avea trebuinţă de bani, te rog să i să dea a-şi *apandisi* trebuinţa, pînă şi la una mie lei. Căci eu pînă în vreo lună de zile nădăjduesc să-i trimiţ dumitale, fiindcă toţi aceşti bani prin dumneata am să-i trimiţ. Şi pe ceia ce îi vei da să iai răvaş de primire de la Petrache, carele după ce-ţi voi trimite banii ai să mi-l trimiţi mie ca să-l am sinet.

Aştept răspuns atît la aceasta cît şi la cele ce am mai scris dumitale în trecutele zile.

Şi sînt al dumitale ca un [frate] mai mic şi slugă

Dumitrache Medelnicer

[1]824 octomvrie 3, Bucureşti

[adresa pe verso]:

Cinstitului mie ca un frate mai mare dumnealui chir Zinovie *sin* Hagi Costandin Pop, cu frăţească dragoste, la Sibii.

2.

1824 octombrie 4/16. Bucureşti. Medelnicerul Dumitrache roagă pe Zenovie Pop să se intereseze de P. Poenaru şi să-l aibă în grija lui; şi despre o serie de cărţi religioase ce s-au primit de Eforia din Bucureşti.

Cu frăţească drag[oste] mă închin dumitale,

Cinstită scrisoarea dumitale din Sibiu de la 10 nou ale următorului prin monsiu aghentul, dimpreună şi cu alta către Petrache Poenarul, am primit şi cu toate că chir Petrache săvîrşindu-i-să rîvna era gata să plece la Craiova să-şi vază părinţii şi apoi de acolo să vie la Viena, dar fiindcă cererea sa au luat săvîrşire i-am zis ca să nu mai dea scrisorile dumitale la obrazele ce-mi arăţi, fiind de prisos.

Cu singur Petrache am scris dumitale întocmirea ce s-au făcut după care are să să şi urmeze, atîta numai te rog ca să-l aibi tot lipit protecsii dumitale, priveghind a-l îndemna ca să pue silinţă din toată vîrtutea aşi săvîrşi toate ale mathimaticii precum este însărcinat, ca după sorocul dă patru ani ce şi l-au dat, prin chezăşie, viind sănătos, să nu poată găsi vrăjmaşii neamului nostru prilej de vorbă, că iată Rumînii ce au învăţat în Viena, că n-au folosit nimic, păcat de banii ce s-au cheltuit cu dînsul. Şi cu toate că dumneata nici o datorie nu ai la aceasta, dar cunescîndu-te cu deosebită rîvnă către Romîni, ca către un bun iubitor al acestui neam scriu şi mă rog să priveghezi şi să mă înştiinţezi adesea despre urmările şi silinţa sa.

. . . .

Dumitrache medelnicer
[1]824 octomvrie 4/16, Bucureşti

3.

1828 iunie 20. [București]. Medelnicerul Dumitrache anunță pe P. Poenaru că Eforia i-a aprobat prelungirea studiilor în străinătate pînă în aprilie 1830.

Cu frățească dragoste mă închin dumitale chir Petrache,

Știut fie dumitale că după scrisoarea ce ai trimis-o către dumnealui *vel* logofăt coconu Alexandru Filipescu, unul din efori[i] școalelor, carele mijlocind către ceilalți boieri efori, au și primit rugăciunea dumitale cu a mai ședea în Paris pîn[ă] la 1830 aprilie 1, tot cu urmare de franga 2 500 pă an, pentru care voi face cunoscut și dumnealui chir Zinovie Hagi Constandin Pop ca să-ți facă ordin la bancherul dumnealui a-ți răspunde pă toată luna precum și pînă acum s-au urmat.

De aceia dumneata, ca unul ce ai toate înlesnirile, silește-te a învăța toate cîte privesc la matematică ca viind sănătos la Patrie să nu aibe cîrtire boerii că au cheltuit în zadar atîția bani cu dumneata.

Și sînt al dumitale ca un frate

Dumitrache stolnic

[1]828 iunie 20

4.

1829 noiembrie 17. [București]. Medelnicerul Dumitrache trimite lui Zenovie Pop banii pentru P. Poenaru, arătînd că veniturile Eforiei s-au strîns cu mare greutate din cauza războiului și a ciumei.

Cu frățească dragoste mă închin dumitale chirie Zinovie,

Peste tl. [taleri] 3 150 ce am mai trimis dumitale din următorul an ce merge pînă la aprilie 23 viitor, în socoteala dumnealui chir Petrache Poenarul *ot* Paris, iată mai

numărai taleri trei mii una sută şi cincizeci în o sută galbeni înpărăteşti prin dumnealui căminarul Ştefan Moscu de a că[ro]ra primire mi s-au dat şi adeverinţă pînă să-mi vie răspuns[ul] dumitale, tot în socoteala lui chir Petrache Poenarul cu care să fac taleri 6 300 pînă la aprilie 23 viitor.

Iar pentru venirea sau şederea dumnealui în Paris, te vei *pliroforisi* dumneata dintr-această scrisoare a cinst[itei] Eforii ce-i scrie, care o lăsai despecetluită a o citi, şi apoi mă rog pecetluindu-o să o şi porneşti la Paris, cît mai fără zăbavă, ca să aibă vreme omul a să socoti şi a răspunde Eforii mai în grabă, ca nu care cîndva corespondenţia să să îndelungească peste sorocul ce-l are şi să i să pricinuiască zăticnire la ale cheltuielii din toate zilele.

Mă iartă de zăbavă căci numai eu ştiu cu cîtă greutate să adună bani la casa şcoalelor, la această vreme, şi cu oştiri şi cu boala ciumii şi cu altele care crez că-ţi vor fi ştiute.

Mă rog să am răspuns cît mai în grabă, şi sînt al dumitale ca un frate şi slugă

Dumitrache stolnic
[1]829 noemvrie 17

5.

1830 iunie 20. Bucureşti. Eforia Şcoalelor cere Vistieriei Statului să i se dea cei 10 500 de franci aprobaţi pentru bursierii de la Paris.

Eforia Şcoalelor
anul 1830 iunie 20
Nr. 32
Bucureşti

Cinstitei Visterii a Valahii,

Cinstit Divan judecătoresc prin otnoşenia ce face către Eforia Şcoalelor, de la 15 ale următorului supt nr. 370, arată că înalt exelenţia sa domnul deplin împuternicitul prezident al Divanurilor Moldo-Valahii, ghinărar adiutant Kisseleff,

prin nota ce au trimis de la 4 ale următorului supt nr. 4052 porunceşte a să da din banii Prinţipatului, franghi zece mii cinci sute, pentru doi ucenici rumîni ce prelungesc învăţătura la Paris.

Pentru care şi scrie Divanul să orînduiască Eforia cinovnic din partea sa a-i primi de la Visterie[1].

6.

1830 iulie 6. Bucureşti. Medelnicerul Dumitrache anunţă pe Zenovie Pop că Eforia Şcoalelor a încuviinţat ca P. Poenaru să studieze meşteşugul metalelor şi i s-a aprobat o bursă de 6 000 franci pe an, şi 2 000 de franci pentru a cumpăra nişte instrumente.

Cu frăţească dragoste mă închin dumitale,

Pentru slobozenia lui chir Petrache Poenar[u] ucenicu[l] Valahi[i] dă a învăţa meşteşugu metalurilor spre folosul patriei romîneşti, d-abia acum au luminat Dumnezeu pe stăpînitorii ce-i avem de i-au dat voie ca să-l înveţe. Şi nu numai aceasta, ci şi bani franga [franci] 6 000 ai cheltuieli[i] sale pe un an, şi deosăbiţi alte 2 000 franga pentru neşte instrumenturi ale acestui meşteşug au poruncit să să dea din banii visteriei. Şi fiindcă dumnealui baron Hristofor Sachelarie a vrut a să arăta cu rîvnă au înlesnit acest lucru, dînd la Eforie poliţe a să primi la Paris, prin dumneata, de la Vasal bancherul dumnealui, socotit, frangu *po* parale o sută opt.

De aceia iată trimiţ dumitale aceste două poliţe, una de franghe 4 500 în trebuinţa cheltuielilor lui Petrache Poenar[u] şi cu franga 1 250 ce i s-au mai trimis din care mai am să-ţi răspunz taleri 225, să fac franga 5 750. Şi deosăbit altă poliţă dă franga 2 000 pentru nişte instrumenturi ce cere să să facă, de a cărora primire mă rog să mi să trimiţă

[1] Arh. St. Buc., *Administrative vechi*, dosar 64/1830.

răspunsul dumitale. Iar pentru cusur de franga 250 ce mai rămîn pînă la franga 6 000 hotărîți ai cheltuelilor pe un an, viind răspunsu îi voi trimite dumitale și pe aceia.

Eu lăsai scrisoarea Eforii dăschisă cum și atestatul ca să să citească și de către dumneata și apoi pecetluindu-să, mă rog să să trimiță cît mai în grabă, ca să nu zăbovească, ci să-și caute de trebuinți. Asemenea și pentru polițe vei scrie dumneata a să primi de omul dumitale de la arătatul bancher Vasal, și cu mijloc ce vei socoti să să răspunză în primirea lui Petrache Poenaru. Iar pentru celălalt ucenic ce să coprinde în cartea Eforii, dă este cunoscut dumitale și voești a da vreo chezășie pentru dînsul, poți a-i scrie vreun mijloc care vei socoti a să da acea chezășie, ca să i să facă și dumnealui urmarea cea cuviincioasă.

Și sînt al dumitale ca un frate și slugă

Dumitrache stolnic

1830 iulie 6, București

7.

1831 iunie 26. [București]. Medelnicerul Dumitrache cere lui Zenovie Pop să trimită din Sibiu două lexicoane tipărite la Buda, în cinci limbi, fiind necesare școlilor.

Cu frățească dragoste mă închin dumitale,

Dumnealor boeri efori ai școalelor Valahiei roagă pă dumneata pentru două lexicoane ce s-au tipărit la Buda, rumînește, franțuzește, nemțește și ungurește, găsindu-să aci în Sibii să faci bine a le cumpăra fiind trebuincioase pentru școale și să să trimiță în primirea mea prin vreun ocazion și cîți bani să va da îmi vei scrie a-i răspunde la cine vei socoti.

Deosebit de aceasta nu sînt la îndoială că vei fi avînd purtare de grije pentru francii școalii de la Meron [Meuron] bancherul ca să să scoață încet încet după raport[ul] comi-

sarilor ce ni s-au trimis. Am mai scris și la 21 dumitale pentru P. Poenarul că sînt la mirare la cele ce scrie că nu ar fi primit pînă acum acei din urmă trimiși 3 000 franci pentru care ne-am rugat să-mi răspunzi, deslegîndu-mi *ápoгia* ce este pricina scrisorii sale.

Și sînt al dumitale ca un frate

Dumitrache stolnic

[1]831 iunie 26

III. *Cuvîntări ale lui Petrache Poenaru în legătură cu învăţămîntul (1832—1872)*

1.

1832 august 28. București. Cuvîntarea lui P. Poenaru la Colegiul Sf. Sava, cu ocazia examenului de sfîrșit de an școlar și a distribuirii premiilor.

Toată adunarea ce astăzi face cinste școalelor cu a sa înfățișare aici, precum tot omul simțitor și iubitor de folosul obștesc, este bine încredințată că creșterea și învățăturile ce se dau tinerimi[i] sînt astfel de legate cu soarta oricăruia stat în cît toată fericirea unui neam atîrnă de la buna creștere a tinerimi[i]; așadar buna educație [a] fieșcăruia în parte și fericirea tuturor de obște se țin de mînă.

De aceia Nația Romînească trebue să simță, că pe lîngă alte faceri de bine, ce s-au revărsat peste dînsa, de cînd se află subt sprijineala mai de aproape a augustului protector al Prințipaturilor Rumîniei, și încredințată îngrijirii prea vrednicului și înbunătățitului său vechil, cea mai mare dovadă de îngrijirea părintească ce are stăpînirea de acum pentru folosul obștesc, este așezarea școalelor naționale pe un bazu mai temeinic, căci cu toate că această trebuință a fost simțită aici mai de demult, pînă acum însă toate strădaniile ce se făcuse din vreme în vreme pentru școale nu putuse dobîndi urmarea dorită. Felurimi de neînlesniri și de întîmplări au fost pînă mai deunăzi protivnice întemeerii unei școale naționale.

La cea mai dintîi a ei întocmire această școală a avut a să lupta cu ideea ce predomnea pă atunci că nimic nu se poate învăța în limba rumînească. Și multă vreme încă nu s-ar fi putut apăra de această năpaste de nu ar fi avut pe cel

mai vrednic de laudă rumîn, despre ale sale ştiinţe şi patriotism, pă Gheorghe Lazăr, doctor de teologhie şi de legi, care el întîiaş dată a propus ideea de a se întocmi o şcoală în limba patriei. Şi el singur s-a luptat cu toate neînlesnirile, făcînd în limba rumînească cursuri de filozofie şi de matematică. Acest învăţat bărbat, prin a sa nepregetare şi înfocată iubire de neam, îşi dobîndise după a sa dorire sprijinitori pentru cultura limbi[i] rumîneşti pă cîţiva din cei mai cu rîvnă boieri patrioţi şi mai ales pe răposatul banul Constandin Bălăceanu. Cu al acestor buni patrioţi ajutor, şcoala rumînească în puţină vreme a dat dovadă netăgăduită de înlesnirea cu care se pot urma învăţăturile în limba patriei, căci din şcolarii d-atunci au eşit bărbaţi care acum fac cinste neamului: domnul Eliad proprietarul tipografii şi domnul Paladi inginerul, urmîndu-şi amîndoi învăţăturile sub răposatul Lazăr, în puţină vreme s-au făcut vrednici de a împlini şi slujba de profesori publici, şi ale lor osteneli au dat iarăşi mult rod. Dar nu a ţinut mult aşa căci şcoalele peste puţin a[u] avut de suferit felurimi de împiedicări în cît într-o vreme rămăsese toată greutatea ei pă singur domnul Eliad, care, pentru o singură dragoste de a-şi împărtăşi învăţătura tinerimi[i] a suferit tot felul de strîmtorări. Acest nepregetat tînăr nu numai că a scos şcolari, care astăzi sînt profesori vrednici de acest nume, ci a cultivat şi limba prin multe lucrări ce s-au dat la lumină, între care este şi gramatica limbi[i] rumîneşti şi printr-aceasta tinerimea învaţă acum în şcoală cu înlesnire a-şi regula ideile şi expresiile în limba părintească.

Mai la urmă şcoala se întocmise de iznoavă şi prin încurajarea ce dobîndise subt domnia bunului patriot Grigorie Ghica să aşăzase iarăşi cursul de filozofie, de matematică şi de legi şi se urma cu bun sporiu după cum s-a văzut la examenul public ce s-a dat pe atunci faţă cu Domnul şi cu toată boerimea. Puţin însă după aceia s-a întîmplat iarăşi, după cum este ştiut tuturor, împrejurări protivnice care au fost mai sus de voia omului şi aşa şcoalele precum toate celelalte instituţii publice nu au putut mai nici odată să se bucure de un şir de ani liniştiţi, toate au fost fără de nici un căpătîi pînă mai deunăzi, cînd o prea înaltă îngrijire ce ocroteşte Naţia Rumînească a dat, ca să zic aşa, o suflare de viaţă omeniri[i] după

aceste locuri și după ce toate furtunile s-au potolit, aflîndu-să căpetenie a ocîrmuirii d. deplin împuternicit prezident gheneralul Kisseleff, care s-a ivit ca un luceafăr ca să lumineze pasurile [pașii] tutulor dregătoriilor pentru înaintarea neamului spre fericire. S-a pus între altele și școalele la orînduială și acum tinerimea se poate lesne împărtăși de învățătură în oricare parte a Prințipatului, căci s-a făcut chibzuire ca în toate orașele de căpetenie ale județelor să se afle cîte o școală de metodul lancasterian, avînd fieșcare cîte două clasuri, unul pentru deprindere la citire și de scriere și altul pentru învățăturile elementare de catehism, de aritmetică, de geografie și de gramatică. Douăsprezece dintr-aceste școale s-au și deschis și peste o mie de tineri s-au împărtășit pînă acum de învățături; iar celelalte șapte școale s-au întîrziat a să așeza din pricină că nu s-au dat încă pe la acele locuri încăperi cuviincioase pentru școale. Pilda însă de sporul ce fac școalele ce s-au așezat prin celelalte județe va face și pe locuitorii după la locurile pe unde nu sînt școale să simță folosul ce poate izvorî dintr-o îngrijire părintească, precum este aceasta ce are acum stăpînirea pentru împărțirea luminilor și se vor îndemna a înlesni împlinirea acestui sfîrșit de folos obștesc.

Pentru învățături mai înalte s-au așezat două alte școale centrale, una în Craiova și alta aici în București, fiecare cu cîte douăsprezece catedre, adică pentru gramatică, aritmetică, caligrafie, istorie, compoziție, geometrie, pentru limba franțozească, pentru cea grecească și pentru desemn.

In cea după urmă, pentru ca să se îndeplinească oareșice mai mult învățăturile, s-au adăogat la școala din București și cursurile de legi, de trigonometrie aplicată, de literatura franțozească și de limbile nemțească, latinească, rusească și slavonească.

După ce s-a întocmit într-acest chip educația tinerimi[i] de obște, care este cea mai dintîi îngrijire ce trebue să aibă o nație și cea mai sfîntă datorie a stăpînirii către fieșcare familie, s-a făcut chibzuire încă și pentru așezarea unui pensionat, unde un oarecare număr de copii aleși să se afle subt o îngrijire mai de aproape la a lor educație și să se dea printr-aceasta înlesnire părinților ce sînt șeză-

tori cu depărtare de această capitală. Dintr-aceşti tineri pensionişti unii se ţin cu a lor cheltuială, iar alţii cu ajutor din casa şcoalelor. Aceşti după urmă s-au hotărît a fi în număr de doisprezece, carii toţi să vor alege din şcolarii ce vor face mai mult spor la învăţătură în vremea urmării lor la şcoala naţională. De astă dată însă trebue să se aleagă numai cinci şcolari pentru ca să rămîne şi la alt examen mijloc a să încuraja şcolarii printr-acest fel de alegere.

Acum după sfîrşitul anului scolastic s-au făcut cercetare publică şcolarilor la învăţăturile ce au trecut, ca să se clasiriceze [clasifice] fieşcare pă potriva urmării lui la învăţătură şi purtării sale în şcoală. Rezultatul acestor cercetări puindu-se acum înaintea aceştii cinstite adunare să va face cunoscută toată urmarea ce s-a făcut la învăţături în şcoalele naţionale, şi de să va găsi că acest rezultat nu răspunde la toate după dorinţă să face rugăciune cinstitei adunări a lua în băgare de seamă că acesta este rodul numai de cinci luni; căci numai de la aprilie 1 s-au început cursurile în şcoală, după orînduiala cea nouă, fiindcă mai nainte a trebuit să se dea şcoalelor o întocmire mai temeinică, să se facă *meremeturile* ce era[u] trebuincioase după ce s-a primit şcoala din Sf. Sava pă seama Eforii. Aceste chibzuiri a întîrziat deschiderea celor mai multe cursuri şi vremea ce a rămas fiind foarte scurtă nu s-a putut întinde şi desluşi toate învăţăturile după cum trebuia.

Cu toate aceste[a], cinstita Adunare, binevoind a face cercare de scopul învăţăturilor prin cercetarea unora din şcolarii fieşcăruia clas, se va încredinţa, că atît învăţătorii s-au străduit cu multă rîvnă a face pe tinerime să înainteze la învăţături, cît şi din şcolari cei mai mulţi au urmat cursurile cu multă silinţă şi că unii sînt vrednici de cea mai mare laudă. Cu un cuvînt tinerimea ce a urmat în şcoalele naţionale meritează încurajare. De aceia s-a făcut rugăciune acestei cinstite adunări să cinstească şcoala cu a sa înfăţişare şi după ce se vor cerceta de ai lor învăţători, să binevoiască a aleage dintr-înşii cinci pentru a se ţinea la învăţătură cu cheltuiala şcoalelor pînă ce îşi vor săvîrşi cursurile ce au a urma. Şi atît aceşti cinci şcolari ce se vor alege, cît şi ceilalţi ce meritează încurajare vor primi din mîinile dumnealui marelui logofăt al Trebilor Bise-

ricești și al învățăturilor premiile ce s-au hotărît pentru fieșcare după al său merit[1].

2.

1836 iulie. București. Cuvîntarea comisului P. Poenaru, directorul școlilor naționale, la sfîrșitul anului școlar 1835—1836 „cu prilejul împărțirii darurilor".

Prea Înălțate Doamne!

Înpărtășirea ce Măria Ta binevoești a lua în toți anii la această sărbătoare de familie, insuflă în inimile tutulor acelor care se interesează de fericirea obștească, o încredințare care din zi în zi crește mai mult, despre soarta și viitorimea morală a tinerimei rumînești.

Protectînd cu atîta rîvnă așăzămînturile de învățătura obștească, M.[ăria] T.[a] ai dat în tot prilejul dovadă învederată de încredințarea ce ai, că, ca să se facă oamenii mai buni trebue să se lumineze prin învățături și că o bună oblăduire nu poate fi întemeiată pă neștiință. Întradevăr ca să fie oamenii supuși și credincioși guvernului care îi ocîrmuește, ca să poată prețui folosurile ce dobîndesc ei de la acesta, trebue să li să dea învățături bune, spre a se apăra de căile cele înșălătoare pă care prea lesne se pornesc din neștiință.

Pătruns de acest adevăr, M.[ăria] T.[a] dorești cu cea mai fierbinte rîvnă a întinde învățăturile și la clasele cele mai sărace dintre supușii Mării Tale.

Familiile cîte au simțit prețul acеștei sprijiniri ce dobîndesc de la M.[ăria] T.[a] învățăturile s-au întrecut a se folosi de această facere de bine, nu numai trimițîndu-și copiii la școala obștească, ci și îngrijind de dînșii de aproape ca să-și urmeze învățăturile regulat și să aibă și afară din școală purtare bună. Aceste familii vor afla răsplătirea îngrijirilor în bucuria ce vor simți văzîndu-și copiii încununați pentru izbughirea [izbîndirea] la învățătură.

---

[1] „Curierul rumînesc", IV, nr. 61, 4 septembrie 1832, pp. 229—231.

Într-această zi solemnă înfăţişindu-se înaintea M.[ării] T.[ale] şcolarii care s-au găsit mai destoinici a dobîndi premii, se vor cerceta cîţiva dintr-înşii la învăţăturile ce au urmat, în Colegiu, în curgerea anului trecut. Vremea însă ce se poate întrebuinţa astăzi pentru această cercetare fiind foarte scurtă, nu se va putea da o idee lămurită de rezultatul învăţăturilor de peste an.

Scopul acestui mic eczamen de astăzi, ce s-a urmat şi în anii trecuţi în asemenea zi solemnă, a fost numai ca să se dea deocamdată cinstitelor persoane dintr-această adunare o idee repede de şirul învăţăturilor ce să află acum aşăzate în şcoalele obşteşti, pînă a se obicinui fieşcare a vizita eczaminele particulare, care, fiindcă se urmează în mai multe zile şi fără nici o paradă, nu putea deocamdată să tragă curiozitatea publicului. Acum însă cînd vedem că publicul a început a lua oarecare gust a vizita eczamenele particulare, Eforia socoteşte de cuviinţă a nu mai osteni prea mult această cinstită adunare cu îndelungarea unei seanţi pă care timpul şi strîmtoarea localului o face foarte ostenitoare, şi a supune la înalta hotărîrea M.[ării] T.[ale] chipzuirea ca de acum înainte să nu se mai facă şi eczamen într-această zi de paradă ci numai împărţirea premiilor; iar cine va voi să se înştiinţeze de starea învăţăturilor să vie să asculte la eczamenele particulare.

Este cunoscut că destoinicia şi strădania profesorilor nu sînt îndestule ca să facă pe şcolari să sporească la învăţături, ci că trebue să se înveţe şi părinţii a lua subt o îngrijire mai de aproape urmarea copiilor la şcoală. Feluri de mijloace s-au întrebuinţat pentru aceasta în toţi anii atît de către Eforie cît şi de către profesori: la înscrierea şcolarilor în reghistrurile canţelarii s-au chemat şi părinţii sau corespondenţii lor, ca să li se dea în cunoştinţă regula după care se urmează acum învăţăturile şi priveghereа ce trebue să aibă asupra copiilor. Profesorii iarăşi înştiinţînd pe părinţi prin biletеrile ce dau copiilor în toate săptămînile pentru gradul învăţăturii şi purtarea şcolarilor i-au îndatorat a se arăta din vreme în vreme la şcoală ca să afle obiecturile asupra cărora trebue să aibă mai cu deosebire băgare de seamă în priveghеrea asupra copiilor. Asemenea şi la examenele particulare şcolarii au fost îndatoraţi să cheme şi pe părinţi a se afla faţă.

Printr-aceste felurite măsuri părinții învățîndu-se din an în an să cerceteze mai de aproape urmarea copiilor la școală, lipsirile au fost mai rari și stredania mai cu denadinsul.

La examenul particular de estimp care s-a început în 15 ale aceștii luni și s-a urmat în toate zilele pînă alaltăeri vineri în 26, s-a văzut că mulți din părinți care au vizitat aceste examene era[u] familiarizați cu regulele școalii și adevărat că copiii acelora au făcut și mai mult spor la învățătură.

Aici trebue să zicem că dacă mai mulți asemenea părinți și mai ales persoanele care se deosibesc prin a lor poziție socială ar lua cunoștință de învățăturile ce se urmează în școalele publice, toți și-ar deschide atunci inima la dorire și nădejde de o mai bună viitorime; aceia s-ar încredința că nu ar fi trebuință neapărată să-și trimiță copiii la școalele dup-în străinătate în vîrstă prea fragedă și să se întoarcă de acolo orice alt afară de rumîni, ci s-ar ținea să treacă mai întîi în școalele naționale învățăturile pregătitoare ce se află așezate aci. În sfîrșit, în urma atîtor lupte materiale care de atîtea veacuri au întîrziat înaintarea neamului rumînesc în civilizație, nu am avea acum și lupte intelectuale, niște nedumeriri, care, ca o fatalitate ne împing să dărîmăm într-o zi ceea ce d-abia s-ar putea zidi în mulți ani. Cu toate acestea fieșcare știe că datoria și interesul adevăratului patriot este a sprijini așezămînturile de luminarea neamului; prin împrăștierea luminilor se îmbunătățesc năravurile și viața fieșcăruia se face mai ticnită.

Învățătura este trebuincioasă la toate clasele de oameni, la toate ramurile de industrie și la orice fel de îndeletniciri; ea nu depărtează pe oameni de la meșteșuguri sau de la meserii, și nu este totdeauna adevărat a zice că cine învață carte nu va mai voi să fie plugar sau de oricare altă meserie, căci învățătura dimpotrivă nobilînd toate profesiile le face pe toate deopotrivă cinstite; și așa plugarul nu va pierde gustul îndeletnicirii sale cînd va ști să citească cărți de agricultură, cînd va putea să socotească tot felul de producte ale pămîntului și va afla prin învățătură mijloacele de a lor îmbunătățire. De vom cerceta starea agriculturii pe toată surfața globului vom vedea că

pămîntul într-acele ţări este mai bine lucrat unde şcoalele populare sînt mai întinse [numeroase]. Meşterul de fer, sau de orice alt, nu-şi va pierde aplecarea la a sa meserie cînd va putea singur să-şi facă socotelile fără de a mai avea trebuinţă de alt scriitor, cînd, aflînd prin citanie desăvîrşirile ce să fac în meşteşugul său, va putea să mulţumească mai bine pe muşterii.

Asemenea n-ar avea nici un temei nici aceia care ar socoti că cu întinderea învăţăturii să pierde legea; o părere înşalată ce numai aceia o pot avea care socotesc că religia stă în superstiţie, căci creştinul cel adevărat putear-ar propovădui neştiinţa, putear-ar uita că Domnul Hristos învăţă însuşi pă norod în biserică, că el poruncea ucenicilor săi să propovăduiască adevărul şi că aceştia propovăduia în toată lumea că nu trebuie să se ascunză lumina subt obroc.

În sfîrşit, fără de a mai fi trebuinţă de mai multe dovezi dacă învăţătura este folositoare, de se va lua în mai de aproape băgare de seamă ceea ce rezultează din urmarea tinerimii noastre la şcoale, nimenea nu va putea tăgădui adevărul că aceşti şcolari, deodată cu deprinderea minţii în idei care sporesc ştiinţa omului, îşi împodobesc sufletul cu sentimente care îi recomandează despre a lor bună purtare între oameni.

Dreptatea cere, iubiţi tineri, a se face această solemnă mărturisire din partea Eforii, căci cei mai mulţi aţi fost nepregetaţi în stredania de a vă folosi de învăţăturile şi povăţuirile ce v-au dat profesorii voştri, nu este îndoială că şi de acum înainte vă veţi sili să meritaţi asemenea laudă.

Nu pierdeţi niciodată din aducerea aminte că, ca să vă recomandaţi şi să fiţi odată oameni însemnaţi în buna societate, trebue să nu aveţi pregetare a dobîndi acum în vîrstă fragedă acele învăţături care în zadar le veţi căuta mai tîrziu, şi că numai atunci veţi putea avea viaţă plăcută cînd ştiinţele ce veţi dobîndi vor avea de temei şi de scopos virtutea, însă acea virtute care avîndu-şi izvorul în sfînta religie va [în]tipări adînc în inimile voastre acele sentimente de cinste care fac pe fiu iubitor de ai săi

părinți, pă școlar supus și stăruitor, pă cetățean zelos patriot, pă prieten cea mai dulce mîngăere, pă părinte cel mai bun razim al familii[i]".[1]

3.

1837 iulie. București. Cuvîntarea comisului P. Poenaru, directorul școlilor naționale, la sfîrșitul anului școlar 1836—1837.

Prea Înălțate Doamne,

. . . .

La această aplecare a tinerimei de acum spre învățătură, profesorii, în a cărora mîini ea este încredințată, au rivalizat de zel și de strădanie spre a o face să se folosească de învățăturile ce i se dau și la stăruirea ce au avut ostenelile încununate de cel mai bun spor. Școlarii care au săvîrșit cursul învățăturilor ce se află așezate într-acest Colegiu, prin sporirea ce a făcut, au dobîndit dreptul a fi cu deosebire recomandați. Aceștia după ce au ispitit duhul limbei romînești, prin reguli care lămuresc înțelesul în vorbire și în scriere, după ce s-au deprins a lucra spre îmbogățirea limbei naționale prin traduceri din limba franțozească, după ce prin învățătura geografiei și a istorii a cercetat pe om în toate vremea și în tot locul, după ce au gustat frumusețile scriitorilor în limbile clasice, grecească și latinească, au urmat cu bună pătrundere și cursul de matematică cu aplicații la rîdicarea de planuri topografice și cursul de legi cu deslușirea pravilii pămîntului.

Acesta este rezultatul ce fieșcare a putut vedea la examenile publice ce s-au făcut tutulor școlarilor. Dar cu aceasta, învățătorii ș-ar împlini datoria numai pe jumătate, dacă a lor îngrijire s-ar mulțumi numai în cultura duhului și în dezvoltarea înțelegerii; nu este destul a se pregăti oameni destoinici, ci mai înainte de toate trebuește să se formeze oameni cinstiți și să se întărească printr-aceasta bazele soțietății. De aceea în școalele naționale se insuflă copiilor iubirea de virtute, li se înalță duhul puindu-li-se

---

„Curierul romînesc", VII, nr. 43 din 6 iulie 1836, pp. 169—172.

înaintea ochilor tot ceea ce a cugetat și au lucrat oamenii cei virtuoși din toate veacurile; prin exemplul faptei acestora și cărților ce au scris se ațîță în inimă școlarilor sentimenturi morale, li se arată datoriile ce au a împlini în soțietate; prin respectul ce se îndatorează ei a păzi către învățători se obicinuesc a cinsti pe mai marii lor; prin supunerea ce li se cere la regulele colegiale se deprind a se supune pravililor țării.

Subt această influență de moralitate dîndu-se învățăturile, să nădăjduește că tinerimea eșind din școală va urma în soțietate aceleași prințipuri de cinste și de laudă, care întemeiază liniștea și frăția între concetățeni. Cu acest prilej Eforia se simte norocită a face aici obștească mărturisire că, la examenele ce s-au făcut acum în curgere de 15 zile, tutulor școlarilor, asupra învățăturii lor ce s-au urmat într-acest an, s-a găsit că școlarii care au fost mai silitori și au sporit mai mult la învățătură, sînt tocmai aceia care au avut și purtare mai bună. Aceștia sînt care astăzi se vor chema a lua cununi de îndoit merit.

Acestea sînt, Prea Înălțate Doamne, rezultaturi vrednice de înalta osîrdie cu care M. T. sprijinești acest așezămînt. Întinderea învățăturilor între tinerii romîni aduce roadele dorite; deodată cu luminarea minții se îmbunătățește sufletul, se îndreptează năravurile și soarta neamului nu mai poate fi despărțită de starea învățăturilor. Dezvoltarea aceasta este dar acum o trebuință din cele mai neapărate; prin urmare Eforia conformîndu-se cu înalta voința M. T. se îndeletnicește a mai adăuga în anul următor cinci catedre de învățături mai înalte în limbi și în ștíințe. Asemenea să face acum chibzuire a se trimete cu cheltuială din casa școalelor, doi tineri la universități străine, ca să se pregătească pentru a fi profesori la științele ce li se vor hotărî. Așa, treptat, îndeplinindu-se clasele Colegiului, potrivit cu înaintarea școlarilor, urmarea învățăturilor va fi totdeauna înlesnită.

Dacă pe lîngă această înlesnire s-ar adăuga și aceia de a se priveghia tinerimea de aproape ca să urmeze învățăturile regulat, atunci sporul lor ar fi însutit mai mare și folosul ce ar rezulta dintr-acest spor mult mai simțitor pentru soțietate. O asemenea priveghere ar trebui mai cu seamă să se facă [a]supra acelor copii carii în poziția ce au

părinţii lor în soţietate, dobîndesc razem de înaintare în slujbele publice. Acei copii ar dobîndi o educaţie mai bună, cînd părinţii lor le-ar da repetitori, sau îngrijitori, dintre şcolarii cei mai înaintaţi în vîrstă şi la învăţătură şi care au bune obiceiuri, precum se află mulţi acum în şcoală, cînd iar aşeza în pensioane. ca să se cîrmuiască mai de aproape la învăţătură şi la purtare. Dar celor mai mulţi părinţi li se pare foarte cu greu a cheltui pentru a se sluji cu vreunul dintr-aceste mijloace la educaţia copiilor lor şi asemenea şcolari neaflîndu-se în şcoală, decît o a treia parte din zi, au mai mult a face cu slugile decît cu profesorii, de unde urmează că cu cît părinţii se află într-o poziţie a soţietăţii mai înaltă, cu atît au mai multe slugi şi cu atît mai rele năravuri dobîndesc copiii lor.

Spre întîmpinarea acestui rău, dorit lucru ar fi să se adaoge cît mai mult numărul stipendiştilor, ca să se poată creşte subt o îngrijire mai de aproape copiii acelor familii de a cărora consideraţie în soţietate urmează a se folosi şi urmaşii lor.

Educaţia este ca picătura de apă, care căzînd face semn şi în piatră, dar acest semn numai atunci se poate face cînd picătura va cădea fără precurmare. Nu este destul a se afla cinevaşi numai cîteva ceasuri cu copilul, ca să se insufle în inima lui sentimentele de omenie şi de virtute. Nu este destul a-l avea înaintea ochilor cît ţine lecţia în clas[ă], ca să se facă din el un om şi un cetăţean. Trebue să fie subt priveghere în toate ceasurile zilii şi ale nopţii, să i se vază jucăriile, să i se dirijeze citirea de petrecere, să i se asculte observaţiile, să i se îndrepteze judecata minţii, să i se risipească prejudecăţile şi să i se arate cîte puţin puţin lumea şi viaţa în privirea cea mai cuviincioasă.

Aşa întărit în virtute, înaintea cărora neînlesniri ar mai fugi acel tînăr, din mica sa copilărie; s-a smuls din braţele maicii sale şi s-a dus să se obicinuiască pă băncile Colegiului cu lipsa şi cu ostenelile vremilor viitoare, care fără mîhnire, totdeauna voios, totdeauna plecat la sintimentul datoriilor sale a cercat toate neînlesnirile şi a aşteptat numai de la o lucrare nepregetată plata ostenelilor sale?

Acestea, iubiţi tineri, tipăriţi adînc în inimile voastre, că nici o împiedicare nu va sta înainte cînd vă veţi obicinui din frageda vîrstă a vă lupta cu toate strîmtorările, cînd

veţi depărta toată moliciunea şi trîndăvia, cînd veţi aştepta numai de la o lucrare nepregetată plata ostenelilor voastre.

Acum toate carierile vă sunt deschise, dorirea obştească vă chiamă la înaintare, vedeţi cîtă îngrijire este din toate părţile pentru învăţătura generaţii în care vă aflaţi. În toată vremea înaintarea tinerimei studioase a fost objetul de cea mai de obşte şi de mai fierbinte dorire. Dar acum mai cu seamă într-această epQhă cînd fieşcare îngrijeşte de soarta viitoare a neamului, înaintarea tinerimei aţîţă o simpatie mai generală şi rezemată fiind pe un prinţip nobil şi pe o legitimitate netăgăduită nu va mai fi supusă la acele patimi geloase care prea adesea se cearcă să înegrească slava cea mai pe dreptate dobîndită.

Acum nu numai părinţii şi prietenii voştri se interesează de sporirea ce faceţi la învăţătură, ci şi ţara toată vă priveşte şi aşteaptă să vază îndeplinite nădejdile ce are în a voastră strădanie. Viitorimea vă zîmbeşte, dar cu toate acestea trebue să gîndiţi totdeauna că cu cît fericirea în viaţă cea nouă a vremurilor voastre va fi răzemată pe învăţătură, cu cît mai multă rîvnă şi stredanie se va cere atunci de la voi, cu atît mai puţin trebue să căutaţi a apropia momentul de a intra într-acea viaţă. Bucuraţi-vă încă de plăcerile vîrstei, nu căutaţi a fi bătrîni mai nainte de vîrstă; daţi vreme fragedei minţi a creşte şi a se coace. Îngrijiţi acum numai de slava ce puteţi dobîndi în învăţături, numai această slavă să doriţi.

Cununele ce sînteţi chemaţi a lua astăzi, să vă fie mai mult îndemnătoare a stărui totdeauna într-acea sîrguinţă care v-a făcut a le dobîndi. Stăruirea este virtutea cea mai trebuincioasă omului la feluri de împrejurări ale vieţii. Ea înalţă, întemeează şi dezvoltează duhurile cele mai moi şi mai zăbavnice. Cu stăruire şcolarul şi chiar atunci cînd înaintează nu-şi alină înfierbinţeala lucrurilor sale, ci mai mult se îmbogăţeşte, îşi adaogă silinţa şi se face vrednic de o slavă îndelungată şi bine meritată.

Nu vă grăbiţi, zic, a ieşi din şcoală mai nainte de vreme. Săvîrşiţi mai nainte de-a intra în lume cursul învăţăturilor ce vi se dau într-acest Colegiu. Luaţi vremea şi rezonul într-ajutor ca să vă învăţaţi a vă folosi din greşalele vremilor trecute. Şi cînd vă veţi afla într-o epohă mai depărtată de crizele care au zguduit această ţară, să fiţi în

stare a cunoaşte mai cu temei pe oameni şi a judeca lucrurile lor. Învăţaţi-vă de acum a vă lupta cu toate neînlesnirile în linişte şi în răbdare. Vremea va veni cînd chemaţi fiind a lucra în folosul obştesc, veţi simţı pînă în cît binele este anevoe a se face în mijlocul stavililor ce pun interesurile şi patimile, dar într-armaţi fiind cu cumpătarea şi înţelepciunea nu veţi avea mai puţină stăruire a sluji cu credinţă, fără pierdere de curaj, dar şi fără a fi nerăbdători, mulţumindu-vă măcar numai a arunca seminţile cele bune, care mai la urmă vor putea să dea roadele dorite.

Mai nainte dar, de a fi chemaţi, să împliniţi datoriile de om şi cetăţean, pregătiţi-vă prin lucrare nepregetată, prin învăţături temeinice spre a împlini cu vrednicie aceste datorii. Ştiţi că numai vremea tinereţilor este aceia în care poate cineva să se dea învăţăturii. Iar după ce veţi intra în valurile lumii, nu mai găsiţi vreme aşa slobodă ca să lucraţi cu aceiaşi linişte şi depărtare de toată grıja pentru adăogarea învăţăturii.

Acum cîţi aţi simţit acest adevăr, cîţi aţi ascultat îndemnările ce vi s-au făcut, veniţi să luaţi răsplata strădaniilor voastre în cununi de laudă, cununi neveştejite care vă vor fi cel mai dulce suvenir al vieţii. Înfăţişaţi-vă umilinţa şi mulţumirea înaintea bunului nostru Prinţ care cu ochii plini de bucurie priveşte triumful vostru în învăţături şi cu inimă generoasă îmbrăţişează interesurile ce-i insuflă frageta voastră vîrstă. Luaţi mulţămiri de la profesori, bune cuvîntări de la cinstitele persoane care s-au adunat la această sărbătoare a familiilor şi vă poftesc tot binele. Aşa însoţiţi de dragostea tutulor alergaţi să daţi încredinţare la picioarele tatălui vostru, în braţele maicii voastre, cari atîta s-au trudit pentru voi, ca să le daţi încredinţare că şi de acum înainte veţi fi asemenea silitori la învăţătură. Ştergeţi cu această bucurie lacramile în care ei s-au scăldat.

În vremea vacanţii, care acum vi se dă ca să răsuflaţi în sînul familiilor, purtaţi-vă astfel încît să nu faceţi pă părinţi să li să urască de a vă avea lîngă dînşii. Luaţi într-această răsuflare puteri nouă ca să vă puteţi ţinea în gradul în care v-aţi rădicat. Acum nu vă mai este ertat să rămîneţi înapoi în cariera pe care vă întreceţi; o izbutire vă îndatorează şi la alte izbutiri nouă.

4.

1840 iunie 30. București. Cuvîntarea marelui clucer P. Poenaru, directorul școlilor naționale, cu ocazia distribuirii premiilor.

Prea Înălțate Doamne,

Șapte ani sînt de cînd dîndu-se școalelor naționale o nouă organizație, s-au urmat de atunci învățăturile dupe o sistemă întemeiată, în punctele cele mai de căpetenie, pe întocmirea coprinsă într-un regulament special.

Pe cînd drepturile strămoșești ale neamului romînesc se întemeiase prin legături nouă între două puteri învecinate, pe cînd toate ramurile de oblăduire ale aceștii țări se așeza pe niște baze pregătitoare de un guvern național, urma a se așeza și organizația învățăturilor obștești între bazele fondamentale ale legiuirilor aceștii țări.

Cu acest chip întocmirea acestui regulament n-a avut alt scop decît a hotărî din distanță în distanță oarecare punte [puncte] din cele mai generale prin care trebue să se închee cadrul acestui așezămînt, lăsînd intervalul a se împlini după cum vor erta mijloacele și după cum experiența va povățui.

Nu se putea dar zice că întîia urzire a șirului învățăturilor s-ar fi socotit de cea mai perfectă, nici că această urzire n-ar fi fost primitoare de vreo nouă dezvoltire; căci chiar în cursul acestor șapte ani s-au făcut însemnătoare îndepliniri ce experiența a dovedit trebuincioase. Astfel văzîndu-se că școlari[i] ajungea[u] în vîrstă prea fragetă la clasele complementare, s-a mai întins cursul de învățăturile umanioare adăogîndu-se alte două clase la cele patru ce se coprindea în regulament. Asemenea s-au adăogat și alte deosebite catedre, potrivit cu treptata sporire a școlarilor.

Nici o legiuire care atîrnă de împrejurări nu se poate hotărî pentru vecinicie. Prin urmare nici sistema învățăturilor nu se poate legiui într-un fel odată pentru totdeauna. Ea atîrnă de la mijloacele ce se dau, de la obiceiurile neamului, de la trebuințele statului. Acestea au fost considerațiile ce s-au pus înainte la întocmirea regulamen-

tului şcoalelor, şi numai o grea nedomirire s-ar fi încercat a înegri în opinia publică curăţenia cugetului ce a prezidat la această alcătuire, sau la punerea în lucrare a sistemi[i] învăţăturilor întocmite.

Feluri de vorbe s-au împrăştiat asupra stări[i] şcoalelor, chiar din anul al doilea în urma regulamentului, pînă acum: că se întind prea mult învăţăturile între popul, striga uni[i]; că nu se vedè în destul spor în şcoalele publice, zicea alţii.

Cea dintîi cîrtire n-ar merita nici o băgare de seamă, căci ce răspuns ar putea da cineva acelora care se tem nu cumva cu întinderea învăţăturilor să nu se mai poată găsi nici slugi, nici muncitori de pămînt.

Dar, Prea Înălţate Doamne, aceste două imputări, de natură cu totul împotrivitoare una altia, caracterizează epoha noastră, şi cu cît mai anevoe este a învoi şi a amalgama cineva două asemenea diametraliceşte opozite principuri, spre a nu împiedica lucrarea binelui obştesc, cu atît înţelepciunea Mării Tale se dovedeşte mai adînc în strădaniile ce pui a afla izvorul nedomiririlor ce se izbesc şi a face să domnească numai principul sănătosului rezon.

De aceea, direcţia căria Măria Ta ai avut încredinţată pe lîngă Eforie, îngrijirea asupra şcoalelor obşteşti, este datoare a da cuvînt înaintea Mării Tale despre cîrtirea ce s-au făcut asupra organizaţii de acum a şcoalelor.

Se zice că nu s-a văzut încă rodul învăţături[i] din şcoalele naţionale, dar aceasta este o părere or înşelată, or făcută după plăcere. De va fi înşelată, lesne se poate domiri îndată ce se va lua în băgare de seamă că cursul învăţăturilor după cum se află întocmit este de 13 ani, adică patru ani de învăţăturile începătoare, şase de umanioare şi trei de complementare. Şi fiindcă sînt numai şapte ani de cînd s-au organizat într-acest chip şcoalele publice, vremea materială n-a fost îndestulă de a scoate dintr-aceste şcoli tineri care să fi trecut prin toate învăţăturile Colegiului, şi care numai într-acest chip s-ar fi putut socoti de şcolari ai acestui aşezămînt. Şi numai aceştia s-ar fi putut lua de probă, la cercetarea sistemi[i] învăţăturilor. Iar dacă asemenea cercetare s-a făcut după acei tineri care urmînd în Colegiu numai cîte doi sau trei ani, s-au grăbit a intra în canţelarii, adevărat că unii ca aceştia

n-au putut da dovadă îndestulătoare de sistema învățăturilor în Colegiu.

Din nenorocire cei mai mulți tineri n-au răbdarea, sau cîți au dorință a stărui n-au mijloace ca să urmeze pînă în sfîrșit învățăturile colegiale [colegiului]. Și cu cît merg mai în sus cu atît se rărește numărul lor, încît ajunge de rămîn în clasele complementare numai cîte cinci șase, și încă dintr-aceștia cei mai mulți sînt din școlari[i] ce se țin în pensionatul colegiului.

Se mai adaogă pe lîngă acestea observația că copii[i] celor mai multe din familiile însemnate nu-și fac învățăturile în școalele publice, ci se țin pe acasă cu instructori particulari. Prin urmare aceste familii neavînd vreo știință de ceea ce se urmează în școalele publice, nici prin vreo cercetare din parte-le, nu-și pot face nici o părere dreaptă despre starea școalelor.

Adevărul este, Prea Înălțate Doamne, că după mijloacele date, învățăturile au sporit din an în an mai mult. Aceasta se poate zice în cea mai curată conștiință, și dovadă sînt toți școlarii din clasele complementare care aproape fiind a săvîrși cursul învățăturilor ce se urmează în Colegiu, dau nădejde că vor face cinste școalelor naționale, cînd vor dobîndi prilej în soțietate a întrebuința cunoștințele ce au dobîndit.

De va fi dorință a se face și înaintea Mării Tale cercetare, poruncească-se a se propune întrebările prin sorții ce se află depuși aici pe masă, asupra temelor coprinse în programa învățăturilor ce s-au urmat în Colegiu. Și dacă școlari[i] ce se vor examina nu vor răspunde la toate învățăturile după dorință, dar la cele mai multe se vor găsi că au dobîndit un bun fond de cunoștințele trebuincioase în aplicație mai departe la orice învățătură specială, căci nu trebue să se piardză din vedere că învățăturile ce se dau în colegiuri sînt numai niște pregătiri pentru urmarea științelor în academii și în universități; și că acei școlari de la care ar socoti cineva că se poate cere toată știința după ce au săvîrșit învățăturile colegiale, ar mai avea trebuință încă de vreo cinci șase ani de învățătură în universități, ca să poată intra în lume cu vreo știință temeinică.

Această îndeletnicire însă a învăţăturilor o pot nădăjdui numai acei tineri care au mijloace a se duce la academiile Europei luminate. Cu toate acestea şi şcolari[i] care nu vor avea asemenea mijloace vor afla şi aici prilejuri a-şi întinde mai departe învăţătura. Un început de academie este pus cu cursurile de legi, cu care Măria Ta însoţind şi pravili întocmite, potrivit cu duhul veacului, ai aşezat un monument nepieritor în aducerea aminte a urmaşilor.

Pe lîngă acestea, dorinţa Mării Tale este a se îndeplini clasele colegiului şi cu alte învăţături asemenea trebuincioase. Spre acest sfîrşit înalta înţelepciune a Mării Tale, încredinţînd cercetarea stări[i] şcoalelor unei comisii între ai căriia mădulari caracterul şi talentul chezăşuesc o bună înţelegere, voeşti a cunoaşte trebuinţele neamului în ceea ce priveşte învăţătura publică, şi a da tinerimii mijloace de o mai multă dezvoltare în cultura duhului şi a inimii.

Asemenea înţelepte măsuri, de a nu lăsa părerea obştii să înoate în bănueli, ci a scoate tot prepusul la lumină, a lepăda tot ce se va găsi pătat, iar ceea ce va fi curat, limpede, a-l da în privirea publică în toată a sa strălucire.

Asemenea lămuriri, Prea înălţate Doamne, umplu inimile de acea căldură a credinţii, a dragostii şi a supunerii. Acea căldură care este cea mai tare legătură între supuşi şi stăpînitor, acea simţire care trebue să se încuibeze în inima oricărui romîn, să crească cu ea, să o soarbă prin toţi porii, împreună cu laptele ce-l suge, şi să cunoască că credinţa către stăpînitor este încrederea în legile întocmite. Că dragostea către căpetenia Statului este iubirea de fapte în folosul obştesc; că supunerea către prinţul său este împlinirea îndatoririlor către soţietate şi paza linişti[i] obşteşti.

Acestea sînt bazele pe care se întemeiază disciplina socială, care nu este numai o regulă făcută după plăcere, ci sînt principuri, sînt adevăruri dictate de rezon, adunate de experienţă, puse în lucrare de înţelepciune. Acestea sînt principurile care întemeiate fiind şi pe sfînta doctrină a religiii, trebue să facă fondul educaţii publice, să se înveţe tot omul din cea mai fragedă a sa vîrstă că mai nainte de a se gîndi să ceară de la soţietate, trebue de a i se cunoaşte ale sale drepturi, trebue să se obicinuiască a pune ale sale îndatoriri mai presus de oricare al său merit.

Cîte norocite dispoziții au rămas sterpe, cîte talenturi s-au pierdut, cîte caracteruri strălucite s-au rătăcit, pentru că aceia ce se afla înzestrați cu asemenea calități n-au știut să păzească îndatoririle ce societatea cerea de la dînșii. Numai cunoștința acestor îndatoriri și îndeplinirea lor dă preț învățăturii. La acestea avînd ațintată și profesorii toată grija de a purta cu vrednicie sarcina ce le este încredințată, cunosc că la învățăturile ce dau tinerimii nu trebue să le scape niciodată din vedere și aplicația acelor științe în viața socială. De aceia se și străduesc a dezvolta și a desăvîrși înțelegerea școlarilor astfel, încît să simță că această facultate nu le este dată ca un dar pe care să-l poată răsipi cum le va fi plăcerea, ci ca o împrumutare de întrebuințarea căriia vor avea să dea socoteală lui Dumnezeu, familiĭ, neamului, omenirii.

Învățătura pe aceste principe întemeiată nu va lipsi să dea rodul ei. Și din această încredințare Prea Înălțate Doamne, se ia îndrăzneală a se supune în cunoștința Mării Tale, din strădaniile anului scolastic ce acum se închee, rezultatul examenului ce s-a urmat în toate clasele colegiului. După această luptă anuală a tinerimii studioase, școlarii care au izbutit meritează răsplătire pentru stredaniile ce au pus pînă acum, și încurajare pentru cele ce li se mai cer.

Recomandația ce se face pentru aceștia de către profesorii lor, supuindu-se astăzi, în cunoștința Mării Tale, va fi pentru dînșii o chezășuire că-și vor îndoi strădaniile ca să adevereze într-o vreme meritul de dragoste cu care Măria Ta îi îmbrățișezi.

Meritul, iubiți școlari, a fost în toată vremea prețul strădanii, al nepregetării; dar mai cu seamă în veacul în care trăim ni se cere socoteală strașnică de îndeletnicirile noastre. Bănuiala la care ați auzit că a fost ecspus *(sic)* rodul ostenelilor ce ați putut vîrsa, întipărească-se în inimile voastre, și priviți-o nu ca o osîndă ci ca o îndemnare spre întrecere în mai multă sporire.

Vă aflați într-o vîrstă în care strădaniile se fac cu înlesnire; cele mai dulci răsplătiri vă așteaptă. Voi nu sînteți singuri a vă bucura de triumful vostru, inima tatălui vostru, a maicii voastre, se bate cînd aud strigîndu-se

numele fiului lor. Acestea sînt simţiri care vă vor răsplăti pentru silinţa ce aţi avut a vă împlini datoria.

Pe lîngă acestea priviţi ce strălucită adunare vă înconjoară. Măria Sa Prea Înălţatul nostru domn, care îşi închină toate momentele neadormirii în paza celor mai scumpe interesuri ale neamului, se coboară în mijlocul vostru, ia loc de părinte, de cel mai duios al vostru sprijinitor. În însoţirea Mării Sale, Preaosfinţitul părintele nostru Neofit ale căruia merite, proclamate ieri de glasul obştii, îl înălţară în scaunul arhipăstoresc, vă aduce astăzi cele dintîi binecuvîntări. Un numeros concurs de cele mai însemnate persoane bisericeşti şi politiceşti ţintesc ochii asupra-vă, însoţesc pasurile voastre cu urări de norocire în cariera pe care izbutiţi.

Dar această solemnitate, tineri şcolari, n-ar împlini scopul, dacă n-ar sluji decît a aţîţa în voi un zadarnic sentiment de trufie. Se înşeală tînărul acela care fiind prea ameţit de ale sale izbutiri crede desigur în a sa părere că va avea un viitor strălucit. El este departe de a prevede ce stînci amăgitoare aşteaptă a sa lesne crezătoare ambiţie. El gîndeşte că merge la o sărbătoare, în vreme că păşeşte spre război. Cîţi sînteţi a ieşi acum din şcoală ca să intraţi în lume, nu socotiţi că veţi afla acolo o nemărginire în plăceri. Nu abuzaţi de slobozenia ce dobîndiţi. Conformaţi-vă în conduita voastră cu acele sentimente norocite, cu acea credinţă şi dragoste pe care se întemeiază disciplina socială. Fugiţi de himerele acelora care-şi închipuesc că cu două trei idei rimate au dreptul a da lumii legi. Ocupaţi-vă necontenit a hrăni înţelegerea voastră cu meditaţii serioase, întemeiate pe principuri, care în relaţii publice precum şi în cele private să se vădească printr-un caracter statornic în adevăr, în bunăvoinţă şi în bunul gust"[1].

5.

1843 martie 27. Bucureşti. Raportul Eforiei Şcoalelor înaintat domnitorului Gheorghe Bibescu pentru numirea unui

---

[1] „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", III, nr. 46, 10 noiembrie 1840, pp. 361—366.

supraveghietor și corespondent al tinerilor romîni trimiși la învățătură în Paris.

Prea Înălțate Doamne,

Școalele Parisului sînt de obște cunoscute de cele mai înlesnitoare pentru tot felul de învățături trebuincioase. Acolo studentul, deosebit de înaltele talente în feluri de specialități, află și în vreme și în mijloacele de trai o mai mare iconomie decît în oricare altă capitală. Varietatea cursurilor ce se fac în feluri de științe, mulțimea bibliotecilor, bogăția muzeurilor, feluritele măestrii și alte așezăminturi de industrie, unde studentul poate alătura teoria cu practica, scutirea de a plăti cevași pentru a pătrunde prin toate acestea. În sfîrșit lustrația învățaților profesori și a căpeteniilor acestor așezăminturi, sînt puternice îndemnări pentru studentul doritor de a-și săvîrși învățăturile, să prefereze Parisul ca singura școală a lumei, unde el poate în mai scurtă vreme, cu mai mare iconomie și în mai multă desăvîrșire, să dobîndească cele mai folositoare științe.

Dar cu cît această capitală a lumei învățată este bogată în mijloace de desăvîrșirea omului în cunoștințe folositoare soțietății, cu atît ea este bîntuită de feluri de stricăciuni ce totdeauna se introduc în mijlocul populațiilor, unde se îmbulzesc tot felul de oameni. Și tînărul student ce s-ar lăsa fără povățuitor în noianul aceștii capitale, ar fi ca vasul de plutire ce s-ar arunca fără cîrmă în valurile mării.

Eforia, Prea Înălțate Doamne, avînd în vedere aceste împrejurări, supune Mării Voastre următoarele băgări de seamă și chibzuiri:

Din părinții care își trimet copiii în streinătate spre a-și desăvîrși învățăturile, unii aleg școalele Parisului, și cei mai mulți dintr-aceștia își lasă acolo copiii în vîrstă prea fragetă, fără nici un povățuitor. Iar alții, de și cunosc covîrșirea acelor școale peste oricare altele, deși își pregătesc copiii cu întîiele învățături în limba franțeză, dar temîndu-se de multele ispite care în Paris foarte lesne pot rătăci pe un tînăr lipsit de mentor, îi trimit la alte universități

în a cărora limbă nu le-au dat nici o pregătire. Asemenea sfială a avut și Eforia de a lăsa pe pensionarii [bursierii] ei să se ducă la Paris, și i-a trimis la Berlin, în vreme ce ei își făcuseră aici învățăturile pregătitoare mai mult în limba franțeză.

Dintr-această nepotrivită înstreinare a copiilor, urmează că din cei trimiși la Paris, aceia care sînt lăsați de capul lor, ori să rătăcesc în netrebnicii, sau cel puțin își pierd vremea la îndeletniciri zadarnice, la învățături nepotrivite cu trebuințele țării noastre. Iar din cei trimiși la alte universități, cei mai mulți pierd o neprețuită vreme, ani întregi, pînă a învăța limba, și apoi cînd ar putea să învețe și vreo știință, îi ajunge vîrsta și ne mai putînd a se lupta cu strîmtorarea despre mijloacele traiului în străinătate, se întorc acasă neîntemeiați în nici o știință.

Spre depărtarea aceștii rătăciri, Eforia a chibzuit că este de mare trebuință să aibă în Paris un corespondent, o persoană cu învățătură temeinică și cu caracter cinstit, care avînd leafă din casa școalelor, să fie însărcinat a priveghea de aproape toate pasurile tinerilor ce se trimit acolo la învățătură, povățuindu-i la ale lor îndeletniciri, atît pe aceia pe care Eforia îi va încredința lui, cît și pe cei ce îi vor recomanda părinții lor.

Deosebit de aceasta, corespondentul să fie dator a îngriji de orice altă însărcinare îi va da Eforia în trebuințele învățăturei publice, precum cumpărătoare de cărți și de alte objete trebuincioase școalelor, cercetare despre persoane destoinice care s-ar cere pentru profesori la școalele publice sau pentru pedagogi pe la case particulare.

Asemenea corespondent cu ceruta rîvnă și destoinicie, Eforia ar avea în persoana d. doctor Picolu, care acum se află așezat în Paris. Întinsele cunoștințe ale aceștii persoane, a sa iubire de strădanie întru a fi folositor rumînilor, precum totdeauna s-a arătat în postul ce a ocupat aici în vreme de cîțiva ani ca conlucrător al Eforiei, chezășuesc cel mai bun rezultat din îngrijirea ce i se va încredința.

Pentru această însărcinare Eforia chibzuește că s-ar cuveni a se hotărî numitei persoane, din casa școalelor, o leafă de două sute galbeni pe an.

Supuind dar, Mării Voastre, această chibzuire, Eforia plecat vă roagă ca, de veţi găsi şi Măria Voastră cuviincioasă, să binevoiţi a da înalta dezlegare de aducerea la îndeplinire.

A. Filipescu, C. Cantacuzino, P. Poenaru.

[Pe acest raport al Eforiei, domnitorul a pus următoarea rezoluţie]:

Noi primim propunerea Eforiei, cu atît mai mult cu cît înşine am avut prilej de a cunoaşte de cîtă mare trebuinţă este a avea un asemenea corespondent într-acea capitală şi spre povăţuirea tinerilor care s-ar trimite spre învăţătură, iar mai cu seamă pentru comunicaţia nouălor descoperiri folositoare înaintării civilizaţiei ce în toate zilele se fac în Paris; precum şi pentru săvîrşirea comisioanelor ce trebuinţele şcoalelor noastre ar cere într-acea parte de loc.

Vecinii şi fraţii noştri moldoveni au simţit trebuinţa şi folosul orînduirii unui asemenea corespondent încă de mai mulţi ani, şi de atunci biblioteca şcoalei şi cabinetul lor de arte şi meşteşuguri au luat o foarte mare dezvoltare.

Iar cît pentru alegerea ce Eforia a făcut, de bărbatul pe care socoteşte de cuviinţă a însărcina cu acea îndatorire, noi nu putem decît a o congratula, urîndu-i ca şi pe viitor toate ale ei alegeri să fie aşa de bine nimerite.

Însă suma de galbeni două sute nu ne pare a corespunde nici cu însărcinările ce se pun asupra unui asemenea corespondent, nici cu greutatea cheltuielilor din partea locului. De aceia noi găsim cu cale a se adăoga pe lîngă acei două sute galbeni, alţi 50 spre a fi leafa anuală de galbeni două sute cincizeci“[1].

6.

1843 iulie. Bucureşti. Cuvîntarea marelui clucer P. Poenaru, directorul şcolilor naţionale, la serbarea de sfîrşit de an şcolar, în Colegiul Sf. Sava.

---

[1] „Vestitorul romînesc“, VII, nr. 58, 23 iulie 1843, pp. 230—231.

Prea Înălţate Doamne,

Privind soartea neamurilor în a lor înălţare sau scădere ca efect al progresului sau al înapoierii lor în educaţia publică, de ne vom sui pe cursul veacurilor în sus şi vom cerceta deosebitele perioade ale culturii, vom afla la cele mai multe popoare ca un pîrîiaş pornind din bogat izvor curge repede, se împreună cu mai multe ape, se face rîu mare, şi cu trufie îşi rostogoleşte valurile departe pîntre înflorite cîmpii ale vieţii. Dar pe alocurea acel rîu puternic iasă din matca sa şi pustiind ţărmurile se pierde în năsipuri sau se preface în smîrcuri.

Precum a mai multor popoară, aşa a fost şi a romînilor scădere din întîia strălucită stare a culturei în cea pînă mai deunăzi desăvîrşită întunecare. Din mijlocul înflorirei artelor şi a ştiinţelor în care se afla[u] romînii cînd făcea[u] parte din acel colos ce umplu lumea de a sa mărire, după a lor trecere în Dacia pustiită de cumplitele războaie, încît cincisprezece veacuri trecură peste ei şi istoria nu ne arată urme de vreo cultură însemnătoare.

D-abia în al 16-lea veac, cu tălmăcirea cărţilor bisericeşti în limba romînească, începură a se întocmi mai întîi seminare pentru învăţătura preoţilor. După aceia mai tîrziu se aşezară şi pentru celelalte clase ale soţietăţii şcoli, mai cu seamă în limba grecească, şi măcar că într-această limbă popolul romînesc întîmpina multe greutăţi de a înainta în ştiinţă, dar preferinţa ce se da pe acea vreme celor ce avea[u] cunoştinţă de limba grecească, a îndemnat pe mulţi pămînteni a se întemeia şi ei în învăţătura aceştii limbi.

Şcoalele din Bucureşti era[u] atunci cele mai înfloritoare între cele greceşti. Aci se trăseseră [veniseră] cei mai învăţaţi profesori, aci tinerimea grecească din toate părţile alerga să se familieze cu scrierile clasice ale strămoşilor ei.

Un domn insuflat de dragostea de învăţătură, precum era şi iubitor de omenire, Alexandru Ipsilant, înălţă această zidire în care astăzi se află întocmit colegiul romînesc şi dete într-însa azil la o sută şcolari interni, înlesnindu-le toate trebuincioasele la învăţătură.

În zilele sale se întemeie orînduiala ce mai dinainte se legiuise de către divanul boierilor, prin anafora şi hrisov

domnesc, ca nici un fecior de boier să nu se mai primească în slujbele statului, dacă n-o avea adeverirea dascălilor că au urmat cu bun spor învățăturile întocmite în școala domnească.

Pe acest temei vestitul Lambru putu întrebuința toată străşnicia şi cu energica sa înțelepciune ştiu să plece pe şcolarii săi la jugul disciplinei şi al stredaniei în învățătură, să desăvîrşească înțelegerea lor, şi să le îmbogățească duhul cu comorile ştiinței şi ale virtuții. Asemenea succes avură mai în urmă virtuosul Vardalah şi venerabilul Duca.

În şcoalele acestor bărbați se formară cîteva talente, atît dintre greci cît şi dintre pămîntenii noştri, din care unii aflindu-se acum trecuți dintr-această viață, ne-au lăsat suvenire de bărbați eminenți în cariera ce şi-au împlinit: precum un Văcărescu, un Cîmpinean, un Nestor, un Manu. Alții dintre contemporani îşi ilustrează astăzi patria prin lucrări de un zel luminat: precum în căpătîiul acestora ne fălim a avea un adînc prelat, pe înaltul în înțelepciune Neofit arhiepiscopul nostru.

Dar cu cît limba grecească se lățise şi se întemeiase între romîni, cu atît limba națională fu părăsită şi ajunsese atît de nesocotită, încît mulți din cei ce învățase greceşte se ruşina să-şi vorbească limba părintească, sau să se zică că sînt romîni.

Cu josorarea [înjosirea] limbii naționale se stinsese mai de tot şi acel foc patriotic, acel nobil simtiment, care înfrățeşte inimile, insuflă compătimirea şi îmbărbăteşte stredaniile în interesuri publice.

Din norocire, deosebite împrejurări concurseră în sfîrşit a scoate odată pe romîni dintr-această amorțire. În anul 1819, începu a se auzi şi limba romînească pe catedre de înalte ştiințe. Şcoala ce întemeie fericitul, în obşteasca memorie, Gheorghie Lazăr, sub patronatul răposatului boier patriot, banului Constandin Bălăceanu, fu un centru de lumini de unde se răspîndiră raze care înflăcărară în inimile romînilor zelul de cultura limbii lor. Şi cînd se ivi în prințipat bărbatul acela extraordinar, înaltul în isteciune şi în simțiminte contele Kisseleff, cînd acesta luă cîrma țării şi ca cu un farmec, cu a sa adîncă înțelepciune, curățind de spini şi de pălămidă toate cărările, vru să întinză holdele mănoase şi peste dominiul luminilor, găsi sub mînă

o icoană credincioasă a nobilului său suflet în vrednicia și în patrioticele sintiminte ale dumnealui vornicului Știrbei, care aflînd iarăși între fiii patriei profesori cu o nestinsă rîvnă de a-și împărtăși cunoștințele în limba națională, și o tinerime studioasă, care dorea a dobîndi asemenea înlesnire, întemee fundamentul învățăturei publice pe o sistemă care, întinzînd cunoștințele cele mai de întîia trebuință, dă și limbei romînești acea dezvoltare ce poate să o așeze odată în rangul limbilor cultivate.

Atunci se întocmiră școli pregătitoare prin toate orașele de căpetenie ale județelor, se reorganiză Colegiul sf. Sava de aici și Școala Centrală din Craiova, îndeplinindu-se cu învățături după un șir mai sistematic. Iar mai la urmă se așezară și pe la cele mai multe sate școli începătoare, unde tot țăranul dobîndind înlesnire de a învăța să cunoască legea lui Dumnezeu și [a] oamenilor, va putea să iasă și el oarecum din condiția brutei, făcîndu-se mai bun creștin și mai vrednic de a merita ocrotirea ce i se face de către oblăduire pentru îmbunătățirea soartei sale.

Astfel fiind, Prea Înălțate Doamne, ațintate învățăturile în Prințipat către îndoitul scop al întinderii cunoștințelor și al culturei limbii romînești, Eforia s-a străduit în toată vremea a merge înainte cu amîndouă aceste privințe, adăogînd pe de o parte din an în an objectele de învățătură, potrivit cu cadrul coprins în regulamentul școalelor, pe de altă parte provocînd și înlesnind tipărirea cărților didactice în limba romînească.

Cu toate acestea multe învățături, chiar din cele prehotărîte în regulament, se aflä încă neînființate. Multe manuscrise de deosebite cursuri sînt netipărite, căci fondurile hotărîte pentru ținerea școalelor din tot Prințipatul au rămas mult mai îndărăt de trebuințele ce dezvoltarea cunoștințelor și a dorinței publice a împins departe înainte.

Dreapta însă prețuire ce Măria Voastră știți a da învățăturilor publice este o chezășuire mai presus de toată dorința, că în adîncă-va înțelepciune cumpăniți trebuințele aceștii ramuri cu mijloacele ce sînt date spre a lor întîmpinare. Că nimic nu veți avea în mai deaproape îngrijire, decît cultura neamului romînesc; și că prin urmare obștea înfățișetoare a acestui neam suind pe tronul Romîniei, în

persoana Mării Voastre, virtutea însoţită cu ştiinţa, a pus pe capul tinerimei studioase cununi de un viitor fericit.

Fericite fie, prea Înălţate Doamne, şi îndelungate zilele Măriei Voastre, pînă la adînci bătrîneţe[1].

7.

1844 iunie 25. Craiova. Cuvîntarea lui P. Poenaru, directorul şcolilor naţionale, ţinută la 25 iunie 1844, la Craiova, cu ocazia „împărţirei darurilor la şcolarii cei mai înaintaţi".

Iubiţi tineri,

Măreaţă sărbătoare care aici se consfiinţeşte viitorului vostru, falnica această adunare care din toată a sa dorinţă cheamă triumful învăţăturei, ca pe cele mai scumpe interesuri ale familiei şi ale patriei, mişcă astăzi toate inimile şi le umple de nădejde. Astăzi, iubiţi prieteni, mă simţ şi eu foarte norocit cu o împrejurare neprevăzută şi a iertat să mă aflu de faţă la al vostru triumf şi în mijlocul aceştii alese adunări, în mijlocul părinţilor voştri, între toţi voitorii de bine ai tinerimei să iau parte la aplauzul ce se cuvine celor ce şi-au îndeplinit ale lor îndatoriri.

Îmi aduc aminte cu plăcere şi recunoştinţă că în şcoalele acestui oraş am dobîndit şi eu cele dîntîi învăţături, că aici am cunoscut cea dintîi patronie a mă pregăti pentru această carieră, care astăzi îmi dă prilej a privi de aproape îndeletnicirile tinerimei studioase, şi a simpatiza cu ale ei enteresuri. Astăzi simţ că se preînnoeşte în lăuntrul meu acel entuziasm care caracterează *[sic]* anii cei plini de vioiciune a vîrstei voastre şi privind adunarea ce vă încungioară aici, văz cu deosebită plăcere dragostea cu care obştea vă urează tot binele; citesc în ochii părinţilor voştri,

---

[1] „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", VI, nr. 31, 2 august 1843, pp. 244—246.

în fața prietenilor voștri, bucuria, nădejdea cu care așteaptă să vă vază înaintînd în cariera bunelor învățături.

Frumoasă și de mare preț este, iubiți prieteni, răsplata pentru lucrătorii cei biruitori dintr-această zi, pe care o sărbează aici o așa de strălucită adunare. Și dacă vreunii din voi au rămas mai îndărăt, fie-vă triumful tovarășilor voștri, de îndemn, ca la anul să vă puteți învrednici și voi de asemenea laudă.

Voi știți că fiecăruia să răsplătește după al său merit. Stredania și buna purtare sînt capitalul care îmbogățește pe școlar în cinste și în dragoste. Stredania, iubiți tineri, este destinul ce providența a făcut omului pre pămînt. Aceasta este calea cea mai sigură spre îmbunătățirea soartei sale în viitor. Ea este chezășuirea cea mai puternică pentru fericirea și puterea soțietății. Omul trebue să muncească pretutindenea și în toată vremea, în toate situațiile și în toate vîrstele. Munca este îngerul păzitor al mulțumirei, al fericirei sale. Ea este singura potrivire care poate fi între om cu om pre pămînt: mic și mare trebue să lucreze ca să-și petreacă viața cu mulțumire, pentru că omului celui fără nici o îndeletnicire îi sînt zilele vieții numai o sarcină, care și lui îi este grea și soțietății zadarnică.

A voastră muncă, iubiți tineri, este de astă dată stredania la învățătură spre a dobîndi cunoștințele trebuincioase la feluritele îndeletniciri ce aveți a îmbrățișa în soțietate. Învățătura înalță sentimentele și cugetările voastre, vă coprinde duhul și inima pentru feluri de împrejurări ale vieții, pentru toate îndatoririle la care morala, religia și pravilele ne supun. De veți stărui într-această lucrare, de veți prețui bogățiile ce învățătorii voștri vă pun înainte din comorile scrierilor clasice, din visteriile cunoștințelor științifice, din izvoarele istoriei, unde se oglindează trecutul spre luminarea viitorului, de vă veți insufla în sfîrșit de iubirea de cinste, și de veți împlini, cînd veți ieși din școli, cu supunere și omenire îndatoririle soțiale la care veți fi chemați, Patria vă va îmbrățișa totdeauna cu dragoste și virtuțile publice, pe care ea le-a aflat în persoana prea înălțatului oblăduitor ce și-a ales, vă vor fi sprijinitoare în tot pasul vieții voastre.

In toată vreme[a] însă nu pierdeți din vedere că eșind din școli nu sînteți scutiți de a mai învăța. Dinpotrivă o învățătură nouă vă așteaptă atunci, învățătură mult mai trebuincioasă, fiindcă aceia mai cu seamă va hotărî locul ce aveți a ocupa în soțietate. Acesta este meșteșugul de a trăi cu oamenii, meșteșugul care ne învață a prețui ale lor calități, a suferi ale lor nedesăvîrșiri, ale lor greșeli și a ne stradui să îndreptăm pe ale noastre; să fim strașnici către noi înșine și indulgenți către alții.

Pregătiți-vă, iubiți tineri, să vă faceți odată mădulari trebuincioși aceștii mari familii a Romînilor, destoinici de a o ajuta la ale ei lucrări pentru fericirea tutulor; și partea de lumini și de știință ce-i veți aduce spre a ei slujbă va fi obolul de recunoștință la talantul ce ea răvarsă pentru voi"[1].

8.

1845 iulie 1. București. Cuvîntarea rostită de marele clucer P. Poenaru, directorul școlilor naționale, cu prilejul împărțirii premiilor în Colegiul Sf. Sava.

Prea Înălțate Doamne,

Aici în colegiu, într-acest azil al disciplinei și al adevărului, după o îndelungată strădanie, școlarii așteaptă în toți anii cu mult entuziasm și cu deosebită emulație ziua de încheierea anului învățăturilor, această zi de serbare în care tot școlarul este chemat să ese la arenă.

Aici măreața adunare de părinți, de prieteni, de un public binevoitor, și în căpătîiul aceștia aflarea de față cu care Măria Voastră binevoiți a o cinsti, smulgîndu-vă un moment de la înalte trebi ale Statului, face să se bată în tinerile inimi cel mai viu interes, de a veni fiecare să dea oarecum socoteală soțietăți de stredania ce a pus ca să se facă astăzi vrednic de al ei aplauz și ca să dobîndească în

[1] „Vestitorul romînesc", VIII, nr. 55, 15 iulie 1844, p. 218.

viitor a ei cinstire și încredere. Întrecerea între școlari de a vedea astăzi cununa puindu-se pe capul lor de mîna Mării Voastre, este o însuflețire care deodată cu izbutirea ce aduce în învățături, dă tinerimei prilej și de prețuirea unor asemenea încurajări pentru viitorul ce de la ea însuși atîrnă a-și pregăti în viața soțială, învățîndu-se a cunoaște că lumea care o așteaptă are nobile răsplătiri pentru oi - cine știe să le meriteze, și că prețul intelectual și moral este singurul mijloc de a dobîndi într-însa considerație și influență.

Am văzut, Prea Înălțate Doamne, într-aceste zile că întrecerea aceasta a stors lacrămi din pieptul unor școlari, lacrămi a cărora amărăciune o poate simți oricine, care însă vor fi mîntuitoare, pentru că pe obrajii celor învinși ele sînt o prevestire de biruință. Iar dacă unii din școlari s-ar aluneca în a lor conduită, deși povățuirile noastre cele mai strașnice nu le lipsesc, asemenea școlari și-ar trage asupră-le grele dojeni, cînd prințipurile ce li se insuflă în școală n-ar deștepta întrînșii mustrarea de cuget și căința. Este adevărat că oricîtă grijă ar avea și ori cîtă stredanie ar pune învațătorii, tot va crește cîte o pălămidă în holda cea mai mănoasă a învățăturilor. Grăuntele cel bun pe care-l samănă cel mai iscusit plugar nu cade numai pe pămînt roditor, ci și pe pietre și pe spini. Dar cine ar vrea să mustreze pentru aceasta pe muncitor care însuși geme despre [pentru] o asemenea nenorocire.

Voi știți, iubiți școlari, că strădania noastră este de a vă vedea pe toți unind meritul înaintării la învățătură cu acela al bunei purtări, și că dorim să vedem pusă această îndoită cunună pe unul și acelaș cap. Urările și povățuirile noastre în toată vremea au fost ca școlarul cel silitor la învățătură să fie și tînăr cu bune obiceiuri.

Dacă una dintr-aceste două calități va lipsi, sfîrșitul va fi greșit și toată strădania zădărnicită.

Noi nu ne putem făli cu vreo izbutire desăvîrșită și fără ecsepsie [excepție], dar ne bucurăm că cea mai mare parte dintre voi, iubiți tineri, răspundeți la ostenelile învățătorilor voștri, la grija părinților și a prietenilor voștri.

Așa dar mîngăiați despre unii, și nu de tot lipsiți de nădejdi despre ceilalți, noi vă îndemnăm și astăzi, tineri prieteni, să îngrijiți ca prin iubirea de muncă, prin respectul

pentru buna orînduială, prin supunerea la mai marii voştri să vă faceţi vrednici de aşteptarea soţietăţii, trăgînd asupră-vă privirea bunului nostru Stăpînitor care îşi închină toate momentele la o necontenită grijă pentru îmbunătăţirea soartei supuşilor Mării Sale, şi cu ochiul cel mai pătrunzător al minţii priveghind toate pasurile tinerimii, doreşte a afla într-însa materie de a o preţui.

Fie ca sfîntul foc al ştiinţei şi al patriotismului care arde în pieptul mărinimului [mărinimosului] nostru prinţ, să se împărtăşească şi în tinerile voastre inimi şi făcînd un suflet, o viaţă, să trăiască în voi pentru a neamului mărire[1].

9.

1846 mai 15. Bucureşti. Scrisoare publică adresată de Petrache Poenaru lui Ioan Maiorescu în legătură cu bunul mers al învăţămîntului din Craiova şi judeţul Dolj.

Am citit, domnule, cu deosebită mulţumire încunoştinţarea ce dumneata ai făcut Eforiei despre buna stare a şcoalelor comunale din judeţul Dolj, rezultată din asigurarea soartei învăţătorilor de sate, încît nu se iveşte acolo nici o plîngere din partele de vreo năpăstuire. Am avut, zic, deosebită mulţumire cu atîta mai mult că observezi dumneata că această îmbunătăţire curge din ocrotirea ce află învăţătorii de la ocîrmuirea acelui judeţ.

Trebue să mărturisim, domnule, că una din cele mai preţioase calităţi ale persoanei care ţine în mîna sa soarta unui judeţ întreg, este aceea de a cunoaşte care sînt arcurile ce trebue a se pipăi ca să pue în mişcare maşina trebilor publice pentru asigurarea progresului spre fericirea generaţiilor viitoare. Şi dacă este adevărat că cel mai puternic impuls este acela al dezvoltării învăţăturilor publice, nimic nu poate fi mai meritoriu de laudă decît ocrotirea ce încunoştinţezi că se face şcoalelor de către

---

[1] „Vestitorul romînesc", IX, nr. 53, 15 iulie 1845, pp. 210—211.

ocîrmuirea acelui judeţ. Pentru aceasta trebue să cunoaştem mulţumire capului acei administraţii, dumnealui marelui logofăt Ioan Bibescu, care cu nobilele simtiminte şi pătrunzătoarea prevedere de care este înzestrat ştie să facă cea mai potrivită întrebuinţare şi aplicaţie încrederii şi intenţiilor înaltului guvern, încît să lase în urmă-i memorabilă epoha oblăduirei d-sale.

Cîtă îmbunătăţire ar lua interesurile familiei cei mari a lăcuitorilor aceştii ţări, cînd toate ocîrmuirile duprin judeţe ar privi cu asemenea căldură fiinţa şcoalelor comunale. Ce mare folos ar fi atunci pentru bietul ţăran şi prin urmare pentru unirea în mai bună orînduială a trebilor publice.

În adevăr, cine n-ar putea vedea că de la întinderea învăţăturei de a citi ş-a scri atîrnă lămurirea celor mai multe nedumeriri? În vreme ce vedem că unde lipseşte această cunoştinţă, om cu om, stăpîn cu supus, se află în necontenită învălmăşire, unul pe altul se apasă şi unul de altul se plînge, fără să-şi ia seama nici unul nici altul pînă unde îi este dreptul şi cîtă îi este îndatorirea. Amîndoi pe apucate îşi fac socoteala, unul cum să facă de a lua tot, altul cum să unelteze de a nu da nimic şi din ceea ce este dator. Aşa pate arendaşul mai cu seamă, aşa şi clăcaşul, pentru că unul însemnează la catastih prea multe şi se alege cu puţine, celălalt nu ştie să însemneze nimic şi umblă să tăgăduiască tot. De aci muncă foarte puţină şi sărăcie multă.

Guvernul de astăzi face toate putincioasele mijloace a lumina pe ţăran despre hotarăle drepturilor şi îndatoririlor sale. Sloboade pe la sate pentru aceasta necontenite instrucţii. Aci îi povăţueşte pe săteni cum au a-şi regula munca cîmpului potrivit pe timpuri, aci le arată cum au a se păzi de epidemiile vitelor, cum să se facă recrutaţie ca să nu se năpăstuiască nimenea, cum să-şi păstreze cutia satului, magazia de rezervă, ca să nu se facă cea mai mică risipă; cum să-şi facă rîndul la lucrarea şoselelor, ca să nu se smacine prea multe zile.

Toate aceste instrucţii ale guvernului ar fi tămăduitoare de multe rele, dacă ţăranul ar putea să le citească şi să le înţeleagă el însuşi, dar ţăranul nu ştie carte şi nici să prea îndeamnă a-şi da copiii la şcoală, pentru că pe el nu-l

duce mintea a cunoaşte folosul ce pot avea copiii lui dintr-aceasta. Aici ne vine a zice că sila n-ar fi un mare păcat.

Ştiu că dumnealui logofătul Iancu Bibescu, în judeţul ce dumnealui administrează a pus ştraf pe ţăranul care nu-şi trimite copiii la şcoală, osîndă care ştii că se urmează şi între naţiile cele mai civilizate. Cu acest chip crez că, în judeţul Dolj, peste cîţiva ani, puţini tineri prin sate se vor număra care să nu ştie a citi şi a scri. Această măsură de s-ar pune în lucrare şi de către celelalte administraţii, curînd ar înflori toate şcoalele comunale, şi ţăranul s-ar deştepta odată şi ar vedea că i-a întins şi lui cineva mîna ca să-l scoată de la întunerec şi va ieşi şi el la lumină"[1].

Directorul şcoalelor
P. P.[oenaru].

10.

1846 iunie 29. Bucureşti. Cuvîntarea marelui clucer Petrache Poenaru, directorul şcolilor naţionale, la serbarea de sfîrşit de an de la Colegiul Sf. Sava.

Prea Înălţate Doamne,

Popoarele cresc şi-şi întind a lor glorie pe atît pe cît ele iau parte la lucrările înţeleptuale şi la interesurile cele mari ale umanităţii; pe cît ele ştiu să culeagă şi să profiteze din experienţele şi faptele prin care generaţiile trecute lasă acestor nouă în moştenire projepte şi nădejdi ce timpul n-a ertat acelor să realizeze.

De aceia sărbările ce să fac spre îndemnarea tinerimei la învăţături se privesc ca sărbări naţionale. De aceia şi Măria Voastră, preţuitor luminat al folosului ce naţia poate dobîndi din cultura înţeleptuală a publicului, binevoiţi în toată vremea ca şi prin aflarea de faţă în mijlocul acestii sărbări, pe lîngă atîtea alte interesuri ale Statului ce cu deamăruntul luaţi în vedere, să daţi tinerimei o vie dovadă

---

[1] „Învăţătorul satului", III, nr. 16, 15 mai 1846, p. 61.

de grija ce purtaţi pentru al ei progres în cariera învăţăturilor şi să-i arătaţi cu cîtă jertfă a răpaosului, omul în toate poziţiile sociale trebue să se ţie la înălţimea chemării sale şi să nu se gîrbovească subt povara îndatoririlor ce-i sînt încredinţate.

Fericite aşezămintele acelea de învăţătură publică care se fac vrednice de asemenea înaltă îngrijire. Fericite, cînd pot cu o falá bine meritată să-şi arate cea mai frumoasă podoabă în tinerimea ce se creşte subt a lor acoperămînt, ajunse în poziţie de a-şi uni numele cu soarta naţiei.

Către această ţintă, Prea Înălţate Doamne, au fost totdeauna îndreptate atît ale Eforiei îngrijiri, cît şi ale profesorilor stredanii, şi măcar că de patrusprezece ani de cînd s-a dat şcoalelor publice o nouă organizaţie, nu au ertat încă mijloacele a se îndeplini toată trebuinţa în analoghie cu preschimbarea ce au luat lucrurile în celelalte ramuri ale serviciului public, dar fiindcă Măria Voastră îndată de la suirea pe tronul acestui Prinţipat aţi împărtăşit obştii preţuirea ce ştiţi a face aşezămintelor de învăţătura publică şi dorinţa ce aveţi a da acestor aşezăminte o dezvoltare mai [co]răspunzătoare la trebuinţele de astăzi ale soţietăţii, Eforia n-a pierdut niciodată din vedere această a Mării Voastre luminată pătrundere, şi cu treptata îmbunătăţire ce împrejurările i-au ertat a face pe alocurea, studiile au păşit regulat în a lor dezvoltare. Într-acest chip cursul limbilor antice, singurul fundament pe care se poate asigura edificiul învăţăturilor clasice, avînd trebuinţă a lua mai multă întindere, mai ales cursul limbei latine, izvorul din care trebue să se adape cultura limbei noastre, s-a adăogat cel dintîi cu o catedră, cel de al doilea cu două.

Cu toate acestea dacă s-a făcut un pas mai aproape spre ţintă, dorinţa de a o ajunge mai curînd, o arată cu o mie mai departe, şi calea este mult mai grea. Din catedrele cu care ar trebui a se mai îndeplini învăţăturile gimnaziale, acea care s-ar înfiinţa acum, este învăţătura fizicii şi a himiei, fiindcă costisitoarea colecţie de maşinile trebuincioase la aceste cursuri se află acum dobîndite prin bogatele danii ce s-au făcut colegiului atît mai dinainte de către d-lui paharnicul Ioan Filipescu, cît şi mai de curînd de către fostul student la Paris, dintre compatrioţi, Stavrache Niculescu, a căruia răposare o jelim pentru întinsele cunoştinţe

ce acest tînăr dobîndise şi pentru talentele ce se dezvoltaseră întrînsul şi care ar fi fost de mare folos patriei.

Spre asemenea îndepliniri în învăţăturile publice, Eforia cunoaşte că Măria Voastră aveţi neclintită cugetare, şi nu este îndoială că dumnezeiasca providenţă nu va lăsa să rămîe zadarnic acest mîntuitor zel ce hrăniţi în sufletul Mării Voastre, ci-l va insufla atît acelor patrioţi care sînt chemaţi a cunopera în această privinţă, cît şi tinerimei asupra căreia să răvarsă aceste faceri de bine.

Patrioţii care sînt chemaţi la această cunoperaţie sînt mai cu seamă părinţii copiilor ca să ia asupră-le mai cu dinadinsul acea parte a educaţiei care trebue a se începe chiar de la sînul maicii copilului.

Iar de la voi, iubiţi tineri, cunoperaţia ce se cere este să vă faceţi vrednici de înlesnirile ce vi se dau la învăţătură. Să cultivaţi, adecă cu stăruinţă bunele simţiminte cu care natura v-a înzestrat, fugind de orice aplecare amăgitoare. Să urmaţi bunelor povăţuiri ce vă dau părinţii, care în toate împrejurările vă sînt cei mai buni prieteni. Să fiţi supuşi şi recunoscători către Stăpînire şi către învăţătorii care să străduesc a vă dezvolta înţelegerea.

Este băgat de seamă, iubiţi prieteni, că tinerii care îşi respectează părinţii, sînt supuşi legilor şi cinstesc pe învăţătorii lor, pentru că respectul se ţine de mînă cu recunoştinţa şi se poate zice despre acest nobil simţămînt ceea ce vorbeşte Omer despre lanţul acela de aur care porneşte dintr-o inimă curată şi se întinde pînă la cer şi la pămînt[1].

---

[1] „Vestitorul romînesc". X, nr. 52, 6 iulie 1846, pp, 206—207.

Glosar

GLOSAR

acăjuneze **(acăşuneze),** de la a căşuna = a atribui, a pricinui, a presupune

adiafor = neinteresat, imparţial (într-un litigiu), indiferent, nepăsător

alilodidactică = învăţămînt după metoda lancasteriană

anafora = raport către domnul ţării, către caimacam; cuvînt împrumutat din greaca modernă, în epoca fanariotă

analoghia = proporţie, raport, dare de seamă

analoghisi (a) = a face (a repartiza) proporţional, în raport cu; **analoghisind** bani

apandisi = a întîlni, a răspunde, a întîmpina

aporia = nedumerirea, **aporit** = nedumerit

arpentaj = măsurătoarea cîmpurilor; să studieze **arpentajul**

bagatel = lucru de puţină valoare

bazu = temelia, baza

belezicuri = brăţări ce legau patul puştii de ţeavă

bez = pe lîngă, în plus, în afară de

bibliopolii, vivliopolii = biblioteci, cărţi

caimacam = locţiitor de domn (turc, **kaimakan** = locţiitorul marelui vizir)

calabalîc = bagaje, catrafuse; gloată, lume multă

caragroşi = monedă turcească în valoare de 2 lei vechi sau 80 de parale

catandisi (a) = a ajunge la; **am catandisit** la d-ta

catortosi, catordosi = a pune la cale, a izbuti, a reuşi; **catordosit** = izbutit

cauc, cauc cusut cu fir = căciulă înaltă cu partea de sus lată, purtată înainte de boieri, boiernaşi şi de slugile boiereşti, mai tîrziu

de negutători, iar azi de călugări și călugărițe

cepchen = haină boierească scurtă asemenea dulamei, purtată odinioară de boieri

cfituit = achitat

clasiriceze = clasifice

clironom = moștenitor

clironomie = moștenire; **clironomisi** = a moșteni

comis = rang de boierie

copcă, copci = cîrlig de încheiat, cataramă

cuhnie sau **cuine** = bucătărie

cusur = rest, rest de bani, restanță, rămășiță; **cusurul** banilor

daraveră = afacere, negustorie

delă = dosar

diaphanie = diferend, discuție

diată = testament

dodecari, talcri **dodecari** = monedă veche din epoca fanariotă, valora 12 lei vechi

em(n)bericlisesc, em(n)periclisesc = a anexa unei cereri, a alătura, a include

epoha = epoca

exoflisi (a), **exoflisit** = a plăti, a achita, a lichida o datorie, a expedia, a trimite

fashionable = eleganți

fermenea de postav = scurteică cusută cu fir, cu sau fără blană (se purta de boieri în timpul verii)

ferpot = confiscare, sechestru; același înțeles ca și cuvîntul **zapt**

filotimie = generozitate, ambiție, amor propriu

fiorini = monedă austriacă de aur în valoare de 2 lei noi; fiorini **nori**

franga (ă) = franci

funți (fund, funt) = măsură de greutate = 0,453 kg; — un funt de tabac, doi funți de lumînări etc. (rusesc funtu, din nemțescul Phund)

gaeret = „numai ca să-mi fac oareșice **gaeret**" = divertisment, amuzament, distracție; de la franțuzescul **gaillard**

găitane = fire împletite din mătase, argint sau aur

gargote = cîrciumi murdare și periferice

ghebă sau **chebă** = haină de pîslă sau postav, înflorată cu găitane, purtată înainte de haiduci, iar mai apoi de surugii; în Transilvania de țărani

ghemiul, ghenăuș = conducerea

god, godu, godii = străin, străini (cuvînt obișnuit în regiunea Munților Apuseni și în Oltenia)

hamailău de argint
haraciladisi (a) = a adjudeca, a atribui prin mezat
hargiuri de fir
hatîr = favoare, plăcere, trecere
heretisi (a), **heretisesc** = a felicita, a cinsti cu băutură

iatagan = sabie încovoiată turcească cu două tăişuri
iconomisesc = să mă chivernisesc; să mă **iconomisesc** pentru hatîru dumitale, ca să ştiu cum să mă **iconomisesc**
idiclii = copii de casă
idiotism, idiotismurile (formă de plural arhaică) = construcţie, locuţiune particulară unei limbi

încherba = a aduna cu anevoie, cu greutate
întinse = numeroase (şcolile mai **întinse**)
învăţămînt **mutual** sau lancasterian pe care institutorul englez Lancaster l-a pus în practică cu mare succes (1793). Metoda acestui învăţămînt a fost adusă din India de Bell (1778—1838).

izbughirea = izbucnirea, succesul, izbîndirea
iznoavă = din nou, iarăşi
josorarea = înjosirea

linea
lipon, bani **lipon** = rest, rămăşiţă
lude, liude = unitate fiscală, unitate de impozit, cuprinzînd mai multe familii de birnici; contribuabil; om; persoane

madea, madeasa = problemă, pricină, chestiune; pentru volnicii şi alte **madele**
maimar-başa, meimar-baş = arhitect şef, arhitectul statului **(maimar** = arhitect, **başa** = şef, fruntaş); staroste al dulgherilor şi podarilor
marafet = pricepere, măiestrie, talent, fasoane, nazuri; intermediu, mijlocire
mărinimului = mărinimosului
măruntaie = mărunţişuri
medelnicer = rang de boierie
meeting (cuvînt englezesc se citeşte miting) = întrunire publică
meremet = reparaţie
metaharisi (a) = a întrebuinţa, a folosi, a face uz
mindir = aşternut de pat umplut cu paie sau lînă
mirazuri = moşteniri
mondir = uniformă militară, şcolară
mutual, vezi învăţămînt mutual

namestii = dependințe, clădiri, acareturi

obraze = persoane
omos = dar, asemenea, la fel
ot = de la, din
otnoșenie = poruncă, raport, încunoștințare, comunicare, comunicat

paradosi (a) = a învăța, a informa, a pune în curent; unele materii aici se **paradosesc** în limba latină = se predau; pentru a-ți **paradosi** limba romînească
paraponisește (paraponisit) = nemulțumit, mîhnit
pensionarii = bursierii
perilipsis = socoteală pe scurt, prescurtare, rezumat, sumar, extras
pezerghideanul
pitac = ordin, scrisoare, adresă oficială; diplomă (de boierie)
pliroforie, plirofie = lămurire, înștiințare, informație; **pliroforisi** (a) = a lua informații, a se desluși, a se lămuri
plum-pudding = budincă de prune
po = cîte
polecră = poreclă
popol, popul = popor
poturi cu copci = un fel de nădragi largi pe care-i purtau boiernașii, dar mai ales arnăuții și haiducii
pracis, praxis (om cu) = practică, experiență, rutină

prăstegăliască = prăbușească, rostogolească; să nu se **prăstegăliască** în prăpastie
preparande, școli **preparande** = școli normale (pregătitoare) de învățători (în Ardeal, altădată)
principele = principiile
prodom, prodomia = un fel de introducere
proftaxi (a) = a trimite, a procura, a ajunge, a reuși, a orîndui
progrom, plata **progromului** = călătorie cu căruța de poștă
prosferisești = dăruiești
protimisi, prothimisi (a) = a prefera, a da întîietate, a acorda precădere

roast-beef = friptură

sadea = curat, pur, simplu
sameș = casier, slujbaș echivalent cu administratorul financiar de județ
sărindare = rugăciuni pentru odihna celor morți
seanță(e) = ședință, ședințe
shop-houses = birturi
sin = fiu, fecior, fiică
sinet = act, document, dovadă, poliță, adeverință, chitanță
stică = colivie
străgănată = amînată fără rost, împiedicată

sudit = supus al unei țări străine, sub protecția consulatului țării sale

sujete, subjete = subiecte

șart = rînduială, rost, noimă, stipulație, condiție, pont, învoială, articol dintr-un tratat

șișanea, șișănea = pușcă lungă arnăuțească

tacrir, tracrir = interogatoriu, declarație, raport, notă diplomatică

taie = fac

takt, tact, taht = tron, scaun, reședință, capitală; pentru împărțirea județului în plăși și pentru alegerea **taktului** în fiecare plasă = reședința unei administrații locale

teslimat = înmînare, predare

teslim (teslimat) = predare (a unui lucru); a pune la dispoziție

to present instant = pentru a preveni greșeala

treapăd = taxă specială (amendă) de executare a unei porunci

trepăda (a) = a umbla după ceva, a alerga; revizorul este îndatorat a **trepăda**

treti = al treilea

trupuri = volume

tusluci, tuzluci cu găitane de mătase = ciorapi, ghetre de aba încheiate dinapoi cu copci sau cu șireturi (care se trăgeau peste ciorapi și apoi se băgau în cizme)

vechil = locțiitor, împuternicit, procurist, mandatar, reprezentant, delegat; vechil la judecăți, vechil pe moșie, sau în alte afaceri

vel = mare

vtori = al doilea

za = de, la, de la

zaharea, zaheria = provizii, aprovizionări (în special de grîne destinate turcilor)

zapis = înscris, act, document, adeverință, chitanță, hîrtie

zapt = confiscare, sechestru, posesiune, (vezi cuvîntul **ferpot**)

zet = ginere

BIBLIOGRAFIE

A. Scrierile autorului
(cuvîntări, articole, studii, volume)

B. Corespondenţa publicată, trimisă sau primită de Petrache Poenaru, sau în legătură cu activitatea lui

C. a) Lucrări despre Petrache Poenaru
b) Lucrări în care se aminteşte despre Petrache Poenaru, în legătură cu viaţa şi activitatea lui

PETRACHE POENARU
(1799—1875)

A. SCRIERILE AUTORULUI

(cuvîntări, rapoarte, articole, studii, volume)

Cuvîntare la examenul public din 28 august 1832, în „Curierul romînesc“, IV, nr. 61, 4 septembrie 1832, pp. 229—231.

[Cuvîntare la împărțirea premiilor], 1836, iulie, București, în „Curierul romînesc“, VII, nr. 43, 6 iulie 1836, pp. 169—172.

[Cuvîntare la înmormîntarea prof. Matei Sinai], 1837, mai 21, București, în „Muzeul național“, II, nr. 3, iunie 1837, pp. 26—27.

[Cuvîntare la împărțirea premiilor], 1837, iulie, București, în „Muzeul național“, II, nr. 5, august 1837, pp. 38—41.

Elemente de geometrie după Legendre. Traducere și prelucrare de Petrache Poenaru, București, 1837.

Știința inginerească, în „Romînia“, 25 martie 1838.

P. P.[oenaru], *Chibzuire despre împărțirea apelor în tot orașul*, în „Romînia“, nr. 49, din 26 februarie 1838, pp. 193—195.

[Cuvîntare la împărțirea premiilor], 1838, iulie, București. Academia R.P.R., ms. 729 (tipăritură volantă), pp. 122—134.

[Cuvîntare la împărțirea premiilor], 1839, iulie, București, în „Curierul romînesc“, X, nr. 111—112, 1839, pp. 373—377.

[Cuvîntare de Anul Nou, la palatul domnesc], 1840, ianuarie 1, Bucureşti, în „Cantor de avis şi comers“, IV, nr. 38, 1840, pp. 150—151.

Cuvînt de ţer[e]monia Paştilor, în „Curierul romînesc“, X, nr. 38, 29 aprilie 1840, pp. 149—150.

Cuvîntul cu prilejul împărţirii premiilor, în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură“, nr. 46, 10 noiembrie 1840, pp. 361—366.

[Cuvîntare ocazională de Paşti], 1840, aprilie, Bucureşti, în „Curierul romînesc“, XI, nr. 38, 1840 aprilie 29, pp. 149—150; „Cantor de avis şi comers“, IV, nr. 63, 20 aprilie 1840, pp. 249—250.

[Cuvîntare la împărţirea premiilor], 1840 iunie 30, Bucureşti, în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură“, III, nr. 46, 10 noiembrie 1840, pp. 361—366.

Vocabular franţezo-romînesc (în colaborare cu G. Hill şi F.[lorian] Aaron), tom. I şi II, Bucureşti, 1840—1841

Algebra lui Alpentaufer, traducere din latineşte de Petrache Poenaru, Bucureşti, 1841, în tipografia Colegiului Sf. Sava.

[Cuvîntare la împărţirea premiilor], 1841 iunie 30, Bucureşti, în „Curierul romînesc“, XII, nr. 30, 7 iulie 1841, pp. 112—113.

Cuvînt la 29 iunie 1841, la distribuirea premiilor, în „Curierul romînesc“, XII, suplement la nr. 38 din 29 decembrie 1841.

[Raport către domnitor], 1843 martie 27, Bucureşti, în „Vestitorul romînesc“, VII, nr. 58, 23 iulie 1843, pp. 230—231.

Cuvînt la 23 aprilie 1843, în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură“, IV, nr. 19, 10 mai 1843, p. 146.

Cuvînt ce s-au zis [la împărţirea premiilor], Bucureşti, iulie 1843, în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură“, IV, nr. 31, 2 august 1843, pp. 244—246.

Despre întocmirea acestei foi, în „Învăţătorul satului“, I, nr. 1, 1843, pp. 1—2.

Învăţături pentru lucrarea pămîntului, în „Învăţătorul satului“, I, nr. 1, 1843, p. 2.

Despre sădirea copacilor, în „Învăţătorul satului“, I, nr. 2, 1843, pp. 7—8.

Sămănătură de grîu mai tîrzie. Păstrarea cartofilor, în „Învățătorul satului", I, nr. 3, 1843, p. 11.

Scurgerea locurilor băltoase, în „Învățătorul satului", I, nr. 4, 1843, p. 13.

[P. P.] *Reguli de școală:* 1) pentru purtarea școlarilor în biserică; 2) pentru purtarea școlarilor afară din biserică și din școală; 3) pentru purtarea școlarilor înainte de a veni la școală; 4) pentru purtarea școlarilor în școală, în „Învățătorul satului", I, nr. 4, 1843, pp. 15—16.

Lucrarea pămîntului. Pentru îngrășarea locurilor de muncă, în „Învățătorul satului", I, nr. 6, 1843, pp. 22—23.

Cuvîntarea de Anul Nou la palatul domnitorului Gh. Bibescu, în „Curierul romîn", 1844, ianuarie 3; „Vestitorul romînesc", VII, nr. 2, 7 ianuarie 1844, p. 6.

[P. P.] *De la Eforia Școalelor.* Țirculare de regulile după care sînt întocmiți sup-revizorii plășilor, pentru priveghere asupra școalelor comunale de prin sate, în „Învățătorul satului", nr. 9, 1844, pp. 34—35.

[P. P.] *De la Eforia Școalelor.* Chipul alegerii învățătorilor pentru școalele comunale de prin sate, cu drepturile și îndatoririle lor, în „Învățătorul satului", nr. 10, 1844, pp. 38—39.

Sădirea de pometuri, în „Învățătorul satului", nr. 11, 1844, pp. 41—42.

Mijloc de a cunoaște sămînța care este bună, în „Învățătorul satului", nr. 13, 1844, pp. 50—52.

[Cuvîntare la împărțirea premiilor], 25 iunie 1844, Craiova, în „Vestitorul romînesc", VIII, nr. 55, 15 iulie 1844, p. 218.

Datoriile preotului, în „Învățătorul satului", nr. 16, 1844, p. 61.

Agricultură, în „Învățătorul satului", nr. 16, 1844, pp. 61—62.

Semne ce se pot lua din atmosferă pentru schimbarea vremii, în „Învățătorul satului", nr. 17, 1844, p. 65.

Semne pronostice ce dau dobitoacele pentru schimbarea vremii, în „Învățătorul satului", nr. 18, 1844, pp. 69—70.

Cuvîntarea la sfîrșitul anului școlar 1843—1844, în „Vestitorul romînesc", 1844, p. 218.

[P. P.] *Ţirculare de la Eforie către profesorii şcoalelor normale,* în legătură cu alegerea ţîrcovnicilor pentru preoţie (seminar), în „Învăţătorul satului", II, nr. 9, 1845, pp. 33—34.
[P. P.] *Examenul şcolarilor din şcoalele normale,* în „Învăţătorul satului", II, nr. 21, 1845, pp. 81—83.
Bogăţia muncitorului sau Tainele lui Moş Stan, în „Învăţătorul satului", III, nr. 2, 1845, pp. 5—7; nr. 4, pp. 13—15; nr. 5, pp. 17—18; III, nr. 7, 1846, p. 28.
[P. P.] *Ţirculare de la Eforia Şcoalelor către dd. profesori ai şcoalelor normale în privinţa învăţătorilor comunali,* în „Învăţătorul satului", III, nr. 4, 1845, p. 13.
[Cuvîntare la împărţirea premiilor], 1845 iulie 1, în „Vestitorul romînesc", IX, nr. 53, 5 iulie 1845, pp. 210—211.
[P. P.] *[Circulară (fără titlu) de la Eforia Şcoalelor],* în „Învăţătorul satului", III, nr. 7, 1846, p. 25.
Ibidem, p. 26.
Poenaru P., *Scrisoare anunţînd deschiderea unei liste de subscripţie pentru monumentul lui Lazăr,* în „Curierul romînesc", nr. 14, din 11 februarie 1846.
[O explicare a Regulamentului Organic], în „Învăţătorul satului", III, nr. 8, 1846, pp. 29—32.
Ibidem, în „Învăţătorul satului", III, nr. 9, 1846, pp. 33—35.
Schimbări la şcoalele normale, în „Învăţătorul satului", III, nr. 9, 1846, p. 36.
[Descrierea cotului de lemn pentru măsurătoarea magaziilor de rezervă], în „Învăţătorul satului", III, nr. 11, 1846, pp. 41—43.
Cum să se îngrijească duzii sămănaţi pe răzoare, în „Învăţătorul satului", III, nr. 14, 1846, pp. 54—55.
[Scrisoare către Ion Maiorescu], 1846 iunie 15, Bucureşti, în „Învăţătorul satului", III, nr. 16, 15 mai 1846, p. 61.
[Cuvîntare la împărţirea premiilor], 1846 iunie 29, Bucureşti, în „Vestitorul romînesc", X, nr. 52, 6 iulie 1846, pp. 206—207.
Cum să se îngrijească şcoala de duzi, în „Învăţătorul satului", III, nr. 15, 1846, pp. 57—58.
Domnului inspector al şcoalelor centrale din Craiova, în „Învăţătorul satului", III, nr. 16, 1846, p. 61.

Despre altuirea duzilor, în „Învăţătorul satului", III, nr. 16, 1846, pp. 62—63.
[P. P.] *Examenile şcoalelor normale de prin judeţe*, în „Învăţătorul satului", III, nr. 22, 1846, pp. 87—88.
Despre presădirea duzilor la loc stătător, în „Învăţătorul satului", III, nr. 24, 1846, pp. 93—95.
Pentru tunderea duzilor, în „Învăţătorul satului", IV, nr. 1, 1846, pp. 1—2.
[P. P.] *Despre şcoala din mahalaua Olteni*, în „Învăţătorul satului", IV, nr. 1, 1846, p. 4.
Despre şcoalele normale, în „Învăţătorul satului", IV, nr. 4, 1846, pp. 13—14.
Despre sădirea duzilor în garduri vii, în „Învăţătorul satului", IV, nr. 4, 1846, pp. 14—16.
[P. P.] *Circulară*, în „Învăţătorul satului", IV, nr. 5, 1846, p. 20.
Despre creşterea gîndacilor de mătase, în „Învăţătorul satului", IV, nr. 6, 1846, pp. 21—22.
Despre încăperile unde se cresc gîndacii şi aşezarea lor pe poliţi, în „Învăţătorul satului", IV, nr. 7, 1847, p. 25.
[Cuvîntare la înmormîntare], 1847 aprilie 15, Bucureşti, în „Universul", III, nr. 16, 1847, pp. 61—62.
[Cuvîntare la împărţirea premiilor], 1847 iunie 29, Bucureşti, în „Universul", III, nr. 27, 6 iulie 1847, pp. 105—106; „Vestitorul romînesc", XI, nr. 54, 12 iulie 1847, pp. 213—214.
[P. P.] *Rapoarte despre şcoalele normale din Giurgiu, Tîrgovişte, Vîlcea*, în „Învăţătorul satului", IV, nr 10, 1847, pp. 39—40.
Prăsirea gîndacilor de mătase, în „Învăţătorul satului", IV, nr. 11, 1847, pp. 41—42.
Despre hrana gîndacilor de mătase, în „Învăţătorul satului", IV, nr. 12, 1847, pp. 45—46.
[P. P.] *Rapoarte despre şcoalele normale*, în „Învăţătorul satului", IV, nr. 12, 1847, pp. 47—48.
Ibidem, IV, nr. 14, 1847, p. 55.
Ibidem, IV, nr. 15, 1847. pp. 58—60.
Ibidem, IV, nr. 16, 1847, p. 64.

[P. P.] *Decretul lui Bibescu Vodă pentru înființarea seminariilor*, în „Învățătorul satului“, IV, nr. 17, 1847, pp. 65—66.

[P. P.] *Rapoarte despre școalele normale*, în „Învățătorul satului“, IV, nr. 18, 1847, pp. 70—72.

Ibidem, IV, nr. 19, 1847, pp. 75—76.

Ibidem, IV, nr. 20, 1847, pp. 77—79.

Ibidem, IV, nr. 21, 1847, pp. 83—84.

Ibidem, IV, nr. 22, 1847, pp. 85—88.

[P. P.]*Decretul lui Bibescu Vodă în legătură cu învățămîntul*, în „Învățătorul satului“, IV, nr. 24, 1847, pp. 93—95.

[P. P.] *Despre școala din mahalaua Oțetari*, în „Învățătorul satului“, IV, nr. 25, 1847, pp. 97—98.

[P. P.] *Raport despre școalele normale*, în „Învățătorul satului“, IV, nr. 26, 1847, p. 104.

[P. P.] *Circulară către profesorii școalelor elementare din județe*, în „Învățătorul satului“, IV, nr. 29, 1847, p. 113.

Invățătură pentru creșterea gîndacilor de mătase, în „Învățătorul satului“, IV, nr. 29, 1847, pp. 115—116.

Pentru clocirea sămînței de gîndaci de mătase, în „Învățătorul satului“, IV, nr. 30, 1847, pp. 119—120.

Discurs la 29 iunie 1847, în „Foaie pentru minte, inimă și literatură“, 1847, p. 236.

[P. P.] *Lenevirea*, în „Foaea satului“ (fost „Învățătorul satului“), V, nr. 24, 1848, p. 98.

Învățături pentru prăsirea duzilor și creșterea gîndacilor de mătasă, adunate și întocmite pă clima Țării Romînești, în tipografia lui C. A. Rosetti și Winterhalder, București, 1849.

[P. P.] *Proectul de lege dat de Barbu Știrbei pentru cultura duzilor și a gîndacilor de mătase*, în „Foaea satului“, VIII, nr. 3, 1851, pp. 9—10.

Poenaru P.: *Cîteva notițe bibliografice despre Gheorghe Lazăr*, în „Foaie pentru minte, inimă și literatură“, 1857, p. 5.

Georgiu Lazără și Școala Romînă, în „Analele Academiei Romîne“, seria I, tom. IV, București, 1872.

[Cuvîntare la împărțirea premiilor], 1872 iulie 3, în „Trompeta Carpaților“, 6 iulie 1872.

B. CORESPONDENȚA PUBLICATĂ, TRIMISĂ SAU PRIMITĂ DE PETRACHE POENARU, SAU ÎN LEGĂTURĂ CU ACTIVITATEA LUI[1]

1822 august 23, Viena, P. Poenaru către Grigore Otetelișanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei", pp. 355—357.

1822 noiembrie 28/16 [16/28], Viena, P. Poenaru către Iordache Otetelișanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei", pp. 357—360.

1823 octombrie 31, Viena, P. Poenaru către Iordache Otetelișanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei", pp. 360—361.

1823 noiembrie 11, [Craiova], Iordache Otetelișanu către Zamfirache Hagi Const. Pop, Filitti, în „Arhivele Olteniei", pp. 361—362.

1824 septembrie 2, [București], P. Poenaru către Grigore Ghica Vodă, Filitti, în „Arhivele Olteniei", pp. 362—364.

1835 martie 21, [Craiova], Testamentul lui Constandinos Lazaris paharnicos, Filitti, în „Arhivele Olteniei", pp. 364—365.

1835 aprilie 13, [București], P. Poenaru către Iordache Otetelișanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei", p. 365.

1835 aprilie 21, [București], P. Poenaru către Iordache Otetelișanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei", pp. 366—367.

1835 octombrie 2, [București], ibidem, Filitti, în „Arhivele Olteniei", pp. 367—368.

1836 aprilie 17, [București], ibidem, Filitti, în „Arhivele Olteniei", pp. 368—369.

1836 aprilie 24, [București], ibidem, Filitti, în „Arhivele Olteniei", p. 369.

1836 noiembrie 21, [București], ibidem, Filitti, în „Arhivele Olteniei", pp. 369—370.

---

[1] Tipărită în alte publicații decît în cea de față:
a) P. V. Năsturel, *Corespondența între Petrache Poenaru și unchii săi George (Iordache) și Gr. Otetelișanu,* în „Convorbiri literare", XLVIII, nr. 2, 3, 4, 7—8, 9, 1914.
b) Ioan C. Filitti, *Scrisori inedite ale lui Petrache Poenaru* privitoare mai ales la Institutul Lazaro-Otetelișanu din Craiova, în „Arhivele Olteniei", XIII, 1934, pp. 266—276; 355—422.
* Scrisorile cu acest semn nu sînt trimise de P. Poenaru, ci de alte persoane.

1837 februarie 26, [Bucureşti], ibidem, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, pp. 370—371.

[1837] iunie 5, [Bucureşti], ibidem, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, p. 371.

1837 august 4, [Bucureşti], ibidem, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, pp. 372—373.

1837 august 19, [Bucureşti], ibidem, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, p. 373.

1837 august 20, [Bucureşti], ibidem, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, pp. 373—374.

1837 septembrie 17, [Bucureşti], ibidem, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, pp. 374—375.

1837 octombrie 21, [Bucureşti], ibidem, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, pp. 375—376.

1837 [fără lună şi zi, Bucureşti], ibidem, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, pp. 376—377.

1837 [fără lună şi zi, Craiova?], Concept de testament al lui Iordache Oteteleşanu, făcut de Petrache Poenaru, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, pp. 377—380.

1838 ianuarie 6, [Bucureşti], P. Poenaru către Iordache Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, pp. 380—381.

1838 mai 2, [Bucureşti], P. Poenaru către Iordache Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, pp. 381—382.

1838 mai 16, [Bucureşti], P. Poenaru către Grigorie Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, pp. 382—383.

1838 iulie 13, [Bucureşti], P. Poenaru către Iordache Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, pp. 383—384.

[1838 iulie—august, Bucureşti], P. Poenaru către Grigorie Oteteleşanu, Năsturel, în „Convorbiri literare“, pp. 198—199.

1839 mai 22, [Bucureşti], P. Poenaru către Iordache Oteteleşanu, Năsturel, în „Convorbiri literare“, pp. 199—200.

1840 noiembrie 25, [Bucureşti], P. Poenaru către Iordache Oteteleşanu, Năsturel, în „Convorbiri literare“, pp. 200—201.

1841 martie 7, [Bucureşti], P. Poenaru către Grigore Oteteleşanu, Năsturel, în „Convorbiri literare“, pp. 201—202.

1841 iunie 6, [Bucureşti], P. Poenaru către Iordache Oteteleşanu, Năsturel, în „Convorbiri literare“, pp. 202—203.

[1841, — București], nesemnată, P. Poenaru către Iordache Otetelișanu, Năsturel, în „Convorbiri literare", pp. 297—301.

[1841, — București], semnată P. P., P. Poenaru către Iordache Otetelișanu, Năsturel, în „Convorbiri literare", pp. 301—303.

1842 ianuarie 19, [București], P. Poenaru către Iordache Otetelișanu, Năsturel, în „Convorbiri literare", pp. 303—304.

1842 ianuarie 25, [București], P. Poenaru către Iordache Otetelișanu, Năsturel, în „Convorbiri literare", pp. 304—305.

* *1842 decembrie 28, Iași,* Ioan Maiorescu către Iordache Otetelișanu, Năsturel, în „Convorbiri literare", pp. 422—424.

* *1843 martie [fără zi, București],* Iordache Otetelișanu către Ioan Maiorescu, Năsturel, în „Convorbiri literare", p. 424.

* *1843 aprilie 23 [București],* Safta, soția lui Barbu Știrbei către Iordache Otetelișanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei", p. 384.

1843 mai 3, [București], P. Poenaru către Iordache Otetelișanu, Năsturel, în „Convorbiri literare", p. 425.

1843 mai 7, [București], P. Poenaru către Iordache Otetelișanu, Năsturel, în „Convorbiri literare", p. 426.

1843 mai 14, [București], P. Poenaru către Iordache Otetelișanu, Năsturel, în „Convorbiri literare", p. 426.

1843 iunie 25, [București], P. Poenaru către Iordache Otetelișanu, Năsturel, în „Convorbiri literare", pp. 427—428.

1843 decembrie 20, [București], P. Poenaru către Iordache Otetelișanu, Năsturel, în „Convorbiri literare", p. 428.

1844 mai 31, Poiana, P. Poenaru către Grigorie Otetelișanu, Năsturel, în „Convorbiri literare", p. 764.

* *1844 septembrie, [Craiova],* Grigorie Otetelișanu către Bibescu Vodă, Năsturel, în „Convorbiri literare". pp. 764—765.

1844 octombrie 6, [București], P. Poenaru către Grigorie Otetelișanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei", pp. 384—385.

1844 octombrie 10, [București], P. Poenaru către Grigorie Otetelișanu, Năsturel, în „Convorbiri literare", pp. 765—766.

1844 octombrie 10, [Bucureşti], P. Poenaru către Ioan Maiorescu, Năsturel, în „Convorbiri literare", p. 767.

1844 noiembrie 24, [Bucureşti], P. Poenaru către Grigorie Otetelişanu, Năsturel, în „Convorbiri literare", pp. 767—769.

1844 noiembrie 24, [Bucureşti], P. Poenaru către Grigorie Otetelişanu [?], Năsturel, în „Convorbiri literare", p. 769.

1845 martie 19, [Bucureşti], P. Poenaru către Grigorie Otetelişanu, Năsturel, în „Convorbiri literare", pp. 769—770.

[1845, Bucureşti], P. Poenaru către Grigorie Otetelişanu, Năsturel, în „Convorbiri literare", pp. 770—771.

1845 iunie 15, [Bucureşti], P. Poenaru către Grigorie Otetelişanu, Năsturel, în „Convorbiri literare", p. 771.

1845 iulie 5, [Bucureşti], P. Poenaru către Grigorie Otetelişanu, Năsturel, în „Convorbiri literare", p. 771.

1845 noiembrie 12, [Bucureşti], P. Poenaru către Grigorie Otetelişanu, Năsturel, în „Convorbiri literare", pp. 919—920.

1845 noiembrie 19, [Bucureşti], P. Poenaru către Grigorie Otetelişanu, Năsturel, în „Convorbiri literare, pp. 920—921.

1846 martie 2, [Bucureşti], P. Poenaru către Grigorie Otetelişanu, Năsturel, în „Convorbiri literare", p. 922.

1846 martie 3, [Bucureşti], P. Poenaru către Grigorie Otetelişanu, Năsturel, în „Convorbiri literare", pp. 922—923.

1846 [mai sau iunie, Bucureşti], P. Poenaru către Grigorie Otetelişanu, Năsturel, în „Convorbiri literare", pp. 923—924.

1846 iulie 8, [Bucureşti], P. Poenaru către sora sa Evgheniţa, Năsturel, în „Convorbiri literare", pp. 924—925.

1846 august 2, Craiova, P. Poenaru către Grigorie Otetelişanu, Năsturel, în „Convorbiri literare", pp. 925—926.

1846 august 5, [Craiova], P. Poenaru către Grigorie Otetelişanu, Năsturel, în „Convorbiri literare", pp. 926—927.

* *1846 octombrie 23, Craiova*, Ioan Maiorescu către Grigorie Otetelişanu, Năsturel, în „Convorbiri literare", pp. 917—918.

1846 noiembrie 1, [Bucureşti], P. Poenaru către Grigorie Otetelişanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei", pp. 385—387.

* *1852 noiembrie 2, [Bucureşti]*, C. Bosianu către Grigorie Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, p. 387.

* *1852 decembrie 12, [Bucureşti], ibidem*, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, p. 387.

1853 ianuarie 12, [Bucureşti], P. Poenaru către Gr. Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, pp. 387—388.

1853 ianuarie 31, [Bucureşti], P. Poenaru către Gr. Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, pp. 388—389.

1853 februarie 2, [Bucureşti], P. Poenaru către Gr. Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, pp. 389—391.

185[3] mai 18, [Bucureşti], P. Poenaru către Gr. Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, p. 391.

1853 iunie 6, [Bucureşti], P. Poenaru către Gr. Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, pp. 392—393.

1853 iunie 16, [Bucureşti], P. Poenaru către Gr. Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, pp. 393—394.

1853 iulie 11, [Bucureşti], P. Poenaru către Gr. Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, pp. 394—395.

1853 august 9, [Bucureşti], P. Poenaru către Gr. Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, pp. 395—396.

1853 septembrie 10, [Bucureşti], P. Poenaru către Gr. Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, p. 396.

1853 septembrie 23, [Bucureşti], P. Poenaru către Gr. Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, p. 396.

1853 octombrie 9, [Bucureşti], P. Poenaru către Gr. Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, p. 397.

1853 octombrie 30, [Bucureşti], P. Poenaru către Gr. Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, p. 397.

1853 decembrie 1, [Bucureşti], P. Poenaru către Gr. Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, pp. 397—399

1853 decembrie 10, [Bucureşti], P. Poenaru către Gr. Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, pp. 399—400.

* *1853 [probabil decembrie 10—14, Bucureşti]*, Grigorie Oteteleşanu către Eforie, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, pp. 401—402.

* *1853 decembrie 14, [Craiova]*, M. de Villeneuve către Grigorie Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, p. 402.

1853 [decembrie ? Bucureşti], P. Poenaru către Gr. Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei“, pp. 402—403.

* *1853 [decembrie ? Craiova]*, Gr. Oteteleşanu către P. Poenaru, Filitti, în „Arhivele Olteniei", pp. 404—405.
[1853] decembrie 23, [Bucureşti], P. Poenaru către Gr. Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei", pp. 405—406.
[1853] decembrie 30, [Bucureşti], P. Poenaru către Gr. Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei", pp. 406—408.
1854 ianuarie 14, [Bucureşti], P. Poenaru către Gr. Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei", pp. 409—410.
* *1854 ianuarie 18, [Bucureşti]*, Arsache către Gr. Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei", pp. 410—411.
1854 ianuarie 21, [Bucureşti], P. Poenaru către Gr. Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei", pp. 411—412.
* *1854 februarie 1, [Craiova]*, Gr. Oteteleşanu către P. Poenaru, Filitti, în „Arhivele Olteniei", pp. 412—414.
1854 februarie 12, [Bucureşti], P. Poenaru către Gr. Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei", p. 415.
1854 septembrie 1, [Bucureşti], P. Poenaru către Gr. Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei", pp. 415—416.
* *1857 iunie 30, [Craiova]*, Cuvîntarea directoarei la sfîrşitul anului şcolar, Filitti, în „Arhivele Olteniei", pp. 416—419.
* *1858 martie 31, Craiova.* Actul pus la temelia pensionului de fete Lazaro-Oteteleşanu, Filitti, în „Arhivele Olteniei", pp. 419—421.
[1860—1864] iulie 20, [Londra], P. Poenaru către soţia sa, Filitti, în „Arhivele Olteniei", pp. 421—422.

C. a) LUCRĂRI DESPRE PETRACHE POENARU

— *Descoperirea Tezaurului de la Pietroasa*, în „Romînia", 13 august 1838.
C. B., *La d. Poenaru*, în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", Braşov, 1847, p. 239.
C. V., *La c[omisul] P. Poenaru*, în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", Braşov, 1843, p. 264.
Dinu, C., *Petrache Poenaru, ca pedagog*, în „Din istoria pedagogiei romîneşti", Editura de stat didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1957, pp. 225—284.

F i l i t t i, I. C., *Scrisori inedite ale lui Petrache Poenaru* (Extras din „Arhivele Olteniei", XIII, nr. 74—76, iulie—decembrie, 1934, pp. 266—276; 355—422), Editura „Scrisul romînesc", Craiova, 32 p.

I o r g a, N., *Contribuţii la istoria literaturii romîne. Scriitori mireni*, în „Analele Academiei Romîne", seria a II-a, memoriile secţiei literare, tom. XXVIII, Bucureşti, 1906 (capitolul despre *Petrache Poenaru*, pp. 243—260).

M o s c o, E m a n o i l H a g i, *Casele lui Petrache Poenaru* (manuscris).

N ă s t u r e l, g e n e r a l P. V., *Corespondenţă între Petrache Poenaru şi unchii săi George (Iordache) şi Gr. Otetelişanu*, în „Convorbiri literare", XLVIII, nr. 2, 1914, pp. 198—203; nr. 3, pp. 297—305; nr. 4, pp. 422—428; nr. 7—8, pp. 764—771.

N i n e n a — T î r g o v i ş t e — *Asachi, Lazăr, Eliade şi P. Poenaru*, în „Revista idealistă", 1912, p. 137.

O d o b e s c u, A. I., *Petrache Poienaru*, cuventare asupra vieţii şi activităţei sale, rostită la 23 octombrie 1889, cu ocasiunea aniversărei a XXV-a de la fundarea Universităţei din Bucureşti, tipografia Carol Göbl, 1889, 21 p.

P a p i l i a n, *Răspuns la discursul lui P. Poenaru* făcut de Papilian şi publicat în „Analele Academiei", seria I, tom. IV, 1872, p. 111.

P o t r a, G., *Petrache Poenaru*, epoca studiilor în străinătate (conferinţă la Institutul de istorie, 1948).

P o t r a, G., *Un militant pentru progresul şcolii romîneşti*, în „Gazeta învăţămîntului", XX, nr. 415, din 22 martie 1957.

P o t r a, G., *O comemorare: 131 de ani de la inventarea tocului rezervor de un romîn*, în „Industria uşoară" V, nr. 2, februarie 1958.

P o t r a, G., *Petrache Poenaru ctitor al învăţămîntului, pedagog şi luptător progresist*, conferinţă ţinută la 22.XI.1957 în cadrul „Societăţii de ştiinţe istorice şi filologice".

R o m a n e s c u, M., *Petrache Poenaru şi neamurile sale*, Bucureşti, 1944, 34 p. extras din „*Arhiva Genealogică Romînă*", ianuarie 1944, pp. 30—63.

S i o n, G., *Răspuns la discursul de recepţiune al lui Poenaru în Academie*, în „Analele Academiei Romîne", seria I, vol. IV, p. 125.

S i o n, G., *Discurs la înmormîntarea lui Petrache Poenaru*, necrolog apărut în „Alegătorul liber", I, nr. 102, 6.X.1875, p. 1.

S i o n, G., *Cuvîntarea la înmormîntarea lui Petrache Poenaru*, în „Romînul", 7.X.1875.

S t a n c i u, S., *Petrache Poenaru organizator al şcolilor săteşti din Muntenia*, lucrare prezentată la cea de a V-a sesiune ştiinţifică a Universităţii „C. I. Parhon", Bucureşti, 17—23.III 1957.

S u l e a - F i r u, S., *Personalitatea profesorului*, cap. III: *Profesorul romîn aşa cum îl concepe societatea romînească*, unde se ocupă special de P. Poenaru, Bucureşti, 1939, pp. 62—68.

V a s c u l e s c u, A., *Petrache Poenaru, organizatorul şcoalei romîne*, în „Cunoştinţe folositoare", seria C, nr. 112, Craiova, 32 p.

* * * Necrolog în „Alegătorul liber", din 3.X 1875.

* * * Necrolog în „Trompeta Carpaţilor", din 5.X 1875.

b) LUCRĂRI ÎN CARE SE AMINTEŞTE DESPRE PETRACHE POENARU ÎN LEGĂTURĂ CU VIAŢA ŞI ACTIVITATEA LUI

A d a m e s c u, G h., *Istoria literaturii*, Bucureşti, 1920, p. 307.

A n i n e a n u, M., *Din istoria bibliografiei romîneşti*, catalogul sistematic din 1836 al Bibliotecii Mitropoliei din Bucureşti, în „Studii şi cercetări de bibliologie", I, 1955, pp. 113—128.

Anul 1848 în Principatele Romîne, vol. I—VI, Bucureşti, 1902—1910; vol. I, pp. 44, 49, 51; vol. II, pp. 345, 439, 478, 543.

A r i c e s c u, C. D., *Acte justificative la istoria revoluţiunii romîne de la 1821*, Craiova, 1874, pp. 77—89.

B ă n e s c u, N., *Academia grecească din Bucureşti*, Şcoala lui Gheorghe Lazăr, Cluj, 1925.

Bănescu. N. şi Michăilescu, V., *Ioan Maiorescu*, Bucureşti, 1912, pp. 9—10, 45.

Bibescu, G., *Domnia lui Bibescu, Corespondenţă şi documente, 1843—1856*. (Tradus de B.[onifaciu] Florescu), tom. II, Bucureşti, 1893, p. 312.

Bibliografia analitică a periodicelor romîneşti din secolul XIX, vol. I, partea I (1820—1856), exemplar dactilografiat, Academia R.P.R., biblioteca, Cota III, 361940.

Bîrsănescu, S. S., *Istoria pedagogiei romîneşti*, Bucureşti, 1941, pp. VIII — 2927.

Bogdan-Duică, G., *Petrache Poenaru şi I. Eliade-Rădulescu, George Lazăr*. Cu o introducere de G. Bogdan-Duică, Colecţia „Cartea bună", Cultura Naţională, Bucureşti, 1923.

Bogdan-Duică, G. şi Popa-Lisseanu, G., *Viaţa şi opera lui Gheorghe Lazăr*, Bucureşti, 1924.

Bogdan, Radu, *Theodor Aman*, E.S.P.L.A., Bucureşti, 1956, pp. 11—12. „Buletin, Gazetă Oficială" pe 1843, pp. 127, 132, 182, 335.

Bungeţianu, C. Dem., *Conferinţă despre activitatea marilor scriitori din trecut ai neamului nostru, ţinută la 16 martie 1906, în amfiteatrul Liceului Traian*, Tip. E. J. Knoll, Turnu-Severin, 1906.

Cojocaru, I., *Documente privitoare la economia Ţării Romîneşti, 1800—1850*, vol. I—II, Bucureşti, 1958, pp. 562—563, 740.

Corfus, I., *Insemnările Androneştilor*, Bucureşti, 1947, p. 96.

Dracopol-Ispir, L., *Pictorul Negulici, 1812—1851*, Bucureşti, 1939, pp. 63—64.

Enciclopedii:

Enciclopedia romînă (Diaconovici, dr. C), tom. III, Sibiu, 1904, p. 627.

Enciclopedia „Cugetarea" (Predescu, Lucian), Bucureşti, 1940, p. 667.

Dicţionarul enciclopedic ilustrat „Cartea Romînească" (Candrea, I. A. şi Adamescu, Gh.), Bucureşti, 1931, p. 1814.

* * * Actualmente se alcătuieşte în U.R.S.S. o

enciclopedie pedagogică universală, unde este amintit şi Petrache Poenaru.

Filitti, I. C., *Turburări revoluţionare în Principatele Romîne între anii 1840—1843*, Bucureşti. 1912, p. 40.

Filitti, I. C., *Domniile Romîne sub Regulamentul Organic*, Bucureşti, 1915, pp. 152, 155, 225—238 (capitolul *Învăţătura Publică*), 249, 359, 396, 398, 423, 433.

Filitti, I. C., *Condica Poenarilor Almăgeni*. Extras din „Arhivele Olteniei“, 1929.

Fotino, G., *Din vremea renaşterii naţionale a Ţării Romîneşti. Boierii Goleşti*, vol. II, Bucureşti, 1939, pp. 28—29, 36—40.

Galfard, M., *Notiţe asupra viermilor de mătase*, Bucureşti, 1905, p. 16.

Georgescu-Tistu N., *Bibliografia literară romînă*, Bucureşti, 1932, pp. 123, 124 şi 148.

Ghica, I., *Scrisori către V. Alecsandri*, în „Biblioteca pentru toţi“, p. 78.

Ghica, I., *Opere complete*, vol. IV, Editura Minerva, Bucureşti, 1915, p. 263.

Gârboviceanu, P., *Societatea pentru învăţătura poporului romîn din Bucureşti, cu şcolile ei, 1866—1906*, Bucureşti, 1906, p. XVII—XVIII.

Hurmuzaki, vol. XV, partea a II-a, 1913, p. 17; vol. XVII, 1913, p. 831; vol. XVIII, 1916, p. 74.

Iorga, N., *Studii şi documente cu privire la istoria romînilor*, vol. VIII, Bucureşti, 1906. pp. 100—101.

Iorga, N., *Histoire des rélations anglo-roumaines*, Iassy, 1917, p. 114.

Iorga, N., *Istoria literaturii romîne în veacul XIX*, vol. I, pp. 134, 199.

Iorga, N., *Istoria romînilor prin călători*, ed. a II-a, adăugată; vol. II. p. 191.

Iorga, N.. *Scrisori vechi de studenţi* (1822—1881), adunate de N. Iorga, Bucureşti, 1934.

Iorga, N., *Istoria învăţămîntului romănesc*, Editura Casei Şcoalelor, Bucureşti, 1928.

L ă z ă r e a n u, B., *A. Vaillant*, în „Adevărul literar" din 21. V. 1922 (Acum 80 de ani), 14 mai 1922.

La Grande Encyclopédie [f. a.] Notiță biografică.

„Literatura și arta romînă", anul VII (1903) p. 507 — (ilustrație — portret).

M a c o v e s c u, G., *Gheorghe Lazăr, 1779—1823*, Editura Tineretului, București, 1954, p. 96.

M a n o, C., *Documente din secolele al XVI-lea—XIX-lea privitoare la familia Mano*, București, 1907, p. 495.

M a r i n, F., *Despre învățămîntul științific în a II-a jumătate a sec. al XIX-lea în Romînia*, în „Studii" (revistă de istorie și filozofie), IV, anul 3, octombrie-decembrie, 1950, pp. 121—136.

M e t e ș, Șt., *Din relațiile și corespondența poetului Gheorghe Sion cu contemporanii săi*, Cluj, 1939, p. 134.

M o s c u, C., *Contribuții la istoria pedagogiei romînești. Sistemul monitorial în Principate*, Bacău, 1943, p. 85.

* * * *Notiță contra lui Vaillant* în „Aghiuță", nr. 1, 1863.

O p r e s c u, G., *Pictura romînească în sec. al XIX-lea*, ed. a. II-a, București, 1943, p. 93.

P a p a d o p o l, P., *Gheorghe Lazăr, opera sa*, în „Cunoștințe folositoare".

P o m p i l i u, E., *Histoire de l'esprit public en Roumanie au dix-neuvième siècle*, Paris, 1905.

P o p, Șt., *Colegiul Național Sf. Sava*, extras din revista „Boabe de grîu", IV, nr. 7, iunie 1933, pp. 385—419.

P o p e s c u - S p i n e n i, M., *Contribuțiuni la istoria învățămîntului superior.* Facultatea de filozofie și litere din București. Cultura Națională, București, 1928.

P o p e s c u, M., *Colegiul Național Sf. Sava, cea mai veche școală romînească*, București, 1944.

P o t r a, G., *Un romîn la învățătură în Rusia în vremea Regulamentului Organic*, extras din „Relații romîno-ruse în trecut", București, 1957.

R ă d u l e s c u, I. E., *Opere. Ediție critică cu introducere, note și variante* de D. Popovici, tom. II, București 1943, pp. 414, 424.

R ă d u l e s c u P., *Centenarul Institutului* (Agronomic „N. Bălcescu", fost Şcoala Naţională de Agricultură), în „Informaţia Bucureştiului", 6 aprilie 1956.

R ă ş c a n u P., *Istoria învăţămîntului secundar,* Tip. Naţională, Iaşi, 1906, p. 240.

R ă ş c a n u P., *Istoricul învăţămîntului particular în Romînia din timpurile cele mai vechi pînă în zilele noastre,* Bucureşti, 1906, p. 257.

R o s e t t i, D i m. R., *Dicţionarul Contimporanilor,* Secolul al XIX-lea. ed. I, Bucureşti, 1897, pp. 150—151.

R o ş i a n u, M., *Nicolae Bălcescu, exponentul ideilor pedagogice progresiste de la 1848,* în „Din istoria pedagogiei romîneşti", Editura de stat didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1957, pp. 331—362.

S e r g e s c u, P., *Contribuţiuni oltene la dezvoltarea ştiinţei în Romînia, în „Oltenia",* Craiova, 1943.

S i o n, C., „Gimnaziul lui Lazăr" în „Revista Carpaţilor" şi în „Foaie pentru minte..." 1860, p. 70.

S t a n c i u, S., *Probleme de ieri şi de azi ale pedagogiei romîneşti,* Craiova, 1939, pp. 14—15.

T ă b ă c a r u, G r. şi M o s c u C., *Istoria pedagogiei romîneşti,* 1929, p. 434.

T h e o d o r e s c u, B., *Constantin Lecca,* Bucureşti, 1938.

U r e c h i ă, V. A., *Istoria şcoalelor de la 1800—1864,* vol. I—IV, Bucureşti, 1892.

U r e c h i l ă, V. A., *Şcoalele săteşti în Romînia,* Bucureşti, 1868.

V î r t o s u, E., *Note despre cancelaria lui Tudor,* în „Tudor Vladimirescu. Glose, fapte şi documente noi" (1821), Bucureşti, 1927, pp. 29—38.

V l ă d e s c u, V., *Din istoricul liceului Sf. Sava,* în „Albina", X, nr. 13—14, 1906, pp. 362—366. 390—394.

Institutul de Ştiinţe Pedagogice din Bucureşti în lucrarea: *Antologia pedagogică,* vol. I publică extrase din lucrările lui P. Poenaru.

CUPRINSUL

CAPITOLUL IV

Redactor resp. de carte: N. Nicolaescu
Tehnoredactor: E. Iacob

Dat la cules: .1.03.1963. Bun de tipar: 12.07.1963. Tiraj: 3000 + 130 ex. broșate. Hîrtie: semivelină de 65 g/m2. Format: 54 × 84/16. Coli editoriale: 20,65. Coli tipar: 25,25 + 4 colițe planșe. T: 4192/90. Indice de clasificare zecimală pentru bibliotecile mari: 37(R) (09):92, pentru bibliotecile mici 37:92.

*Tiparul executat sub comanda nr. 2862/1963 la Între*prinderea poligrafică Cluj, str. Brassai nr. 5 — 7. Cluj — R.P.R.

Lei 11,—